

LIBRERIA

MARZI

Soprano

giunta

11.

I
00050

62 12
BIBLIOTECA

DE LA

Universidad de Salamanca.

Est. 12. Caj. 7. Núm. 9.

no-50

N° 8

m-50

~~Cax. 94.~~

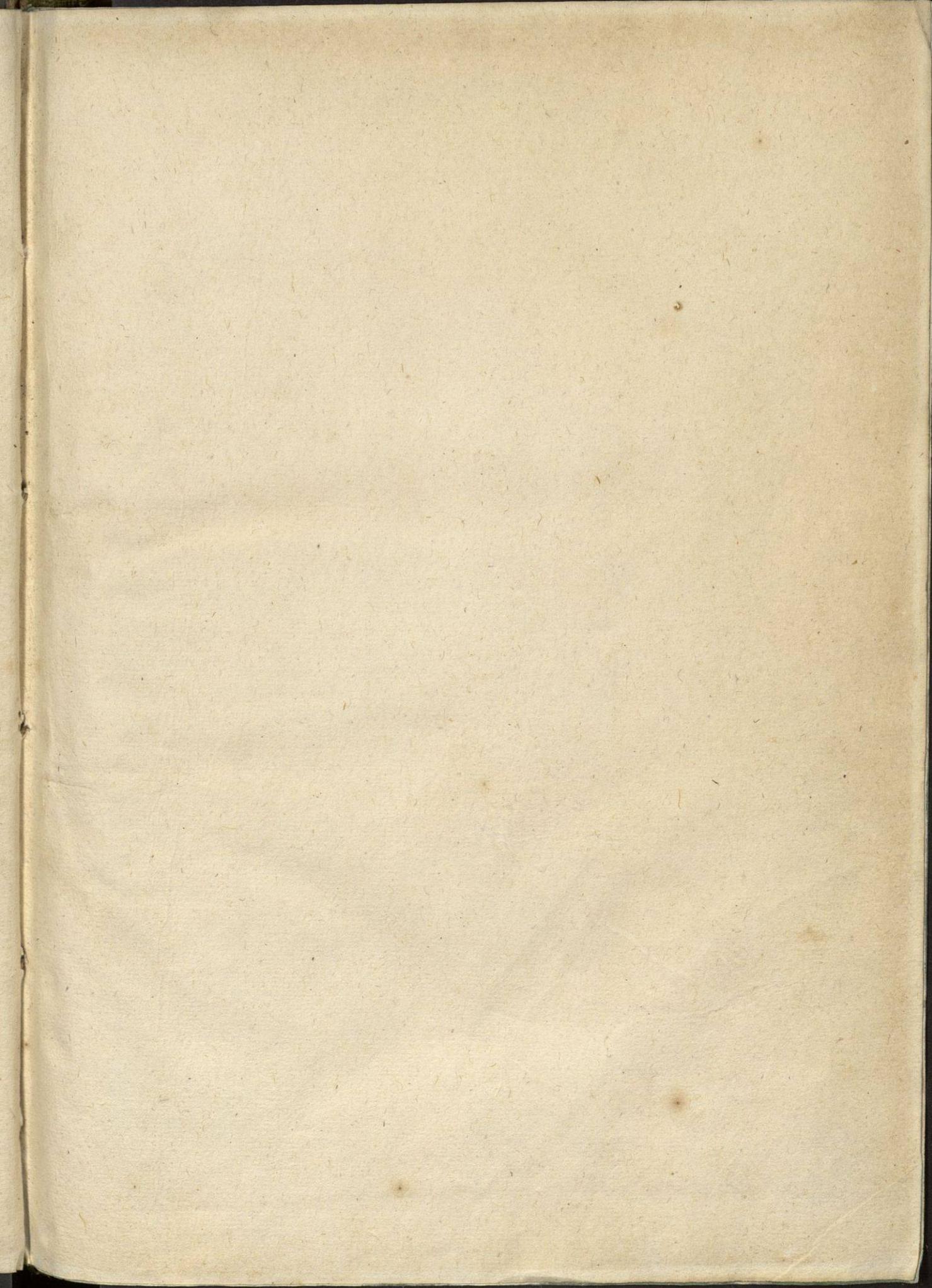
2-12-9-9-

I
00050

b 18341032

Capitula tractatus primi libri primi Incipiunt.	
De inducentibus ad amorem sapientie.	i
quomodo antiqui sapientiam amauerunt.	ii
quomodo mulieres artes inuenerunt.	iii
de studio a iuuentute.	iiii
de sapientia regibus necessaria.	v
quomodo sapiens omnia possidet.	vi
de dispositōe ad sapientiā et de quiete et ēplantiū.	vii
quomodo sapientia docet omnia.	viii
quomodo iugiter sit studendum.	ix
q̄ nō solū sufficit legere s; etiā audire oportet.	x
de modo docendi.	xi
de philosophia et eius descriptōe et usu.	xii
de dignitate et utilitate p̄bie et sapie.	xiii
de famosis illustrib; q; p̄bis qui sapiāz amauerūt.	xiiii
de studys et sectis philosophorum.	xv
quomodo magice artes sunt inutiles.	xvi

Capitula secundi tractatus libri primi.	
De gramatica et eius inuentoribus.	i
de logica et eius auctoribus seu inuentoribus.	ii
de rethorica et eius inuentoribus.	iii
de nomine poetrie et auctoribus eius et de fine ppter quem inuenta est poetria.	iiii
quomodo poetria nō est contempnenda.	v
de arismetica.	vi
de geometria et eius inuentorib;.	vii
de musica et autoribus eius siue inuentorib;.	viii
de astronomia et eius inuentoribus.	ix
de medicina et eius inuentoribus.	x
de autoribus legum.	xi
de regimine ciuitatis et electione principis.	xii
quomodo p̄nceps suos subditos diligere debet et defendere.	xiii
de legibus et earum inuentoribus.	xiiii
de p̄conomia.	xv
quō p̄fam̄as deb; acq̄rere aīcos.	xvi

Capitula primi tractatus libri secundi Incipiunt	
Quomodo virtutes sunt naturaliter appetēde.	i
quomodo natura cupit virtutes.	ii
quomodo virtutes nō querunt mercedē temporalē.	iii
quomodo virtus consistit in medio.	iiii
quomodo mens naturaliter respuit vicia.	v
de honestate vite ic̄ et d̄foris.	vi
de bona dsuetudinē.	vii
quomodo vitanda est mala vita et mūdi vanitas.	viii
quomodo est mala peccandi oportunitas.	ix

De cautela vitandi et cognoscendi peccata . x
quomō pētā leuioza sunt vitāda ne atīngāt grauiora . xi
De sinceritate vite antiquozum . xii

Capitula tractatus secundi libri secundi.
quomodo credendum est articulis fidei . i
de cultu et veneratione dei . ii
de idolatria et nominibus deorum et deorum . iii
quomodo per fidem saluamur . iiij
de consolatione spei . v
de perpetuitate anime et spe vite future . vi
de vtilitate vere amicitie et caritatis . vii
de vera amicitia et eius fidelitate . viii
de correctione caritatiua . ix
de pietate . x . de pace et concordia . xi . de vero et ficto
amore . xii . de adulatione que est ficta amicitia . xiiij
de hospitalitate . xiiij

Capitula tractatus tercij libri secundi.
De vera iusticia . i . de eloquētia aduocatorum . ii
de equitate iudiciorum . iii
de misericordia iusticia et temporantia . iiij
de modestia lingue . v . de mendacio et perurio . vi
de regimine temperato corporis . vii
de prudentia acquirenda . viii . de prouidentia circa for-
tuna . ix . de facili crudelitate reprobanda . x . de stulci-
tia fugienda . xi . de stulto amore cauendo . xii
de fortitudine et constantia mentis habenda . xiiij
de perseuerantia in bono habenda . xiiij
de instantia fugienda . xv . de distantia seruanda . xvi

Capitula tractatus quarti libri secundi.
quomodo humilitas placet deo . i
quomodo humilitas exaltat et superbia deprimit . ii
quomodo humilitas facit homines acceptos . iii
de superbia fugienda . iiij . de vana gloria minime affe-
ctanda . v . de habenda patientia . vi . de ira vitanda . vii
de odio et crudelitate . viii . de otentōe et pccitate . ix
de abstinentia et sobrietate . x . de ebrietate . xi . De gu-
la . xii . de penitentia non differenda . xiiij . de liberalita-
te . xiiij . de beneficijs cito et gratuite dandis . xv
de beneficijs recognoscendis . xvi . de paupertate vo-
luntaria . xvii . de auaricia vitanda . xviii

de rapina et fraude .	xi
de fortune instabilitate .	xii
de contemptu seculi et diuitiarum .	xiii
de contemptu diuitiarum .	xiiii
de negligentia et pigritia .	xv
de castitate et pudicitia . xiiii . d luxuria vitanda .	xvi
de voluptate carnis . xv . de inuidia .	xvii
Capitula tractatus primi libri tertii Incipiunt .	
De miseria et huius vite breuitate .	i
quomodo presens vita est carcer anime .	ii
de contemptu mortis .	iii
de morte bona et preparatione ad illam .	iiii
de patientia mortis sub spe glorie future .	v
de resurrectione mortuorum et immortalitate anime .	vi
de consideratione mortis . vii . d prouidentia futuror .	viii
Capitula tractatus secundi libri tertii .	
quomodo viri ecclesiastici debent habere curam subdito- ditorum in moribus et scientia .	i
de exemplaritate prelatorum . ii . de electione prelatorum .	iii
de cura et electione prelatorum . iiii . de moribus sacerdotum .	v
de continentia virorum ecclesiasticorum .	vi
de moribus prelatorum . vii . de oratione facienda sic ut vnus oret pro alio . viii . d predicatoribus . ix . d scolasticis .	x
Capitula tractatus tercii libri tertii .	
de clementia nobilium et principum .	i
de bonis principibus .	ii
de pietate et misericordia principum .	iii
quomodo principes debent colere deum .	iiii
de moribus principum . v . de viciis principum .	vi
de patientia et clementia principum .	vii
de ludis principum .	viii
de dominio principum quomodo debet esse virtuosum .	ix
de tyrannide principum .	x
Exemplum atheniense de iusticia principum .	xi
quomodo victoria a deo est . xii . d principum humilitate .	xiii
de castitate principum . xiiii . de moribus principum .	xv
de largitate principum . xvi . de patientia principum .	xvii
de legibus principum . xviii . de concilio principum .	xix
de militibus . xx . de fidelitate principum .	xxi
de bellis exercendis . xxii . de regimine militum .	xxiii

Capitula tractatus quarti libri tery.

De diuitibus et eorum statu.	i
de peuperibus et eorum statu.	ii
de mercatura.	iii
de seruis et laboratoribus.	iiii
de peregrinatione.	v
quomodo senes debent esse virtuos.	vi
de sapientia senum.	vii
quomodo coniuges viuere debent in amicitia.	viii
de fidelitate coniugum.	ix
quomodo coniugia legitime sunt contrahenda.	x
de parentibus erga filios.	xi
de filijs erga parentes.	xii
de obedientia filiorum erga parentes.	xiii
de verecundia mulierum.	xiiii
de virginibus.	xv
De viduis.	xvi

Lustrissimi principis regis francorum
deuotissimo confessori domino Michae
li diuina prouidentia seu prouidēte gra
tia episcopo Metihodorenſi . humilis ſui
patrociny capellanus frater iacob² mag
ni ordinis fratrum heremitarum ſancti Auguſtini cō
tinuum famulatū ſeu famulandi affectum . lecta colli
gere et ad ſummam ordinati redigere q̄ utile ſit expe
rientia ſepe didici q̄jobrem preſentem librum ex dictis
poetarum precipue compegi quem Sophilogium inter
pretor . eo q̄ principalis intentio eſt inducere legentis
animum ad mortem ſapientie . Diuiditur autē preſens
liber in tres libros partiales . Primus eſt de amore ſa
pientie . Secundus de amore virtutum . Tertius de in
ſtructione ſtatuum . ruruſus primus diuiditur in duos
tractatus . primus eſt de quibuſdam que inducunt ad
amorem ſapientie . ſecundus eſt d̄ inuentione ſcientiarū
et earum fine . Secundus autem liber diuiditur in qua
tuor tractatus . primus eſt de quibuſdam inducentib²
ad amorem virtutum . ſecundus eſt de virtutibus theo
logicis . tertius de virtutibus cardinalibus . quartus eſt
de capitalibus . He autem virtutes omnes ſunt neceſſa
rie volentibus ſapientes fieri . tertius vero liber diui
ditur in quatuor tractatus . prim² eſt de caſu ſtatuum
mundi et de conſideratione mortis . ſecundus eſt de
ſtatu eccleſiaſticorum . tertius de ſtatu nobiliū . Quar
tus de ſtatu plebeorum . Horum autem ſtatuum cog
nitio ad ſapientiam prodeſt cum nil ſit utilius volen
ti fieri ſapiens q̄ cognitio .

Tractatus primus hui² primi libri eſt de quibuſ
dam que inducunt ad amorem ſapientie . Cuius primū
capitulum eſt de inducentibus ad amorem ſapientie .

Icit A^rſtoteles decimo ethicorū q̄ hō
ſapiens maxime felix ē . et Se . ad lucillū
beatam inquit vitam ſapientia perfecta
efficit . Et ſequit . Scio inquit neminē bñ
viuere ſine ſapientie ſtudio . Vnde vete
res p̄bī acquiſitis neceſſariis vite incipiebant p̄bāri in

quit aristotiles in prohemio methaphisice. Quo enim iure tam famosus Salomon habetur nempe sapientie munere obtinuit principatum et honorem. Ipso dicente sapientie. preposui inquit illaz regnis et sedibus. Et sequitur. Infinitus enim thesaurus est hominibus. et prouerbiorz secundo. Melior est inquit acquisitio eius negociatione auri et argenti. Ipsa enim preciosior est cunctis opibus. quid ampli2 nam philosophi veteres ymaginem sapientie in foribus omnium temploz p̄igi faciebant scz vsus me genuit pepit memoria et sophia me vocant greci latini sapientiam. Hic autem sapientiā non amant qui legibus rectis nutū preferunt corruptum quod fecisse gentiles quosdam narrat polycratus li. iiii. cap. v. qui tamen gentiles se iactabant sapiētie fore amatores Attendat igitur lector quille sapientiā amat qui vere conscientie opera confirmat. De tali loquens sapientia Salōn sapientie. viii. ait Hanc amauit et exquisiui a iuuentute mea et quesui eam mihi sponfam accipere. Et ibidem septimo. or tauri et datus est mihi sensus inuocaui et venit in me spiritus sapientie. quo enim pacto philosophi ita vocati sunt. Nam philosophia sapientie amor est quobrem philosoph2 est nomen honoris vnde alphorabius in libro suo de diuisione philosophie. Philosophia inquit est humanarum diuinarum qz rerum cognitio cum studio bene viuēdi Hic igitur sapientes nō sunt quoz studia patent criminosa. Nam vbi malicia ibi aut non est aut vacat vera sapientia. rursus posco conspiciamus qz alexander qui toti mundo dominabatur sapiāz elegit amicam cuius opere potius qz viribus sublimatus est. Habuit enim aristotilem in doctorem. narrante enim Agellio libro noctium acticorum. Vnd pater alexandri scz philipp2 macedo Alexandro nato aristotili misit epistolam talem scz philippus aristotili salutem. filium inquit genitū mihi scito quazpter dīs gratias reddere debeo vel habeo non quia natus est mihi sed quia tuis temporibus ipsum nasci contigit. Spero enim qz tua eruditōe fiet dignus regno. insup alexander necau in libro de naturis rerū refert qualiter aristotiles occasione alexandri logicam scripsit et sedulus naturarum inquisitor

extitit. Ecce q̄ laudabile p̄ncipem amatozem sapien-
tie fore cum occasione sapientes fiant sapientiores et
suos p̄ncipatus reddunt stabiliores. adhuc inquiramus
quanto studio alexander vitam exposuit. narrat
em̄ alexander necau ubi supra quomodo alexander in
vasa vitreo mare intrauit vt pisciū naturas deprehen-
deret. insuper plinius alexander inquit inflamatus cu-
pidine cogitandi animalium naturas aristotili summo
i omni doctrina eruditissimo milia hominum conuoca-
uit itaq; tori2 asie atq; grecie animalia veuatu et aues
aucupio recipi fecit quolibet vsq; de qualibet specie ali-
quid haberet vt nullius rei naturam ignoraret. Cuius
occasione aristotiles fere quinquaginta libros de ani-
malibus scripsit. rursus Seneca epistola. xlii. alexan-
der inquit geometriam studuit et cum sciuisset q̄ terza
mota erat tunc ait q̄ alexander magnus vocari non de-
beret. eo q̄ terre pugillo dominabatur. itaq; geometrie
studio sui domini quantitatem agnouit. Hys igitur nar-
rationibus eludatur q̄ qui fama et nomine cupit dita-
ri sollicitate debet sapientiam venerari et venari.

Capitulum secundū quō antiqui sapiāz amauerunt.
lixes vt tradit ouidius li. ix. methamorphose-
os contra herulem gloriā milicie obtinuit
cum sapiens esset. Ille aut fortissimus leonis
q̄ oppressor nam illustriore reddit sapientia virum q̄
corporis vires. Vnde apuleius in libro de deo socratis
Si laudas inquit virū q̄ diues hoc fortune debet. Si q̄
fortis egritudine fatigabit. si q̄ nobilis nō ipsum sed p-
entes ei2 laudas. si quia pulcer pulcritudo i senectute
abiet. sed si laudas virum sapientem quātūlibet bonis
moribus ornatum tunc ipsum vere laudas quia hoc nō
est etate caducū casu pendulum. nec a genitorib2 he-
reditariū. hec i effectu apulei2. Ceterū veterū studia cō-
memoremus. narratur em̄ in pl̄go historie triperite
qualiter theodosius in armis p̄ diem exercitabatur. et
noctibus sollicitē libros ituebatur. quāpter maximus
fuisse naturalis ex dictis zoromei colligitur. Vnd boe-
libro primo de conso. philoso. p̄sa quarta narrat plato-
nem dixisse q̄ resp. felix esse incipet si eā studiosi sapia
regerent vel si ei2 rectores sapientie studere atigisset.

Idem ponit valerius libro .vii. capi .i. Idem q; socrate dixisse narzat policzatus libro .iiii. cap .vi. qui tamen socrates ab appoline sapientissimus vocat² fuit. quid amplius nunquid abraham qui fuit pater multarum gentium peritus fuit in omni sapientia egyptiorum. actuū .vii. nunquid dauid habuit sapientiam sicut angelus dei .ii. regum .xiii. nunquid salomon periuuit sapientiam ad populum regendum et obtinuit .iii. regum .iii. nam legale opus est sapere et diiudicare. vt ait tullius libro .i. de diuinationibus. vnde ecclesiastici .x. Iudex sapiens iudicabit populum sum. rursus et alios principes legimus sapientie studium dilexisse. Nero enim quamq; crudelis esset Elegit tamen Senecam sapientem in doctorem qui de clementia libri eius occasione scripsit nunquid troianus habuit plutarcum cui² occasione factus est liber de instructione troiani vt patet ex epistola quam sibi scripsit in qua troianus plus laudabat sapientiam plutarci q; suam fortunam v; potenciam Ceterum de iulio cesare legimus q; studiosissimus exercitit cursum q; solis inuestigans dies per horas et momenta diuisit bisextum inuenit et multos alios libros scripsit. vt patet in libro de vita cesaris parte prima de cuius doctrina Solinus libro primo. capitulo primo. Doctrina inquit iulii recta ratione fundata est et eod' libro parum ante finem cesare inquit nullus celerius scripsit nullus velctius legit Vnde quatuor epistolas simul dictasse p;hibetur. His ergo principatus debebatur quia sapientiam dilexerunt per quam reges regnant et principes imperant. vnde Seneca ad lucillum epistola .xciiii. In illo inquit seculo quod aureum vocabatur sapientes regnabant qui vtilia suadebant et inutilia disuadebant cauebant pericula et augebant beneficia. dos ergo principum sapientia est. vnde narzat i ecclesiastica historia capitulo .v. qualiter ptolomeus sapientiam dilexit non solum humanam sed diuinam Vnde .lxx. interpretes conuocauit vt noticiam diuine legis haberet et sapientibus regni sui comunicaret. Idem tangit augustinus .viii. de ci. dei cap. xl. rursus de caralo magno legimus q; studiosissimus fuit. Et i libris Aug. precipue legit alquinum q; doctore elegit

a quo dialecticam rethoricam et astrologiam didicit .
Vir ergo illustris fieri cupiens scilicet doctus necesse
est vt doctorem habeat . et sapiens fiat . Nam dauid
secum habebat nathan pphetam et sadoch sacerdotez
vt sapientum consilio non egeret . Hys ergo narrationi
bus clare colligitur . qd sapientia studiose querenda e
vt honoris nomen adipisci possit . Quod obtinuerunt
qui sapientiam dilexerunt . Cuius amor artes sapien
tias qz singulas siue scientias ministravit . Quis enim
dedit moysi vt litteras inueniret . vnde habuit gorgias
rethoricam . Apollo medicinam . Pitagoras arismetri
cam . nilo geometriam . Abraham astrologiam . Tubal
musicam . phoroneus solon . aut ligurgus leges . Hys em
hec omnia adinuenerunt . eo qd sapientie studio adhe
serunt .

Capitulum tercium quō mulieres artes inuenerunt
Empe plures artes femine reperierunt sapi
entie dono cui adheserunt . Nam psis regi
na egiptiorum litteras egiptias inuenit . Vt
ponit ysidorus libro primo etymologiaz . Et carmen
tis nymphe alio nomine dicta nicostrates primo litte
ras tradidit italiis . Et neema soror tubal . cayn mech
anicas adinuenerunt artes . Eritrea quoqz atqz Tiburtina
alieqz sibille futura multiplici carmine descripserunt
prout narzat lactanti2 in libro . x . sibillarum . rursus li
bea sua sapientia dirigente gloriofissime regnavit . ita
qz meruit vt suo nomine regnum suum nuncuparetur .
Amalthea quoqz alio nomine dicta deiphebes . virgo
fuit inclita et annis longeva referentib2 qz poetis sua
virginitate diuinitatem obtinuit . vaticinia qz plura
scripsit in babilone iuxta lacum vbi dicunt suum fuisse
oraculum . quod quidem oraculum vsqz in hodiernum
diem inuentib2 inducit admirationem . De hac refer
tur qd per plurima vixit secula . Et tarquino prisco no
nem libros quos ediderat attulit de quibus tres con
bussit et sex residuos romani cum magna diligentia ser
uauerunt . ceterum semiramis regina vetustissima sua
fortitudine et sapientia regna plurima subiugauit ar
ma qz viris intollerabilia portauit . opis que alio no
mine dicta . ops femina fuit que sua prudentia iouem

neptunum atq; plutonem suos filios vna cum saturno
contra hostes seuissimos a morte liberauit. et ideo fuit
adepta tam grande nomen vt ipsa diceretur mater de
orum. Vnde publica templa fuerunt sibi consecrata.
rursus Iuno que fuit opis filia et ioui tandem nupta
olim regina celorum arbitrata est. Et vt eius memoria
non periret templum sibi grande fecerunt veteres. et
ex marmore vario eius ymaginem sculpi fecerunt tem
plo q; preposuerunt. ceterum mimerua alio nomine di
cta Dallas vt quidam referunt numerus primo inue
nit et in ordinem reduxit quibus vtimur vsq; i hodie
num diem. De ipsa referunt poete q; ex osse tibi vnius
avis fistulas pastorales primo inuenit. dicunt tamen
aliqui q; de calamo et non de osse fistulam primo com
po suit. Nec etiam Mimerua apud athenienses dea sa
pientie nuncupata est. rursus Mephesia sua sapientia
et fortitudine regna obtinuit mamillamq; dexterā ab
stulit ne a sagittationis exercicio impediretur. Arage
nes asiatica que phebeia femina fuit que artem textu
re atq; lanificy reperisse fertur. Hiis ergo narrationi
bus patet feminas sapientie ad hesisse eiusq; gratia
nomen honoris adeptas fuisse. nunquid insuper alias
feminas sapientia. vguisse legimus. nunquid filiū suū
jacob rebecca instruxit vt benedictionez obtineret suo
q; dsilio a fratris persecutōe ipsum liberauit. vt tradit
liber gene. nūquid bersabee suo sermone prudenti suo
p filio Salomone regnum adepta est vt tradit liber
regum. Hester quoq; suo sapienti sermone ab assuero
rege quod voluit obtinuit Abigael quoq; sua sapientia
Nabal virum suum a morte eripuit et iudith ab olouer
ne populum suum liberauit. femine igitur sapiētie gra
tia viguerunt sui q; sexus ebetudinem cooperuerunt.

Capitulum quartum de studio a iuuentute.

Quo hebreos mos erat olim iuuenes instrue
re in hiis scientiis que secure erāt vt recitat ori
genes super cantica in principio. quia teste
aristotile. v. ethicorum In hiis delectari est nobis na
turale in quibus ab ifantia delectari incepimus Vnde
anselmus in libro de similitudinibus capitulo. liii.
Mollis inquit cera imaginem sigilli facilliter recipit.

Sed cū in durata fuerit retinet nec de facili dimittit.
Adolescentes ergo ab exordio sciētijs et virtutibz instrui
debent put faciēdū tradit Augu. xii. de. ci. dei. ca. xv.
Infans inquit suam capacitatē nō excedat. quasi dicat
qz sapiētie studiū tēperamto regulari dberet. rephāda
ergo est illoz hominū vita siue iuuenū quoz occupatō
vanitas est. et senectus mox dissipatio erit scelerata
qz abissus Cur em artes liberales dicunt nisi qz liberis
signanter nobilitium debentur. Vtinā hy attenderēt
quanto sapientie studio predecessores vacarūt in sene
ctute pariter et iuuentute. Narzat em Agelli2 li. vii.
ca. x. qualiter. Eudides sapientie studiū tantū dilexit
vt periculo mortis se exponeret. Quia non obstante
decreto atheniensū Socratis doctrinaz audire dispo
suit. Insuper jer. epi. xxiii. narzat qualiter aliqui pbi
ppter studiū calcabāt honores. Aly piciebāt diuicias
Aly acceptis iniurijs gaudebant aly penas spreuerūt
alii heremum in erantes soli phie se dedicarunt. Vnd
teste valerio Carnaides. xc. ānis studio sapiētie vaca
uit ita vt studii causa nutrīmū accipe sepius ptermic
teret. Insuper Hugo in didascalicon parte secūda nar
rat qualiter plurimi omnia relinquebāt vt sapientie stu
dio vacarent. Nam permenides. xv. annis i rupe egip
tiaca sedisse legitur causa studii et prothaccus medita
di causa in monte caucaso vulturi expositus memorat
Themisto des quoqz expletis. c. annis et vii. mortem
suam deflebat dicens se dolere mori cū sapere cepisset
Plato quoqz. lxxi. annis scribens mortuus est. et So
tes. xcix. annos in docendo et scribendo compleuit.
His ergo exemplis patet qz amandum sit sapientie stu
dium. cuius sunt due clauēs quas expressit quidā senex
carnotensis narzante Polierato li. vii. capi. xiii. prima
clauis est amor docentium put ait. quintilian2 libro d
instruētiōe oratoris. Secūda clauis ē sollicitudo stu
dentiū quia tūc optime docet qui legit si amat eos qui
bus legit. et audientes pficiunt si attente et sollicite
audiunt. o qz enorme pigzū qz studium plurimozum re
peritur quot sunt patres permittentes filios sterile sce
re. Vnde Tullius in prima rethorice. quid inquit agis
cur perdis adolescentem. Et sunt verba therentii poete

Et idem tulus in tusculanis questionibus li. i. ca. xxxviii.
Adolesens inquit maiores debet vereri et viros proba-
tissimos diligere quorum consilio et auctoritate utatur. In
super crisostomos super Matthei omelia. xlix. Sicut inquit
terra infructuosa sic iuventus neglecta nil ergo lauda-
bilis iuuentute culta et studiosa. Vnde valerius li. vii.
cap. v. ciuitas inquit nostra nobilium iuuenum ingenia
ab insolentia reuocando magnos et utiles ciues fecit
honoribus quibusque meritis. quod Jobrem ihero. li. de instructioe
filie nihil inquit discat audire vel loqui nisi quod perti-
net ad timorem dei turpia non intelligat mundi cantica
ignorat eiusque lingua psalmis dulcibus imbuatur eccl.
vii. filie si tibi sunt serua corpus earum et non ostendas hi-
larem faciem tuam ad eas Idem beatus greg. in regis.
Oeto inquit ut tuos paruulos quos nutris moribus pre-
cipue instruere cures ut scilicet ea loqui debeant que
mentes eorum in caritate postulant. Iuxta illud eccl.
x. letare iuuenis in adolescentia tua et in bonis sit cor tuum
Nunc autem sapientie studio relicto iuuenes vice do-
ctorum sceleratos imitantur corruptores morum. qua propter
dicit ihero. epi. lxxxix. Eligendus est inquit magister
probe etatis sane quibusque vite et eruditionis ut scilicet eius
exemplo iuuenes imbuantur qui mala diligunt in quibus
nutriuntur Sic enim de alexandro legimus quod exemplo
lenonidis magistri sui multa vitia retinuit quibus car-
ere omnino non potuit. vnde ihero. in epi. lxxxvii. In
tenera inquit etate facilius sancte conuersationis usus in
ualefcit animus quod induratus non defacili ad arbitrium
volentis trahi potest. ideo tul. in libro primo de senectute
cap. iiii. dicit. Queri inquit admonendi sunt quibusque infirmi-
tas puerorum est nimia. ipsi enim sunt ad leuitates prompti
vnde vinum pueris negandum docet Seneca libro. ii.
de ira. ipsos quoque cibis non inflammandos esse docuit
plato. nam castimargia sapientie studio nimis contra-
dicit eo quod nutritrix est voluptatis que maxime philoso-
phie inimicatur inquit Aug. libro. iiii. contra julianum.
vnde Plugo in didascalicon parte. ii. narrat qualiter a quo-
dam sapiente fuit petitum que erant necessaria studen-
ti. qui respondit mens humilis vita quieta seruenium
tacitum. leta paupertas terra aliena non emibescere pe-

Nota.

tendo et scientia adepti neminem contempnere Et cō-
cludit ibidem q̄ quatuor portant lecturam philosophie
scilicet amor labor cura et vigilia. Hys ergo modis sciē-
tia acquiri potest que tūc sortitur efficaciam si vita sci-
entie conformetur. Vnde jero. epi. xxxiii. narrat qua-
liter ipocritas discipulos suos adiuravit anteq̄ eos do-
ceret q̄ mansuetudini et moribus insisteret. Socrates
etiam vniuersam philosophiam ad mores corrigēdos
reduxit vt ait seneca ep. lxxiiii. Et augu. iiii. de ci. dei.
ca. iii. Idem ponit Tullius in tusculanis questionibus
li. v. circa principium. rursus iuuenis attendat ne pra-
uam doctrinam discat. Vnde apud lacedones libri ar-
chilci de ciuitate sua deiecti fuerunt. eo q̄ quedā tur-
pia licet subtilia continebant. Narrante valerio lib. iiii.
capitulo. vi. Discat ergo iuuenis doctrinas suas. nam
ī sane doctrine falsitatibus sunt pmixte atq̄ doctrine
non merentur dici. vnde super cantica bern. ome. xxxv
Est inquit omnis scientia bona dūmodo subnixā sit ve-
ritati. Sed quidam scire volunt eo fine tantum vt sciāt
sed turpis curiositas est. sunt etiam qui scire volūt vt
scire videantur sed turpis vanitas ē Et subdit. Sicut
inquit cibus indigestus corpus corrūpit sic etiam scia
igne caritatis scilicet bonis operibus non digesta ani-
me corruptio est. De tali sapientia loquit sapiens ccē.
primo. In multa sapientia multa indignatio.

Capitulum. v. de sapientia regibus necessaria.

oseph non diuitiarum multitudine sed per sa-
pientiam obtinuit vt dñaretur in omni terra
egipti. gen. xlii. Vnde vegetius libro primo
de re militari. nullus est inquit cui sapientia magis cō-
gruat q̄ principi cuius doctrina omnibus debet pro-
desse subditis. Ideo iuuenes non debent fieri princi-
pes quia non constat eos esse prudentes vt dicitur. iii.
Thepicozum. nam sapientia fecit romanos dominari
vt inquit polieratus li. vii. et libro. iiii. romani inquit vi-
guerunt q̄ diu litterati fuerunt. Sed ex quo litterarū
virtus ī eis languit ex tunc manus armata infirmata ē
et cecidit principatus. Quoniam sapientia ait. per me

reges regnant prouer. viii. Cur enim troian² olim hoz
tabatur regem francozum vt filios suos i artib² libera
libus erudiri iuberet. narrante polliczato libro. vi. nisi
quia rex illitteratus est azmus coronatus. nam rex infi
piens perdit populum suum Ecclesiastici. x. Vnd i he
roboam ex sua imprudentia. x. regna perdidit que sibi
dimisit pater suus salomon. Sapiencia ergo regna sta
bilia facit. vnde i morali dogmate philosophozum nar
ratur qualiter xerxes rex medozum i numerabilem ha
bens exercitum contra paucos grecos bellaturus acces
sit. Cui quidam dictus damacetus. Ista inquit multi
tudo tibi placet dc mine mi rex sed metu enda est. quia
dubium est in doctam multitudinem regi posse nec dur
ari diu potest quod regi non valet. vnde vegecius lib.
iiii. dicebat se esse deceptum eo q⁷ multos habebat ho
mines sed nullos habebat discipline subiectos. Pru
dentia ergo principibus victoziam prebet vite q⁷ ho
nestatem quia ipossibile est prudentem non esse bonu
vi. ethicoz. Vtmam ergo prudentiam principes diliger
ent et sapientiam sed fortassis superbia eleuat corda
eozum. ita q⁷ negligunt omnia que a sapientib² et pru
dentibus scrutari debent. vtmam reminiscantur quali
ter dionisius licet tyrannus platonem sapientem hon
ozifice suscepit narrante polliczato lib. vii. cap. xxxvi.
Sed hy sapientes non amant qui sapientes fieri no cu
rant. Eoz ergo principatus rume gerit timorem.

Capitulum. vi. sapiens omnia possidet.

ihil possidet qui seipsum non habet. Stultus
vero se non possidet q⁷ se regere nescit. Sapi
entis aut sunt omnia. quia nullo eget. vnde
seneca ad lucillum ep. ix. allegat crisippum dicentem.
Sapientem nulla re egere et tamen multis rebus illi
opus esse. Econtra stulto nulla res opus est. nulla eni
re vti scit. nempe egere ille dicitur qui desiderat qd ab
eo non habetur et exinde molestatur quod sapiens non
facit. quia ex sibi possibilibus contentatur. vnde idem
seneca li. vii. de beneficijs. dicitis o stoici sapientis oia
esse quomodo ergo aliquis potest dare sapienti si omnia

eius sunt. nihil inquit prohibet bona Ciceronis esse et
sapiētis. sed quomodo sua erunt si ea non possidet.
Ideo enim sua esse dicuntur quia suo subsunt imperio.
et quomodo subsunt ex quo ea non habet reuera nec ha
bet nec habere petit. et si petit tunc ea habebit. alias
enim petere sapiētis nō est. Ecce ergo cum sapiētis
sunt omnia. Studeat igitur sapiens fieri homo nec pre
studeat ditari quia omnis sapiens diues. Multi vero
diuites creduntur qui nō sunt sapiētes. vnde lactan
tius li. de falsa sapiētia. naturam inquit hominis de
hanc esse voluit vt duarū rerum cupidus homo ac appe
tens esset scilicet religionis et sapiētie. Sed homines
ideo falluntur quoniam aut religionem sine sapiētia
suscripiunt aut sapiētie soli student religione obmissa
cum tamen alterū sine altero esse nō potest. Nomine autē
religionis honestas capitur et nomine sapiētie vera
philosophia qua mores astruuntur. vnde plato dixit
amatorem dei esse philosophum. teste augu. viii. de ci
dei. nec tamen credat quis veram philosophiam esse il
lam quam studio humano acquirimus. sed illam quam
nemo mortalis assecutus est. vnde tūlius ī libro d' amī
cicia. negant inquit scilicet veteres quēquē esse bonum
virum nisi sapiētem. Sed illam sapiētiā interpre
tantur quam nemo mortalis est assecutus. Querezes
fartassis que sit illa vera sapiētia. reuera ipsa ē qua
deus cognoscitur. Vnde lactancius libro d' vero cultu
sicut ī timere celebrando nihil prodest viā nosse nisi
conatus et vires suppetant ambulandi ita veri sciētia
nihil prodest si virtus p̄pria deficiat sciētia autē vera
est deū nosse. Dicerēs tamen sapiētie plures esse par
tes. suprema autem pars est qua deus cognoscitur et
alia pars est qua homo ī agendis dirigitur de qua tu
lius ī tul. questionibus libro. v. sapiētis p̄prium est
nihil quod penitere possit facere nihil inuite sed splen
dide et constanter omnia peragere nihil expectare p̄
certo futurum nihil cum acciderit admirari suisq; sta
re iudicis. o q̄ desideranda est hec sapiētia qua bñ
vinitur qua liber homo efficitur. vnde tūlius libro de
paradoris. sicut ī probo et stulto homine bene esse n̄
potest. sic vir bonus et sapiens miser esse non potest

omnis sapiens liber omnis stultus seruus. Huic tamen
sapientie stulti contradicunt illos quod predicant stultos
quorum studia sapientie insistant quorum tam teste Seneca
ad Lucillum epistolam xxxiii. nunquam inter se conualescit nequicia
nunquam sic contra virtutes coniurabit ut non proprie nomen
honorabile et sacrum maneat. Quoniam ut ex pueribus
sapientum colligitur rem maximam promittit sapientia tibi
ut te reducat. Sed hanc paucissimi habent. Unde Catho
Sermo datur cunctis animi sapientia paucis. Si tamen
sapientia haberet diuicie que magno labore acquiruntur
velut inutiles premitterentur. Unde claudianus maior.
Magnas ingenii copia vincit opes. quia scilicet homo ingeniosus
et sapiens vincit magnas opes. Nam opibus non
fit sapiens homo sed sapientia diues

Capitulum vii. de dispositione ad sapientiam et de qui
ete contemptantium.

Vlla est via melior ad sapientiam quam vita
virtuosa. Unde Augustinus lxxxiii. questione allegat
dictum cuiusdam sapientis fontei nomine quod
scripsit quidam paganus postmodum baptisatus. Hoc in
quit agite misereri scilicet baptisemini ne hoc domicilium
vnuquam polluat spiritus malignus ne sensibus immixtus
incestet anime sanctitatem lucem quod mentis obnubilet
nam ipsis adhereret somnus latet in ira impedit quod
omnes meatus sapientie et intelligentie per quos lumina
rationis solus infundi. Itaque apparet quod sancte et catholice
viuere est medium viuere sapientie. Sed quia in vir-
tutibus reperiunt stulti amaritudinem et in criminibus
voluptatem. Ideo mala pro bonis amplectuntur. Unde
lactantius in libro de falsa religione. quod inquit in virtuti-
bus amaritudo permixta est. Vicia vero voluptate con-
dita sunt. Ideo stulti illa amaritudine offensi et volup-
tate decepti mala pro bonis amplexantur. Et idem lac-
tantius libro de vera religione et sapientia. veritas in-
quit acerba omnibus hijs qui vitam suam mortiferis volup-
tibus dederunt. Sed reuera menti virtuose nil
pulchrius studio sapientie est. unde quintilianus libro
viii. Dulcerimum opus est studio vacare quia mens non
vicijs sed studio libera est. Illi ergo reprobandi sunt qui

studio vacare pigrescunt. vnde ex puerbys sapientum colligitur vt auri aliquid extrahamus terras euertimz vt autem summum occupemus pectus scrutari piget. quia scilicet omnes labores accipimus vt aurum possideamus Sed pro sapientia qua de2 cognoscitur laborare pretermittimus. Arbitroz enim peccata hoc facere Vnde seneca ad lucillu ep. liii. vicia sua cofiteri suauitatis indicium est. qui igitur sapiens fieri cupit delicta tollat quibus studium offenditur. vnde prudenci2 o quotiens animam vicioz peste repulsa sensibus in caluisse deo quoties tepefactu ingenium celeste luctu post gaudia tetragessisse istomacho. quod nil aliud sonat nisi quod vicijs repullis anima inheret studio sapientie sed per vicia retardatur. vnde psper in libro epigramaton. Cor mundum et sapiens fructu virtutis alatur et xpi in nostro pectore regnet amor. nempe amor studentem excitat et moram facere non permittit. Sollicitum ergo erit studium in amore si fundatur. vñ coudius libro de arte amandi. ii. Est mora tuta breuis letescunt tempora cure. Vanescit qz absens et nouus intrat amor. Vir ergo studiosus sapientiam querat qua mens perficitur qua etiam in hoc crescit homo in quo brutis dominatur. rursus petut homines quietem. sed quietus esse non potest qui sapiens non est. vnde seneca ad lucillu epistola. lvi. nulla placida est quies nisi ratio composuit nulla qz res sapientis animu euocat nullusqz animi concentus iter rumpit cogitationes bonas solidasqz iam et certas itaqz in bonis cogitacōibus et studiis quies est. vnde narzat Agellius li. i. quomodo socrates a solis ortu vsqz ad occasum immobilis studio vacabat atqz oculis i eundē locu directis contemplatōi insistebat d mundi sollicitudinibus minime curabat totus qz mundi se incolam esse et cjuem arbitrabat. nil autem scire se dicebat nisi hoc ipsum qz nihil sciret vnd et carneades sapientie studio vacans cibum capere se pius ptermisit vt alibi dictum est narrate val. li. viii. Cur ergo mūdani quietē nō habent qz nō in diuinorū sed i humanorū studio occupant. vnd seneca ad lucil. ep. viii. Mibi crede nam qui nihil agere videntur maiora agunt humana diuina qz simul tractant quasi dicerz

q̄ humano studio nō ita est insistendum quin etiā di-
uino intendendum sit alias mentis quies haberi non
potest di. Aug. domine inquietū est cor nostrū donec
quiescat ī te. Huius autē quietus via est vita virtuosa.

Capitulum .viii. quomodo sapientia docet omnia.

Sapientia omnia complectitur et singulorum
noticiam prebet. o igitur q̄ amanda est quid
enim iocundius aut felicius tibi quaz cū huma-
na conceperis diuina sciencias. reuera prebet pabulum
anime studium sapientie. Attendamus ergo q̄ sit de-
lectabile naturalia perscrutari. vnde tullius in dyalogo
ad hortensium Est inquit animorum ingeniorū q̄ natura
te quasi pabulum quoddam contemplatio nature. Et di-
dimus ad alexandriū. Nulla inquit spectacula vel cer-
tamina tantum affectamus sicut scilicet sapientie stu-
dium in qua sapientia videmus coelū pulcre formatum
signorum varietate stellarum fulgore rutilare videmus
q̄ pelagus purpureo colore venustum germinaturam
terram amplecti cuius pelagi multiformes pisces per-
equora siue vndas saltus exercent. camporū etiaz viren-
tium specie delectamur ex quibus odor gratissimus flo-
res suauitatis exalās oculos simul pascit et animū nem-
orum quoq̄ adest opacitas et fontium arridet ameni-
tas Assunt concernantes dulcissimos melos Hec inquit
sunt nature spectacula que et imitari difficile est et re-
futare culpabile. Sed nunquid hec omnia sapia p̄bet
reuera sic quia omnium naturas docet. vnde seneca de
naturalibus questionibus libro. iiii. dicit sapientem de-
bere naturalium inquisitioni vacari dulce inquit specta-
culum est singula scrutari sed reuera pretermisso sapie-
studio plures manibus occupationibus agitantur et
querūt extra studij campum et nemora sapientie feras.
Itaq̄ enim malunt rerum corruptibilium vsum quam
noticiam perpetue duraturam. vnde fulgentius libro
secundo micologiarum narrat q̄ cum diogenes dolore
gravi torqueretur et vidisset homines ad amphiteatru
currentes aiebat. qualis inquit hominum stulticia cur-
runt vt videant homines repugnare feras et me preter-

mittunt cum naturali dolore certantem. Hi etenim sa-
pientes non erant quia cursibus non acquiritur sensus
sed opere bono seduloque studio. unde virgilius in geor-
gicis libro primo. felix qui potuit rerum agnoscere cau-
sas. Et tullius libro primo de diuinatione. Si quis mor-
tales omnium colligationes causarum animo prospicere
posset nihil ei profecto falleret. nam ex noticia mortalium
cognitio perpenditur conditoris. Unde prosper in li-
epigramaton. En miris operum signis ostendit actor
Actoremque suum conditi queque canunt. Cum igitur sa-
piens humana ratione prospexerit deum inueniet in
cuius contemplatione quietabitur. Audisti ergo sapi-
entiam naturarum causas edocere nunc ergo de diuin-
is loquentem meditemur. Nam ipsa sapientia infima et
excelsa perscrutatur si enim eam possideres quantum tibi
suppetit omnia cognosceres. Unde laetantius de origi-
ne erroris nobis inquit proprie datum est coelum intueri
ut deum quem oculo videre non possumus animo con-
templemur. unde tullius libro quinto de natura deorum
nihil inquit difficilius quam a consuetudine oculorum aciem
mentis abducere. Ecce quanta difficultas deum vena-
ri. cuius tamen agnitionem ex visibilibus sapientia prebet.
Iuxta illud apostoli inuisibilia dei per ea que facta sunt a
creatura mundi intellecta aspiciuntur. unde tullius in li-
de creatione mundi dicit parentem huius vniuersita-
tis inuenire difficile est quia soli sapientes deum agno-
scere possunt. Vulgus autem sapienti credit. Conspicit
ergo sapiens creaturas dei ut deum agnoscat ipse. unde
boetius libro v. de con. qui recto coelum vultu petis in subli-
me feras animum queque. Et iuuenalis libro primo felices
puro qui coelum corde tuentur. visibilis deus hys per
secula cuncta manebit. nam et deus hominum vultum erectum
prebuit ut coelum aspiciendo deum agnosceret. bruta
vero terram cernunt in qua resoluit eorum vita. unde ouis
in primo methamorfoseos. pronaque cum spectant animalia
cetera terram. os hominum sublime dedit coelumque videre
iussit et erectos ad sidera tollere vultus. Et bernardus fil-
vester in suo microcosmo. bruta patenter habent tardos
animalia sensus. Cornua deiectis vultibus ora ferunt
sed maiestatem mentis testante figura. Tollit homo

sanctum solus ad astra caput. vt celi leges indeflexos
q; meatus. Exempla vite possit habere sue. vnde cum
quidam ab empede cle philosopho quereret cur viue-
ret respondit vt astra inquit aspiciam coelum subtra-
he et nullus ero. Iste est Empedecles qui sic de scrip-
sisse deum legitur. Deus est inquit spera cuius centrū
est vbiq; et circumferentia nusquā. Alibi tamen legi
democritum hoc dixisse. quicquid sit tamen Empede-
cles sapientie studio mediante deū pro virib; inuesti-
gavit. Et vt refert lactantius mortem sibi intulit eo q;
animas eternas suspicabatur. Ex predictis ergo patz
qualiter sapia naturalium et diuinorum ncticiā prestat.

Capitulum. ix. quomodo iugiter sit studendum.

D hoc datus est homini intellectus vt intel-
ligat et cognoscat. via aut cognitionis studi-
um et contemplatio est sed quia teste ipozza
te i amphorismis vita breuis ars vero longa. Congruit
ergo violentū sapiens fieri studiosissime atq; sollicite
scientias contemplari. nam et licet predicta verba de
arte medicine dicte sint nihilominus tamen quelibet
ars et scientia longa est et ad eius adeptionē vix hūa-
na vita sufficere potest. nam teste tulio in dialogo ad
hortensium. omnis cognitō multis est obstructa diffi-
cultatibus. Est enim et in ipsis rebus obscuritas et i iu-
dicys nostris ifirmitas. vnde fertur q; Teofrast; are-
stotilis discipulus naturam accusabat dicēs. Cur igit
ceruis et cornicibus diuturniorem vitam prestat quā
hominibus quoz si etas possit esse longior omnibus p-
fectis artib; eoz vita erudiretur. vita ergo breuis. Sic
ergo studia sollicita. quid enim dulcius ocio literato
inquit tulius in tul. quest. li. v. Erubescant ergo i doc-
les et ideote quibus discere nulla cura est aut quomo-
do scientiam spernant quā ignorant aut quia scientiaz
iactant se hebere quam non habent. nā teste tul. li. i. d
diuinatōibus. omnibus i reb; temeritas turpis est. vñ
Socrates se nihil scire dicebat cum sapientissimus esset
ne igit tollat studiū tuū desidia vel superbia. nā teste
qui. li. d tristibus igeniū longa rubigine torpet lesura

q̄ verum est d̄ hiis qui minime student. nā studendo
et contemplando gaudet natura veritate. vt ponit var
ro ī suis sententiis Et aristoteles primo ethicoꝝ. opti
mus est qui a seipso omnia itelligit. bon2 autem et rur
sus ille qui bene discit quod audit. qui autem nec ipse
intelligit neq; alium audiens in mente iacit hic inutilis
videtur. quid enim inter humanas occupationes delec
tabilius quam scientias meditari veritates contempla
ri et artibus illustrari. Nihil em̄ melius inter humanas
complacentias noui. nam studio et contemplatione
fit homo sapiens et felix et amabilis cunctis. vnde nar
rat valeri2 maxim2 q̄ Marcellus captis siracusis archi
demo philosopho pepercit ei2 visa prudentia qua flo
ruit. studiumq; sapientie olim queuis beneficia imper
trauit. Attendamus enim quoniam teste seneca ad lu
cillum epistola. xlix. Dociles natura nos edidit et ra
tionem dedit imperfectam sed que perfici potest. Et
epistola. lxxvi. q̄ diu viuisti tam diu discas Et quintilia
nus. li. ii. Sicut officium preceptorū est docere sic disci
puloꝝ dociles se prebere. Scientia nanq; conualescere
nescit nisi tradentis et accipientis concordia sociata fu
erit. Itaq; congruit se studio exhibere aut saltem in ali
qua se occupare licita arte nihil tamen studio sapien
tie melius. Sed prout ait Apol ei2 li. d̄ deo Socratis
in quibusdam inquit mirandum est q̄ minime discere
volunt et causam eorū que vident negligūt huiusmodi
sunt qui sapientes fieri non curant qui pro solo statu
aut corporis victu laborant. Vt inam h̄ attendere
Socratis studia de quo refert valerius li. viii. q̄ addi
scere non desistebat d̄ pitagore etiam fertur q̄ doctri
nis iugiter insistebat. vnde Eunodius. artium mater ē
constantia nouerca eruditionis est negligentia. Ideo
catho Instrue preceptis aīm ne discere cesses. nā sine
doctrina vita est quasi mortis imago. non pudeas que
nescieris te velle doceri Scire aliquid laus est pudor ē
nil discere velle. posco igitur vt attendat lector super
biam matrem ignorantie existere. plures nanq; vano
fastu seducti discere verentur a doctorib2 illis ne eorū
detegatur ignorantia Malunt enim vt arbitrentur eos
hoīes scire qd̄ nesciūt q̄ interrogādo scientiaz acquirere

quā adepti nō sunt. Tales etenim in sua ignorātia vitā suam deducunt parumq; proficiūt quia docentem nō libenter audiunt maxīe tam desiderant scientes fieri ut famam habeant. Nā eorū desiderium gloria ē. Eo tñ pacto quo scire petunt ut honorētur scire recusant ne humiliētur itaq; superbia scientiā postulat quā accipe imprudenter recusat ignarū tam semper erit qui discere erubescit Si nempe fieri peroptas felix. ut omēs cupiūt viuentes quomodo ergo sapientie studium contemnis currenuiis doceri. nam teste. ouidio li. metha. Ohas est etiam ab hoste doceri. Quia nullo casu debet illud obmitti qd̄ mentem pficiat. Vnde. ouidius li. primo d̄ arte amādī ingeniū celeste suis velocius annis surgit. Sed non nisi per doctrinam que a scientibz postolāda ē. rursus queso ania duertam? quāto zelo veteres sapie studio adheserunt. Sepe nempe quosdā numeravi et miratus sum. Sed non adest scribendi facultas eorū quorū studia iure commemoranda sunt. Plures nanq; meditationem ita dilexerūt ut relinquerēt vrbes loca pletissimas et vastam solitudinem elegerunt Quia nil porro menti studiose ita congruum sicut solitudo nam qui cum multis est secum nō est et qui sibi abest deemplari nescit. vnde tulus li. de offi. Multi inquit tranquillitatem sperantes a negocijs publicis se remouerūt iter quos nobilissimi viri philosophi et homines graues fuerunt qui nec populi nec principum mores ferre potuerunt vixerunt q; nō nulli ī agris. vnde seneca libro viii. de naturalibus questionibus fac inquit tu lucilli quod facere consueuisti et a turba quantum poteris te separa Et idem ad lucillum epi. ii. primum argumentum composite mentis existimo posse cōsistere et secū morari. Et epi. vii. Inimica est multorū conuersatio. et utiq; quo maior est populus cui miscetur hic plus periculi est. et epistola. xv. quicquid facies cito redi a corpore ad animū tuum illud q; diebus ac noctibus exerce. et epi. xix. Si potes subduc te istis occupationibus hys enim documentis clare deducitur. q; contemplātibz bona est solitudo vnde improuer. sapientum di. rem maximā tibi sapientia pmittit ut reducat te. tibi solitudinem quī vult cum innocētibz viuere. Et qui.

iii. tristiu. viue tibi et nomi a longe magna fuge Vnde
prosper libro epigramaton scrutari legem. possunt. si
a strepitu mundi libera corda vacent. itaq; contempla
tionis locus solitudo est. sed nunquid solitudo melan
coliam gignit. quis autem melancolicus studere va
let. Attende nempe quoniam melancolia pro tristitia
capitur sepe. et ita studium impedire solet. si autē me
lancolia suscipitur pro ea natura que melancolia dicitur
melancolicus fieri ne dubites. quia ceteris complexio
nibus melancolia est in geniosior. Et licet sit terrestri
or est tamen agnitione acutior. dicente tulio in tuscul.
quest. libro primo Aristoteles inquit ait omnes ingenio
sos melancolicos me q; tardiore hys esse moleste non
feram.

Ca. x. q. nō solū sufficit legere sed etiā audire oportet

Libros euoluere p studio non sufficit sed do
ctores id eo audire congruit. nam auditus via
est ad disciplinam. si vis ergo doctus fieri vi
rum elige doctum cui obtemperes. cuius doctrine acqui
escas. Nam discipulū proficere facile non est si proter
uire aut redarguere suum presumat doctorem. vnde in
li. primo musice veteris fertur. q; cum pitagoras disci
pulos instrueret nullus sibi contradicere audebat nec
rationem querere eorū que dicebat sed erat eius ratio
docentis auctoritas. nam in philosophia guillerimi de
conchis quam duci normanon ascripsit me legisse reo
lo. q; olim discipuli per septenium suos magistros audi
ebant anteq; aliquid loquerentur. Plinius vero tempoz
is scolares suos redarguere doctores nō verentur qui
nimo et de questione de qua iterrogant determinare p
sumunt qd facere non est via ad disciplinam fortassis
etiam doctoris insufficientia viam discipline claudit
et auditorum temeritatem propter ebetudinem refrē
nare non audent doctus igitur fieri si possas idoneum
exquiras doctorem. vnde varro in suis sententijs. Illū
quidē eruditorē elige quē magis mireris in suis quā in ali
enis. nil em magnificum docebit qui a se nil didicerit.
s; absit a te vt doctore iēptū eligas quinimo in limitibus
tui ingenii. distas tueq; capacitati in idoneū exquiras

et hoc maxime cū iuuenis es tenerioris q̄ etatis. Tūc enim quicquid conceperis facilius radicabitur. vt tangit quintilianus li. primo. vnde varro in suis sententijs sapiunt vasa. quicquid prius acceperunt. sic inquit est de infantibus. Et aug². primo confess. de seipso lamentabiliter fatetur Iuuentutem ludis et nō studijs semper exposuisse. in scolis inquit sum datus vt litteras discerem i quibus quid vtilitatis esset ignorabam miser sed ludere delectabar. Cum ergo vir tante doctrine extitit. vt narrare nequeamus si de modico iuuentutis ludo lamentatur. Hic potissime erubescant qui totā iuuentutem lasciuie prebuerunt nec tamen agruit artib² quibuscunq̄ animum exhibere aut quorumlibet scrutimorum noticiam adipisci. nam qui metas sue capacitatis transcendit cum putat ad scientiarū culmen peruenisse errorū tenebris nubilatur. Ido catho. Mitte archana dei coelum perquire re quid sit. Cum sis mortalis que sunt mortalia cura. Vnde oratius li. carminū. nec scire phas est omnia desistant ido supersticiosi scrutatores magice artis fallacias euitare in quibus non nisi diabolica fraus continetur. nempe mirabile esset si principes tenebrarū et errorū demones scilicet scientie colatores essent mirabile si maleficia. si indebita sacrificia. si characteres vane q̄ cerimonie sapientiam prebere inueniantur. Talib² enim vīs a deo fonte sapientie receditur. Et sicut a sole elongat² eo minus videt quo magis distat. Sic etiam quicquid homines dicant. quicquit liber sortilegiorum scribat. Hic non obstantibus quis eo fit stultior quo a diuino cultu et fidei obedientia fit distantior. Vndē therentius vt quid aliena curas que ad te non pertinent. aliena enim sunt. ea potissime scrutinia quorum diabolus iuuentor est. vnde varro in suis sententijs nusquā deueniet qui tot sequitur calles pretermittas ergo vana scrutinia artibus q̄ veris itendas. Sollicite ergo doctorē audias. frequenter legito nempe atinuatō discipulum magistrum facit. Vnde plini² i epist. ad vrsū. sicut faces assidua cōcussione ignem custodiunt dimissum q̄ egerrime reparant. sic et docentis calor et audientis intentio. continuatōne seruatur et remissione languescit.

Capitulum .xi. De modo docendi .

In omnibus exigitur modus in hoc tamen
precipue qd̄ ē docere. Quia teste Aristotile
primo methaphi. Signum scientis est posse
docere. Siquis ergo se scire dicat et docere nequiat du
bium est sermo eius. Vt aut̄ quis bñ doceat expedit vt
modum audiēti vtilem exquirat ei? qz capacitatē etatē
et sensum cōcernat nec incipiat instruere artes sed prius
artes imbuat. Plures enim altarū scientiarū documta
adierunt quia tñ artes ignorant. ideo vix ad plenum
aliquid intelligunt. Assit ergo docētī salicet instruēdi
forma. Vnde Paladius li. primo de agricultura. Prima
inquit pars prudentie est. vt consideres personam ei?
cui precepturus es. Neqz enim inforator aut instruct
or agricole debet artibus et eloquentia artes imitari.
Nam stultum est rusticos pitissimorū viroꝝ alloqui si
lo. vnde varro in suis sententijs lucidissimū inquit gen?
docendi est exemplorū subiectio. Hys ergo concludit̄
docendi oportere habere modum vt scilicet audientis
consideretur qualitas exemplorū qz conformitas non p̄
termittatur. rursus doctoz congruit eloquentem esse
verborū enim honesta abundantia intentionem declar
at loquentis. quia teste seneca ad lu. ep. xl. Inopia ver
borum et exilitas minus intentum auditoꝝ facit. for
tassis tamen qñqz contingit vt verborū inopiam ignoran
tia causat. nam teste ouidio. v. cristiū. Quod mīme
nouit nemo dicere potest. ne quis ergo docere presum
mat qd̄ nescit attendat qñ turpe sit propriam ignoran
tiam suo sermone attestari. pulchrum tamen est et lau
dabile nimis id erudire qd̄ scitur. quia teste laetantio
d̄ vero cultu. nil tam preclarum homini conueniēs esse
potest qñ homines ad iusticiam erudire. nam legere di
scientibus prodest sed viua vox magis. et opus maxie
de voce etenim Simachus ait. Apertius est negocijs i
timandis viue vocis iudicium. Et ovidius libro primo
de fastis prospera lux oritur lignis animisqz fauere.
nunc dicenda bono sunt bona verba die. verūtamen
mīme sufficit. vt verbo quis doceat nisi opere instruat

Hec enim optima sapientie via est opera sanis confor-
mare doctrinis. Vnde psper li. epig. non est satis dñi
precepta euoluere lingua is meminit legis qui memor ē
operis. o quot sunt doctores quorū opera doctrinis cō-
tradiciunt ideo sepe dēdemnatur qđ docent Sed vtmā
multi tam bene facerent quā bene loquuntur. vt optat
lactantius li. d. vera religione et sapientia et in puer.
sapientū dicitur. qđ doctoz turpis est qui in officio la-
titur cuius vult esse magister et seneca ad lucillū. xxiij.
epi. hoc turpissimū est qđ nobis obici solet verba nos
philosophie nō opera tractare. vnde catho. que culpa
re soles ea tu ne feceris ipse. Turpe est doctoz cū cul-
pa redarguit ipsum. plurimi tamen doctrinis sanis in-
tendunt qui vitam brutalem ducunt. vt tangit philo-
sophus primo ethicon quos odio habuisse quidā dicit
patunius fertur. vt ponit agellius et Elimandus in cro-
nicis suis de quibus lactantius li. de falsa sapia. quidā
iquit sub obtentu sapientie vicia sua celantes domi fa-
ciunt ea que in scolis arguunt. Sicq; docent tantū nec
faciunt ipsi preceptis suis pondus detrahunt. Et ibid
turpe est ad philosophiam tendere et sapientie opera
non egere. talis enī vita non vera sed palliata est. quo-
modo cū putas veteres suis pfuisse doctrinis nisi qđ
verbis et operibus docuerunt. legimus enim phm re-
necratem suis doctrinis multos correxisse. vnde nar-
rat valerius li. vi. qđ cum polenius quidam iuuenis lu-
xuria et voluptate infamis esset necnon de tali infamia
gaudiosus accidit tamen vt quodā mane predicti phi-
losophi scolas igrederetur quem cum xenocrates vidis-
set preteremisso sue lectionis pposito d. modestia atq;
temperantia et continentia loqui cepit et predicti po-
leny aīma dissolutione vite euocauit quod facere ne-
quiuisset nisi opera doctrine conformia exhibuisset. nā
teste Seneca ad lucil. ep. xxiij. turpe est aliquid loqui
et aliud sentire. Hys sermonibus discant viri pruden-
tes docendi formaz suos qđ discipulos fieri studiosos
suadeant non solum libros euoluendo sed etiam mores
cōponendo. verum qđ vir speculationi deditus et qui li-
bros amat la criminum feditate facillime abstinet. nan-
qđ multo maiorem in studio complacentiam inuenit.

Quam voluptas exhibere possit. inconfula veruntam
quorundā doctrina est et imodeſta quorundā ſtudia
omnia enim opera quantūcūq; bona fuerint mēſuram
petunt. nec decet laboribus aut ſtudio vires ſuas de-
ſtituere. quod faciunt qui ſine reliquie docent legūt
vſtudēt. Nam teſte. Cuidio de arte amādi habēda eſt
reliquies. dat inquit requiem quietus ager bñ credita
reddit. Et Catho. interpōe tuis interdū gaudia curis
Vnde Tibullius. iſte pcul cure durū gen2. iſte labores
Et Maximianus intermiſſa mim2 ſarcina pond2 habet
Et magſter zeylo. Me grauat ille labor ī cuius pondere
labor. Et. oui. ī. epi. quod caret alterna reliquie durabi
le non eſt. hec repat vires feſſis qz membra renouat.
Itaqz labor moderatus ſtudium qz nō faſtidicū vires
ampliāt. Vnde Caſſiodorus epi. xii. latet ſub ocio lau
dabilis fortitudo qz ſcilicet gaudiū interpoſitum cure
fortificat animum.

Capitulum .xii. de p̄bia et ei2 deſcriptione et vſu.

Era p̄bia ſapientie amor eſt ſed illa non eſt
ſapientia que ſtulta ſuadet fieri cuiuſmodi ē
ſapientia animalis et dyabolica cuius doctri
na ſeductio eſt cui2 amor non philoſophia ſed mortis
via eſt. queſo igit vt conſpiciam2 gentiles vera p̄bia
fleuiſſe. Erubescant igitur criſtiani qui ſapientiam p̄-
termittunt et ſi philoſophie ſtudio intendunt quo ſo-
lum querunt apparatus verbales et inſtructiones non
exquirunt morales. nam Socrates et ſeneca ſic ſtudio
ſapientie vacarunt qz difficultatibus naturalibus bon
os mores premiferunt. vnde ſocrates ad corrigendos
mores vniuerſam philoſophiam applicauit vt teſtatur
Aug. viii. de ci. dei. ca. iii. Et iheronimus contra iouini
anum in ſuis epiſtolis ep. lx. quid inquit dauid de ma
nu hoſtis extorſit gladium et golie caput proprio mu
ezone truncavit vt dicitur. i. regum. xvii. Hoc ſiquidez
p̄bi p̄p̄s dictis egerunt tanqz dicat. qz p̄bi ſuis do-
cūm̄tis malos mores ſuppreſſerunt. ſicut dauid goliath
gigantē ſuppreſſit. dicam2 igit p̄boz ſanam eſſe doctri
nā dumodo quedā ſuperflua abradant. vñ ier. vbi ſup̄

Quid inquit mirum si sapientia; secularem propter venu-
statem et loqui ancillam israheliticam facere cupio. Na-
quicquid in ea mortuum est idolatria vel voluptate prescin-
do vel rado. Et tunc ex ea vernaculas genero domino
deo sabaoth. Ibiq; multa enumerat exempla de sacris
doctoribus qui vsi sunt philosophia ad utilitatem ec-
clesie. Ipsi ergo sileant qui veram philosophiam repro-
bant dicentes philosophorum dicta inutilia fore. Si
enim mihi non credant saltem sancto iheronimo credant.
nullum enim inueniens apparet cuiuscunq; gentis di-
cta colligere et suo proposito rationabiliter applicare. vn-
de seneca ad lucillum epi. xix. non mireris ex eadem mate-
ria suis studijs quencunq; apta colligere. In eodem em pra-
to bos herbam terit canis leporum ciconia lacerta tan-
q; dicat nulli doctrinam spernendam esse q; sapiens
in quolibet querit qd bonum est et ita proficit et rep-
bat qd malum est et illud ita tollit qd alios inficit. quan-
q; igitur sacra eloquia quibuscunq; philosophorum dictis
stabiliora sint nullatenus tamen deprimenda. unde
psaie. xiii. Erubescit sidon ait mare. Super quo verbo
grego. primo mora. post principium in sidone inquit fi-
guratur stabilitas positon in lege. in mari autem vita
gentilium. Erubescit ergo sidon ait mare. quia ex vita
gentilium redarguitur vita sub lege positon atq; ex ac-
tione secularium redarguitur vita religiosorum et eor-
actio confunditur. dum illi etiam promittendo non ser-
uant quid in preceptis audiunt et isti etiam viuendo
ea custodiunt in quibus ne quaquam mendatis legali-
bus astringuntur. iuxta illud ad ro. ii. gentes enim que
leges non habent que legis sunt faciunt que omnia ido-
allegata sunt. eo q; dicta philosophorum gentilium non
sunt contempnenda quia prodesse sepius inueniuntur
et si mala intentione et laudis causa flagella tulerint
eorum exemplo redarguantur. Si pro eterna felicitate
ea ferre contendimus que pro terrena voluptate pro-
tulerunt. Ipsi ergo malis instrumur. non q; imitatio-
nem mereantur sed quia potius propter deum facien-
da sunt que ipsi propter inanem vanitatem peregerunt.
Vnde augustinus in de ciuitate dei libro. v. cap.
xviii. post qm roma non acta magna narzat concludat

q̄ si romani pro ciuitatis terrene gloria tantum fecerūt nos potius pro eterna. vnde crisostim² super matheū omelia. xvii. ante finem. Excogitate grecorum inquit philosophorū acta et tunc scietis quanto supplicio sumus digni. eo q̄ leges diuinas transgredimur quibus omnibus attentis patet quomodo philosophica doctrina. utilis est ipsam q̄ reuelatam gentilibus philosophis referunt plures. vt tangit augustinus. viii. de ci. dei cap. xlviii. nempe gentiles infideles gentilium testimonis alliciuntur quibus quanquam sacra scripta non egeat Illi tamen egent qui cum sint gentiles absq̄ testimonio gentilium auerti recusant. vnde iulianus a postota volens subuertere ecclesiam dei iter dixit filys gallileorū poetarum atq̄ philosophorū legere disciplinās. nouerat enim in ipsis multa contineri legis sacre testimonia. Concludamus itaq̄ gentilium dicta vere sapientie prodesse.

Capitulum. xiii. d̄ dignitate et vtilitate philosophie.

Tepe dictum est philosophia vere sapientie amor est. cui philosophi vere ibeserunt eo q̄ teste Seneca ad lucillū ep. lxxxiii. A sapia inquit nunquid recedit religio iusticia et pietas que nullum putat bonum nisi quod honestum est que nec hominis nec fortune deleri potest muneribus. Cuius hoc peccatum est non posse precio capi. o igitur quantus est sapientie amor cuius studio nil occurrit preferendum cuius adeptio nullo potest precio comparari. ideo puer. xvii. dicitur. quid prodest stulto habere diuicias cum sapientiam emere non possit. reuera nil sapientia melius cui² verus amor philosophia est de qua tulius libro. ii. de offi. ca. i. quid enim est preter deos optabilius quid prestanti². quid melius quid homini dignius sapientia qua phi nominantur. non est in quod aliud phiā p̄ter studium sapientie cuius nomen adipisci non merentur hy quorum stulta vita est. vnde olim non decebat aliquem philosophum appellari nisi vita viueret honesta. vnde Agellius libro. x. Ab hominabile inquit fuit apud philosophos nobiles. q̄ vita ignobiles seu degeneres appellarent philosophi nec imerito

quia philosophus vel philosophi nomen sanctum est
 de qua philosophia loquens tulus in tus. quest. libro
 ii. cap. iii. Philosophia inquit medetur animis manes
 solitudines detrahit a cupiditatibus liberat pellit ti-
 mores. Et seneca ad lu. epi. xvi. Nec inquit quieta est et
 contemni non potest quoniam apud pessimos honor est
 Et augu. de ci. dei ca. xxii. Philosophia inquit vel sapi-
 entia donum dei est et auxilium contra miseras huius
 vite de qua loquens Apuleius in libro de deo socratis
 in fine habet inquit comitate omnia horrenda Ulixes sub-
 dit omnia aduersa superauit. Ea quippe adiutrice de-
 meauit ad inferos sed ascendit cilla nauigauit s; erep-
 tus est caribdim transiuit nec detentus est ad iotho-
 pbagos accessit nec remansit. sirenes audiuit nec acces-
 sit nec enim aliud in eodem. vlixes omerus docet. nisi q;
 semper comitem voluit esse prudentiam quam poetico
 ritu minerva nuncupauit nunquid ergo sapientia ama-
 bilis est que aduersitati succurrere solz reuera sic ipsi
 autem amor vt sepe diximus philosophia est de qua tu-
 lius in tus. quest. li. v. philosophia inquit est vite dux vir-
 tutum idagatrix. inuentrix legum magistra morum et di-
 scipline. nam ipsa est lex vite. vt inquit seneca ad lucil.
 ep. lxxxviii. ipsi ergo studium comendabile dumodo
 licito terminatur fine quia nihil prodest philosophari
 nisi finis sit adeptio vite beate. vnd refert augustini
 libro. iii. sermonu sermone. lxxiiii. d quoda philosopho
 Iohanne qui cum iterogaretur quare philosopharetur
 respondit ppter beatam vitam Et querenti quando ha-
 beret illam. respondit cum hoc corpus reliquero in ter-
 ra. Itaq; finis philosophie honesta vita p quam vita
 beata potest adipisci. Ideo seneca. ep. lxxxiii. ipse scri-
 bis scribe vt dum scribis legas. omnia ad mores. et cre-
 dendam rabiem effectum Illi ergo philosophi no mere-
 tur appellari quorum finis non est correctio morum. vn
 polizatus libro. iii. ca. ix. loquens de philosophis sic
 ait in ipsis inquit fuit imago virtutis et vtram iueniat
 in nobis qui virtutis imaginez teneat. qui s eni umbras
 virtutum iduit quibus videmz floruisse gentiles. quis
 themistodis diligentiaz. frontonis grauitatem conti-
 nentiam socratis. fabricy fidem. pudiciam scipionis.

Diligentia
 grauitas
 continetia
 pudicia
 fides
 grauitas
 pudicia
 fides

Longanimitatem Vlixis. Carbonis parcitatem. Titi pietatem imitatur. Hi enim laudabiles viri quasi quaedam seculorum suorum sidera splenderunt illustrantes tempora sua. quis ergo sapientiam amicam non constituet ex quo laudem et omnium bonorum genera praestat.

Capitulum. xiiii. De famosis illustribusque philosophis qui sapientiam amauerunt.

Primi philosophi sapientie studio floverunt inter quos precipue septem sapientes dicti extiterunt ut tangit Augustinus xviii. de ci. dei ca. xviii quorum muneribus sublimata est civitas atheniensis quorum responsis tanquam celestibus oraculis totus orbis certificatus est et tanquam planetis septem non erraticis illustratus philosophorum tum queso ut laudes specifice mus. refert enim Agellius libro. xii. q. Solon unus fuit ex septem sapientibus qui prius Atheniensibus legem instituit. Et ut refert Dompeius libro. ii. athenienses loco legum libitum habebant. Sed fuit Solon vir insignis electus ut leges civitati propicias ederet quod fecisse non dubitatur. Hic autem studiosissimus extitit primusque mortis sapientie indagari vacabat. ut refert Valerius li. viii. ca. vii. Veritatem etiam dicere non timuit quia prout refert Tullius li. de senectute perhibet archetirus tyrannus eum interrogavit. qua spe speratus tam audacter sibi responderet. qui respondit senectute. quasi diceret per dicenda veritate se paratum mori. rursus anaxagoras sapientiam sic amavit ut se natum ad eius contemplationem fateretur. qui etiam videns suas possessiones desertas minime curavit. ut inquit Valerius li. viii. ca. viii. mortemque contempsit. Unde et refert Tullius in tus. quest. li. primo quidam querenti ante mortem an in patriam suam vellet deferri. respondit non est necesse. vndeque enim ad inferos tantundem via est. Ceterum Pythagoras sapientiam legimus qui ob eius amorem divitias contempsit ut refert Ieronimus contra Iovinianum omnibusque venditis solum palliolum pro veste servavit et in dolio volubili pro domicilio morabatur. ut tangit Iuvenalis lib. primo sathira secunda. Unde gloriabatur quod fuit ex

diuite factus pauper nilq; sibi d'erat quia nil desiderabat iniurias quoq; non timuit. vnde cum quidã adollescens faciem eius conspuerat iratus non erat. vt refert Seneca li. iii. de ira ante finem. cunq; etiam quidã dictus lentul2 in faciem eius cõspuisset. loco v̄dicte suam faciem absterfit. Hic etiã mori non timuit nec etiã sepulture factum quesuit. Quinimo vt refert. tul. i. tus. ques. li. i. moriens iussit se proici inhumatum seu insepultum. rursus cõmemoremus Socrates laudes qui primiceps fuit philosophie et de celo eam conuocauit in vrbibus q; collocauit. vt inquit tul. li. primo de tus. ques. Hic etiam socrati comes fuit spiritus ipsum in multis erudiens. sicut ait Apuleius qui prelibatum spiritum deum Socratis credidit. Et ob hoc librum quendam de deo Socratis intitulauit. Hic autem Socrates de se nihil presumpsit immo se nihil scire affirmauit. vt ponit cõmentator li. primo ethicoꝝ vite quoq; sobriissime fuit vt refert agellius li. xxi. patientissimus q; fuit vt dicit Sen. ad lucillum ep. xvii. Exemplum iquit si desideratis accipite socratem senem per omnia aspaiactatum inuictum. quia scz in aduersitatibus patientissimus extitit omnes q; diuicias contempsit. vt iquit tul. de tus. ques. li. v. vnde et princeps philosophoꝝ meruit fieri idola q; venerari recusauit vt tul. vbi supra li. xii. Taceo iquit d' philosophis Socrate contentus qui i contumeliam deoꝝ quercum et canem de gerebat. Sed et apterea mortuus est socrates quia decs d'strucebat vt refert boe. i. de con. ca. iii. Et aug. libro de vera religione ca. primo. ipsum commendat eo q; per deos iurare cõtempnit. vñ refert cõmentator. boe. q; Socrates vnum deum professus est in cuius nomine venenũ sumpsit et sibi non nocuit s; in nomine plurium deoꝝ venenũ coact2 sumere mortuus est. sed quis docuit socratem vnum deum confiteri nisi vera sapientia cui2 amator extitit suis q; doctrinis complices sui q; temporis homines illustrauit nec tyrannoꝝ minis teritus e; sed poti2 eodem vultu quo triginta tyrannos solos in orbe redigerat eodem vultu carcerem intrauit nec em poterat carcer videri in quo socrates erat vt refert sen. ad Eliam. Et idem seneca libro de prouidentia post

principium. Socrates inquit illam potionem publice
mixtam non aliud quam medicamentum immortalitatis
obduxit et de morte disputauit usque ad ipsam suam que
mortem presomniavit. ut refert tul. li. primo de diuina
ratione ca. xi. sepulture que culmen spreuit. ut tangit tul.
in tul. questi. lib. primo ante finem. Ceterum platonis
philosophi quasi diuini laudes non pretermittamus
quem multi referunt non aliter nisi de partu virginis
editum ut refert anaxilides libro tertio philosophie.
Cuius narratio licet falsa sit. platonem tamen laudes as-
scripsit. De quo etiam refert tul. li. primo de diuina
nibus cap. xvi. que cum in cunis paruulorum dormiret apes
in suis labiis considebant sue que future facundie sig-
num fuisse responsum est. Cuius etiam partus matris
eius ex quadam diuina reuelatione irimatus est ut ha-
betur in lib. qui dicitur suda. Hic etiam plato egyptum
partes que ytalie transcurrit. ut philosophie disciplinam
adipisceretur. Vnde ad tantam eminentiam philoso-
phie suo ingenio atque studio peruenit ut tam antecesso-
ribus quam suis imperare visus est ut refert policra-
tus li. vii. ca. v. vnde Cicero platonem vocauit deum
philosophorum. ut refert aug. lib. contra iulianum primo
cap. iiii. ante finem. Hic etiam plato libidinum atque con-
cupiscentiarum sectas fugauit et ab urbe recedens vil-
lam Academie pro studio sapientie seu philosophie
elegit et de morte cogitans non deplacentiam in mundo
constituit. vnde philosophiam meditationem mortis
dixit ut refert Macrobius li. primo ca. xxxi. Hunc etiam
August. ceteris philosophis prefert. viii. d. ci. dei ca.
viii. Et idem August. in li. confess. fatetur se legisse in li-
bris platonis principium euangelij iohannis. ubi habe-
tur In principio erat verbum et verbum erat apud deum
et deus erat verbum. Hunc etiam platonem in numera-
biles historie commendant eius que doctrine laudibus
legitur digne. Nam meditacioni sapientie ita in hesit ut
cogitando atque meditando moreretur ut ipsum ad de-
os translatum fertur anno vite sue. lxxxi. de cuius obitu
refert policrat. li. vi. que sole celo visus est cecidisse die
qua philosophorum princeps Plauto rebus excessit
humanis. rursus aristotil eius discipuli summi que phi. lau

des decurramus. Qui cum iuuenis esset doctrinā elo-
quentie docebat. vt habetur ī comētis omeri. Et cum
factus esset xvii. annorū philosophari athenis accessit
et cum Socrate tribus annis moratus est. et Socrate
mortuo. paltoni viginti annis adhesit. post mortē Pla-
tonis vixit. xxiii. annis in quibus partim docuit Alexā-
drū et in parte cōposuit libros. cuius consilio fuit. alexā-
der doctus vt postmodum toti orbi imperaret de quo
aristotil' loquens. aug. viii. de ci. dei. ca. v. aristotiles
inquit. platonis discipulus vir excellentis ingenii sectā
paripateticam cōdidit. Et tul. li. primo de diuinatōe
capitulo xi. aristotiles inquit singulari et pene diuino ī-
genio floruit. fuit que moderate vite et voluptates res-
puebat respueudas qz docebat. vt inquit valerius li. b.
vii. ca. vii. Hunc etiam egregium p̄m nuncupat auicē-
na libro tertio sue metha. ca. v. Et philosophorū princī-
pem. rabi Moyses ipsum appellat li. iiii. Ceterū alii p̄m
fama grandi et nomine floruerunt scz xenocrates mun-
di contemptor diuitiarum qz spretor. nam alexandri
munera repulit. vt refert tul. in tusc. quest. libro quinto.
floruit etiam phendio Socraticus qui librum de īmor-
talitate edidit. vt refert agelli' libro tertio. floruerūt
apuleius egesippus virtutibus īgenio qz grandi. theo-
frastus quoqz aristotiles. discipulus. plurimos scripsisse
libros fertur. Ditagozas quoqz sapientie studio totam
solitudinem suam exhibuit. qui cum interrogaretur an
sapiens esset. respōdit qz non sapiens s; sapientie ama-
tor existeret. Itaqz hoc nomen philosophus extunc ma-
nauit. vt ponit tul. in tusc. quest. libro. v. nam philoso-
phus sapientie amator interpretatur. Hic etiam pita-
goras musicam adūenisse fertur. vt ponit Macrobius
libro secundo post principiu. rursus carnaides fuit ve-
hementissimi studii. vt ponit valerius libro octauo ca-
pitulo viii. Et democrenes industrius extitit et elegā-
tia p̄floruit. Iocrates quoqz Democritus Ipocrates
sapientie studio viguerūt virtutibus qz sume ad heser-
unt. vt tangit agellius libro secundo. rursus xenon con-
stantia atqz moderantia claruit et thannus patientia
Stoicus qz magnanimitate philosophi illustres floue-
runt. Ceterum laudes inmirabiles de marco tulio.

de chitone. Seneca. plurima describi possent quorum
laudibus breuitatis causa pretermisissis concludamus
philosophos illustres dono sapientie quam dilexerunt
extitisse.

Capitulum xv. De studijs et sectis philosophorum.

Philosophorum varie sunt secte diuersa q; stu
dia commemorantur Vnde inter sectas famo
las quedam paripatetica dicta est quam are
stotiles condidit. Alia autem fuit secta dicta Stoicorum
cuius principes fuerunt xenon et crisippus vt ait agellius
et recitat augustinus nono de ci. dei ca. iiii. Et seneca
ad Elbiam dicit q; a xenone incipit rigida et virilis stoi
corum sapientia et apud illos dolor dicebatur indiffer
ens et non malum. Dicebant enim q; passiones non ca
derent in sapientem. Et teste tulio libro. iiii. de officijs
ca. ii. Hys dicebant sapientes esse amicos sapientibus
et nihil esse amabilius virtutibus. vt ponit tul. li. de na
tura deorum. Dicebant em omnes insipientes insanire vt
ponit idem tulus in questionibus li. iiii. Ceterum
alia fuit secta achademicorum qui sunt dicti ab achas
demia ciuitate quam plato pro studio elegerat et ex
qua oriundus erat qui de singulis dubitabant nihilq;
affirmabant certum. quorum opinionem confirmasse
videtur Eraclitus verum tamen in hoc defecerunt. q; nihil
certum crediderunt q; saltim apud vos certum erat nil esse
certi prout arguit Aug. in plurimis tamen scientijs et
virtutibus huius secte philosophi claruerunt licet in
predicta opinione defecerunt. Insuper alia fuit secta
Epicurorum que fuit ab epicuro atheniense qui posuit
voluptatem esse summum bonum. vt ponit agellius li
bro xiiii. ponit etiam duo esse bona scilicet corpus sine
dolo et animum sine turbatione. vt ponit seneca epi
stola lxxix. ad lu. Huiusmodi autem secta que felicitatem
in voluptate carnis posuit reprobanda est. Si autem in
voluptate mentis supportanda est. Et ita posuisse Epi
curum arbitratur. Seneca libro de constantia sapientis
et libro. iiii. de beneficijs capitulo secundo vbi declar
at Epicurum felicitatem in voluptate mentis credidisse.
Hys igitur narrationibus aperte ostenditur multi

aplicem fuisse philosophorum sectam cum tamen finis fuit
attingere sapientiam et licet ad diuina non peruenirent
humano tamen ingenio artibus inuentibus que humanis
intenderunt apto priantes grammatice lune logicam soli.
Mercurio rethoricam. Veneri arismetricam Marci musi-
cam Ioui geometriam. Saturno astronomiam alia que ser-
uicia alijs ascripserunt. Florum insuper quedam famosa studia
commemorant que olim a principibus studiosis exordium
acceperunt utinam ab indoctis principibus casum habere
non incipiant. Vnde alexander neca libro de nativitate rerum com-
memorando antiqua tempora sic ait. o felicia antiquorum tem-
pora in quibus impantes mundum sustentantes seipsum
philie dederunt. ut alexander julius ptolemeus qui fue-
runt viri studiosi. Et subdit. Cuiuslibet inquit regni glo-
ria crevit in immensum quamdiu artium flourerunt studia.
Victoria enim milicie et gloria philie quasi filie occurrunt
Nam ex quo greci. romani que studia perdidit extunt
semper deciderunt. Vnde regnantibus atheniensibus
immeruam id est sapientiam coluerunt. ut refert Aug. xviii.
de ci. dei capi. octavo. numeremus ergo que philoso-
phorum famosa studia fuerunt et cum historiographis di-
camus tria fuisse ceteris solemniora studia. quorum pri-
mum atheniense. secundum romanum. tertium parisi-
ense. De studio atheniensi refertur que solemnissimum
exercitit. vnde athena nutrix fuit liberalium artium atque
philosophorum. vnde iberonimus prelibatam civitatem
commendat dicens studio aptissima fore prima que leges
tradidit alijs que civitatibus iura transmisit. In qua fuit
dionisius cristiane religionis doctor eximius huius autem
studii scilicet atheniensis introitus solis patientibus
permittebatur. vnde ad portum civitatis sedebat senex
ad obiurgandum intrare volentes et si videbat signa in-
patientie repellebantur. Si autem patientie admittere-
bantur. aliud autem fuit studium solenne dictum ro-
manum in quo flourit italicum genus philosophorum.
Ibi que refulserunt iulius cesar. catho. virgilius tullius.
nam de julio que flourit patet libro de vita cesaris de ca-
thone narrat Solinus libro primo. Ibi que docuit retho-
ricam augustus. ut ipsemet fatetur libro secundo confess.
Ceterum et aliud studium et tertium est dictum parisi-

ense quod flozere cepit tēpore caroli magni. quod quid
studium altius de roma pertulit. Huiusq; studij quatu
or fuerunt fundatores scz rabanus. alcinus. et claudis
et iohannes scotus. Et prout in cronica narzatur me
tropolitanis arelatensium tempore caroli magni duo
monachi scoti cum mercatoribus ad franciam ac cesser
unt et interogabat si quis sapientiam emere vellet ob
hoc plurimi ipsos stultos putabant. nihilomin2 tamē
hec verba ad regem peruenerunt quibus adductis in
terrogabat rex an sapientiam haberent quam vendere
vellent qui responderunt q; sic. Quib2 rex quid pro ea
vultis qui responderunt tria petimus. locum optimū
discipulos ingeniosos. et victum et vestitum. quibus o
cessis studium parisiense iceptum est et extunc dilata
tum est. tunc vero temporis erat quodam castrum di
ctum Iseos sic dictum a nomine cuiusdam dee Isis que
ibi colebatur quod castrum nunc meldunum vocatur.
Et inde parisius nomen accepit quia dicitur parisius
quasi par iseos. nam in hoc par erat quia supra secana
quemadmodum meldunum sita est o hac ciuitate pa
risiensi loquitur boe. primo de disciplina scolarium in
ciuitate inquit Iuly que parisius dicebatur multas ar
tes mendicare prosperimus vbi ait expositoꝝ q; Iuliz
cesar ampliauit parisius sed non fundauit.

Capitulu. xvi. quomodo magice artes sunt inutiles

Magice artes non sunt nisi seductiones et ad i
uentiones dyaboli et ideo inter numerum sci
entiarum non debent situari sed potius rese
rari debent tanquam herbe nulla tenus sem mande in a
gro vere sapientie. Solent autem nominari artes magi
ce septem. quedam enim dicitur geomancia cuius diui
natio fit in terra. nam ge idem est q; terra et mantia di
uimatio vocatur. Secunda ars dicitur hydromancia ab
hydros quod est aqua. quia eius diuimatio in aqua fieri
solet. Tertia ars dicitur aeromancia cuius diuimatio fit
in aere. Quarta dicitur pyromancia cuius diuimatio fit
in igne. nam pyr idem est q; ignis. quinta dicitur ars
pyromancia cuius diuimatio solet fieri in manibus.

Nam circos idē est q̄ manus. Sexta ars dicit̄ aromācia
cuius diuinitio solet fieri in capulis bestiarū. Nā arm²
scapula dicit̄ Septima ars dicit̄ Nigromācia cui² diuini-
tatio fieri solet cū inuocatiōibus demonū qui nigri com-
peratiue dicit̄. Harū aut̄ artium tanta est superstitio-
sitas. vt nō solum veritatē nō contineant quinimmo sol-
mendatys replete sunt. nec solū male sunt q̄ prohibite
immo potius ideo prohibite. quia pessime et vsquaque
frivole sunt. Verum q̄ talium artium amatores qui di-
cta voluntaria reputarēt nisi ratio aliqualis ostēderet̄
Inquiramus an aliqua impredictis artibus veritas cō-
timeatur et rationib² respondeam² eorū qui ita opīari
videntur. Scrutando ergo dubietatis huius veritatē
catholice p̄fiteri habem² predictas artes et quascūq̄
similes frivolas in utiles et falsidicas omnino existere
ipsarumq̄ studiū nulli sapienti congruere. Vnde Leui
xix. precipiendo dicitur neq̄ declinetis ad magos nec
ab ariolis aliquid sciscitēmi. vñ et saul abstulit magos
de terra et ariolos et interfecit eos qui phitones habe-
bant in ventre vt dicit̄ primo. regum. xviii. postmodū
tamen consilium a muliere pthonissa acceperit et non
speravit in domino Ideo interfecit eum domm². et trās-
tulit regnum eius vt dicitur primo paral. x. rursus et
manasses a domino punitus fuit eo q̄ somnia et augu-
ria obseruauit magos q̄ et incantationes habuit. vt pa-
tet. ii. paral. p. xxxiii. Vnde Eccle. xxxiii. dicitur q̄ diui-
natio erroris et auguria mendacia et somnia maleficū
vanitas est Et zacharie. x. dicitur q̄ diuini viderūt mē-
daciū et somnatores locuti sunt frustra. Sed restat
vt rationibus obicientium respondeamus. quis enim
dicere posset q̄ cum demonibus loqui peccatum non ē
quia et hoc fecisse cristum legimus. vt patet math. v.
vbi habetur q̄ cristus demonem interrogauit dicens
ei quod est tibi nomen. qui respondit legio multi em̄
sumus. Si ergo nigromantia cum demonibus loqui do-
ceat prohibendum non apparet. Huic autem ambigui-
tati respondere phas est dicendo q̄ demonem iterro-
gare nigromantia non est sed sortem aut spem in de-
monibus constituere superstitiosum est quod cristum
fecisse absit vt credam². Mit enī vade rethzo sathanas

huic autem responsioni alludit beda super math. viii .
rursus diuinationes quidam astruunt veridicas . nam
saul interroganti de euentu futuri belli a muliere spiri-
tum phitonicum habentem responsum fuit illud quod
postmodum accidit vt patet primo regum octauo . Vi-
dentur igitur diuinationes veritatem continere quod
absit . nam demones qñq; vera dixisse non dubitamus
suos q; sectatores illudentes . Sed subtilissimus ille
mendax ideo vera quandoq; profert . vt suis mēdacijs
aggreget fautores . nā menticus si semper fuisset quis
ei crederet . nimirū ergo si dīnatores qñq; vera dixisse
legamus hoc tamen non ex se habz ars aliqua magica
sed diabolica auiditia vera quantoq; pro pimat . vt ad
supersticiosam credulitatem homines alliciat . Vnde
augustinus secundo d̄ doctrina cristiana concludit q;
omnes tales artes ordinantur ad malum finem vt ad
deceptionem et ad idolatrie speciem . Sed quid dicem⁹
de ioseph qui augurari solebat cum citho suo qui po-
situs fuit in sacco beniamin vt patet genisis quadrage-
simo quarto . Videtur augurari non sit illicitum . Hic
dicemus q; ioseph se diuinatorem solummodo finge-
bat vt suis fratribus terrorem induceret . omnes enī suos
fratres cognoscebat et tamen per augurium se cogno-
scere simulabat . rursus quid dicemus quoniam in aui-
bus auguria quandoq; videntur seu creduntur . vnde iere-
octauo dicitur . vt miluus in celo cognouit tempus su-
um . refert etiā Eutropius quomodo romulus a vultu-
ribus suū futurū imperiū didicit . Et Carol⁹ magnus
auiū vociferatu hoc idē accepit . Hīs vero non obstan-
tibus auguria vana sunt auiū tñ nature multe sunt et
temporū varietatem quandoq; designant . nec est diuī-
natio t̄pis qualitatez ab auiibus recipere . quāmodo vera
philosophia est . Sed et superstitiose credulitatem ad-
hibere vanitas et superstitio est . Misterio tamen diuīo
aut fortassis diabolico multum miranda cum auiibus fi-
eri potuerunt . nulla est tamen in augurijs arbitrandā
veritas nisi quantum ex rerum naturis temporis cōmu-
nes passionēs accipi possunt . Et hoc est q; credimus
ieremiam dixisse velle miluo . rursus quid dicemus .
quia narrat Iosephus libro antiquitatum iudaice .

qualiter in ciuitatis destructione iherusalem quidam
exorcista iudeorū mediātibz herbis quibusdam. Et
aliquibus Characteribus quendam demoniacum a de-
monio liberauit et hoc factum fuisse coram Tito et ve-
spasiano refert potestas etiam hoc faciendi erat exor-
cistarum iudeorū put affirmabant. Et in signum expul-
sionis demonis ponebant peluim aqua plenam et de-
mō. exiēs subuertebat. Talis autem subuersio suum exi-
tum designabat. Albertus etiam libro de mineralibus
multa mirabilia refert facta ī partibus germanie medi-
antibus impressis characteribus ī lapidibus preciosis.
Ex quibus narzationibz videtur sortem posse poni in
hys que per diuinationem fiunt. nihilominus tñ opor-
teret vt dicemz nullam in istis virtutem negare tamen
non possumus mirabilia quam plurima mediātibz
herbis et lapidibus facta fuisse. talium autem virtus n̄
est magica sed naturalis est. De characteribus autem
dicemus nullam virtutē ipsas habuisse sed omnia que
facta sunt ex virtute officii aut ex fraude demonis p-
acta fuisse credere libet. virtus autē officii hec potuit
esse quia exorciste. etiam veteris legis sue vocationis
et dignitatis ratione quedam agere potuerūt. Et sicut
de nostris acolitibz dicimus sic fortassis super demōes
aliqualem et fortassis magnam potestatem habuerunt
Ceterū quid dicemz d' arte notoria que magica sentire
videt. plures em ipaz asserūt validā veritatē habere et
esse veracē et efficacem f'ui2 aut artis libellos duos vi-
di mibi alieno motu exhibitos quorū vnus incipit. Ego
sum alpha et o cui2 d'positoꝝ Ptolomeus creditur. ali2
vero incipit ane gratia plena. Cui2 inuentorū iohannes
monachus carnotensis refertur. quorū librorū volumīa
prima facie grata apparebant et diuinationibus quam
plura fauere videbantur pluribus qz testimoniis predi-
ctoꝝ compositoꝝ quibus suum intentum astrue-
bant. quid ergo dicimus nunquid arti notorie prebe-
mus fauorem etiam diuinationes aspernendo hoc ne-
quaquam quia magicis artibus atqz diuinationibz ars
notoria valde et nimis vicina est. Sed restat vt satisfaci-
emus predictis testimoniis ipsis aut satisfacere faci-
le ē. Sibi em mutuo d'radicentes seipsas interimunt.

nam Iohannes carnotensis artem ptolomei repudiat
et omnino calumniare nititur. eo q̄ verba quedam ocul
ta ī arte. ptolomei īseruntur quibus vt affirmat diabo
li inuocantur Sed mirum q̄ ipse Iohannes hoc dicere
non veretur viso q̄ sue artis fabulosum compendium.
eundem continere effectū iuenit verbis quoq̄ occultis
et extraneis vtens potius decipere quam instruere vi
detur et scientiarum īfusionem sub tali forma deposcit
vt narrare non nisi de julio sit. huius ergo artis cōpo
sitores contradicunt sibiipsis hoc ideo est quia ex reg
no diaboli sunt. omne autem regnū diuisum desolabit
nunquid enim scientia donum dei est dicente aposto.
i. ad corin. xii. hec omnia operatur vnus atq̄ idem spi
ritus sanctus diuidens singulis prout vult. Stultū est
ergo arbitrari scientias posse acquirere diuinum deso
lando cultum. nam augustin⁹. x. de ci. dei allegat por
phirium fatentem et dicentem. q̄ ab operib⁹ demonū
non confurgit purgatio anime nec idoneitas intellect⁹
nam soli deo conuenit scientias īfundere. Sic enim legi
mus sapientiam salomoni īfusam fuisse vt dicitur. iiii.
regum ii. et. ii. paral. i. Similiter etiam fuit īfusa apo
stolis. vnde luce. xxi. Ego inquit da bo vobis os et sapi
entiam cui nō potuerint resistere omnes aduersarii ve
stri. adhuc restat vt dicamus cur demones non potue
runt scientias īfundere cū possint tempora transmuta
re. vt inquit august. libro primo de ci. dei. Hic dicem⁹
demonēs multa reuelare posse deo permittente et quā
tum in eis est semper decipere petūt abipsis ergo si ali
quid bonū p̄deat ē nō ipsoꝝ sed dei donū est. quis er
go tam amēs vt deo sp̄reto pro scientiis diabolū īploꝝ
omnia enim dei sunt. vnde august. xxi. de ci. dei. allici
untur inquit demones per creaturas quas non ipsi sed
deus condidit. si ergo deus condidit omnia quis aliū
iuorabit. fortassis dices q̄ ars notoria diabolū inuo
care nō precipit potius orationibus et ieiuniis vacari
iubet. Hec autem nunquid honesta et bona sunt. Dice
mus q̄ ieiunare et orare quantum est ex se bona opera
sunt dummodo finem bonum pret̄dunt. sed finis ille
bonus non est q̄n quis suis operibus sortem addit vel
adhibz credens suas cerimonias hui⁹ virtutis existere

vt scientias in momento acquirat. Non sufficit ergo vt
opera videantur bona sed congruit vt bono fine fiant
et huic bono fini imitemur. Vnde aug. lib. primo de fi-
de castiana doctrinas. ceremonias. magicas malas asse-
rit quantumcunq; bone videantur. quia malo innitun-
tur fini eandem sententiam tangit crisosti. sup math.
Adhuc autem restat q; de somniis inquiramus an scz
reuelationem aliquam inuere videantur. plures enim
dicunt. omne somnium aliquid designare futurum vel
uenturum. Et ad hoc roborandum quedam allegari
possunt Nam gideon qui positus est in numero sanctorum
vt patet ad hebreos. ii. ipse credidit interpretationi
somnia vt patz iudicū. vii. Ioseph quoq; interpretatus
fuit somnium pharaonis vt habetur gen. xl. Et daniel i-
terpretatus fuit somnium regis babilonis vt apparet da-
nielis. ii. et. iii. Auarros. etiā li. de somno et vigilia di-
cit somnia esse ab angelis. nunquid ergo somnia quedam
sunt signa futurorum et fere quedam presagia Ex p̄dic-
tis sic apparet. Sed obstat illud deutrenomy. xviii. nō
inuenietur in te qui obseruet somnia. Et catho ait. Som-
nia ne cures. Huius autem controuersie eunodatio ta-
lis est. Dicimus enim q; somnia quāq; sunt signa futurorum
eo q; quāq; causantur iuxta. dispositionem corporis vel
temporis Vnde albertus magnus super li. de somno et
vigilia narrat qualiter quidam somniauit semel. q; p̄-
nigra fundebatur super pectus suū et i crastinū per co-
leram nigram emisit spiritum. quamobrem idem alber-
tus cū aristotile concludit q; medicis prodest de som-
niis interrogare quia quāq; sunt signa qualitatis corpo-
ris Hoc autem modo somnia interpretari non est super-
sticiosum sed rationale. Alio vero modo. contingit i-
terpretari somnia secundum diuinam reuelationem. Iuxta
illud numeri. xii. si quis fuerit inter vos propheta do-
mini apparebo ei vel per somnia loquar ad illum. Hoc
enim modo somnia interpretari magnum et laudabile ē
sed nō omnibus accessum est. Hoc autem modo ioseph
et daniel vt pie creditur somnia interpretati fuerunt.
si quis autem somnia interpretetur secundum voluntariā
coniecturam aut supersticiosam adhesionem seu demo-
nis suggestionem talis interpretatio frivola et vana est

Et a religione cristiana recedit. His ergo rationibus
excludimus somnia. diuinationes. artesque magicas nul-
lus existere utilitatis. Quobrem merito prohibentur in
decreto. xxvi. q. ii. et. v. Et deuto. xviii. dicitur. Non
sit qui phitones consulat neque diuinos. Et quibus om-
nibus concluditur predictum proleuma siue prouerbiū.

Explicit primus tractatus libri primi. Incipit tra-
ctatus secundus qui est de septem artibus liberalibus
Cuius primū ca. est de gramatica et eius inuentoribus.

Grammaticae exordium inuentoresque narrare su-
perest. Ad cuius euidenciam aduertendum
quod gramatica dicitur a grama quod est littera
et pro scientia quasi scientia dicitur litteris. et con-
sequenter de ideomatibus. Vnde sciendum quod gramatica
docet ideoma congruum et artificiosum commune ratio-
nibus multis que diuisa quantum ad linguagia propria
olim fuerunt. Vnde autem processit linguarum diuisio
satis patet ex libro genisi. Isidorus etiam libro nono eth.
narrat diuersitatem linguarum exorta fuisse in edificatione
turris babilonie. nam quidam nemroth dictus super-
bia tumens. ut populo dominaretur secretaque dei au-
dire posset. turrim altissimam construxit sed occasione
superbie eius linguas diuisisse creditur deus. prius enim
lingua vnica erat. ideomatū vero multitudo secundum
aliquos numerata est numero filiorum qui processerunt a
filiis noe. Sciendum ergo quod a filiis noe processerunt gen-
tes. lxxiii vel secundum aliquos lxxii. scilicet ab ipso sem. lxxvii
ab ipso cam. xxxi. ab ipso japhet. xv. Et totidem lingue di-
uidi ceperunt. aduertendum tamen quod tres sunt lingue
principales ceterisque excellentiores scilicet hebreica
greca et latina. inter quas linguas prima fuit hebreica om-
nium linguarum mater nominata. Vtuntur autem hebrei
viginti duabus litteris quorum inuentor creditur moi-
ses. Siroorum autem et Caldeorum littere creduntur
ab abrahā inuente fuisse. hebreorum autem caldeorum et siroorum
littere et in numero et sonis concordant solisque figuris et
carac. discrepant. Egypcionum vero litteras isis regina machati.

Alphabeta habent machi filia de grecia veniens in egiptu re-
perit. et egiptis tradidit. Verum quod egipti differen-
tes habent litteras quasdam scilicet pro vulgo et quas-
dam pro sacerdotibus Secunda autem principalis lig-
na dicitur greca. litterarum autem grecarum usum primi
phenices inuenerunt ut tradit lucanus. Sed cadmus
agenoris natus grecas primus in greciam attulit scilicet
xvii. postmodum alie littere addite fuerunt. Nam pa-
lamides de bellotropano rediens tres addidit. Et si-
monides postmodum tres adiunxit. Et tandem pitago-
ras sanus. y. grecum prius formauit. ut tradit persius
Habent autem greci quinquaginta litteras mysticas quarum una dicitur
Techa que mortem designat. nam habet per medium
sui telum vel lineam que mortis signum est. Unde iu-
dices olim litteram illam apponebant nominibus illorum
quos affligi volebant. Secunda littera mystica dicitur
y grecum que designat vitam humanam. eo quod semper
tendit ad tenuitatem more vite humane Tertia littera
mystica dicitur thau que figuram habet dominice crucis
de qua dictum est in Ezechiele per angelum transi per
medium iherusalem. et signa thau in frontes virorum se-
mentium et dolentium. rursus alie due sunt littere mys-
tice scilicet quarum una dicitur alpha et ultima que dicitur
omega. Et istas duas vendicat sibi christus iuxta illud Apoc-
pismo Ego sum alpha et omega principium et finis. omnes
autem littere apud grecos et verba adponunt et numer-
os faciunt. nam alpha significat unum. betha duo. gamma
tria etc. notandum etiam quod omnes littere grece incipiunt noia
sua propria voce quam habent et desinunt in vocalem ut
alpha betha et cetera. Aduertendum etiam quod greci non
habent litteram beta quinimo eius loco habent lra que dicitur
bicha. verum quod latini qui proferunt beta ipsam vocant betha. sed
greci talem litteram nunquam proferunt. quia strictis labiis nihil
illud proferre solebant seu adueniunt sed laxis labiis et den-
tibus omnia proferunt Et hoc modo littera beta non potest
proferri quinimo sonus littere beta nisi stringantur labia
mutatur in sonum littere y consonantis. Vltimum aduer-
tendum quod alpha de se apud grecos est pura vocalis et
tantum valet quantum a. sed si iungatur quibusdam vo-
calibus. tunc mutat sonum suum et fit diptongus.

Et similiter dicendum est de epenthe littera et de iota
tha et de omicron que omnes littere mutant sonū suū
quando vocalibus quibusdam adiunguntur. v. vero quin
ta vocalis apud grecos dicitur pura diptongus nec solz
scribi nisi sibi iungatur omicron et ipsilo. rursus sciendū
q̄ iste quatuor littere chita phi chi psi non habentur
apud latinos sed loco ipsarū plures litteras scribimus
Nam pro chita scribimus ch. pro phi scribimus ph. pro
chi scribimus ch. verum q̄ greci carent aliquibus litte
ris latinis quia non habent. c nec q. sed loco ipsarū scri
bunt litterā ca p̄ā. notabimus q̄ littera epenthe. hoc
nomen apud grecos accepit eo q̄ quintum locum tene
ret in alphabeto ipsorū et eundem locum ī alphabeto
nostro accepit. nā pentha grece idem est q̄ quinque lati
ne. vltterius notabim⁹ q̄ greci habent duo j quorū vnū
dicitur ita et aliud yota et habent sonum satis confor
mem ī hoc tamen differunt. q̄ ita est diptongus et io
ta pura vocalis et breuis habent enim duplex o quorū
vnū dicitur omicron et aliud othomega et habēt sonum
eundem differunt tamen in hoc q̄ omicron est pura vo
calis et othomega est diptongus. vnde omicron id est
paruum o. othomega id est magnū o. rursus principali
ter aduertendum q̄ tertia lingua principalis dicitur la
tina quam plures dicunt esse quadruplicem. Quedam
enim et prisca. quedam romana. quedam mixta. qued
perfecta omnes tamen sunt vna lingua. Sed a modo pro
nunciandi talis differentia est orta. nam diuerse natio
nes diuersimode pronunciant esto etiam q̄ eandē lig
uam habeant. sic dicimus q̄ gentes orientales verba d
muniter formant ī gutture sicut hebrei et siri. occiden
tales autem formant verba in dentibus vt italicī et hi
spani. gentes mediterraneae verba formant in palato.
vt greci et asiani. Ex tali ergo varietate pronunciandi
differentia predicta oriri potuit. sed inquiramus quis
litteras latinas inuenit. refert isidorus quo ad ista nar
rator maximus. q̄ nīpha carmentis litteras latinas pri
mo tradidit italicis que carmentis alio nomine nicostza
tes vocata est. Verum quidā q̄. xvii. litteras exhibuit
postmoum vero alie littere addite sunt. Vnde prima
xvii. littere erant iste.

A. b. c. d. e. f. g. i. l. m. n. o. p. r. s. t. v. p² mod. h. lit^a
p²o nota aspirationis addita est. vñ p²o²ie nō littera
sed aspirationis nota vocatur. litteraz etiam. g. latini i
p²ressu temporis inuenerūt loco cui² vetes scribebāt. c
Hanc aut litteram. q. hebrei nō habent nec greci sed
solum latini. rursus salustiu² ludi magister p²i² litterā. R
adiuuenit loco cuius veteres scribebant. c. et. q. Et sup
vacua a quibusdā nōmmatur. insup ex tempore augus
tini. x. littera adiuuenta est Et postremo tempe. au.
eiusdem latini a grecis duas litteras mutuauerunt sci
licet. y. grecum et z. apter nomina greca meli² scribēda
prius aut loco. z. scribebāt duo. ff. Et loco ipsius. y.
grecū scribebant. i. latinū omnib² qz computatis ex vi
ginti tribus litteris alphabetū latinorū constare dimos
citur. rursus grāmatice inuētores enarremus. Nuper
enim legi in quadā cronica scilicet martimiana latinum
inuentū fuisse a quodā rege romanozū qui nominabat^r
latinus et exinde latinū nom tale accepit. No stre autz
grāmatice plures fuerūt p²ecipui scriptores. sicut do
natus. Quintia. et qz plurimi alij inter quos numerari
potest ennius qui metra primo composuit. Cui suc
cesserunt anatreon sci pho archilogic² symonides calo
phoicus asclepius. virgi. ovidi. ora. ome. phetides vt
tradit theren. Ceterum refert phidorus qz homines p²i
mit² scripserūt sup folijs maluarz et hoc narrat catul².
Post modū autem greci cū stilo ferreo in cera scribere
ceperunt. Et exinde romani cum stilo osseo scripserunt
Vnde in sathira quadā romana dicitur vertamus vom
erem in cerā mucroneqz arem² osseo. postea vero ciues
ciuitatis memphitis cartas papireas inuenerunt. Vñ
lucanus Cōficitur fibulo memphitis carta papiro. Et
per tēporis successum reges pergamenorū vsum parga
meni primo docuerunt. vnde pargamentum ita vocatū
est. Et postreō romani membranīs politissimis primo
vsi fuerunt. Ceterum apud romanos Emilius primus
libros composuit. Et Marcus. varro grandem bibliote
cam p²imitus conludit. Sed pollio bibliothecas rome
primus publicauit. Et deinde galterus et omerus gre
ce scribere ceperunt. quibus Marcus. Terentius et var
ro latini successerunt

Capitulū. ii. d' loyca et eius autoribus seu iuentoribz

Este Isidoro libro. iii. ethimo. loyca est rationalis scientia in qua disputatur quomodo modum in rerum causis aut vite moribus ut veritas ipsa queretur. Et dicitur loyca a logos quod ē sermo. eo q̄ circa sermonem ratiocinantium versatur. Alio etiam nomine dyalectica vocatur. eo q̄ disputatio ex duoz sermone conficitur. hanc autem scientiam sc̄z dyalecticam primo iuenit Plato qui floruit cathegorys postmodum eius discipulus Porphirius floruit p̄sa- gogis Et boe. 30 phismatibus. Augustinus q̄ enigmatibus Aristotiles quoq̄ libros plurimos scripsit de hac scientia scilicet dyalectica videlicet librum periarmentias in quo agit de terminis librum predicamentorum in quo agit de ordine terminorum ad sua genera. librum priozum in quo agit de syllogismis. librum thopicorum in quo agit de locis. librum elencorum in quo agit de fallaciis. librum posteriorum in quo agit de demonstracionibus. Augustinus etiam loicam scripsit quā inple tam vidi. vltterius aduertendum q̄ dyalectica dicitur ars artium scientia scientiarum sine qua nulla scientia p̄fecte scitur. vnde isidorus li. ii. dyalectica est disciplina ad discernendas res causas iuenta. Et diuiditur secundum richardum in li. exsc̄ptionum in gramaticam et ratioz differendi. Sed hec diuisio diuina non est. Alio ergo modo potest dici q̄ logica tres habz partes quia scilicet considerat de terminis. de p̄p̄ositionibus. et de argumentacionibus. vnde argumentatio est subiectum loice eo q̄ omnia que in loica considerantur ad argumentacionem reducuntur. Argumentacionum autem duo sunt genera. quia que dam est formalis sc̄z syllogistica que tenet in omnibus terminis consimili forma retenta. forma autem tunc tenetur quando qualitas et quantitas p̄p̄ositionum seruantur. alia est argumentatio materialis que tenet solummodo gratia terminoz cuius modi sunt consequentie que fiunt in locis. rursus in dyalectica quedam sophismata dicuntur insolubilia non q̄ solui non possunt sed quia de difficili soluantur racoe implicacionis. eo q̄ falsificant se ipsa. vltterius in loica

est quedam ars que vocatur obligationū p̄ quā docet
homo pertinet responderi et p̄pter concessionē pos-
sibilis ab impossibili cauere Hoc autem omnia et singu-
la speciali tractatu indigent p̄nunc autem scire suffici-
at q̄ dialectica docet verum a falso discernere licite ar-
guere fallacias euitare.

Capitulum. iiii. de rethorica et eius inuentoribus

Este Isidoro rethorica est benedicendi sciē-
tia et nominatur a copia locutionis. Nam re-
tis apud grecos locutio dicitur. differt autē
rethorica a dyalectica in duobus prout t̄git boecius in
topicis. primo quia dyalectica cōsiderat orationes in se
sine circūstantiis non curando de rebz. rethorica vero
considerat cur. quis quando et huiusmodi. Et secundo
differt quia dyalectica vtitur p̄positionibus breuibus
et discontimuis. rethorica vero cōtinuo sermone p̄orat
huius autē scientie inuentores apud grecos fuerūt goz-
gias Hermogora. Apud latinos floruit Tullius. finis
autē rethorice ē pulcre loqui verū suadere et huiusmodi
quibz orator in suo sermōe placidus redditur. Cōtinet
autē rethorica colores varios. Nam quidam dicūt colo-
res verborū quozū ornatz cōsurgit ex verbis et vocabul-
cuiusmodi sunt repetitio gradatio. Nā repetitio cōsur-
git ex repetitōe alicuius dictionis in pluribus oratiōibz
consequēter se habentibus Sicut diceremz superbia fe-
cit cadere potentiam. superbia reñuit amicum et parē
cōtemnit superbia semp̄ petit p̄esse pati q̄ recusat. alii
autem sunt colores dicti sententiarum quozū ornatu
non ex terminis sed ex rebus et sententiis accipitur hu-
iusmodi sunt colores qui dicuntur similitudines con-
trariuz. Sic enim de superbo diceremus. hic more lapi-
dis durus itumescit humilem terram ex qua processit
non imitatur de hiis autem omnibus multo latius alibi
scripsi. rursus aduertēdum q̄ a rethorica dicti sunt re-
thores quozū institutio facta fuit pro deffensione iu-
ris rei q̄ publice. vnde qumtilianus in lib. de oratoria
institucione. dicit q̄ orator debet esse vir celebris et in
rep. debet tenere statum medium nullum q̄ formidare

iuri assistere secreta tenere. Vnde Isidorus libro ethi-
mologiarum orator inquit est vir bonus dicendi peri-
tus vita qz moribus et artibus imbutus cui scilicet ora-
tori memoria maxime congruit. Quia teste tulio libro
de oratore. Memoria est thesaurus omnium rerum que
nisi rebus inuentis custodiatur omnia in mente orato-
ris pereunt.

Capitulum. iiii. de nomine poetrie et autoribus eius
et de fine apter quem inuenta est poetria.

Phorabius in libro de diuisione scientiarum
dicit poetriam vltimaz esse partem logice. vñ
dicit qz poetria est scientia ordinandi metra
secundum proportionem dictionum et pedum. nihil
omnis tamen poetria proprie non habet pro obiecto
metrificare. sed potius fingere siue sit inprosa siue in
metro. Vnde poetria dicitur a poys quod est fingere
Huius autē scientie multi fuerunt autores famosi sicut
omerus apud grecos. Virgilius apud latinos. narra-
tamen lactātius libro secundo capitulo. ix. qz poetria i-
uenta fuit a sapientibus romanorum. eo qz veritatem
dicere clare non audebant. ob hoc victis sermonibus
loqui didicerunt. vnde ouidius. ob hanc causam librū
de tristibus compegit in quo poetico sermōe ea descri-
bit que plano eloquio dicere non audebat vt patet li-
brum inuenti. rursus sciendum qz poetria non est iuen-
ta propter mentiri aut apter turpia d' diis fingere. qui-
mo boraci2 nouellus poeta libro d' genalogia deoz il-
los poetas redarguit. vt qui suozum deoz canūt il lece-
bras. finis ergo poetarum non est mentiri vel irritare.
Sed ex similitudinibus rerum vnam per aliam intelli-
gere et ita veritate semper itenta ficto sermone suum
conceptum exprimere. quis enim credidisset argū ha-
buisse centum oculos aut po i faccam conuersam fuisse
aut lichaonem in lupum. Hec autem omnes fictiones
fuerunt non tamen mendatia. quinimo aliquas histo-
rias veras ad mentem actoris referunt et nos alias hi-
storias per illas intelligimus. quia vt plurimum men-
tem poetarum ignoramus. verbi gratia. Si rome virgo
aliqua violata fuit ab imperatore cui2 virginis custos

fuiſſet vir aliquis oculatiſſimus et ſapientiffimus Num
quid rationabiliter fingere potuit po a pone uiclataz
fuiſſe et in uaccam conuerſam ratione peccati carnis et
quod brutale eſt argum qz eam cuſtodiuſſe fingere .
Hys enim ſimilitudinibus fictiones rationabiliter in-
uente fuerunt et ex bona ſcientia procedunt ingenio qz
ſano . Sunt autem poetarum ſeptem genera ſecundum
qz contingit ſeptem modis lacere poeſes . Vnde poeſz
ſeptem ſunt ſpecies ſcilicet Comedia tragedia inuectio
ſathira . fabula hiſtoria . argumentum Eſt autem come-
dia poeſis habens principium triſte letum qz finem .
Tragedia uero a leto principio inchoat et finem triſte
habet . Inuectio eſt carmen reprehenſorium mala intē-
tōe dpoſitū . Sathira uero ē carmen rep̄henſoriū bona i-
tentione compoſitum . fabula autē eſt narzatio que nec
vera nec uerifimilis ſcilicet ad litteram . Veruntamen
ueritatem aliquam ſemper intendit alias non meretur
dici poeſis . Hiſtoria autem eſt geſte rei narratio . argu-
mentum eſt uilis uoluntaria ſimilitudo . Sciendum in-
ſuper qz poete quidam ſunt dicti lirici eo qz eorum car-
mina cum lira canebantur . Alii uero dicti ſunt tragedi
eo quando canebant ſua carmina habebant hircum p̄
premio qui apud grecos uocatur tragos . Alii uero ap-
pellati ſunt Comedi a comedatione eo qz homines ſo-
lebant poſt cibum . ut puta prandium ire ad audiendū
carmina eoz . Alii autem dicti ſunt ſathirici uel ſathiri
a ſaturitate . eo qz de pluribus rebus canebāt . et audi-
entium animos ſaturabant . Notandum inſuper qz que-
dam ſunt poeſes i quibus ſolus poeta loquitur ſicut uir
in georgicis et dicuntur characteres . Alie autem ſunt
in quibus nunquam poeta loquitur Et dicuntur carmi-
na dogmatica huiusmodi ſunt amuniter comedie et
tragedie . alie autem poeſes ſunt mixte quia ſcilicet poe-
ta loquitur aliquando et aliquando non . Et huiusmo-
di eſt liber . Enidum . Ceterum aduertendum qz poeſz
multa ſozritur nomina . naz quandoqz dicitur proſa qn̄
ſcilicet nō habet legem pedum ſeu certos pedes . aliqn̄
uero dicitur metrificata . quando certis pedibus men-
ſuratur . quandoqz etiam carmen rigmaticum appellatē
quando fine ſimili terminatur . Et ſi carmen contineat

paucos versus a quibusdam vocabatur *pdiliō*. Si autē
contineat duos versus vocatur *distinctio*. Si vero vnū
versum contineat vocatur *monasticū*. et si carmina mul-
tos contineant versus de multis rebus tunc vocantur
tentens. Si autē carmen loquatur de pastoribus vocat̄
buccolicum et dicitur a bobus. Et si loquatur de gestis
hōm fortium tunc dicitur *heroicum*. nā heroes dicit̄
tur quasi viri erē et celo digni propter sapientiā et for-
titudinem. Si autē cōueniat miseris tūc dicitur *elegiacū*
et si cōtineat lamentū. tūc vocatur *renos*. Et si cōueniat
sepulcro tūc vocatur *epithaphium*. Si autē carmē sit ali-
quis titulus v̄l subscriptō epigrama nōminatur. Insuper
fabule sunt duplices. Quedam enim dicuntur *Esopice*
que fingūt animalia bruta mutuo loqui. Alie sunt *libisti-
ce* que fingunt homines cum brutis loqui et econuerso
bruta cum hominibus.

Capitulum. v. quō poetria nō est cōtemnēda.

cete enim plures famosi fuerunt inter quos
Virgilius floruisse fertur qui poetarum fuit
preclarissim⁹. vt iquit *Mu. v. de ci. dei ca. iiii.*
Qui Virgi. dict⁹ est a virga eo q̄ matri eius somnauit
se peperisse quādam vigā que vsq; ad celum pertinge-
ret quod nihil aliud fuit nisiq; virgiliū p̄tura erat quo
loquente de altis celum tangeret prout ait *Flugo*. Hic
autem virgilius in philosophia et in nigromācia fuit per-
itissimus. Mirabilia q; eū fecisse refert *Alexander* necā
li. de naturis rerum. refert enim q; cum ciuitas. ne apo-
litana peste sanguifugarum vexaretur liberata est ab eo
prociendo sanguifugam seu irundiem auream infundo
putei *Euolutis* q; postmodū multis tēporibus p̄dicta
irundo de puteo extracta est et mox tota ciuitas reple-
ta irundinibus seu sanguifugis nec sedata est pestis an-
q̄m sanguifuga in puteum remitteret. rursus d̄ ip̄o idē
refert q; pontē areum cōstruxit et rome palaciū solēne
edificauit nomine *colliseum* in quo cuiuslibet regionis
imago lignea campanam manu tenebat et quotiens
aliqua regio romanis rebellabat mox campanam ima-
so regionis illius pulsabat et miles eneus infumitate

predicti fallacy stat at et hastam vibrabat in illā ptē
que regio em illam respiciebat hoc etiam idem narzat
Flugo. Vnd licet arti nigromantie admiratio non de
beat. operibz tamen vngily admiratio debetur eius
qz subtilitas huiusmodi narrationibus declaratur. rur
sus alii fuerunt famosi poete. vt quidius qui precessit
omerum quozū dicta quasi vaticinia nūcupata sunt floz
uit etiam Esopus cuius fabulas commendat Agellus li. ii.
Sed mirum est si fabule sint mēdose an ipis vt liciat.
quibusdam enim apparet nō licere quoniam ars poetica
inter scenicas seu meretriculas numeratur vt pōit com
mentator hoc. pzi. de. con. ca. primo. Vnde plato iussit
poetas de ciuitate expelli. eo qz dicebat eos virtutibus
iūnicos Et i hoc comedat eum Tul. i. tus. q. li. ii. quibus
dam igitur poetriam fore detestandā visum est. quozū
imaginationi non credo. quia poetria utilis est si debi
tō imitur fini si licito exerceatur vsu. Vnd August. libro
primo cōfess. loquēs de poetis sic ait. didici inquit i eis
multa verba utilia. vnde et sacra scriptura fictionibus
vti qnqz inuenitur. Nam in libro iudicū fertur qz lingua
sibi regē fecerunt si loqui nesciant. reuera sic fictō fuit
qz significatio intenta verissima extitit itaqz non fuit fi
ctum quod intenditur sed fictū est qz ex predictis pzi
ma facie concipitur. De vera autem poetria conformitē
fatebimur cuius finis non est mentiri sed sub verbis fi
ctis veritatem describere. verum quidem qz fictionū
quedam sunt inutiles. alie autem vtilis. vnd moerobi2
libro primo quedam inquit sunt fabule voluptatis gra
tia et alie exhortationis gratia. primas eliminavit sapia
et in alyz qnqz loquitur. vnde sicut dicitur in li. d. ortu
scientiarum. Sancti doctores in libris fabulas qnqz in
troduxerunt Sicut Ambrosius qui libro tertio officioz
recitat fabulam de illo qui iuenit annulum in equo en
eo sub terza quem cum haberet in manu a nullo videri
potuit de qua fabula dicit ambrosi2 et si vim veritatis
non habeat tamen rationem habet. vt iuxta eā possit
veritas manifestari. Eand em etiā fabulam narzat tul.
li. iii. offi. Tales igitur fabule quibus veritas ptendit
reprobande non sunt. vnde idem ambrosius super lū
cam. ix. inserit fabulam de illo rege qui cum aliquo

tangeret aurum fiebat et sic fercula mortalia sibi fie-
bant et ribus in ore non alimenta sed vlnera dabat po-
tum q̄ deglutire nequibat. talia inquit ambrosi⁹ sunt
beneficaydolozum vt cum videātur prodesse plus no-
ceant Ecce videmus fabulam documentum pretendis-
se. rursus aug. li. ii. sermonū sermone. xxvii. introducit
fabulam illius de quo fertur q̄ vires sue augebantur
quotiens terram tangebatur. quando cūq̄ igitur pugna-
ret eo q̄ pacto cum aduersarius eum prostrabat ille in
viribus preualebat. quam fictionem cristo conuenisse
Aug. tradidit qui decidit per mortem vt gloriofius re-
surgere. Ceterū jeronimus epi. C. ix. introduxit fabu-
lam esopianam de cane tenente os in ore qui cum vi-
disset maiorem vmbraz ossis in fonte os quod tenebat
dimisit propter vmbraz. Ex his apparet igitur q̄ fabu-
larum genus quoddam est vtile et in sacris eloquijs q̄n
q̄ honestum. Sed quid dicemus ad ea que in contrari-
um dicebantur. Dicebat enim agellius. q̄ poetria me-
retricula est. Et rome plato poetas expulit de ciuitate
vt refert tul. dicemus ergo q̄ poetria ido meretricula
dicitur. quia ex principalibus scientijs non est vna sed
inter minus principales numeratur. Alias enim sapien-
tie nō assistisset cui tñ assistebat etiam vt inquit prealle-
gatus expositor boe. rursus ad platonem dicemus q̄
illos reprobabat poetas quibus mentiri vsus est et quoz
fictiones turpia sonant. Alias autem poetas repudia-
re non intendit quozum fictiones veritatem preēdūt
Alias enim doctores sancti ipsos exponendo cristo nō
applicassent. Insuper et philosophos vt fabulis nomi-
mus. Vnde apuleius libro de deo soczatis fabulam in-
troducitur de coruo tenente carnem in ore. Cui cum vul-
percula dixisset q̄ ringnus melius cantabat illo. Coru⁹
probare volens cōtrarium aperuit os et sic amisit car-
nem et volens cantare potius crocitant quam cantā-
uit suum q̄ defectum publicauit. Nec enim fabula hāc
veritatem pretendit quoniam sc̄z multi magnificare se
volentes vltra modum ruinā paciuntur Insuper titulli-
uius libro. ii. introducit fabulam de conspitatione mē-
brorum contra stomachum. ex hoc q̄ omnia dsumabat
quibus laborant membra. Et cum fuisset ad iudicatum

q̄ stomacho nihil daretur mēbra omnia laqueunt Vñ
oportuit stomacho iterum dare intra qđ mēbris distri
bueret. Nec siquidem fabula hanc pretendit veritatem
quia scilicet mltis de alienis bonis derogat a quib2 tñ
sustētantur et cum procurauerint eorū destitutiōz. ipsi
procurāres indigentiores fiūt illi vsqz vñ illozū postu
lant restitutōz cui vel quibus subtrahendum suaserūt
Hanc etiam eandem fabulam introducit polizatus li.
sexto ca. xx. Ex quibus omnib2 clare patescit poemata
non esse repudianda eo modo quo aliqui poetriam ig
norantes repudiant. quia teste eodem polizato. li. vii
ca. ix. Sicut inquit omnia animantia fuerunt accessa ho
mini excepto qđ non deberet comedere carnem cum
sanguine vt patet gen. ix. Sic omnes scripture tam poe
tarum quam etiam gentiliū legi possunt ad utilitatem
exclusis tamen erroribus qui per sanguinem itelligūt.

Capitulum. vi. de arismetica.

arismetica est disciplina numerorū. greci enim
numerum richmon vocant quem scriptores
secularium litterarum iter disciplinas mathe
maticas. ideo primam esse volebāt quoniam ipsa vt sic
nulla alia indiget disciplina. Musica autem et astrono
mia et geometria que secuntur vt sunt atqz subsistant
istius egent auxilio. De autoribus arismetice. Numeri
disciplinam apud grecos primū pitagoram nuncupāt
scripsisse ac deinde anthomato diffusū esse dispositā
quam apud latinos primus apuleus. deinde boetius
transulerunt. Quid sit numerus. Numerus autem est
multitudo ex vnitatibus constituta. nam vnum semel
numerū esse non dicimus. Vnd sint numeri dicti. num
ero nūmus nomē dedit et a sui frequētatione vocabu
lum indidit vñ a greco nomen trahit. greci enim vnū
enna dicunt. Sic duo et tres sunt quos illi dya et tria
appellant. quatuor vero a figura quadrata nomē sum
serunt. quinqz autem non secūdū naturam. sed secundū
placitū vcl voluntatis vocabulū acceperūt ab eo qui num
erus noīa indidit. Sex autem et septema a greco veni
unt. In multis em noibus que in greco aspirationē hñt

nos pro aspiratōe s ponimus. Inde est q̄ pro hexa sex
pro hepta septem. sicut pro herpilla herba serpillum
dicimus. octo vero per translationem sicut illi et nos
ita illi ne a nos vero nouē illi deca nos decem. dicti autē
decem a greca et bimolo. eo q̄ ligant et coniungūt infra
iacentes nūeros. nā de se uos diungere vel ligare apud
eos dicitur. Porro viginti dicti sunt decem bis geniti
et v pro b littera ponitur. Triginta que trinario denar
rio signantur sic vsq̄ ad nonaginta. Centum vero voca
ti a cantu quod est circulum. ducenti a duo centum. sic
et reliqua vsq̄ ad mille Mille vero a multitudine. Inde
et milicia. Ind et milia q̄si milicia que grece mutata litte
ra miriadies vocāt. quid prestāt nūeri ratio nūerorū dē
tēnenda nō ē. i multis em sacrarū scripturarū locis quā
tum misteriu habet lucet non enī frustra dicitur in lau
dibus dei. omnia in mensura nūero et pondere fecisti
Senariū nāq̄ numerus qui partibus suis perfectus est
perfectione mundi quadā numeri significatione de
clarat. Similiter et dies quadraginta quibus moyses
et helias et ipse dominus ieiunauerunt sine nūerorū cog
nitione non intelliguntur. sic et alij in scripturis sacris
nūeri existunt quorū figuras nō nisi noti huius artis sci
re et soluere possunt. datū est etiā nobis ex aliqua pte
sub nūerorū consistere disciplina quādo horas per eas di
scimus quando de mensurā circulo quando spaciū anni
redeuntis cognoscimus per nūerū. siquidē ne profunda
mur istruimur. Tolle nūerū in rebus et omnia pereunt
ad una seculo cōputū. et cuncta ignorantia dēlectitur
nec differri possunt a ceteris animalibus que calculi nesci
unt rationē.

Capitulū. vii. de geometria et eius iuentoribus et
vocabulo.

Geometria disciplina primū ab egiptijs repta
dicitur q̄ vndante nilo et omnibus possessio
nibus eius limo obductis micum terre diui
dente per lineas et mensuras nomen arti de
dit que deinde lacijs acumine sapientū prouecta ma
ris celi et aeris spatia meciuntur. naz prouocati studio
sic ceperunt p̄ terre dimensionē et celi spatia querere

quanto interuallo luna a terzis a luna sol ipse distaret
et vsqz ad verticem celi quanta se mensura discenderz
Sicqz interualla ipsa celi orbis qz ambitum p numerū
stadionū rationi p̄bali distinxerūt. sed quia ex terre di-
mensione hec disciplina accepit ex initio sui et nomen
seruauit. Nam geometria de terra de mensura nūcupa-
ta est. terra enim grece se vocatur metra id est mensu-
ra huius discipline ars continet in se lineamenta inter-
ualla magnitudinis figuras dimensiones et numeros
De geometrie diuisione. geometrice quadripartita est
dimensio in planum i magnitudinē numeralē in mag-
nitudinem rationalem et in figuras solidas. Plane figu-
re sunt que et longitudine et latitudine continentur.
que sunt iuxta platōnē numero quinqz. nūeralis mag-
nitudō ē quo numerus arismetrice diuidi potest. Mag-
nitudines rationales sunt quoz mensuras scire possu-
mus. irracionales vero quoz mensure quantitas cog-
nita nō habetur. figure solide sunt que longitudine la-
titudine et altitudine continentur vt est circulus. De dif-
ferentia arismetrice et musice Inter arismetricaz et geo-
metriam et musicam hoc inter est vt media inuenias i
arismetrica primo si queris coniungis extrema et diui-
dis et facis mediū. vt puta fac extrema esse sex et duo
decim simul diungis et faciunt. xviii. p̄teris media et
facies nouem quod est analogicum arismetrice vt me-
dius quot monadibz superat primum hys superaretur
ab extremo. Superat enim sex tribus monadibz hys se-
peratur a duodecim. Secundū geometriā vero ita que-
ris extrema multiplicata tantum faciunt quantum et
media multiplicata. vt puta sex et duodecim multipli-
cata faciunt septuagies dipondios media. viii. et. ix.
multiplicata tantundem faciūt. Secundum musicā ita
qua primi parte superat medius primū ex eadem extre-
mi parte superat medius ab extremo vt puta sex et octo
duabz p̄tibz superant que due partes sunt tertia. sen-
ary pars media parte. viii. scz. iiii. superatur ab vltima
que est. xii. cuius tertia pars sunt quatuor. qz numeri in-
finiti existunt. numerus aut infinitos esse certissimū ē
quonia i quoz nūero faciendū finē putaueris id est
ipse vno addito nō tm augeri. s; quātumcūqz sit magnū

Et quantumlibet in gentem multitudinem continens
in ipsa ratione atque scientia numerorum non solum duplici-
cari verum etiam multiplicari potest. ita vero suis quis
que numerus proprietatibus terminatus ut nullus eorum par
esse cuiusquam alteri possit. Ergo et dispares inter se atque
diuersi sunt et singuli qui que finiti sunt et omnes infini-
ti sunt.

Capitulum. viii. De musica et autoribus eius.

ratis musice utilitas describere ad declarationem
huius propositionis animaduertendum quod te-
ste aristotile. viii. politicorum. iuuenes debent
erudiri in musicalibus. nempe iuuenes plus ceteris hominum
statibus in continua mutabilitate deoluuntur lasciuys
infestantur. ipsis igitur utile si operibus de bonorum
genere complacenter ad hereant alias enim iuuenis la-
sciuie deseruet itaque cum senuerit impietatis amator
erit. quoniam ut dicitur. v. ethicorum. In his delecta-
ri est nobis naturale in quibus ab infantia delectari in-
cepimus. Si igitur in musicalibus iuuenis eam repe-
riat complacentiam quam in vanitatibus querere solet
sibi tunc facile apparebit que praua sunt relinquere et po-
tiori complacentie animum exhibere. Ex quibus colligi-
tur prima musice utilitas que est iuuenes a malis concu-
piscenciis reuocare. alia utilitas est quia letificat tristes
etiam letos magis ac magis letificat ut ponit aristoti-
les in suis problematibus parte. xix. problemate pri-
mo. Et idem octavo politicorum. anima inquit natura-
liter delectatur in musica et facit animas sic intentas
ut nihil aliud cogitetur ut dicit cassi. rursus constantin-
us in suo viatico refert orpheum dixisse quod multum in
hoc per suam musicam mutabat principum corda de
tristitia ad leticiam. Ceterum musica excitat dormien-
tes et dormire facit vigilantes sanat a melancholia. unde
aristotiles. viii. politicorum dicit quod musica est amica
omni etati signanter iuuenili. unde musicam amant ani-
malia sicut boues. cerui. aues. pisces. Nam aues incessan-
ter cantant si audiunt canentes et ad melodia pisces
agregantur. unde refert agellius li. xviii. noctium acticarum

q̄ arreon in mare proiectus a delphinibus saluat̄ est
eo q̄ cum cythara dulcē sonum peregerat priusq̄ sub-
mergeretur. Et idē refert Plinius. fingit etiā Ouidius
q̄ orpheus cithare carmīe arbores cōgregauit. Huius
autem artis melodiā nō perpendēs rex mīda aut saltē
De musica male iudicans aures suas in aures asinales
mutatas habuit. dixerat em̄ q̄ deus Pan dulciꝝ armo-
nisabat cū ānis segetalibus q̄ apollo cū cithara. Licet
tam̄ hec fictō sit tamen designat sano intellectui armo-
niam debere placere. De inuentoribus artis musice. Mu-
sice inuentores designantur. ad cuius euidentiam com-
mēozemus ea que legimus. referūt em̄ greci Pitagozā
philosophū musice artem in sonis maleozū primo exco-
gitasse. audiens enim ex malleis sonozū disparitatē atq̄
melodiā causari. cōcludit merito armoniā hūana voce
per ampliꝝ fieri posse. Huius etiā narratōni alludit boe-
et Macrobiꝝ. allū aut Tubal musice inuentozē extitisse
referunt de quo tradunt historie. q̄ cū artem musice
ad inuenisset in columna duplici eam scripsit quaz̄ vna
marmorea. alia latericea erat. audierat enim adā pro-
phetasse duo futura mundi diluua. vnum videlicet a
queum et aliud igneum. vt igitur ars per eum inuenta
non dēleretur ipsam in marmore scripsit ne per aquam
periret et in lateribus ne incendio vreretur. Vnde iose-
phus has duas colūnas narrat in terra sirie hucusq̄ p̄
mansisse. Huius autem narratōni alludit Moyses genes.
v. patrem enim musicozū ipsum appellant. Cetoz̄ aliqui
dicunt Moysen musice inuentozem fuisse aquarum q̄
sonitu armonias primitus perpendisse. rursus quidaz̄
veteres philosophi armonias dicūt a celozum motibꝝ
origīnē accepisse. affirmātis q̄ ex celozum motibꝝ maxia
asurgat melodia rationi asfractionis corporū celestiu
in quibus maxia creditur amicicia seu concordia. vt
docuit Empedecles. Insup affirmauerūt q̄ ab orbis
celestibus maxia causatur melodia sed non perpendi-
mus. eo q̄ vt dicunt ab exordio natiuitatis sub orbibus
nutriti sumus et ita ex assiduitate audire non credimꝝ.
Ad robur autem sue ymaginationis adducūt exēplum
de hys qui a iuuentute nutriti inter fabros malleozum
ictus aut nō audiunt. aut saltē se audire nō attēdūt

Huius opinionis proximus videtur fuisse plato qui super quemlibet unam firenem stare putavit. Horum autem opinionem reprobat aristoteles libro de proprietatibus elementorum. Harum autem narrationum controversia nec ratione nec experientia potest dissolui. Non enim ratione quia in factis historiis oportet credere narrationibus nec experientia quia predictae narrationes nostra tempora precesserunt. arbitrandum est tamen quod multi fuerunt inventores iuxta varietatem temporum et regionum. Si autem inquiramus quis inter omnes inventores prior extiterit puto quod ipse Tubal fuit quia ipse ceteros tempore precessit. Sacra etiam scriptura ipsum inventorem commemorat. alios autem nequaquam.

Capitulum. ix. de astronomia.

Astronomia est astrorum lex que cursus siderum et figuras et habitudines stellarum circa se et circa terram indagabili ratione percurrit. De inventibus astronomie. astronomiam primi egyptii inveniunt. astrologiam vero et natiuitatis obseruantiam caldei primi docuerunt. abraham autem instituisse egyptios astronomiam iosephus auctor asseruit. greci autem dicunt hanc artem ab atlante primitus excoGITatam fuisse ideoque dicitur sustinuisse coelum. quisquis autem ille fuit motu coeli et ratione animi excitatus per temporum vires per astrorum ratos diffinitos quod cursus per intervalloꝝ spacia moderata consideravit dimensiones quasdam et numeros que diffiniendo ac secernendo ordinem necens astrologiam reperit. in utraque autem lingua diuersorum quidem sunt de astronomia scripta volumina inter quos tamen ptolemeus rex alexandrie. apud grecos precipuus habetur. Hic etiam et canones instituit quibus cursus astrorum inuenitur. de differentia astronomie et astrologie. Inter astrologiam et astronomiam aliquid differt. nam astronomia coeli conuersionem ornatus ortus obitus motusque siderum continet. vel ex qua causa ita vocetur. astronomia vero per tim naturalis per tim superstitiosa est. natalis dum exequitur solis et lune cursum vel stellarum certis temporum stationes

Superstitiosa vero illa est quam mathematici sequuntur
qui in stellis auguriantur. qui quod etiam celi. xii. signa et
per singula vel corporis membra disponunt siderum quod cur-
su natiuitates hominum et mores predicare conantur. De
astronomie ratione. Astronomie ratio modis pluribus
constat. diffinit enim quid sit mundus. quid coelum.
quid sphaera. situs et cursus quid axes celi et poli. quid
sint climata coeli. quid cursus solis et lunae atque astro-
rum.

Capitulum .x. De Medicina .

Medicina est que corporis vel tuetur vel restau-
rat salutem cuius materia versatur in morbis
et vulneribus. Ad hanc utique pertinent non
ea tantum que ars eorum exhibet qui proprie medici no-
minantur sed etiam cibus et potus et tegimen defensio
omnis est atque munitio quibus nostrum corpus aduer-
sus extremos ictus casus quod seruetur. De nomine me-
dicine. nomine autem medicine a modo id est tempore
amento impositum existimatur. ut non satis sed paulatim
adhibeatur. nam in multo contristatur natura medio-
criter autem gaudet. Unde et qui pigmenta et antito-
da satis vel assidue biberunt vexantur immoderatio enim
hominis non salutem sed periculum affert. De inuen-
toribus medicine. Medicine autem artis auctor et reper-
tor apud grecos. perhibetur Apollo hanc filius eius
Esculapius laude vel opere ampliavit. Sed postquam
vulminis ictu Esculapius interit interdita fertur me-
dendi cura et ars simul cum auctore de fecit latuit quod
per annos pene quingentos usque ad tempus artaxerxis
regis persarum tunc eam reuocavit in lucem pythagoras
asclepio patre genitus in sola thebe.

Capitulum .xi. de auctoribus legum .

Moses gentis hebraice primus omnium diui-
nas leges sacris litteris explicauit. Fozoneus
rex grecis primus leges iudicia quod constituit
Mercurius trimergistus primus leges egiptus tradidit
Solon prius leges atheniensibus dedit Ligurgus pri-
us lacedonys iura ex apollonis auctoritate confirmavit.

numa pompilius qui rumulo successit in regno prius
leges romanis edidit. de inde cum popul² sediciosus
magistratus ferre non potuisset decem viros legibus
scribendis creauit qui leges ex libris Solonis in latinū
sermonem translatas duodecim tabulas exposuerunt.
fuerunt autem hii. apius clau. gemicius. veteri². juli².
manilius. sulphicius. sextilius. romelius. posthumus.
Hii decem viri legum ascribendarum electi sunt leges
autem redigere in libris primus consul pompeius insti-
tuere voluit sed non perseuerauit obtrektorum me-
tu. deinde cesar voluit id facere sed ante interfectus ē
paulatim autem antiqui leges vetustate atq; iniuria ex-
caluerunt. quarum et si nullus iam vsus est noticia tam
videtur necessaria. nonne a constantino cesare ceper-
unt et reliquis succedentibus erant q; permixte et i or-
dinate. postea theodosius minor augustus ad similitu-
dinem gregoriani et armogeniani codicem factum con-
stitutionem a constantini temporibus sub proprio cu-
iusq; imperatoris titulo disposuit que a suo nomine theo-
dosium vocauit.

Capitulum. xii. de regimine ciuitatis et electione
principis signanter.

olicia dicitur a polis que d est ciuitas et i cos
scientia quia finis pollicie est ciuitatem bene
regi. vnde scientia politica est scia qua vrbes
reguntur seu resp. dirigitur vt pace respu. fruatur. vt
satis inuit sanctus august. li. xix. de ci. dei. policia igiē
concernit regimen ciuitatis Est autem ciuitas quasi ci-
uium vnitas. Et secundum isidorum. xv. ethimologian
Ciuitas est concors hominū multitudo societatis vin-
culo adunata que aliqñ vrbs vocatur et aliqñ resp. nun-
cupat. Quā diffiniens Scipio dicit eam esse rē populi
populus autem dicitur multitudo nō quelibet sed solū
illa que habet vnionem et sensum ad dmunem vtilitatē
Hec narrat aug. li. ii. de ci. dei. Et isidorus xix. ethimo-
logian. aduertendū q; resp. est sicut quoddam diuinū
corpus qd diuino mūere animatur et regit vt tangit he-
limandus in croniciis li. ii. Huius autem corporis caput
dicitur princeps et senatores cordis locū tenent. Iudi-
ces autem et perfides tenent locum oculorū et aurium.

Et oratores locum ligue ceteris qz mēbris persone alie
reipublice comparari possunt. dicuntur ergo senatores
a senio eo qz antiquitus senes in senatores eligebantur
quoz institutionem romulus iuenit et nomina eorum
presenti populo in tabulas aureas contulit. olim qz fi-
lii senatorū illi dicebantur qui nascebatur tempore quo
patres senatores erant. alii vero non. Et hoc scripsit
vulpicius suo libro vt patet i Digestis libro primo. rur-
sus in politica eligendus non est princeps nisi secundū
senituram principatum quis obtineat qui princeps nō
cupidus aut viciosus inueniatur. vnd tul. in libro para-
doxis. quomodo inquit imperabit vbi qui non potest
cupiditatibus imperare. refrenat ergo princeps libidi-
nes spernat voluptates iracundiam teneat. auariciam
coherceat ceteras qz anī labes repellat. princeps etiā
eligi non debet nimis pauper aut nimis diues. vnd oli-
prouit refert valerius libro sexto. duo viri coram Scipi-
one vt ad hispaniam mitterentur coram senatu contē-
debant quorum vnus ditissimus. alter pauperimus
de quibus sic Scipio ait. neuter inquit mihi placet eo
qz alter nihil habet alteri nihil satis. Ceterum indignus
est principatu aut gradu superiori. qui se non bene re-
git i inferiori vt ponit pompeius libro. xii. nec debz quis
appetere regnum vel principatum. quia teste Seneca
libro. iii. de beneficiis. regnum est nolle regnare cum
possis. vnde poeta asperius nihil est humili cum ten-
dit i altum. Et samfredus. Si bene vis duci te certo
cōmitte duci. Illud tamen oratio sepius accidit in libro
enim sermonū ait. Populus quoqz stultus honores se-
pe dat indignis. Et laudamus in maiori iam nunc ad-
culmina rerum iniustos creuisse queror. Tolluntur in
altum vt lapsu grauiori ruant. Quibusdā princeps nul-
lus placet omnibus qz detrahunt. Illud sidonii in epi-
stolari suo libro. v. dicere videtur. dicunt enim si eligi-
mus humilem vocatur abiectus. si erectum superbus. si
doctū inflatus dicit. si iperitū irrid ebatur. si seuerum
crudelis erit. si indulgentem faciliter culpabitur. si sim-
plicem despicietur. si diligenter superficialis credet.
si quietum ignarus vocabitur. si abstinentem auarus.
si bene pascentem gulosus putabitur. Phis igitur nulla

virtus placet. quicquid sit tñ virtuosi semp eligēdi sunt
in p̄cipēs quorū cōdictōes et mores enarrat. He limā
dus ubi supra. Princeps inquit cōstitutus nō multipli-
cabit seruos nec canes aut bestias s; quod satis ē tene-
bit hystriones mimos lenones meretrices repudiabit
inferiores nō corrupet exemplo. Quia teste claudiaō
libro tertio Mobile mutatur semper cū principe vulg2
vxoꝛes que nō habebit plures litteris in tendit et cum
iudicabit ad alteram partem non declinabit. deum p̄ci-
pue colit numera non acceptabit suos q; officiales fre-
quenter non mutabit. Vnde tiberius p̄cut refert iose-
phus suos procuratores vix aut nunq; mutabit. Inde
enim se dicebat p̄cere plebi. Nā procuratores scientes
ad modicum tempus habere procuracionem quicquid
possunt recipiunt.

Capitulū. xiii. quomodo princeps debet suos sub-
ditos diligere et defendere.

Princeps habeat milites bellicosos qui p̄zelias
ri debent non pro iniuria vel vindicta iferenz-
da sed pro iniuria repellenda patria q; defen-
sanda nec debent timere viri bellici q; deo non place-
ant. quia sanctus dauid bellis intendebat Et centurio
pariter qui domino ait domine non sum dignus vt in-
tres sub tectum meū. Hec Aug. ad bonifacium Et idē
Aug. de verbis domini Militare inquit non est delictū
sed p̄pter p̄dam militari peccatū est neq; rempu. ger-
ere est criminofum sed ideo agere remp. vt diuicias au-
geas videtur esse damnabile. Vnde p̄zelia non debent
fieri crudelitate aut cupiditate pacis studio gerantur
et mali coherceantur et homi subleuantur. Vñ gregori2
vniuersis militibus ne apolitanis scribens. Summa in-
quit milicie laus inter alia bona merita hec est obediē-
tia reip. vtilitatibus exhibere. Ceterum isido. li. ix.
ethimo. iustum inquit est bellum qd̄ ex edicto genitur
de rebus repetendis aut pulsandorū hoīm causa. vñ
Aug. libro questio. dominus inquit noster de2 ad ism
naue iubet vt constituet sibi retrozum insidias scilicet
insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus. Et idē
iusta inquit bella gerebantur a filijs israhel contra am-
ozrecs a quibus transitus negebat qui iure equissimo

humane societatis patere debebat. Aduertant autem bellatores ut non preliantur iniuriam inferendo sed ab iniuria se defendendo. vnde ambrosius libro primo de offi. non inferenda sed repellenda iniuria lex virtutis est. Et anastasius papa. qui inquit potest obuiare et perturbare peruersos et non facit nihil aliud est quam faueri impietati eorum. nec caret scrupulo societatis eorum occulto qui manifesto facinorosi desinit obuiare. Eandem sententiam tangit ambrosius libro de offi. Et ieronimus super Sophoniam. rursus Elimandus ubi supra dicit principem sic debere viuere ut a subditis diligatur. Nam codrus atheniensium rex pro victoria populi sui seipsum morti tradidit. nam mutato regio habitu sarmenta colligens castra quae hostium ingressus a milite quem falce in iurgio percusserat interfectus est. rex igitur aut princeps sic suos diligat. ut etiam pro ipsis mori non timeat. Vnde iulius cesar dicere solitus erat dux inquit qui non laborat ut militibus carus sit militem nescit amare vnde seneca. Si vis amari ama. nam iulius pastorem vinculauit eo quod sibi meliorem panem quam ceteris militibus attulerat Alexander quoque videns militem suum macedonem pro nimia senectute frigore obstupefactum de sede sublimi descendit et in suis manibus dictum militem in sede posuit. nam princeps qui a suis militibus non diligitur tanquam tyrannus dominatur nec securitate vbi est fruitur. vnde cum dionisius tyrannus iuberet suum corpus a multis militibus custodiri Plato ei dixit. quod inquit malum fecisti. quod a tot militibus custodieris. vnde claudius non sunt excubie non circumstantia tela tueas amor quasi diceret. quod qui amatur non eget custodia.

Capitulum. xiiii. de legibus et inuentoribus earum.

olicia legibus dirigenda est. Teste autem ysidoro quinto ethimologiarum. leges vero aut diuine sunt aut humane. lex autem diuina genti hebreae per Moysen primitus data est. legum autem humanarum plures fuerunt inuentores scilicet foroneus rex qui grecis primus leges iudiciaque constituit Et Mercurius trimegistus egiptys leges tradidit. Et

postmodum viros quosdam decreuit qui transtulerunt
in latinum leges ex libris Solonis. fuerunt autem viri
ordinati per eum Apianus claudius. gemicius. veterius
julius. manilius. sulpicius. sextimus. romilius. postu-
mius. Aduertendum autem quod leges diuine preferen-
de sunt humanis. Vnde gracianus. Constitutiones in-
quit principum ecclesiasticis institutionibus non preem-
inent sed ecclesiasticis legibus postponende sunt. vnde
elimandus in cronicis libro. ix. Humane inquit leges
eatenus valent quatenus a diuinis non discrepant alio-
quin falsum est quod in lege scriptum est. quod princi-
pi placet sed deo legis habet vigorem. Ceterum aduer-
tendum quod sicut lex est commune preceptum sic ex communi
sensu confici debet ut trahitur ex summa a sonis. Vnde
papinianus libro primo definitionum lex inquit est com-
mune preceptum virorum prudentium. que lex fieri non
debet propter aliquem casum particularem sed pro cor-
rectione malorum que ut communiter contingere possunt
reip. ut ponit iulius celsus li. quinto. vnde legis effectus
est imperare necare punire inquit modestus libro. i.
regularem princeps igitur non solum armis sed etiam le-
gibus rempublicam debet defendere ut tangit iustinianus li.
institutionum. rursus aduertendum quod ius canonicum et
ciuile quodammodo sunt partes politice. ita quod politica
scientia est communis ad omnia iura. Vnde ius nomen est
generale. lex autem species eius. vnde ius dicitur quia
iustum est seu dicitur a iusticia. ut ponit vulpianus li-
bro primo institutionum. lex autem dicitur a ligando
quia ligat. Aut ab eligendo quia eligitur. Sunt autem
multe species iuris. quoddam ius dicitur publicum quod
pertinet sacerdotibus et magistratibus. Aliud priuatum
quod ad vniuersumque pertinet utilitatem. quoddam etiam
est ius gentium quod concernit illud quod debetur deo
et parentibus. ut ponit pompeius. Aliud est ius pretorum
quod pretores introduxerunt pro salute reip. quod commemo-
rat Papinianus libro primo definitionum. Quoddam
est ius humanum quod dicitur positium quia positum
est ab homine. aliud est ius ciuile quod pertinet ad po-
pulum vel ciuitatem diuina humanaque causa constituit
eam. aliud est ius quiricum id est romanum. quia quirites

id est romani ipsum inuenerunt. Ius autem canonicum dicitur ecclesiastica institutio. Cuius plurimi fuerunt scriptores. Primus fuit psidorus qui primus scripsit librum apostolicum decretorum. Deinde ius episcopus carnotensis regulas canonum capitula ordinavit et ad numerum decem liberorum redigere. multe quoque abbreviationes postea facte sunt actores non occurrunt. Verum quod gradianus decretum scripsit. Ceterum advertendum quod ius civile a duabus civitatibus emanavit scilicet ab athenis et a lacedemone. Vnde regnante iobab iuda Ligurgus lacedoniis iura imposuit. Qui ligurgus quecumque precepit prius observavit ut tangit Iustinianus libro. iiii. Primo enim statuit ut auri et argenti usus non haberet terras quoque vti et patrimonium per equalia divisit et communicari omnes publice iussit iuvenes voluit vna sola veste pro anno. virgines voluit absque dote desponsari multa quoque alia decrevit narratione longa. rursus apud romanos postmodum crevit. unde pompeius libro singulari Eucheridius tradidit romulum divisisse romam in tres partes quas curias appellavit. quia ibi cause augebantur leges quoque fiebant in predictis curiis que omnes conscripte fuerunt tempore sexti pompeii qui fuit tempore tarquinii superbi. liber autem illarum legum vocatus est liber papirianus. non quia papirius eos fecisset sed quia eos ordinate scripsit postmodum autem romani decem viros constituerunt qui leges a civitatibus grecorum collegerunt quas acceperunt scriptas in tabulis eburneis datumque illis fuit posse ut illas leges corrigerent et ideo duas tabulas predictis tabulis adiunxerunt. unde leges duodecim tabularum vocabantur. quod xii. tabule in omnibus erant. post hoc apud claudius leges reduxit ad librum unum. Et flavius scriba libertinus populo tradidit. unde senator fieri meruit deinde cornutianus prius scientiam iuris civilis publice professus est. verum quod papirius publicus leges regias prius in unum volumen contulerat. Et apud claudius duodecim tabulas ex legibus scripsit. publicus vero. x. libros reliquit iuris Munlius totidem. brucus septem. Et mucius publicus filius iuris civilis scientiam ad libros octo redigere qui digesti sunt ab aufidio Mucio quoque alii scripserunt quorum fama vetustissima est. de novellis autem memoria publicus est.

Capitulum .xv. de iconomica.

Connica est ars vel scientia qua domesticarum rerum sapienter ordo disponit. ut inquit isidorus libro ethimologiarum. richardus autem libro descriptionum dicit quod Iconomica est scientia familiaris officij curarum medicis dispositione disponens distribuit. Hac ergo scientia indiget quicumque paterfamilias. ut suam domum sapienter regat et dirigat. quod dominus ex domo honestatur. ut tangit tullius libro de officiis. Nam decorum valde est patere domum illustrium virorum hospitibus illustribus ut tangit idem libro secundo. Unde tullius contra salustinum ipsum reprobandum dicebat. nec quicquam inquit turpius domui tue quam tu. Et valerius maximus li. ii. quid prodest foris esse strenuum si domi male vivitur. Et ibidem. quorum opera splendorem suum procul obtinuisse videntur eorum dignitatem. Indignum enim est et difforme domi collabi. unde tullius. quid prodesse potest pondus graue diuitis aurata quae pingua si fundant munera boues. quid vobis prodest frigus in nixa calumnis. Murate quae trabes marmoreum quae solui quasi diceret. ista nihil prodesse nisi domus recte gubernetur. Ideo seneca de quatuor virtutibus dicit quod sapiens non debet velle vocari dominus a domo sed domus a domino debet nuncupari. Circa igitur regimen domus maxime attendendum est ad regimen uxoris quod nihil est crudelius in festa muliere ut ponit fulgentius libro suo mythologiae. Si tamen mulier bona fuerit domum optime disponit. ut autem bona sit maximum remedium est si vir ipse bonus fuerit. unde narrat Ieronimus contra ieuianum libro primo de quodam qui cum uxore sua pudicissime vixit. unde cum os sibi feteret ipse tamen ignorante sibi quidam improbauit et uxori suae dixit. cur ei non inrimauerat. quae respondit putabam inquit sic omnibus viris os olere. itaque summa castitas in ambobus fuit. Unde Tibullius libro. i. Casta precor diuix maneat sancti quae pudoris assideat custos sedula semper anus. qui versus pretendunt ut fidelis custodia assit mulieri. quia mulier de se fragilis est facilliter quae decipitur. unde narrante valerio maximo

Socrates cuidā querētī an sibi expediret nuber vñ nō.
respondit penitentiam se facturum qđcūq; fecisset. si
inquit non nupseris solitudo te affliget et si uxorem
duxeris solitudo cōitabit. fortassis autē ideo coniugia
sunt onerosa quia decēter non contrahuntur amoze
sed cupiditate interueniente fiunt. Vnde narzat val-
libro. vii. de quodam qui habens vnicam filiam petiuit
Temistodem philosophum vtrum eaz pauperi et pro-
bato vel diuiti et non p̄bato daret. Cui ille respondit
Melius enim est inquit virū pecunia qm pecūiam viro
indigere. Narzat etiam de Marcia fila Cathōis iuniori
qđ cū peteret ab ea cur perditō viro denuo nō nuberet.
respondit se nō inuenire virum qui magis se vellet qm
sua. nō sunt igit vrozēs propter pecuniam assumēde
alias enim cōiugia male fiunt. nam et hilosophi p̄res
timentes in diugio fraudari nubere distulerūt. nā cice-
ro rogatus ab hirceo vt post repudiū therentie sorozē
eius duceret omnino facere super sedit dicēs. nō pos-
se se vrozī et p̄hie pariter cperam dare. nam si pulcra
fuerit. est difficile custodire qđ plures amant. Si autē
turpis molestum est possidere qđ nemo habere digna-
tur. plures ergo nubere cōtempserunt diugia tñ licita
sunt dum iuste contrahantur. quia teste ouidio. lib. d.
remedys. turpi vir et mulier modo iuncti protinē ho-
stes. quia scilicet qđ malo titulo iunctum est malo ter-
minatur sine plurima qđ contmgunt incomoda. Vnde
therētius vno quoq; animo omnes sorzus oderunt nu-
ros. Ecce odium. Et ouidius libro metamorphoseos
immet exitio vir diugis illa mariti filiū ante diez patos
inquit in annos. Ecce labores Sed etiam plura insur-
sunt comoda vtputa educatio filiorum. corporis qđ p̄
p̄ custodia. rursus aduertendum qđ iconomica exigit
filios debite nutiri. vnde quintilianus libro primo.
Vt inam inquit liberorū nostrorū mozes nos ipsi non p̄-
deremus. nam mollis educatio quam indulgentiam vo-
camus. neruos omnes mentis et corporis frangit. Ita
qđ pueri sunt corrigendi non temen nimis asperē. quia
teste quintiliano libro. ii. Ingenia puerorū nimia emen-
dationis seueritate deficiūt. nā et desperant et dolent
et nouissime odiūt qđ maxime nociuum est qđ dum oīa

timere nihil conantur Moderate igitur sunt corrigendi sed multi non attendunt quia tanquam viros puerulos concutiunt. ut ponit valerius libro. ii. At vero liberos suos non instruunt. Cuius oppositum fecisse augustus cesar legitur. Nam filiam suam et nepotes fecit lamificio insistere. ut ponit Suetonius libro secundo de xii. cesaribus. rursus paterfamilias suos debet discrete regere seruos non spernendo sed amicabiliter alloquendo. Vnde seneca ad lu. epist. lxxvii. Illos inquit rideo qui turpe estimant cum seruis suis cenare. Hoc enim superbia facit ut cenante domino stantium seruorum turba circumstat. vnde didimus rex bragmanorum ad alexandrum magnū in homines nostri similes seruitutez nos ponimus alioquin seruicia est in obsequium cogere eos quos nobis fratres eadem natura progeniit et quibus a deo patre comuniū bonorum spondetur hereditas. Seruis ergo non sunt grauia onera imponenda. Vnde narrat valerius quarto quod cum plaro aduersus seruū suū propter delictū vehementer exarsisset ne vindictē modū haberet castigatiōem sui serui Spenippo amico suo dimisit. vnde plautus. ve aut apud quos vigiliam multā in noctem protrahunt Tantū enim seruis de vita quātum de nocte auferunt.

Capitulum. xvi. quomodo paterfamilias debet si biacquirere amicos.

Paterfamilias amicos sibi vendicare debet quod teste seneca li. iii. de beneficijs Neminem tam alte secula posuerunt ut non illi amicus eo magis desit quo nihil absit seu abest. Et idem seneca libro de remedijs fortuitoꝝ. quere inquit amicos inter honesta officia quere in laboribus ad mensē res ista non queratur. nam modicus amicus est qui dumtaxat ē amicus mense. de tali amico dicit sapiens. vniū nouum amicus nouus. Expediit ergo sapienti pro conome amicos bonos conqueſtare nec de facili pretermittenda est incepta amicicia. quia teste tulio. libro de amicicia veterina amicicia sicut vinum vetus dicitur suauissima. Maxima est enim vis vetustatis et consuetudinis. Eligat ergo amicum sapiens quem semper custodiat et cui sicut sibiipſi credat. alias enim non est amicus ut inquit seneca.

epistola tertia ad Lucillū. sed talem amicum difficile ē
possidere nisi bonus sit qui amat et qui amat. quāob-
rē amicitia d' libertate cōtrahenda ē sed contracta cū
fuerit manu debet teneri. vnd' suetonius libro. ii. d. xii
cesaribus narrat. qz August' cesar nō facile amicitias
ammissit sed constantissime retinuit. ideo Plautus in
aulularia In amicitiam iquit et fidem stultum ne rece-
peris. Nam insipientum at reprobatorū facili' est odiū
quam collegium. qui ergo sapiens est bonus insequit'
et amicum elegit prudentem quem multi non reperiūt
quia multos amicos habere nolunt. et ignotos notis
proferunt. quibus contradicit theofrastus. Expediit i-
quit amicos iam probatos amare nō amatos probare
Vnde catho. Ignorū tibi tu noli preponere notis. Et
sequitur. Cum tibi vel socium vel fidum queris amicū
non tibi fortuna hominis sed vita petenda est. Et cū
amicū etiam bonū sapiens iuenerit amode diligat vnd'
ca. Dilige sic alios vt sis tibi carus amicus Sic bonus
esto bonis ne te mala damna sequantur. Ceterū amico
non sunt onera imponenda inagrua ne forsan perdat
vnde morobius in libro saturnaliū. ita amicū habeas
vt inimicum posse fieri putes. Et salustius veros iquit
amicos neqz armis cogere neqz auro pare queras. sed
officiorū fide parantur cum quibus amicis breues ra-
tiones et longas amicitias habere oporteret. Exordiū
autem amicitie est bene loqui Et principium inimicie
maledictio est. Amicus enim cito amittitur et raro ac-
quiritur. Hec socrates. ceterū pconomicus bona qz pos-
sidet prudenter distribuere debet. vnde maior est i cō-
seruandis rebus quam in reperiendis ad habenda cau-
tela. vt ponit cassiodorus epistola. xxxiii. vnde claudi-
anus in maiori volumine. plus est inquit seruasse ques-
tum quam quesisse nouum. vnde philosophus quidam
dictus domas amico inquit me rogante desiderio pec-
cuniam et amicum mutuo et ipsum et pecuniam pōo
Quod verum est apud auaros. Ita qz bona sunt discre-
te distribuenda. veruntamen qui mutuum capit grati-
as reddere debet. vnde ex prouerbys sapientū colligit'
qz fraus est accipere quod non posset reddere. Et am-
brosius in libro de thobia. Daupertas inquit non habz

crimen sed debere verecundum et non reddere vere-
cundius est. Et subdit si diues es nullaz paucis pete-
di necessitatem. Si pauper es soluendi considera diffi-
cultatem. Vnde seneca libro de beneficijs primo inquit
docendi sunt qui libenter accipiunt libenter reddere.
quia si beneficia gratis collata reddēda sunt multo for-
tius mutua. Hys autem sermombus mutuare nō disua-
detur nisi non amicis aut hiis qui reddere nolunt. vndē
augustinus libro d' doctrina cristiana docet amicis suc-
currendum. Cum inquit omnibus prodesse non possis
hiis potissime succurras qui tibi tempore sue oportuni-
tatis quasi quadam sorte iunguntur quia scz amicis bo-
na propria mutuo vel dono sunt distribuenda.

Desinit liber Sophilogij primus. Incipit secundi
libri Sophilogij tractatus primus d' inducentibus ad
amorem virtutum. Cuius capitulum primum est. quo-
modo virtutes sunt appetende.

Irtus medicina est corporis pariter et ani-
me virtutes igitur appetere unicuiq; natur-
ale est. Cuiuslibet igitur studiū pro ad-
piscendis virtutibus debet applicari. vñ
boe. in de con. omnis inquit mortalium cura qm multi-
pliciu studioz labor exercet. diuerso quidem calle pro-
cedit sed ad vnum tamen beatitudinis terminum nitē
peruenire quo quis adepto nihil vltra desiderare querit
Est enim cuncta itrase bona continens. Hec enim bonū
medio virtutis adipisci potest. quod multi credentes
obtinere itinera minus virtuosa sectati sunt. vnde augu-
stinus. xviii. d' ci. dei narrat qualiter phi quidā summā
felicitatē i voluptate dstituerūt vt aristipp2 alq i virtu-
te vt ansticenes. alii in sensibus corporis. om̄s tamē aut
a sensu naturali defecerunt aut bonum et virtutem ap-
petierunt. nam virtus sua dignitate animum a volupta-
tibus retrahit ipsumq; ad mai2 bonum disponit. sicut
et arbor diligē ppter fructū vt ponit tul. i. rethorice.

nam omnia honesta concordant rationi. Inquit aresto-
tiles in ethica neua. Et quintilianus de oratoria institu-
tione libro primo. nihil inquit potest placere quod non
debet sed voluntati non corrupte. bonum animi appetere
naturale est. unde Seneca ad lucillum ep. xlvii. omne in-
quit honestum voluntarium est. non enim potest honestum
esse quod non est liberum. Et libro quarto de beneficiis
rerum honestarum precium in ipsis est. Et in suo edipio in-
quit turpe est medicina sanari et piget. Ex quibus apte
concluditur quod mens humana virtutes naturaliter appetit.
Unde tullius libro. ii. de officiis. dicit id ipsum quod honestum
decorosumque dicimus pro se nobis placet animosque omnium
natura sua commouet. Idem ponit libro quarto quia scilicet
natura id appetit quod honestum est vel saltem videtur esse.
Si autem iudicium fallit hoc peccatum agit. unde tullius. li. de pa-
doribus. Quod inquit honestum est id solum esse bonum
stoici testantur. unde heratone stoicus. omne inquit ho-
nestum in arduo est quia scilicet mens ardescit ut quod ho-
nestum est habeat cuiusmodi est virtus. quia teste tullio
in de amicitia. nihil est virtute amabilis nihil quod alliciat
ad diligendum. nam propter virtutes et probitatem eos quos
nunquam vidimus diligimus. omnis igitur virtus amabi-
lis est. nempe ipsi tullius in primo rethorice. virtus inquit
est habitus anime iudicio rationis consentaneus. Et ibi-
dem virtus est habitus a quo quis bonus existit et opus
suum bonum reddit. unde aristoteles. in ethicis. virtus
est que habentem perficit et opus eius bonum reddit. Et
tullius in libro de legibus virtus est recta ratio. Et in libro
de fine boni et mali virtus est conformis iudicio rationis.
Et primo libro de officiis. virtus est per quam laus in actione
consistit ipsius autem virtutis comes est invidia quia
scilicet virtuosus multi invident. unde africanus virtus emu-
los multos comparauit tullius. in rethorice. nihilomi-
nus inquit virtus vincit omnia quoniam virtuti omnia
parent ut ponit Salustius in cathelinario per virtutem
opus redditur et res prius apparens impossibilis red-
ditur possibilis ut refertur dixisse ipocrates in suis ex-
hortationibus narzante calidio in prohemio super thi-
meum platonis. Sapiens igitur virtutes querat per
quas obliuisci poterat damnorum que gessit. Unde

vnde seneca ad lucil. ep. lxxvii. Quamdiu inquit virtus
salua fuerit non senties quid abscesserit. nam cupiditas
et pericula per virtutem pretereunt. Et ibidem. nulla in
quit virtus latet et si lateat non est ipsius damnū veni
et enim ipsius dies qua publicabitur. vnde seneca in li.
matura morte. vna inquit res est virtus que nobis im
mortalitatem donare potest et pares facere dys. Per
virtutes enim homo sapiens fieri potest. vnde lactan
tius libro de falsa sapientia. virtus inquit cum scientia
coniuncta sapientia est. nimirum ergo si iuxta pbleu
ma appetenda est.

Capitulū. ii. quomodo natura cupit virtutes.

Virtutes nature innatū est suscipere. vnde are
stotiles primo ethicoꝝ neque inquit a natura
nec preter naturā fiunt virtutes innatum est
nobis passuefactionem recipere eas ex similibꝯ enim
actibus fiūt similes habitus. vnde prosper in libro epi
gramaton nos hortatur dicens ad patriam vite de no
ctis valle vocari virtutem gradibꝯ scanditur lucis iter
omnis virtutum semper substantia salua est. inuitꝯ cri
sti munera nemo rapit. rursus gamfredꝯ in sua poetria
noua Sectemur inquit honesta et mala vitemus quia vir
tus optima rerum pessima res vicium nihil eque perni
ciosum. Et iuuenalis libro tertio. nobilitas inquit animi
virtus est. quis ergo virtuosus fieri non desiderat. nam
teste maximiano. iulio virtus auro preciosior est nec pu
trescit sed in aduersis crescit ipsa virtus. vt inquit luca
nus libro tertio. Si ergo virtutis amator esse cupis at
tēde quomodo virtus nihil aliud est nisi exemplar ho
nesti. inquit lucanus li. ix. nempe virtus ridet in aduer
sis. Studeat ergo vnusquisqꝯ in virtutibus atur dare
vt in se habeat quod in alys amat prout ex puerbys sa
pientum edocetur. virtus enim ad beatam vitam pdu
cit. vnde tulus libro primo de legibus. virtus inquit
est perfecta omnino qꝯ certa in natura est. itaqꝯ nihil
p̄stabilē hāc natura peperit qꝯ astat nos ad iusticia m
esse natos. virtꝯ em̄ oim animos natura sua commouet

Inquit tulus libro de offi. reuera multo magis est se-
cundū naturam cōmunitas iustitia et libertas quā cupi-
ditas aut voluptas. Nihil enim tam laudabile secundū
naturam est sicue humilitas. Nec tulus libro. iiii. de offi.
Si ergo laudabile est naturā imitari nūquit virtutes
habere desiderandum est. vnde idem tulus de amici-
cia illos inquit viros bonos appellandos putemus qui
asscuntur quantum possunt habere naturam optimā
bene viuendi. Et quintilianus de oratoria institutione
libro primo omnia inquit que ars cōsumauerit certum est
a natura incipiū duxisse nobis igitur ad virtutes sunt se-
mina nature concessa. etiam antequā doceamur. Si em̄
in virtutibus foret anxietas et criminibus insistere so-
lum delectabile esset fortassis virtucos fieri fieret pe-
nosum et bene egendi excusatio preberetur. sed in vir-
tutibus gaudium perfectū habetur. Et homo ex cōdi-
tione sue nature ad honesta ducitur nullatenus ergo
excusatur. vnde seneca ad luc. habet inquit hoc opti-
mum in se animus generosus q̄ concitatur ad honesta
Magnarū rerum species ad se vocat et attollit docilesq̄
natura nos edidit et rationē dedit ip̄fectam que vir-
tutibus tamen p̄fici potest. Nec sene. epi. xlviii. rursus
si virtuosus fieri cōactionis opus esset laudabile opus
fortassis non videtur. nullus enim laudabilis est in eo
q̄ vitare nequit cum vellet. sed procul dubio opera vir-
tutum libere fiunt nūtoq̄ spontaneo cōsumuntur.
vt ponit didimus in epistola ad alexandrū. nullum in-
quit virtutis incipiū est quod mutari non possit. nā ab
bene viuendum libero concitatur arbitrio. sed plurimi
virtutes opinantur graues quia bene viuere nolunt. s̄
quos vt h̄ saltem doleant quia bona voluntate carent
Si enim boni fieri cuperent virtutibus faciliter insister-
ent. nulla em̄ tam facilis res quin difficilis sit q̄ iuite
fit. Vtinam ergo h̄n libenti animo bona cōsiderarent vt
saltem mala que facere nequeunt non appeterent. Iux-
ta illud therentii poete. quando inquit nō potes quod
vis illud velis quod potes. ita q̄ mala que cupis ex-
plere. si non vales bona tūc facies que peragere potes
Sed aliqui dicunt ad plurima viciorum opera se cōgi
qui si verum dicant stulti ergo reputandi sunt. Quia

quia teste tulio in libro d' padoxis soli sapienti d'uenit
vt nihil faciat inuitus nihil dolens nihil coactus. vnde
stoici dixerunt voluntate solum ea desideria que ratio
nabilia sunt. vnde in solo sapiente voluntatem esse dix
erunt. vt refertur in tul. tul. ques. libro. iiii. Si ergo in
stultis est libido incitata aut cupiditas effrenata non
voluntas sed appetitus est quia voluntas ratione diri
gitur et appetitus a sensualitate decipitur. o vtmā qui
malī sunt saltem boni fieri cupiant. Nam magna pars
bonitatis velle fieri bonū vt inquit Seneca ad lucillū
epistola. xxiii. Si enim dicas hoc velle non posse audi
Tulium libro de fato. Motus inquit voluntarius eam
naturā continet in se vt sit in nostra potestate nobisq;
pareat. nam omne honestum voluntarium est. nō em̄
honestū est quod non est liberum. inquit seneca ad lu
cillum ep. lxxvi. Sed pro chdolor plures nec bene agunt
immo nec emendari petunt. veruntamen magna pars
profectus est velle proficere vt inquit Sen. ep. lxxi.
nūquid ergo laudabile foret si que deo placent homo
solū velit. vñ Se. ad lu. ep. lxxiii. placeat inquit homi
nicquid deo placet Sed multis hoc graue est nec de
facili potest eorū impietas reuocari quia teste quintilia
no libro. iiii. de oratoria institutione. nihil facili psuade
tur inuitis Si quis etiā inuitus quid agat laudem non
promeretur. vnde narzante valerio maximo li. secundo
Si quis olim bona inuitus fundebat p re. p. maior laus
dabatur exigenti quā prestanti. Ex iuicio enim ope iau
dem nullus reportat. nec tamē by laude priuantur qui
bonum quod cupiunt facere nequeūt. vnde ovidius li.
de ponto. Sponte sua pbitas officiumq; iuuat. si d' sine
vires tamen est laudāda volūtas. rursus et iter eos qui
bona bene agūt f'ii sunt laudabiliores qui bene faciūt
amore qm timore qui etiā mala p'termittūt caritate qm
dei formidine. singulis tñ laus licet non equalis datur
de quibus Floratius i epistolis. oderunt peccare malī
formidine pene. qui malī etiam peccata qnq; dimittūt
eo q' ipsa facere non possunt. vnde maximianus inquit
amplecti non dum quorundam vota laborant. sed vo
tis obstat verberare tria caro. nā nos a vicis mundanis
sepe retardat. corporis anxietas. Damna flagella fames.

De talibus enim fatendum apparet quod peccata non deserunt potius enim a peccatis deseruntur. que si sponte desererent nulla mutatione facta quantum ad labores ipsorum eo pacto mererentur quo demerentur distat ergo sapiens virtutes acquirere quas natura appetit. quibus etiam totus perficitur homo.

Capitulum. iii. quomodo virtutes non querunt mercedem temporalem.

Itus non ita perficeret si seruilem hominem redderet aut si temporalis fructus mercedem duntaxat conquiret. Sunt igitur virtutes propter se diligende sicut tamen quod propter aliquid creatum non querantur sed ad increatum bonum solum referantur. Vnde seneca li. i. de clementia. recte factorum id est operum virtuosorum verus fructus in ipsis est nec ullum precium virtutibus dignum extra ipsas est quod de precio creato accipiendum est Et idem seneca libro. iiii. de beneficiis rex honestam precium in ipsis est. vnde plinius in epistola ad catulum magnitudo animi nihil ad ostentationem sed omnia ad conscientiam refert. recteque facti non ex proli sermone mercedem sed ex facto petit. Illi ergo virtutes fortassis non habent. qui ex operibus mercedem temporalem expectant. vnde tulius in dialago ad Hortensium Nulla inquit virtus esse potest nisi gratuita Nam si mercede aliqua ad officium impellitur non virtus sed fallax quedam imitatio ac simulatio est virtutis. vnde idem tulius li. i. de legibus id ipsum quoque iustissimum est iusticie mercedem non querere Et claudianus in maiori producit non emptam fidem nec peccata merces alligat. Ipsa quidem virtus precium se solaque late fortuna secure nitet nec fastibus ullis Exigitur plausu nec petit clarescere vulgo. non querit precium vitam que debet amori. Gaudia premissi cumulat inopia dolores. procho dolor ergo multorum opera suspitione non carent qui bene agere secreta non curant sed palam ideo bonum faciunt ut laude fruantur publica fortunamque mundi preferunt virtuti. vnde cuiuslibet de ponto. nunc tamen fortuna stat caditque fides. nec facile reprobis multis in milibus virtutem precium quod putat esse sui ipse decor recti facti si premia desint. non mouet et gratias penitus esse publicum nil nisi quod posse potest carum est inuicem vancorum.

Spem fructus nemo auide petendus erit. Et subdit.
Sponte sua probitas officiūq; iuuet Mercede caret p
seq; petenda est. Exterius virtus ināmutata bonis. nū
quit ergo delectabile est si quis ea fecerit que virtuosa
videntur. Et ex desiderio premp temporalis operum su
ozum fructū perdat. dolendum est enim q; nullus vir
tute complectitur vt premia sibi tollat vt iquit iuuenas
lis libro. iiii. nihilominus cum virtus debet fortune p
esse. nec est appetenda virtus vt fortune munera succe
dant. Vnde tullius in rethorica secunda Sola iquit vir
tus in sua potestate est omnia que pzetet eam sub for
tune subiecta sunt dominatione. naz diuitie virtutis pe
disse que sunt. Illeq; liber estimandus est. qui nulli tur
pitudini seruit. si ergo cupiunt omnes homines liberi
esse cur virtutibus abiectis seruiles diuitias preferunt
sic enim agere maxima sapientia est. quia teste tulio d
padoris. omnis sapiens liber. omnis stultus seruus.
Quid est libertas potestas viuendi vt vis. quis autem
viuit vt vult nisi qui recte viuuit. qui gaudet officio qui
nec legibus propter metum paret sed sequitur. Tollit
vt qui nihil facit nihil dicit nihil cogitat nisi libenter
ac libere Sola ergo sapienti dūenit vt nihil faciat iuni
tus nihil dolens nihil coactus cū seruus sit obedientie
Et subdit nunquid ille liber est cui mulier impat cui le
ges imponit prescribit. iubet et vetat. quid ei videtur.
nec illi imperanti aliquid negare potest vel audet recu
sare. Ergo iquit tul. istū solū seruū. sed etiaz nequissimū
appellandū puto licet amplissima familia natus sit. oīs
em animi humil fracta timiditas seruitus est hec ille.
que igitur gloria restat amafis veneris qui tūc maxie
famulantur etiaz fedissime turpitudini qn eoz iudicio
maxie gloriāntur itaq; sensus corū ita ebetantur vt glo
riam credant ignomineam et seruitutem prin cipatum.
Fii ergo suomet vicio miseri sunt. quia teste seneca ep.
lxxxvii. nemo nisi suo vicio miser est. si ergo cupis liber
fieri vicia evita nā liber et gulosus esse n̄ potes. Inquit
marcialis coquus Et subdit atentus tua si pctes esse toga
liberis vtiq; rege viue potes. vereantur igitur diuites
seculi huius qui se putāt liberos et maxie subseruiūt. nō
quid dō et hoib; s; nūis et peccudib; suozq; aratoz

Et familiarum curam gerunt tanta sollicitudine ut quietem perdant. nec tamen sana sollicitudo reprobanda est sed illa quam cupiditas infert que utique hominem servilem reddit. Unde Seneca in tristate. nescis cupidi regnum quo iacet loco regnum non faciunt opes non vestes tirie color non auro nitide trabes. rex est quem ambitio vulgusque favor non movet qui est in tuto positus loco et omnia infra se videt. Et claudianus in maiori Si metu is si plura cupis si duceres ira servici patientie iugum tollerabis iniquas interius leges. Et sequitur. Tunc omnia iure tenebis cum poteris rex esse tui. nam illi soli liberi sunt qui sibi ipsis dominantur. quid igitur hominibus prodest molestiarum causas acerbare hoc enim faciunt qui delictorum occasiones in laboribus querunt. nunc feminarum imitando collegia. nunc pompam assumendo fastigia nunc bonorum cupiendo encenia. Nec enim omnia ruinosa et labilia sunt libertatem auferunt et criminum morbos ampliant servitutemque agravant et ab omni bono retardant. tantum enim cernimus divites ad bonum fieri tepidiores quantum fiunt ditiores. unde prosp in libro epigramaton. quid iuvat in longum causas perducere morbi Cor dubium expectat cras hodierna solus. Scimus correctis veniam non esse negandam. Sed nulli nostrum est ultima nota dies Libertas nulla est maiore potestas. quam servie deo cui servit homo sine iugo positaque nunc est in dictionis amica voluntas. que viget affectu non gemit imperio. Et gamfredus in poetria nova liber est a vicis qui non servat abundantis Cui satis est quod habet pauper est qui plus cupit Ecce igitur patet virtutem servilem non esse nec sperare mundi premia que premia non nisi bonis deficient. unde Eunodius Semper nunc studys merces ressecantur honestis. qui vult ergo liber fieri virtutum querat ornamentum mundanis abiectis.

Sequitur Capitulum. iiii. quomodo
virtus consistit in medio.

Capitulum.iiii. quomodo virtus consistit in medio

Voniam in medio consistit virtus. Effectus ergo virtutis est medium tenere et ad extrema non vergi. vnde floza. in li. epistol arum Virtus est medium vicioꝝ vtriq; redactū quia scz virtus recedit ab omnibus vicys. Et seneca ad lucillū ep. lxxvi. omnis virtus in medio est. Illi igitur virtuosi non sunt qui extrema querunt. nam et bona quidem faciūt sed nec bene quia quod nimium est assumūt nempe ieiunare bene est sed nimis ieiunare virtus non est. virtus enim semper medium querit. vnde in prouerbys sapientum dicitur. omnis bonarū rerum nimia consuetudo pessima est. omne enim nimium fertur in viciū. Sed miraris quomodo in bonis posset esse nimietas. Nam si nimietas fuerit iam res bona non est. Attende queso quia res multe bone sunt ex fama et ex se sed fortassis in te bona non sunt eo qd a te bene non fiunt. quis enim fornicat penitentiam esse bonā si vero indiscrete eam facis in te bona non est. Itaq; penitentia ex se hominem perficit sed homo insipiens per eam non semper perficitur. Sic enim experimur qd ventus suavis nutrit ignē sed excessiuus extinguit. vnde ovidius libro secundo de remedijs v̄to nutritur. v̄to extinguitur ignis. Ignis leuis alit flammās grandioꝝ aura nec cat. Ea ppter ipsemet ovidius libro secundo metamorphoseos ait iter vtrunq; medium si tenes tutissimus ibis. Et maximā Maior enim medijs gratia rebus ad est. Vnd gamfredus in poetria noua In omnib; vna est virtus seruare modum. iuxta illud puerbium omne. omnibus adde modum r̄. Sapiēs igitur virtutes acquirat vt mediū et modum in omnibus teneat. quia teste horatio in libro sermonū Est modus in rebus sunt certi deniq; fines quos vltra citraq; nequit consistere rectum. vnde aristoteles primo ethiceꝝ ostendit qd virtus tollit superfluum et tenet mediū. itaq; libertas est medium inter auariciam et prodigalitatē. Sed fortassis an inter vicia aliquod mediū sit quod si fuerit virtus esse putabitur. Hic dices vtiq; omne peccatum fore extremum

licet alterum altero sit extremius virtus aut mediat quod
scilicet peccata vndique repudiat Nam omnia cupere viciū
est omnia indebite erogare stulti cia ē Quid autem coguit
tenere et quid licet hilariter distribuere. liberalitas ē
medium ergo sapiens in cibus teneat. Vnde omerus
virtutem immitte furozi furozē virtute ergige Verum
quod plurimi tenere mediū nesciunt vnūque viciū extremū
vitare volentes in aliud extremū incidunt. nam multos
vide tanta temeritate superbos vt ceteros aspernerēt
et rursus deprehensi et propria imaginatiōe ducti ita se
prostituebāt vt pcti2 abiecti quod humiles viderēt. eozū
quod inclinatō locū nō habebat. Alios vidi furiosos vbi tñ
ocasio nō mouebat. et rursus beniuoli et tatiñi vide
bantur. vbi tñ reprehensionis stimulu2 nō adderat d tali
bus Horatius libro sermonū ait dum stultū vitant vicia
in cōtraria curunt omnibus hoc viciū est cantoribus
inter amicos. vt nūquā inducant animum cantare rogati.
Et idem Horatius in epistolis. Alter in obsequiū plus
equo pron2. alter rixatur sepe de lana caprina. Si ergo
petis virtutes habere. mediū queras quod tenere pluri
bus difficile est lignantur quā tristia occurrūt. vñ teste
Aristotele quarto ethicorū. Mollicies inquit ē fugere
laboriosa. difficilius est trista isufferre quā a delecta
tōnibus retineri itaq; difficilis quā quod est inuentō mediū
quā grauis imminet anxietas. reperibile tamē est mediū
si assit bona voluntas verum quod virtus est circa difficile
peccare aut facllimū est. nec mirum quod cadere possunt
qui sunt impotentes surgere aut nequeūt. Peccare em
deficere et cadere est. Sed viuere virtuose potentia ē.
vnde seneca de naturalibus questionibus libro. vii. dif
ficile inquit inuenta est virtus. dux ducem rectozemque
desiderat sed sine magistro vicia discuntur. vnde ouis
de arte amandi. li. secundo. Et nulla nisi ardua virtus
Et idem libro de ponto. Tendit in ardua virtus. Ita
quod virtus in arduis et necessarijs probatur in quib2 ho
mo perficitur. vñ prosper libro epigramatō. Ampli2
limite celsa petit quia scilicet vie oblique sunt multe. s;
via recta est vna que petit celsa scilicet diuma que via
ad tenendū difficilis est nisi homo gratia dei rotozet
quia teste petronio. nihil est tam arduū quod impbitas

non extorqueat. Virtutum igitur via difficilis est sed
recta atq; in omnibus media.

Capitulum. v. quomodo mens naturaliter respicit vicia

In peccare prohibita non esset ad huc peccata
humane displicerent menti non corrupte per
que mens ipsa laceratur et concutitur. unde
quintilianus de oratoria institutione li. viii. Nihil est in
quit tam occupatum tam multiforme tam variis effectibus
concessum atq; laceratum sicut mala mens Nam et cum
insidiatur ut malum agat labore constringitur et cum
sceleribus intendit tunc solitudine penarumq; expecta
tione torquetur. o igitur cum peccare penosum est nunc
et in posterum cur mens humana tanto desiderio stu
det ea facere quibus anxietur. reuera hec facit animus
egri qui cupere nunquam desinit ut ponit tullius in tus. ques.
li. iii. Sed peccator dicit quod reus occasione peccet ut for
tassis quia diuicie animum eius afficiunt. reuera sic di
cens frustra friuoleq; se excusat. unde sen. ad lucillum
ep. xvii. non est inquit in rebus viciu sed in ipso animo
Et id quod paupertatem nobis graue facit diuitias etiam
graues facere potest. quasi diceret ab anima procedit
omne viciu et tedium. Et subdit. quemadmodum nihil
differt utrum egri in lecto ligneo aut in aureo colleses
quocumque enim transtuleris illum morbum suum secum
transferret. Sic nihil refert utrum egri animus in diui
tibus aut in paupertate ponatur. Malum enim suu illum
ubi que sequitur. Et idem ep. ii. dicit. Si vis omnia subicere
tibi te subice rationi Multos enim reges si illa te rexer
it et ab illa disce quemadmodum et quid egere debes.
Hec sen. fateatur igitur peccator non a rebus peccatum
procedere sed a corrupto animo suo quia animus de peccato
in peccatum cadit. in peccatis tamen nunquam requies in sola enim
virtute quies. Vnde Tull. li. iii. de. natura deorum. versutos
inquit eos appello quorum sceleriter mens versat cuiusmo
di sunt peccatores quorum mens inquietat. o quod est peccata
culu animus egri ut ponitur in puer. sapienciu Et reuera
spectaculu dicitur forme est quoniam anima a quo vires procedunt habent
homo totu in ruma ponit dicitur tali animo loquitur ovi. li. dicitur tristibus
omnia pueras possunt corrumpere mentes. Sunt tamen ille suis

omnia tuta locis. Quasi. d. q7 nō a rebus sed ab animo
corrupto peccata deriuantur. o vtinā animus peccātis
virtutes adamare disponderet. Vtinam si peccator deū
negligit saltem se diligat suamq; pacem querat. Atten
dat enim peccatis pacē non haberi. Vnde psper in li.
epig. fallaces inquit curis semper torquentur auaris.
Et mala mens nūq; pacis gaudia habet. Et tibulli 2 li.
ii. Sollicitant pectus facta nefanda rerum. vnde oui.
li. i. sine titulo. Multa miser timeo quia feci multa pro
terue. Exempliq; metu terreoꝝ ipse mei. Et orator li. ii.
o quantum per mania currit mens ignara boni. Et per
sius cur ve interis anime et celestiu ianes. q. d. anima
cur ve scz male sunt manes et maniter celestis sedes p
mittitur eis Sapiens i peccata sua respuat que mentē
affligunt et virtutibus intendat quibus prestantibus
requies hic datur et eterna pax procuratur. vnd val.
li. ix. quid inquit vicys fedius quid etiam damnosius
quibus virtus atteritur victorie laoguescūt sopita gla i
infamiam conuertitur animiq; pariter et corporis vir
es expugnantur. vnde boe. iiii. de con. qui virtute de
serta homo esse definit cum indiuinā additionem nō po
test vertur in beluam scilicet i bestiam. Cum igit quili
bet dicat se velle hominez fore cur per delicta facit ho
mo vt bestie comparatur. nam et io luxuriata i vaccaz d
uersa fmgitur ab oui. li. i. metha. Abscedant ergo vicia
inimica virtuti humaneq; additioni. Sepius enim vicia
videntur amicari sed obsunt ea que imerito amendam?
Nam superbos sepe honorabiles dicimus. Iracundos
animosos Auaros puidos itaq; sub pelle vulpina pec
cata nos inuadunt et quasi virtutes essent ita nobis ap
patu suo applaudent. nā teste tul. in i. rethorica vnicui
q; virtuti vicium repit viciū secundum apparatus sed
est reuera atrariū. Sic em p audacia famatur ptinacia
et p religione supersticio. sed nihilomin2 virtuti viciū
contrariatur. licet apud vulgum p vicio virtus capiat
hec tñ virtutū additio ē pctā expellere vicys quoq; vir
tutes repellunt. vñ lactā. li. de vero cultu. Porro iquit
si virtutes iferas vicia sponte recedunt. si vicia eximas
virtutes vltro subibūt. si enim bonoz maloz q; dstitu
ta est natura vt se semper expellant. hec tñ peccatorū

expulsio maxime obicitur. quia scz plurimi peccata etiā
quedā graua nō detestantur. nā suas libidines et cra-
pulas dogmatifant. veruntamē teste. augu. iiii. de ci-
dei. ille inquit p̄bi qui veritati p̄p̄i2 accesserunt iram
atq; libidīnē viciosas aī partes d̄fessi sunt. Cur igitur
scelerati quidā ex delictis nō verent. cur veritate audi-
ta nō d̄uertunt. obscurata ē em̄ mens eorū veritatē quo-
q; si audiūt lumē tñ nō d̄cipiūt. vñ boe. de con. nubibz.
inquit aeris condita nullum fundere possunt sidera lu-
men. q. d. quemadmodū nubes lumen nō accipiūt sic
mentes vicijs obscurate veritatis lumē se nō corrigunt
o vtmam h̄y formidarent tempa mortis vita casum ge-
niturē turpitudinē h̄ys em̄ consideratis vir sapiens re-
uocabit animū suū peccareq; timebit et virtutibus im-
tendit. vñ p̄sp̄ i libro epis. scire volens in qua sis rerū
per te locād2. Discute inquit quid timeas quid ve sit qd
amas. nā cūcti gemio nascunt fomite motus respondēt
q; suis gemia p̄ncipys. que verba valēt q; sapiens d̄-
sponere volens quid sit factur2 respicere habet quid
amat quid timet. Ex hys em̄ duobus fomitibus omne
opus emanat opa q; iungūtur suis p̄ncipis. q; qual-
fuerit amor vel timor tale opus erit. qui igit recte vi-
uere cupit timeat et amet quid sit timendū et amandū.
nā deus ē qui p̄ceteris est timend2 et amandus. Ti-
mendus em̄ q; iudex. Amand2 q; beneficiorū cū col-
lator est ipse q; p̄stitit animū vt ratōe vtamur p̄fecta
quā igitur vile si pecudibus assimulemur scz si virtute
carem2. vnde tul. li. de padoxis. cū tibi deus vel mā
omnim natura dedit animū quo nihil p̄stātū nihil
diuinius. turpe igitur si te ita prosternis vt nihil inter-
te et pecudem esse putes. Et idem tul. i p̄bi. ca. ii. So-
inquit quo maior est vis aī quā corpis eo grauiora sunt
mala que animo concipiunt quā que corpore feruntur.
miser est igit qui peccatū concipit quod facere nequit
licet sit vterq; miser. Sed vnde cecitas tanta ita vt sic
homo ita euersus vt etiā sue creationis non remiscat se
q; rationale ope nō ostendit hoc enim facit de lecta
tio ceca. vnde claudi. in maiori heu quā cecus m̄st vi-
cijs amor qui scelera procreat et procreata cū fuerint i
maiora commutat ineptisq; desiderijs corpus et animas

piter mortificat. vnde seneca ad lucillū ep. liii. In hys
quoq; morbis quib2 afficiunt animi quanto quis pei2
habet de tanto min2 sentit. nam qdlibet viciū suū etiā
premiū placitū offerre videtur. nam auaricia pecuniā
pmitit luxuria voluptatē Ambitio pompam. Itaq; vi-
cia peccatorē sua mercede excecant vt tangit idē sene-
epi. lxi. Pliis igitur persuasionibus occludit vicia fore
deferenda. vnde Mathei in lib. de thobia. Et grauius
meritum pene quam pena necari in cruce credo minus
quā meruisse crucē. quid igit dicturi sunt amatores se-
culi qui de peccatis puniri non timent deū ipsos vide-
re fortassis non putant. vñ sen. li. de mori. nihil itereft
quo animo facias qd viciosum est fecisse. quū imo et si
deus atq; pximus malū non videret minime faciendū
esset. vnde tul. li. iiii. de of. certe inquit si omnes deos
hominesq; celare possis nihil tñ iuste libidiose faciē-
dum est. quū imo vir bonus non solū nō facere. sed nec
cogitare quid audebit qd nec audet pdicare. Ex quib2
patet viciis aspretis virtutibus esse isudandum vt sana
poscit natura. Ca. vi. de honestate vite it2 et foris

Viri virtuosū iterius boni exterioriq; existere de-
bent. iterius cū de2 videat. Exteri2 vt pximū
istruant. vñ. se. ad lu. ep. x. Sic viue cū hoib2
tāq; de2 videat Sic loquere cū deo tanq; hoies audiāt
Et ep. xxix. multo iquit magis tibi expedit nosse q̄lis tū
bi videaris quā qual alius. iuxta illud catho. plus aliis
de te quā tu tibi credere noli. illos igitur virtuosos eē
dubitam2 quibus bene viuere tedium est nisi laudes
ab hoibus impendāt eis. vt attenderēt illud se. ep. xli
Sacer iquit iter vos spūs sed; maloz bonozq; nostroz
obseruator et custos hic prout a nobis tractatus est.
ita nos tractat. Si enim bene egeris sufficiat tibi tue
ascientie testimoniū quia non est bene agendū vt de te
loquantur homines sed vt ipse tecū loquaris inquit se.
ad lu. ep. lxxvii. nempe miser es si atemnis ascientie tue
testimoniū ibidem ep. xliii. Sed multi coram hoib2 ap-
parent et solitarii deū pretermittunt quia virtus in eis
nō est. cū tñ sen. vbi supra ep. lxxxiii. dicat sic certe vi-
uendū est tanq; i aspectu alic2 viuam2. Mibi em obest
ab homine aliquid esse secretū. sufficit em qd deo nihil

clausum ē corā igitur illo bene agere sufficit quia corā il-
lo cū agim2 sum2 tanquā corā iudice oīa carnēte. vt di-
cit boe. i. de dō. Sed plurimi famā pauci vero dōscientiā
verentur. vt habet i. puer. sap. vnde tibul. li. i. ne tibi
celandi spes sit peccare pāti. Est deus occultus qui ve-
tat esse dolos. vn. de cui. li. i. de ar. a. incue viuite qz
mīnime ille abest. hec oīa adiecta sunt ideo qz vere vir-
tuosus gliaz nō ex ope querit sed deū petit i iudicez et
se ipsuz i testem nō corā hoīb2 s; corā dō qui testimōia
nouit. Erubescat igit hō etiā solitarie peccare psumens
et si deū n̄ timeat saltē sue dōscientie testimōiz erubescat.
vn. Se. li. de morib2 nullū pctōz tuozū consciū magis
timueris q̄ teipm. Alū em̄ effugere potes te aut nūqz
s; nūquid virt2 dfozis testimoniū petit. reuera testis n̄
eget. sed dfozis i exemplū testes si habuerit pdest.
nā sicut solis radius sparsus pluribus proficit rebus sic
vita btā videntibus pdest vnde then. in adelph3 dicit
ispicere tanquāz i spcō vitas hoīm iubeo. et se. ad luc.
ep. vii. Cū hys versare qui te meliorē facturi sunt illos
admitte quos tu potes facere meliores. optimū quidē
est maiorz vestigia sequi si recte precesserūt. vn. catho-
p̄ri2 esto bonis sic potes optim2 esse. nā teste cui. li.
iii. de ar. a. Tūc bene fortis equus reserato carcere cur-
rit. cū quos p̄tereat quosqz sequatur habz. nimirū igitur
qz si dominus dicit i euāg. Sic luceat lux vestra corā rē.
tūc em̄ lux lucere dicit cū bonū opus dfozis i exemplū
ostendit p̄prio enim piculo cauere assistens i struitur
quāobrem tibul. li. ii. ait felix quicūqz dolore. alteri2 dī
dicit posse cauere suū. vn. gamf. in poetria noua Siren-
es exemplar habe docearis i illis casibus i letis semper
peiora cauere. nā sirenōz cantus letificat sed subuersio
nauiganciū sequit frequenter. quid ē tñ qz multi virtuo-
sos se dicūt sed nec exemplū exhibēt nec iceptis bonis
d̄tinuāt hoc fortassis idō ē qz virtuosi nō sunt sed tales
putant. Capitulū. vii. de bona cōsuetudine.

Quod noua testa capit iueterata sapit. qui igit
virtuosus fieri cupit sapiēs est. si iuuenis bñ
agere disponit pluribus tamen virtuosē viue-
re penale est. vicys tamē cū intendūt peng subiacent qz
exigat opus virtuosum. cur hoc contingat nescio nisi

quia mala consuetudo praua qz vita solita animū retar-
dat a bonis. Vnde gualterus i alexandreis libro vi
Consuetudo potens ē sed natura fortior est ipsa itaqz
mala consuetudo allicit sed necessario nō vincit. rursus
et si mala dsuetudo superare potest fac vt tua dsuetu-
do bona fit. Vnde eunodius tempore inquit difficile
veniunt ad aratra iumenta lenta pati frena docentur e
qui ferreus assiduo consummitur annuus vsu Nihil cō-
suetudine maius qua mala assuesco ferre. vnde ex quibz
verbis ptz qz sicut equz per assuefactionē nō renuit fre-
nū annulusqz ferreus ex frequenti vsu consumitur. sic
et pampius docilis homo bona dsuetudine mediante
virtuosus efficitur. vnde seneca libro d moribus Edu-
catio et disciplina mores facit et illud sapit vnusquisqz
quod didicit itaqz dsuetudo bona excutit qd mala in-
struxit Et idem li. i. de na. ques. Quis inquit non itel-
ligit omnia consuetudine vim suā perdere. Et ibidem
libro quarto quam diu decurrunt solita magnitudine
eorz consuetudo subicit. qui cupit igit virtuosus fieri
consuetudinē sibi querat honestā. vñ Arest. ii. meth.
Illud quidē ad quod assueti sumus magis applicabile
animo est Vnde multi ppter assuefactionem audiendi
fabulas animū a veritate diuertūt. quia teste iulio cel-
so libro. ii. rex omnium magister est vsus. Et salustius in
iugurtho. Plura inquit sunt que licet graua sint tamen
ex consuetudine p nihilo habent. vnde plures peccan-
di cōsuetudinē habent ideo peccata graua nō vident
eis. Si tñ conformiter virtutibus adhesissent facilita-
tē bene agendi equaliter et per amplius iuenissent. vñ
tul. i philippica li. vi. omne malū nascens facile oppri-
mitur inueteratū aut plurimū fit robustius mala igitur
antequā vetera sint extirpari debent qz consuetudinis
maxia vis est. Inquit tul. in tus. ques. li. ii. vbi de diui-
natione consimilem sententiam ponit. vnde ipse tuliz
in oratione pro cornelio ballo. vsus inquit assiduus vni-
rei deditus et ingenium et artem vincit. Quamobrem
seuarum rerum consuetudo pessima est. grauissimūqz
consuetudinis imperium. nam consuetudo est altera
natura. vt inquit Muerzois et Horatius i epistolis ean-
dem tangit sententiam. Hec enim omnia sapientem in-

struant vt auescant viuere sancte et prudenter loqui.
qui teste quintil. li. i. Consuetudo est certissima loque
di magistra Discat igitur sapiens virtutibus elucesce
re vt moribus et vita sibi ceterisq; valeat proficere ad
quod proficiendum prodest honesta societas que vir
tutum exempla docet. vnde sen. epistola vii. ad lucillu
sic inquit. Transi cu Socrate viue cu zenone cu crisippo
cum possidoneo Hi tradet tibi humanorū diuinoꝝq;
noticiam Hic videbunt in opere expedire vt tantum no
scias eloqui et in oblectatione audientiu verba iactare
sed et animu indurare et aduersus minas te erigere. Me
rito apo. i. corinthe. vi. dicebat. nolo vos esse socios de
monioꝝ. id est peccatoꝝ quonia iuxta peruersum per
uerteris vt patet per pphetaz. quicunq; ergo in virtuti
bus perfici cupit bonos et prudetes sequatur viros. vn
amb. li. ii. de off. pulcra est inquit societas senioꝝ et ad
olescentiu. Aly testimonio aly solatio alii magisterio
alii delectatione coueniunt. Si quis enim hominem vice
osum in sociu elegerit ipse cum illo peribit. vnd prouer
xxvi. dicitur. noli esse amicus homini iracundo neq; am
bules cum homine furioso ne discas semitas eius Sup
quo verbo grego. ome. ix. dicit. Infirmi debet declinare
societate prauoꝝ ne mala que frequenter aspiciunt et
corrigere non valent eos amplius inficiant. Et si d' infir
mis hoc cauetur potius ergo hoc de sanis accipi debet
ne suam sanitatem scz moꝝ honestatem alieno exemplo
perdant.

Capitulum. viii. quo vitanda est mala vita et mundi
vanitas.

Vnum peccatum aliud trahit vnoq; habito nisi
corrigatur homo. totus in abisso mergetur d
lictioꝝ Sed seculi vanitas plurimu correctioꝝ
impedit. vnde seneca ad lu. ep. lxi. Cogito mecu qua
tum ad spectaculum lusoꝝ fiat concursus. quanta sit
contra bonas artes sollicitudo q; Imbecilli animo sunt
quozum lacertos humerosq; miramur. quia scilicet va
nitas seculi peccata consuetudinemq; peccatoꝝ gen
erat. Vnde idem epistola quadagesimasexta vbi inquit
causa sublata e peccandi ibi peccata consuetudinis cau
sa metuimus. Nam illicita consuetudine amantur.

Vnde ponit idem Sene. in hercule et heo. Et idem in
agamennone. Vis inquit ponere mores seculū fuge p
scelera enim ire tutū iter non est nec scelus vnicū erit.
vnde seneca de benefi. o stoici dicitis omnes stulti ma
li sunt et qui vnū viciū habet habet et omnia. quod si
ita est nonne vndiq; humano generi peccatū diunctū
est nonne publica querela est beneficia perisse. et pau
cissimos esse qui de bene merentibus non iuicē pessime
mercantur. Nescio inquit qui non ex philosophorū do
mo clamat non est hospes ab hospite tutus non focer
a genero fratrum quoq; gratia rara est. Immo exitio vir
coniugis illa mariti beneficia in scelus versa sunt. et sag
uini eorū nō dpauntur p quibus sanguis fundendū
est. Nec ille. Ex quibus verbis deludatur q; mundū to
tus in maligno positus est omnisq; virtus perit et pec
cata president vniuersę genti nec graua ex d̄suetudine
putantur. vt tangit salustius in iugurtho. vnde plautū
in aulularia patientia desidie a criminosa crudelitate
assignantur. sic euertuntur omnia. itaq; peccatis serui
unt omnia. vnde boe. iiii. de con. quantas rex lubrica
vertit fortuna vices. Et sequitur ac diuersa president
sanctaq; nunc calcantur. latet obscuris condita virtus
clara tenebris. Itaq; sacris morib; preferuntur crimina
que non a rebus sed a malis p̄deunt hominibus dicente
tulio li. de paradoxis. Non autē peccata rex euentu s;
vicijs hominum eueniunt. vt iam autem attenderent
homines quo pacto veteres sublimati sunt. nō enim opi
bus similibus nostris. vnde salustius in cathelmario.
Maiores inquit et predecessores plurima bona magnos
fecerunt que nobis nulla sunt. nā apud eos foris fuit
iusticia domi industria animus in d̄solando inuitas in de
delicto libidinis odiū. Oro hys aut nos habemus luxu
riam et auariciam et subdit. omnia inquit virtutis p̄e
mia ambitio possidet et domi est voluptas. foris autē
non iusticie sed pecunie seruitur nūquid igitur illud
quidam de tristibus verificari potest. Alta inquit laben
tur ab equore retro vnda dabit flāmas. et dabit ignis
aquas. Tercia feret stellas celum scindetur aratro. oia
nate p̄posteris legib; ibūt. oia iā fiet fieriq; posse nega
bā. que ver. ni. al. son. nisi q; mūdū vps obliquis ābulat

Et omnia versa lege fiunt Vñ lucanus li. v. Itur i omē
nephas iuuat esse nocētes. idem facm² quos i quā ac
equat. Et ovidi² li. i. d' arte amādi. Cura ē sua vnicuiq³
voluptas. Et idem li. de tristibus. Nubila sunt nostris
tēpora nostra malis. et idem li. i. metha. Effodiūtur
opes incitānta malorū. Iāq³ nocet ferzū ferzō nocēt²
aurum et sequitur. filius ante patrem patrios querit m
ānos. Victa iacet pietas. et subdit quo mare quo cel²
quo repta quo regia celi ardeat et mūdi molles oposa
laboret. Et sequit^r. signitur quia cum caro clamat eāq³
spiritus exaudit consensu culpa causatur. Inq³ creādo
nephas caro fit vir spiritus vroz. Nec enim grād² ab
usū est spiritū carni subici quod tñ peccatū facit Vitan
da sunt igitur pētā ne per ipā dissipe^t hō ratōq³ pereat

Capitulum. ix. Quō est mala peccandi oportunitas.

Purimi igit peccāt eo q³ peccādi oportūitate
habent. Si autem peccatū ipsīs prohiberetur
aut si male agendi facultatem non inuenirēt
sepius male agere desisterent. Vnde psper in libro e
pigra. Cum datur iniusto peccandi optata potestas
vt mala mens que praua cupit efficiat ira est mag
na dei qua multos sic punit vt quibus exultant crimini
bus pereant Et sequitur nūquid erit in orbe quod nun
q³ dominabitur illi. cui supra auxiliū iam medicina ne
gat. quicunq³ igitur filios vel familiares rectori sunt
et non corrigunt videant ne oportunitatem peccandi
exhibeant. q³ nephas permissum vile fit sepius inquit
maximianus. peccare etiā non incipientibus tanta phi
bitio facienda est ne vlla occasione prohibitionis ma
lum cogitare incipiāt quod prius factibile non perpen
derunt. aut ne prohibitione aspera imminente vetitum
experiri studeant vnde ovi. li. iiii. sine titulo. nitimur i
uetitum semper cupimusq³ negata. rursus aly plures
licentiam se habere putant peccandi eo q³ reprehenso
res non habent. fortuna enim eos sic sublimauit vt q³
paupes iracundia incitante faciūt id superba auctori
tate presumūt. vnde salu. i. cathe. Sepe iquit alia aly
licentia est q³ magno pediti i genio que volunt agūt

et que apud alics iracundia dicitur hoc in eis crudelitas appellatur. In fortuna tamen etiā maxima peccādi minima licentia est. vnde tulus in philippica iii. Illud inquit licere dicimus quod legibus institutisq; maiorū conceditur. Neq; em̄ quod quisq; potest illud age licet aut nec apterea quod nemo obstat pmittitur sc; peccādi licentia. nam et plato dixisse refertur. Illa inquit est verissima iusticia que erga inferiores seruatur. nā triumphus innocentie est nō peccare vbi liceat posse. Inquā: tum igit plus peccare potes desine q; sc; peccandi potestas legitimū opus nō reddit. Vnde claudianus ī maiori procliuor vsus in peiora datur suadet q; licentia luxū nō tibi quod posset sed quod fecisse d'cebit. Et p̄sper vbi supra. qui se peccatis feliciter gaudet vti infelix est nimis p̄speritate sua. Durimi tamen licentia occasione a peccatis se excusant nō q; nō faciunt sed dicunt impone ea facere posse nullum tamen viciū licitā excusationē habet. Tunc enim peccatum non esset. Vñ in prouer. sapientū dicitur. omne peccatū est voluntariū. omitte igitur excusationē nemo enim peccat iuitales enim malūt peccata sua excusare quā efugere. vt ponit sen. ī daclama. li. v. Al; vero mala faciūt sperantes postremo excusari. de quibus idem seneca in edipp. Malorum inquit praua spes est. Et therentii in echira. Si quis post factam iuriā se expurget par; sibi p̄dest. Sepius tamen peccant aliqui veniam nō desiderātes obtinere. itaq; dicunt q; peccare nunquā placuisset si remittendum peccatū suum non putassent. vnde venia cum amore a relictis tenentur resistere a crimib; apud eos videtur excusationem prebere. Contra quos loquitur coudius libro de ponto. Ne factum defendas tuū mala causa sitēda est nil nisi sollicitē sint tua verba preces. ne tua si fletu cindantur verba nocebit. interdum lacrimę pondera vocis habent. que verba nihil aliud sonant nisi q; peccator; potius lacrimis q; excusationibus intendere debet suum q; delictū fateri. vnde Marcialis coqu; simplicitē pereat viciū fortasse pusillum. Quod tegitur mai; credim; esse naphas. Sed in hoc aliqui pereūt q; qualitātē peti sui nō agnoscunt. curari igit nō possunt eo q; ignitū vuln; non capit medelā.

vnde Maximianus. non intellecti nō est curatio morbi
si quis ergo peccatum sciat fateatur ipm excusationē
qz deuā non querat. vnd fulgentius li. iiii. mitologiaz
formidosa inquit suspitio semper excusandi suffragia
querit. Et subdit. Ignorantiam iquit iuris absoluit ve-
nia que culpam scire nō dsuevit. quasi diceret excusatio
nulla est nisi vbi ignorantia inuincibilis habetur.

Capitulū. x. d cautela vitandi et agnoscēdi pctā
vltia sunt vicia que virtutis speciem habent. a
quibus cauere difficile est nisi caute quis ac-
tendat. vnde quintilianus de oratoria istitu-
tione li. ii. Est iquit quedā virtutum vicioz qz vicinitas
qua temerarius pro forti et effusus pro copioso accipit
Et sen. ad lucillū ep. xlv. vicia iquit sub virtutū nomie
nobis occurrunt. nam temeritas sub titulo fortitudinis
latet. Moderatio vocatur ignorantia pro cauto timido
accipitur zc. Et subdit. In hys enim magno periculo er-
ramus. Et idem ep. lvi. omnia inquit vicia ad modum
morbi in apto leuioza sunt et tunc pniciosissima quan-
do dissimilata sanitate succidunt. quecūqz agimus cū
magna deliberatione faciēda sunt operisqz consiliū
querendū congruit ut nature fiat opus. sic tangit sa.
in cathelinario. vnde tul. i cathelinam Habet inquit ca-
thelina viros iprobos sub umbra virtutis optimisqz vi-
ris se iunctū simulabat. nūqz inquit tale monstrū inter
uis visum puto fuisse. Et subdit. quis enim clarioribus
uiris quandoqz est iocundior quis turpioribus est con-
iunctior quis cuius aliqñ melior quis hostis ciuibus d-
terior quis uoluptatibus inquinatior quis i laboribus
patientior quis in rapacitati auarior quis in effusione
largior. Illud quoqz i eo erat mirabile regere naturam
suam et uersare ad tempus atqz huc et illuc torquere
et flere cum tristibus seuerē cum remissis cum luxurio-
sis luxuriose uiuere. Hec omnia designant peccatozes
et peccata sepius dissimulari nec facie pima cognosci
sepe enī cū uiris optimis iunctū esse putabis et cū uicio-
rū amatoribz residēbis Inquirat iquit sapiēs quid pec-
catū ut caueat. quis pctōz. ut sibi se n iūgat. quod facie-
bat sid omīz vt patet i suo ep. li. iiii. d quodā sic dicebat

Est hic ipse loquax aut dicax aut letus arrogans aut i-
constans curiosus vel perspicax. Talia em̄ de ea querēda
sunt si non voce tñ m̄te cū quo viuere petis quia timid⁹
se vocat quādoq; tñ et surdid⁹ partiu vt ex puer. sapiē
tū colligit. nūquid em̄ seplucra de aurata sepi⁹ vidim⁹
in quibus nihil nisi putredo latz. Aspectu quidē polita
sunt et int⁹ sordida. Sic vicia quedā honestatis speciē
gerunt et tñ ab oī lege et iure recedūt que nō obstāte
suo apparatu vitanda sunt. Quoniā teste ouī. primo de
reme. mala sunt vicina bonis errore sub ipso p vicio vir
tus vicia sepe tulit. Vnde iuue. li. ii. fallit em̄ viciū spēs
virtutis et vmbra. Et gamfre. i. poetria. felmodicū totū
mel amarecat vnica menda. totā faciem deturpar idē
defamat quanq; igitur vicia honesta videantur quia tñ
in se maculata sunt merito aspernūf. quimimo bona ac
cipi nō debent nisi fine bono termimentur. Vñ lctati⁹
de vero cultu. Etiā ea que bona sunt fines suos habent
quos si excefferint in vicia labuntur. nā dstantia nisi p
virtute accepta si obstinatio est et fortitudo in temeriz
tatē duertit. Pys igit attentis crimina sunt precauē
da et bona que faciunt iusto fine exequēda. Alias em̄
efficitur vir criminū amator sicut de julio legim⁹. vnd
tul. li. ii. de offi. inquit in julio cesare tanta libido pec
candi fuit. vt peccare ipsum delectaret etiam si causa
nō esset idem etiam. tul⁹ contra Cathelinam absentem
dicebat Iā inquit tecū sic loquor licz te absente vt odio
permotus loqui videar. neq; enim is es vt te pudor a
turpetudine aut mot⁹ a periculo aut non a furore reuo
cauerit. ibi em̄ tulius plura enumerat dtra Cathelinaz
que siue vera sunt siue nō nescio faciliter tñ in peccatis
submergitur qui peccare nō veretur. arbitroz tñ tul. in
predictis satis ample locutum fuisse et poti⁹ forsan vt
Salustio cōtradictori suo dtra dicerz q; vt veritatē mo
deste scriberet. et de Salu. dtra tul. idem opinor. vnde
Salu. contra tul. seuuissim⁹ homo suppellex inimicus cō
tumeliosus bonus mercenarius cuius nulla pars corpo
ris a turpitudine vacat lingua vana. manus rapacissi
me gulosus in mēsa pedes fugaces et que honeste no
minari nō possunt in honestissima cernuntur Pys ver
bis parum adherco. Sed ex predictis sit iste fructus

q̄ vicia sepe virtutes apparent et peccare qui assuescit
vicia vitare nequit. nec tamen credas omnia opera vici-
cia esse. quia et si decipitur qui vicia virtutes credit Ille
tamen etiā decipitur qui omnes malos iudicat actus.
vnde multi dicunt illud gamfre. in pce. Est presens
blanditor absens detractor amicus apparens hostis.
tectus possessor auarus exactor durus predo grauis am-
biciosus inuito. Itaq; de bonis et malis paria iudicia
formant qd̄ minime faciendū est sed malum a bono se-
cernendū maloq; pretermisso bonum faciendū. plures
sunt tñ quibus sufficit si boni credantur boniq; fieri nō
curant Tales enim sunt homines nō re sed nomine. vt
ponit rul. li. i. de offi. H̄y enim ambitionem p̄ mercede
querūt. Sic em̄ de alex. legimus q̄ tribus insolentie gra-
dibus sua felicitas exultauit. narzante va. li. ix. Caneat
igitur vnusquisq; ne cōparetur ei de quo Sidonius in
suo epistolari li. iii. Et hic importunus petendi deo-
sator negati emulatoz accepti callidus flagitati queru-
lus resituti venditor prestiti publicatoz occulti ificia-
toz soluti sectatoz epulaz de beneuienti nullaz bonā
proferens sententiam. hic auidus libidini auidior de-
detrahendi et sic d̄ alyis multis bonis que omnia p̄ch-
doloz de multis verificantur.

Capitulum. xi. quomodo peccata leuioza sunt vi-
tanda ne contingant grauiora.

Icia quantūcūq; pua semina sunt maior. vnd̄
oui. ii. d̄ reme. Parua necat morsu spaciosum
vippera thaur̄ a cane nō magno sepe tenetur
aper. Sic etiā vicia que parua videntur frequent̄ hoiez
ad iteritū ducunt multaq; parua peccata grande sig-
nunt et nutriūt. vnde oui. ibidē Collige de multis gra-
nis aceruus erit. quo tua nō possunt offendi peccata
facto. forsan hoc alio crimen iudice erit. grandia per
multos terminantur flumina riuos. H̄y igitur attendāt
qui peccata venialia minime ponderant. nā a manti deū
omne peccatū pond̄ est. vnde oui. iii. metha. Mimimū
ē qd̄ amantib; obstat Et tul. li. i. d̄ offi. que quidē pua
videntur esse d̄icta si a multis itelligi nō possunt H̄is
itaq; sunt declaranda quia peccatū quantumcūq; pūū
nocet. H̄ys signanter quoz fragilis ē anim; vitaq; lesa.

vnde ovidius de re. li. ii. infirmis causa pusilla nocet.
Et Marcialis coquus. Si pascipiter putet vicium fortas
se pusillum. quod tegitur maius creditur esse nephas
Et alibi dictū est. Quis tamen dicerz quecūq; peccata
vitare non posse. Cum catho dicat Nemo sine crimine
vuit. Hic dicendum q; omnia vitare si nō possis saltē
sub spe venie etiam paruis delictis peccare non presu
mas. Si autē ex lapsu leuiter dtingeret te peccare tua
etiā merita perdidisse nō credas. quia peccata que ve
nialia vocantur nō obsunt gratie diuine ita grande q;
tollerent merita. vnde prosper li. ep. non merita obscu
rat grandia culpa leuis. illi igitur sunt laudabiles qui
sine peccato viuunt. s; qui fuerint tales nec tamē illau
dabiles sunt quoz desiderū est peccare nolle quibus
multum prodest si carnis subiciant motus a quibus ter
mēbrozū tota dissoluitur quos motus reprimere diffi
cilimū videtur nisi cristianoz menti cristus preponatur
Vnde prosper libro preallegatto. Mens nulla poterit
carnis compescere motus nisi fuerit cristus semper amo
re presens. fideles igitur cristum in exemplar accipiāt
passionisq; sue amemorent misterium vt caro mortificata
fletib; viciis nō germiet. nā facili; est vicioz incia pro
hibere q; eoz impetū regere. vñ cui. d. re. Tercia iquit
salutiferas eadēq; nocentes herbas nutrit et vrtice se
pe pxiā rosa ē. vñ appositū est sevas extinguerē flāmas.
Et subdit. comprime dū noua sunt mala semia morbi. nā
mora dat vires teneres. mora p coquit uas. qui nō est
hodie cras min; aptus erit. vide ergo primū fuit sana
bile vuln;. Per lōge dilatū damnat ipsa mora. que ver
ba nihil aliud scnat nisi q; absq; dilatione mot; carnis
sunt de primendi cupiditatesq; abiciende. vñ ex puer
sapi. col. q; scitic; ē putād; cui cupiditates subicit q;
qui hostes supat. Ad hoc autē q; cupiditates subiciant
nihil tm̄ potest si sicut ocul; et aures a pceptōe mūda
noz subtrahāt. vñ se. ad lu. ep. lxx. qui iquit deponere
vult desidria rez cim. q; cupiditate flagrauit oculos
et aures ab hīs vertat. rā cito affect; quoz se vertit
rebellat. et id se. ep. ii. pice iquit quecūq; cor tuū dila
neāt que si alr extrahi nequeāt cor tuū ab ill leua iuxta
euēg. si ocul; tu; scādalisat te erue eū et pice eū abste

Capitulū. xii. De sinceritate vite antiquorum.

Este Tul. in tusculanis questionibus libro. v.
Stoici bonorum finem esse senserunt et agnoscere
nature et cum eo diuenter vivere. nam teste
apuleioli. de deo Socratis. Nihil est deo gratius et si-
milis quam vir animo perfectus et bonus qui ceteros an-
tecellat his testimonijs deducitur veteres vitam bo-
nam collaudasse. nam teste tul. in oratione pro legato
nihil tam populare quam bonitas vite. Et lactan. li. de fal-
sa religione. benedicere inquit ad paucos pertinet bene
autem vivere ad omnes. nam qui male viuunt naturam
offendunt qui autem bene viuunt naturam agnoscere do-
tant. Vnde tul. li. de amicitia. Illos inquit bonos viros
appellandos putemus qui affecuntur quam homines possunt
naturam optimam beneuolendi ducentes. Et in tuscu-
lanis. libro. iiii. Amplissima inquit omnium artium bene-
uolendi est disciplina quam vita magis quam litteris qui-
dam persecuti sunt. Ad hoc enim natus est homo ut in
virtutibus proficiat. vnde varro in suis sententijs. viato-
res inquit non essent nisi ut eant et vita non sine causa
fit sed ut in ea aliquid preclarum fiat. Et seneca epistola
lxxvii. ad lu. Vita inquit non est imperfecta si honesta
sit. Et concludit quod tam longa vita est quam diuturna sunt
bona opera. Antiquos igitur nouimus virtutibus in-
tendisse viteque honestatem premeditasse. Non igitur
exemplo beneuolere christiani discant quibus ex iure mai-
or obligatio competat. nam teste oratio in sermonibus.
Homo factus est ad vnguem. quia scilicet vita eius pre-
cise circumuallata est. Dicis fortassis te beneuolere non
posse propter obloquaces quibus mos est iustorum deridere
simplicitatem et deuotos ipocritas nominare cultumque
dei in derisum subuertere. queso tamen ut horum loqua-
citas a bono animo tuo non reuocet quorum verbula frivo-
la stultaque et irrita eloquia nullo sunt pondere digna
vnde catho. Cum recte viuas non cures verba malorum
Arbitrio nostri non est quod quisque loquatur. Proximus
esto bonis si non potes optimus esse. quia secundum ora. li.
de carminibus. nihil est ab omni parte beatum. Tutum
est igitur proximorum exemplo doceri. attendat igitur vir

prudens vt eius vita bona fit. Hoc caueat ne virtutes
acquirere cesset. Vnde petrus riga in biblia Te decet
vt eas festinesq; curzere gressus. virtutum semper ad
meliora celer. vnd teste. cui. li. iii. de arte amandi. mag:
num opus ē mores cōposuisse bonos Sed reuera teste
Claudio i maiori. Inquinat egregios adiuncta sup
bia mores quia scz plurimoz vitā supbia ducit ad ruinā
aut quia sua p̄sumptio ipedit eos ne timeāt deum aut
quia sua temeritate vite acerbitatem attemptant quam
manu tenere non valent. omnis em̄ vita bona omnium
q; virtutū opera licita sunt sed nullus omnia facere po
test Idem virgi. i buco. arbores i siluis pulcherrima po
ma in ortis p̄lus in fluuys abietes in montibus altis.
et subdit. non omnia possumꝰ omnes. qz scilicet sicut
nullus omnes arbores attingere vel secare potest. sic
nemo viator omnes virtutes potest adipisci. sic tamen
q; omnium opera iugiter exerceat omnū tñ virtutibus
p̄ctest illustrari. sed quis diebus hys beneuere vale
bit. nam peccare pudor non ē sed potiz viuere sancte
pluribus irrisio videtur delictoz quoq; innumerabilia
curzunt exempla. quis igitur resistet. reuera tunc bene
agere laus est quando virtutes dep̄rimuntur. nunquid
enim laudatur certamen militum dū hostes irzuerunt
nūquid enim paruus globus in nocte candescit. Can
dela enim ex ignis suffragio domus grandis illustrat
que nullum in die preberet obsequiū. Sic enim tua opa
lucubunt si i tenebris huius t̄pis fiant si bonus in tem
poribus malis inueniaris. Iuxta illud Marcialis coci.
temporibus malis ausus es esse bonus. quod laudabile
est vt quanto asperior ē fortuna viuendiq; norma dif
ficilior tanto quis sit melior. bonitas vero in bonis mo
ribus asistit de quibus seneca in libro de quatuor virtu
tibus. non sis inquit arrogans. non audax ad mone li
benter reprehende patienter Contendenti cede cun
ctis esto benignꝰ et huiusmodi que ipse ibidem exten
sius docet. vnde idem epistola. v. ad lu. Illud inquit
agamus vt vitam meliorem sequamur q̄ vulgꝰ. Et sub
dit. temporetur vita inter bonos et publicos. teste au
gustino. turpis est omnis pars vniuerso suo non agru
ens. nec decet virum prudentem quorūlibet moribꝰ se

deformate. quot em̄ capita tot sensus et gestus sufficit
enim voluntati dei se sponte submittere. quis enim pos-
sit tot hominū voluntatibus obedire. nam teste p̄sio.
Mille hominum species et rerū discolor vsus. Velle suū
cuiq; est nec voto viuatur vno Et seculi. li. i. Hic loquit̄
nimis hic tac; hic ambulat et hic stat alter amat flet;
alter risus querit diuersisq; modis p̄s est vesania cun-
ctis. Itaq; hominum nō eadē est voluntas. Ipsi igit̄
alludere non oportet vt bene viuatur. qz teste ouidio
li. i. de ar. amandi Non eadem terra parit omnib; vici-
bus illa. Conuenit hic oleo hic bene faba virent Decto-
ribus mores tot sunt quot in orbe figure. qui sapit i nū-
eris morib; aptus erit. Sed difficile est vt quis omnes
mores sciat Sufficit enim ad bonam moralitatem virtu-
tibus intendere et pacis gratiam cū primis obseruare
alieneq; opati angustie et p̄speritate applaudere. Iux-
ta illud oraty in poe. vt ridentibus arrideant ita flen-
tibus assint humani vultus.

Tractatus secundus libri secundi qui est de virtu-
tibus theologicis. Cuius primum capitulum est quo-
modo credendum est articulis fidei.

In lumine naturali quedā ariculorū eviden-
tia potest haberi Ad cuius declaratoz; pri-
mo videndū est quid sit lumen naturale et
dicunt aliqui qd est vis anime considerata
scdm latitudinem eorū que ex puris naturalibus perp̄-
dere potest Hec autem lumen vocatur intellectus agens
qui se habet ad intelligibilia sicut lumen ad visibilia.
Et ille intellectus agens non est intellectus intelligens
sed eius officium est species illustrare et intellectū actua-
re. Vex est qd aliqui ponūt qd est qddam accidens ani-
me innatū et increatum scz credo melius si dicam; qd ē
ipsamet anima considerata prout est qddam lumen na-
turale spirituale et prout seipsum actuat. Vnd si oculus
esset in se lumen extrinseco lumine non indigeret sed me-
diante seipso visibilia videt; et tñ alia ratōe diceret oculus
et alia rōe lumē Sic suo mō de aia imaginat scz qd ipsa ē
lumet cū hoc potētia intellectū scd; diuersos respectus

His autē premiffis pbatur prima ppositio fignanter
quo ad quatuor articulos fidei. nam articuli trinitatis
creationis incarnationis refurrectionis in lumine natura:
li quodamō perpenduntur. ergo ppositio vera dfequen:
tia tenet quia ifti sunt articuli de quibus minus videt
Sed assumptū probatur primo de articulo trinitatis
nā in lumine naturali agnoscitur imago trinitatis in tribz
potentiis anime que sunt vna essentia. vnde aug. xiiii. d.
tri. c. xv. et. ix. de tri. c. vi. et. xiiii. hoc mnuit fz qz per
imaginem in potentiis anime deuenit in ar. tri. cognitōz
item aliis rebus est vestigiū tri. agnoscibile in lumine
naturali. vnde aliqui posuerunt vestigiū dñstere in nū
ero pondere et mensura sicut sapientie. ii. aliqui vero
posuerunt principiū mediū et finem sicut pitagoras. alii
posuerunt motū speciem et ordinem sicut aug. iiii. sup
genesis. alii substantiam virtutem et opatōz iuxta imagi
nationem aresto. i. celi. itaqz in omnibz rebus est vesti
giū trinitatis etiā scdm naturales. vnd aug. super gen.
dicere videtur qz si homo non peccasset in qualibet re
clarissime vidisset imaginem aut vestigiū tri. ergo in re
bus est tale vestigiū que sunt agnoscibiles in lumine na
turali. item dicimus in naturalibus qz effectz habent
vestigium supernaz caularum. sic patet de niuibz ca
dentibus sub forma stellarū ab influxu stellarū. patet
etiā de natis sub signis qui habent aditōes signorū.
igitur a prima etiā causa res pducte similiter habent si
militudinē prime cause fz trinitatis. item philosophi
naturales in lumine naturali ad noticiā trinitatis puen
erunt. vnd dmen. super. xii. metha. refert antiquos phi
losofos sil posuisse in diuinis numerū ternariū. Et are
stotiles primo celi numerū ternariū diuinū vocat. itē
aug. v. d. fel. c. ix. refert ex libris pla. suadere qz in prin
cipio erat verbū zc. et pfermes de verbo eterno Monas
quidem monadē gignit et in se reflectit ardorē id est
pater genuit filiū ex quibus procedit ardor fz spiritz
sancti gratia. item quelibz scientia in lumine naturali pos
sibilis fere in ternario fundari videtur. nā dgruitas gra
maticalis suppositū cū apposito tribus accidentibus d
grue cōcordat aresto. etiā primo celi. qz est prima mul
tītudo phisicus tribus principis constui docet natz

Mirum igitur si scientie naturales in ternario fundentur
et in lumine naturali trinitas non perpenditur. Item si una
creatura intelligendo et volendo actum producit cur deus
intelligendo non produceret filium et volendo spiritum san-
ctum. Vt etiam hoc idem probatur de articulo creationis
mundi et hoc sic. Sicut inter res est naturalis ordo per-
fectionis et dependentie sic etiam debet esse actus dur-
ationis in se signanter cum prima causa non agat natura-
liter sed libere. Unde aristoteles dicit ordinem esse summum
bonum ut patet. vii. pol. et redarguit aristoteli per notantem
ordinem et alacem. ii. prospectiue dicit bonum vniuscuiusque
rei est ex ordine decorari. item nulla est ciuitas cuius
actor non inuenitur. item philosophi naturales qui fide
non habuerunt ad noticiam huiusmodi articuli puenerunt
item hermes quem aristoteles patrem philosophorum appel-
lat libro suo de verbo eterno. c. ii. deus inquit non erat
ante mundi creationem nisi in seipso unde nasci alia habuerunt
item galienus in sua alchamia narrat hermetem dixisse
se quod in tabula smaragdina in vetustissima littera scriptum
inuenerat mundum creatum fuisse. item augustinus. viii. de ciuitate dei.
ca. ix. refert plato in suis libris fere de verbo ad verbum dixisse
verbum moysi in principio creauit deus celum et terram
Verum quod aliqui dicunt plato descendisse in egiptum et vidisse
se li. i. the. prophete. Sed augustinus dicit ibidem. Ex intentione
probat hoc fieri non potuisse ex vicissitudine temporum. item
arabes et sacerdotes egipti dicunt solem creatum esse in sig-
no leonis ut refert Solinus in libro suo de mirabilibus
mundi. quod etiam refert plato in the. item ptholomeus in secundo
plogo almagesti refert post multas laudes aristoteles. et
concludit quod in hoc sibi non consentit quod mundum creatum non
dicit. Verum quod estimo aristoteles mundum non putasse eternum
aperte licet verba eius hec sonare videantur que sic sunt in-
telligenda quod mundus naturaliter loquendo potest per-
petuari. unde aristoteles deum creatorem nuncupat li. d. regie
principium quem edidit ad petitionem alexandri narrante phi-
lippo eius translate et li. de secretis secretorum piter
consentit deum esse creatorem quem li. edidit aristoteles teste
iohane translate eius licet multi obstent. item ipocras
li. ebdo. dicit planetas eo modo moueri sicut ab exo-
dio mouebantur. igitur exordium habuerunt iuxta albumasar

libro .i. de coniunctionibus dicitur prima mundum ante
diluuium solū durasse per duo milia ānoꝝ cū ducētis et
secunda ānis vno mense tribus diebus et quarta parte
vnius hore et dicitur viii . Creauit inquit deus hominē et
fecit eum nobilissimū animalū . Et dicitur x . Eractitū con
cessisse dixit mundum originem habuisse . Item quidā
referunt qd̄ quidam sacerdos egiptiꝝ cuiusdā philosopho
dixit qualiter lapidem viderat ex dilubris egiptioꝝ d̄
latū in quo scriptū erat qd̄ mundus ix . milibus ānoꝝ
durauerat et eandē sententiā scripserat sacerdos qui
dam matris alex . egiptioꝝ quoq; multi c . m . annoꝝ mū
dum duraturū putabant . que omnia et si falsa tamen
mūdum exordiū d̄sentitū habuisse . Vltorius de in car
natio ne hoc idem patet . nā viso qd̄ deus potest supple
re qd̄libet genus cause cur nō equaliter poterit sibi vni
re naturam substantialem sicut suū causatū quo facto
eque bene dominabitur natura substantialis vt nata
humana de nciatur deus esse homo sicut albedo facit
sortem denominari album . Item naturales ad hoc des
uenerūt scz virginis partum . vnde albumasar in suo ma
icāi introductorio dicitur prima virginem refert suū puen
lactantez vidisse et vocem audiuisse dicentem . Hec ara
dei . Item plinius viii . naturalū refert equas grauida
ri absq; masculi odoratu . hoc dupliciter fieri potest .
vno mō flatibus ventioꝝ . Alio modo masculi odoratu .
Et exemplū dat de p̄dicibus . item ovid . lib . de vetula
virginis ptū designat . vnde aug . viii . de . ci . dei . cap . i .
refert qd̄ erit̄ a Sibilla gentilis sub quatuor versibus
aduentum xp̄i designauit et vsq; ad exp̄ssionē nom̄is
vnde quatuor linee capitales faciūt hec verba iesus
cristas cenei socher . Latine ihesus crist̄ filius dei sal
uator . Hec enim sunt verba bene expressa . Et ideo mir
or quare magister meus d̄ sancto victore dicit qd̄ dicta
gentiliū d̄muniter capiuntur ad aliū sensum q̄ ipsi intel
lexerunt et nihil ad articulos fidei faciūt cuius oppo
sitū ptz in p̄dicta allegatione q̄ ipse aliquo modo teti
git vnde aug . signanter in li . de cui . dei vtitur testimo
nys gentiliū . vltorius p̄dicta p̄positio ptz quantū ad
materiam de cristi resurrectionis et futura vita . nam
anima est dicēda perpetua quia reflectitur sup se ip̄az

et consequenter est spūalis et imortalis. item algazel lib.
iii. metba. sue et ca. vl. animam rationalem dicit imor-
talem Item sicutus pitagoricus fatetur suis famulis fu-
turam felicitatem adesse bonis. item moezobius li. de
somnia Scipi. ait circa exordium beatos eterna gloria
frui. Et varro et por. quosdam resurrexisse referunt. vñ
plinius vii. naturaliū exanimē feiaz refert ad vitam re-
disse et puer v. ānis in amuni spectaculo mortuum re-
fert totidem annis post mortē vixisse. Item tul. de re-
p. vi. fingit q̄ post mortem scipi. vidit eum cum suis p̄-
decessoribus virtuosis. q̄ somniū exponens Moezobi-
cōcludit beatitudinē. Idem sentiunt p̄tholomeus in
primo almagesti i plogo. et albumasar i vi. articulo in-
troductionis drā xxvi. Et auicēna ix. math. et ouifluvia
ifernalia sepe amēorat cuius verba licet sint transump-
tūa tñ nō mendosa. Item de abustione corporis absq̄
abustione satis sunt exempla naturalia vt ponit augu-
xxi. de ci. dei. c. iiii. de mot. b2 sicilie qui ab exordio cre-
ationis aburuntur et nō minūtur. Item de lapide io-
custos fit pannus in abustibilis vt refert alber. mag.
li. de mino. Ex quibus omnibus adcluditur q̄ articuli fi-
dei sunt deducibiles in lumie naturali et hec citra de-
monstrationem. hic tñ notandum aliqui dicūt b2 modi
auctoritates nil facere ad articuloꝝ ppositū vel eas fu-
isse reuelatas nisi tñ estio q̄ licet plures p̄bi habuez
unt reuelationes tñ in lumie naturali multa d̄ articulis
excitare potuerūt. Potest etiam dici q̄ philosophi
quo ad aliqua viderunt libros p̄phetarum.

Capitulum. ii. de cultu et veneratione dei.

Vecunq̄ laudabilia possidemus a deo acce-
pimus. Si ergo serui dominis obsequuntur si-
bos possessorem cognoscat p̄ amplius fidelis
deum colere debet dicente ca. Si deus est animus. Et
mercurius Termegistus ad asclepiū. Solū iquit homo
duplex aīal est qz scz animal iter alia et eternū intere-
terna. Solus em̄ homo ex duplici d̄stat naturali scilicet
natura et eterna. Et subdit mercurius. Illa iquit pars
simplex scz anima diuine similitudinis forma; habet er-
go humitas semp̄ memoz sit nature et origis in deita-
tis imitatione perseueret. nos ergo agentes gratias ad

exemus deū. Sic inquit sunt summe intentiones dei cum
gratie aguntur a mortaliū hoīm adorationibus et lau-
dibus. Talia verba clare innuunt hominē debere deū
colere tanto celebrius quāto plura beneficia a deo sus-
cepit et quāto sublimior factus est ceteris rebus per
imaginem quam accepit. Vnde sextus pitagoricus in suis
sententijs deus inquit libertatem arbitrii hominibus
pmisit. ut pure et sine peccato viuentes similes fierēt
deo nam templū dei est mens pura et altare optimū ē
ei mundū vir castus et sine peccato potestatem acce-
pit a deo esse filius dei scilicet per adoptionē. Ecce vi-
des o hō quia templū dei es. Si igitur in templo cultus
dei debetur nunquid deū tua mēs recollere debet. nam
in prouer. sapientum dicitur. nō aspicias quam plures
sed q̄ puras quis deo manū offerat quia nō alter nisi
optimus animus pulcherrimus cultus dei est. nil ergo
refert si munera grādia offers deo sed tua deuotō tue
oblationi valorem imponit. Plus em̄ paupercula vidua
eram exhibendo placuit deo q̄ cresus talentorū ex mū-
ere. illa siquidem magis placuit non q̄ magis obtulit
sed maiori conatu deuotione q̄ affectioi eram. Vbi
lū duos obulos exhibendo placuit nō q̄ magis obtu-
lit sed quia maiori conatu deuotōe q̄ obulū obtulit quā
cresus talenta ut satis refert iheronimus in fine biblie
placet igitur homini qd̄ deo placet ut monet seneca ad-
lu. ep. lxxiii. tūc em̄ homī placet qd̄ deo placet quan-
do cultum exhibet qui debet quod fecisse philosophi
legūt. nā sicut ait plato p̄s ē amator dei ut narat au-
gustinus. viii. de ci. dei. p̄s nō esset si cultū sibi subtra-
heret. vñ p̄sper i li. epig. Fac desiderij deus ē pietate
colendus iusticie ut merjas tota sit ipse deus optima vo-
ta deo quorū est dator ipse uouent. Et subdit libertas
nulla est melior maiorq̄ potestas quā seruire deo cui
bene seruit amor absq̄ iugo posita ē ditionis amica vo-
luntas. que viget affectu nō viget imperio. Ecce clare i-
notescit q̄ qui deū amat. Ipsum etiā colit prout iubet
catholica fides. nā et pecudes suis bouibus eleuantef
q̄ suis flexionib2 celsa venerant arbores crescendo sur-
sum eleuantur. Elementa celsorū impressionib2 obediūt
semperq̄ leges suas celorū orbe subservāt. quibus attena-

tis mirū est si fidelis maioribus dotatus gratys obedi-
entiā pariter et reuerentiā exhibere p̄termittat. nec so-
lū hoc mirū s; igratitudīs signū ē. Hos tñ nō arbitroz
dignos laude qui deū dum colūt plus cerimonys quā
affectibus itendūt et que putat eoz deuotio supersti-
tio ē de quib; cicero ī orōe Est etiā quidā religionis mo-
dus. Et subdit nimiūq; supersticiosum esse nō oportet
eos etiā amendandos nō reputo qui diuino cultui lic;
assistāt scelerib; tñ vsquequaque pleni sunt. quale em̄
hoz potest esse obsequiū. regi em̄ nō placet iniquus ser-
uitoz. Quādo igit placebit deo iniquus peccatoz. tales
profanatores vident esse sanctuary dei. vnd ou. li. ep̄i
stolaz. pone deos et que tangendo sacra p̄fanas. non
bene scelestis ip̄ia dextra colūt. rursus hū redarguen-
di apparent ī diuinis sacrificys qui se iegerūt altaribus
q; sacris temerarie se iungunt Contra quos tibulius li
bro. ii. Vos abesse p̄cul iubeo discedat ab aris Cui tulie
hesterna gaudia nocte venus Itaq; veteres deos suos
colebant. et erroribus quāq; subiacebāt Apud omnes
tñ famosum erat. deos debere colere. dicente p̄ho. et
diis parentibus nō potest reddi adignū. Illi igit qui
fidem professi sunt. deū potissime venerari debent S;
quereres quid deū colere sit aut quomodo venerari de-
beat. Attende. queso quō diuin; cultus creatōe p̄fici t.
Vnde phorphiri; deus iquit omniū pater nulli; ī dig;
Sed nobiscū bñ est. cum p̄ iusticiā et caritatem castita-
tem deū adoramus. ipsam precem ad eū fundim; per
imitationē et iquisitionē d̄ eo. Inquisitio em̄ purgat. imi-
tatio deificat affectōz ad bona opandū. vnde didim;
ad alexandrū verbo deus pro piciaur orantibusq; de;
solum est cum homīe suaq; similitudine delectat His
enim sermonibus apparet q; deū colere ipsum adorare
est. Vnde teste valerio libro viii. Socrates humane sa-
pientie oraculum agrue dixit a diisq; immortalibus ni-
hil petendum esse arbitrabatur nisi vt bona tribuerent
eo q; ipsi sciunt quid vtile nobis sit. Cuius contrariū
faciūt. Hi qui p̄ aliis muneribus deū orando petunt
teq; nō credunt exauditos nisi habeant numero quod
postulant diuine enim p̄ouidentie singula tenentur re-
mitti sperando id deum facturū quod melius eis erit.

juxta p̄libatū secretis documentū. rursus peccatores ig
norātes forsan aut a voluptatibz execati deo supplicāt
vt eoz ī pietati coadiuet vt etiā vires p̄stet quibz sua
mala exercere possent. o quā stulta de p̄catio a iusto iu
dice petere scelus de eūqz putare d̄sciū maloz. vñ at he
nodrus stoic2 Nihil iquit deum roges nisi qz posses ro
gare palā Et iuuen. li. iiii. ozandū est vt sit mens sana
ī corpe sano. nos igit̄ fideles deū colamz et de p̄cemur
quoniā teste oui. i. de ar. a. flectitur irat2 voce rogāte
de2. Et li. de ponto. d̄fugit interdū templi violator ad
arā. Nec pe. ere offensi numinis orat opem. qz scz veter
es offensis numibz veniā petebant. deo igit̄ vero pam
pl2 idem faciendū est. qz ipsius inestimabilis pietas et
potestas sz parū nobis p̄sunt nisi in cultu et oratōe coz
sentiāt quod voces exprimūt. vñ d̄ p̄sper i li. epig. laus
vera ī deū p̄mitur ore precantis. Si que voce fluunt ī
tima illa habēt. qui dedit vt queras addit vt iuenias
Sz de2 effectū p̄ribus non p̄stat iniquis. quere bonū
sine fine bono p̄siste repto. quere nō habeāt talia vota
modū. nā qui se credit mūere nullius egere. crescere nō
cupiens p̄dit adeptā tepens. que verba n. al. so. nisi qz
vir catholic2 iugit̄ ozare debz et nō estimare qz nullo e
seat. quia sic opinari presumptio et non oratio est. Vt
autēz orationi fideles melius vacare possint sacris die
bus cultus adhiberi p̄ci p̄c̄ vt que ceteris ferijs homo
p̄termiserit diebus suppleat colendis. vñ de sen. ad lu
cillū ep̄. xviii. festis maxime diebus animo imperandū
est vt a voluptatibus maxime abstineat. Et oui. li. de fa
stis. Prospera lux oritur animeqz famelice vacēt aures
ab in sana mulcūqz protinus absint. illis em̄ diebus sa
cratis paci et orationi est insistendum. vñ de Tibulius
libro secūdo. luce sacra requiescat arator. Et graue suspē
so vomere cessat opus Et subdit. omnia sunt operata a
deo. non audiat vlla lanifica pensis imposuisse manū
itaqz nullis operibus sacris diebus intendere debet.
Abst̄ tñ vt credat aliquis ideo etiā a bonis abstinen
dū esse operibz et ab operibz pietatis se fore excusatū
nā qui pietatē p̄rmitit inquit d̄. nulla aut̄ die ique a
gere libet. vñ p̄sper i li. epig. nō recte seruat legalia sa
bata cultu. qui pietatis opus credit in hys vetitum.

nulla dies actus hominum non dampnat iniquos. omnia conueniunt tempora iusticie. Ex quibus omnibus concluditur qd sacris diebus sic est a labore abstinendum vt pietatū munera non pretermittantur nam in bonis operibus cultus maxime seruatur.

Capitulū. iiii. de idolatria et nominibus deorum.

Eteres deum inquirere nequientes in quā plurima turpia prolapsi sunt. vnde deum verum non agnouerunt. ideo finxerunt deos simulasque depinxerunt. Sic enim legimus Hermetē statuas posuisse. Egypcius quoque deos posuit ab hominibus productos. pompilius etiam deos fabricauit quos secum sepeliuit. Alij quam plurimi inquirendo deum errauerunt vt narrat augustinus xiiii. de ci. dei. Heretorum igitur theologia non est ipsa quam fides profitetur sed ipsa est fabulosa que specie doctrine falsissima colorare conatur. vt dicit aug. vi. de ci. dei. alloquendo Marcū varronem Discant igitur christiani horum assertiones detestari quorum studiū fuit novos excogitare deos varijsque ornamentis figmentareque solliciti sunt. nempe dixerunt barbaturū iouem saturnū senem imberbem et iuuenem mercurium dixerunt etiam Fortulum floribus preesse. Crediderunt enim imirabilibus et supersticiosis deos per scrutari quorum omnium pater fuit. minus rex assirorum primus idolatra de quo refert petrus amestoz in historia scolastica. refert inquam quod cum mortuus fuisset belus pater nini tunc minus ad subleuamen doloris imaginem patris fecit cui imagini tanquam deo reuerentiam exhibebat aliosque exhibere faciebat. Quam imo alys ad se venientibus indulgebat siquidem male egissent dumodo patris imagine reuerentur. dicta autem fuit eadem imago. bel a nomine patris nini qui belus dicebatur. Cuius rei occasione alie nationes statuas erexerunt et iuxta sua ideomata nuncupauerunt. vnde apud aliquos fuit bel apud alios boal. apud alios boali. apud alios beelphegor. Alii beelzebub acceperunt vt dicit isido. viii. etymologiarū. rursus apud egypcios isis. apud cretenses Iupiter. apud marmos

Iuba. apud latinos faunus. apud romanos quirinos.
Apud athenienses Mimerua Apud samiam Iuno. apud
phaphos venus. apud lemnos Vulcanus. apud taxos
liber. apud delos apollo. rursus apud romanos escula
pius deus medicine nuncupatur. babilony quoq; bel
idolum acceperunt de quo superius. Et greci q; plures
priapū deū ceterorū dixerunt beelzebug de quo superius
fuit deus in achoron. Et interpretatur deus muscarū
Nam zebug musca est fly ergo sunt dii de quibus pro
pheta. omnes dy gentium demonia. rursusq; legimus
q; saturnus origo deorū a paganis designatur. Et ido
saturnus dictus est a temporis longitudine seu a satu
ritate annoꝝ quia ipsum antiquissimū referunt de quo
etiam referunt q; filios suos deuorauit patris que celi
refertur abscidisse genitalia. Alij enim dicunt q; ex suis
genitalibus in maris proiectis nata est venus Ceterū
alij iouem ab amando dictū patrem deorum appellāt
ipsumq; optimū referunt. Et quādoq; fingunt thaurū
quia europam rapuit. Thaurus enim maxime libi
dimosus est. quādoq; etiam ipsum fingunt aquilam
modo serpentem modo agnum secundum varietatem
eorum que fecisse creditur Ceterum aliqui dicunt janū
deum esse celi et janitorem duasq; facies ipsum habere
referunt et exsequenti ipsum bifrontē appellant. ecce
quales deos monstruosos. aliqui quoq; Neptunū deū
a quarū predicauerūt. alij autem dicunt vulcanū deum
igneum. vnde dicitur vulcanus quasi volicanus quia
sua velocitate refertur volasse per aera more ignis De
isto dicit omerus q; fuit precipitatus de aere in terras
et exinde fulmina cāri putantur. Ipse etiam vulcanus
de femore Iunonis refertur natus et claudus more ig
nis. quia nunq; recte sed curuatim mouetur. ceterū ali
qui plutonem deum affirmauerunt quem latini vocant
diéspitrem. alij vero archum ipsum vocant et refertur
receptator mortuorū deusq; inferni. alij quoq; liberum
depinxerunt more muliebri dlicatum et deum libidinis
ipsum scripserunt. Sed quidam dicunt q; nō libidinis
sed potius vini deus nuncupetur qui alio nomine bach
us dicitur referturq; q; cornutus sit et corona vitrea
coronatus.
Insper alij fingunt mercurium

pennas habere referturq; deus sermonis et eloquentie
Vnde mercurius sermo est depingiturq; mercurius cū
capi te canimo et alias in capite et pedibus habuisse re:
fert furtiq; magister creditur. Insup alij martē dixerūt
deum belli. Appollinemq; alij dixerūt deum medicine
qui etiam phebū vel sol vel titan nuncupatur. Ceterū
alij vltra deos deas elegerūt. Quidam enim Dixinam
quādam virginem dixerunt dary. quam etiam dianam
dixerunt quasi duanam eo q; die et nocte apparet. Et
alio nomine lucina vocatur Aliū autem cererem ī deā
elegerunt per quā terram intellexerunt quam dixerūt
matrem magnam atq; vectam curru cum timpanis et
cimbalis. Aliū autem Mimeruam vt athenienses. Et di:
xerunt eam multozū ingeniozum inuentricem eam q; d
capite Iouis natam. In cuiꝝ pectore fingūt caput. gor:
gonis. Aliū autem Palladem que pallantem gigantem
interfecit. alij etiam venerem vt dictum est. rursus gñ
tilium quidam cupidinē dixerunt deum licet videatur
nomen femineum. Et hunc depixerūt sub forma pueri
et dixerūt ipsum deum fornicationis. vnd sagittam et
faciem tenere fingit. quia lubricus amor more sagitte
vulnerat et more facis inflammat Ceteri greci dixerūt
Dan deum rusticoꝝ quem latini dicunt deum siluarum
Et hunc fingunt habere cornua ad similitudinem solis
et lune rubetq; eius facies ad similitudinem et heris.
Et fert septem fistulas quibus armonizat. caprimasq;
ungulas habere legitur. Insuper apud esiptios maxi:
mus deus fuit dictus Serapis qui primo fuit rex argi:
uozum et est dictus apis. Sed postmodum transuectꝝ
fuit in esiptum ibiq; mortuꝝ se rapis appellatus est
Ceterum autē apud paganos fauus fuit deꝝ sic dictꝝ
a faueo eo q; fauebat eis et futura p̄dicebat. Hiis igif
delusionibus gentiles adheferunt fata per sua et for:
tunam diis ascripserunt. Deas a quarum nimphas ap:
pellant. Et deos quos ī domo colebant dixerunt pena:
tes deosq; mortuoꝝ manes. Itaq; in suis erroribus per:
seuerantes viam veritatis ignorauerunt. rursus de cal:
deis refert venatoꝝ q; ipsi elementa et creaturas co:
luerūt suosq; deos custodiēdos statuerūt ne ī afmibꝝ
repient. heu q̄les dii qui custodia esēt ipoz cald. plī

posuerunt ignem deum eo q̄ omnia d̄vorare v̄idetur.
Sed modica est hec ratio immo ridiculosa nam ignis
ab aqua extinguitur. ceterum grecor̄ erroreꝝ narremꝝ
qui se dicētes sapientes stulti facti sunt. Elegerūt enī
saturnum ī deum comestorem filioꝝum Iouem secūdu
eos adulterum Herculem ebriosum. Etenim egiptꝝ ce-
teris deteriores bruta animalia coluerunt vt ouem. vi-
tulum. hircum. porcū. coruū. accipitrem. vulturē.
aquilam. cocodrillum. lupum. simeam. draconem. et as-
pidem. Itaqꝝ brutis occasione cuiuscunqꝝ vtilitatis vel
obsequii. sacrificabant vt dicit tulius libro primo de na-
tura deor̄ de quibus isa. xiii. facta sunt inquit simula-
cra eor̄ similia bestijs et iumentis. ceterꝝ rationi deos ī-
eptos colebant dicentes eor̄ ope imperiū suū dilata-
ri vt tangit aug. quarto de ci. dei. Cum tamen gothor̄
gens ipsos opprimeret. idolis iuuare nequientibus so-
lo cristi nomine mediante euadere potuerunt. nec minꝝ
quia cum dy non essent iuuare non poterant. Vnde cri-
stus ad dariā. Quomodo iquit possunt nobis esse cu-
stodes qui cum custoditi nō fuerūt nocte a canibus v̄l
furbus rapiuntur. vnd̄ Aug. libro cōfess̄. nonne ergo
intelligo et tonantem et adulterantem vtiqꝝ nō posset
hec duo. verunt̄ gentiles illoꝝ deor̄ testantur illece-
bras in quibus confidunt. Horū t̄n fabulis socrates et
plato nō adherētes deum summū et vnum agnouerūt.

Capitulū. iiii. quomodo per fidem saluantur.

Fides est fundamentum legis et consequen-
ter via salutis. Vnd̄ fidem quia plures respu-
erunt ideo celestis glorie plenitudinem non
acceperunt. Nempe fides cristianos facit heredes quā
tamen multi respuerunt. sicut romani quondam. infeli-
ces. se per fidem factos putauerunt. Alij fidem susci-
perunt sed ab ea recesserūt. Et alij fidem quam susceper-
unt retinent sed eius opera negliūt. Hec autem omnia
faciūt vt liberi serui fiat heredesqꝝ per temporalia red-
duntur exules quia ratio damnandior̄ta est pro pecca-
to. Pro vt aug. iquit x. li. d̄ ci. dei c. xv. nec t̄n illa vera

est romanorum opinio qui pro fide se factos infelices dicunt
remiscantur illius historie que narrat. Salustius apud
eos authenticus. quam etiam commemorat Augustinus. in
libro de ci. dei. c. xviii. Narrat enim que ciuitas romana
ante fidei susceptionem ab Hannibale sic oppressa fuit tot
que milites romani exercitus corruerunt que Hannibal iu-
nator eorum tres modios plenos misit romanis in qui-
bus tantum fuerunt annuli de digitis militum roman-
orum extracti. quis enim grauiorem casum legit nec tamen
fidei cristiane quam non dum nouerunt imputare pos-
sunt. potius igitur studeant imputare peccatis suis.
Quoniam ut ait Augustinus in tractatu de excidio roma-
ne urbis deus permisit romanos flagellari que seruus
voluntatem domini sciens et non faciens plaris vapu-
labit multis. luce. xii. nam in ignem ponitur aurum ut
purificetur. Et cum tribula triticum purgatur Sic ergo
puniti fuerunt ut conuerterentur Vnde Iosephus iude-
os alloquens sic inquit. Si nobis abest longena perse-
cutio quid dicam ignoro nisi que scio que istis bene est cum
quibus deus. q. d. Si male eis est hoc ideo accidit que
ipsum propter peccata sua deseruit. quamobrem idem Iose-
phus. li. vi. sic dicit deus nos deseruit nos romanis
inseruit quia pietatis cultum deseruistis. Sperabatis autem
in dominum qui autem vos non defendebat migravit
ad hostes quem enim colebatis romani nunc venerant
vos autem offendistis etc. Hec verba scribebantur iudeis
existentibus in captiuitate romanorum. unde ibidem sub-
dit non in multitudine sed in timore domini Dormiebat Abraham
et torquebatur pharo. Moyses contra egyptios orauit
Iosue ledon Ezechias non virtute sed amore preualuerunt.
quoniam non in multitudine exercitus belli victoria
sed de celo est fortitudo ut dicitur primo Machabeorum.
iii. et libro iudicum. viii. Si deus vobiscum est
cur apprehenderunt vos hec omnia scilicet mala. diceret
aliquis que mala non habent qui cum deo sunt perfidei
quapropter aug. ep. ix. fidei cristiane impugnatores sic al-
loquitur. quomodo enim ausi sunt fidem cristianam im-
pugnare precor sine fide tales milites. tales ritus. ta-
les iudices aut reges. quales cristiana lex emendat ex-
hibet pro laboribus tale mercedem sic fides promittit nostra

Siquidem lex cōtinentiam beniuolentiam iusticiā atq;
cōcordiam predicat. nunquid em̄ omnia honesta sunt
fortassis tamen ignara mens cum audit illorum rationē
credere recusat experimento que nō videt. Florum em̄
ignorantiam siue ignominiam redarguit Augu. xii. de
ci dei ca. iiii. dicens stultū fore eorū que credūtur racōz
postulare. quia in naturalibz plurima fatemur quozū
rationem ignozamus. Cur enim miraris si audis corpz
igne cremari. nec tamē consumi. Nā sicilie montes vsq;
nunc et deinceps flāmis estuat et in tegri perseverat.
non igitur consumitur omne qd̄ ardet. non igitur est impos-
sibile nec incredibile hominum corpora sempiterno sup-
plicio in igne puniri sine detrimento. Vñ ibidē Augu.
quis iquit nisi de2 dedit carni pavonis vt n̄ putrescat
Quod tam̄ impossibile videtur. accidit vt apud cartha-
ginem hec avis cocta nobis appōeretur d̄ cui2 pectore
feruari iussim2 nec tamē putredinis aliquid in eo iueni-
mus. vnde post dies plusquā triginta nulla corruptio
inuenta est nisi q; aliquantulū ibi cōtractio quedā fuit
quis inquit. aug. dedit palee. vt poma inmatura mat-
et vsq; vt obrutas niues referuet. quid est q; cum ignis ē
pulcerimus colore. lignum denigrat et lapidem de-
albat quid est q; aqua frigida que cum inimicatur igni
calcem feruere facit. oleum tamē quod magis fomes
est igni nulla perfusio sui feruere facit. Hoc enim si de-
longinquis legeremus siue audiremus. et in nostrum
experimentum venire non posset p̄ ficto habere m2. vel
mendatiū puteremus. quid d̄ magnete dicemus que ra-
pit ferrum. si tamē adamas ei iungatur ferrum quod
rapuerit mox dimittit. Nec ille. que omnia hic adduxi
quia non est quorundam experientia eorum que credūt
nec minus credenda sunt. experimento si careant. Vñ
gñ. xv. dicitur q; abraham credidit deo et reputatum
est ei ad iusticiam.

Capitulum. v. de. consolatione spei.

pes consolatur mentem. vires eleuat. labores
pacientē ferre largit. vñ Seneca in ippolito
o spes amantium credula. Et lucanus libro. iii

Liceat inquit sperare timentibus. Nam spes prebet operanti vires et terminandi opus. Vnde Oui. li. ep. spes bona dat vires. spes bona sollicito victo timore Cadit fallitur augurio spes bona sepe suo. Ex quibus verbis concluditur quod spes adfortat operante qua deficiente tepescit. vnde Tibullius libro. iii. Spes fouet et melius cras fore semper agit. Itaque per spem sperat cuncte bonum esse futurum Sed frivola spes est illorum qui bonum expectant quod mereri non student. vnde Galterus in libro de gestis alexandri magni Spes quam meritum non preuenit a spe deuenit et verum dat ei presumptio nis nomen. Cur enim in eo speras quod tibi meritis acquirere non vis. cur enim speras quod non desideras Et si desideras quare non queris. reuera non queris si habenti quod petis non subseruis. o quam vana spes multorum est. Plures enim credunt deum propitium eis cuius precepta contemnunt. Alii vero iuuentutis pretereunt dies absque operibus bonis et in diebus senectutis se benefacturos credunt et confidunt. Sed quis de longeva vita securus est. Stultus ergo qui suam spem in vite sue diurnitate ponit et subspe vite breuis alterius successio non habere confidit. Stultus etiam qui suis somniis spem adhibendo credit bonum affuturum. quos omnes redarguit catho. Somnia inquit ne cures nam mens humana quod optat dum vigilat sperat per somnum cernit id ipsum. Stulticia est in mortem alterius sperare salutem. Tempora longa tue vite promittere noli. quocumque ingredieris sequitur mors corporis umbram. Non igitur hec spes habenda est sed illa de qua propheta. beati qui sperant in deo recte. Plures autem spem in deo non ponunt sed abiecta spe future glorie omne quod possunt hoc faciunt gaudium licet etiam malum accipiant. Dicit enim quintil. nihil est difficilius quam differre gaudium. quod verum est de his qui tantummodo visa credunt et licite sperandis animos suos mime alligunt. Dicit enim illud Oui. iii. de tristibus denique vlla non possunt sperare salutem. Cum non pene causa cuncta me hec enim pluri dicunt dum enim affliguntur se causam habere negant Et quod prauum est de salute non sperant Vt in mandireret illud. Ouidii li. de po. quauis sit semper meritis indebita nostris. Magna tamen spes est in bonitate dei

nam teste Sedulio in carmine pascali libro iiii. nihil inquit difficile est conferre deo cui adest facultas ut scilicet possit planare curua mitigare dura et quicquid natura negat se iudice prestat. Et in carmine de mediatore. Hic homo qui deus est spes est antiqua priorum. Spes in fine pps hic homo qui deus est. quia scilicet fuit spes antiquorum patrum et etiam est finalis spes iustorum. nam et ipse homo et deus est deus autem omnium spes esse proficitur. Unde arator libro. ii. Certeque humanum transcendunt gaudia votum hoc facile est prestare deum cui in mensus numerus hic potior quam nemo putat. Stulti ergo qui se bona habituros diffidunt ea si fecerint que debent. Sed fortassis ideo confidentiam perdunt. quia incessanter cupiunt et quod possident perdere metuant contra quos seneca ad lucanum epistola. v. inquit. Apud carbonem nostrum inueni cupiditatum finem. Etiam ad timoris remedia proficere desinens nequit timere si sperare non desinerit quia scilicet illi cum timore viuunt qui semper sperant ea que secura non sunt. sperent ergo in eo cuius est providere cunctis felices enim essent si spe pretermissa vanorum fiduciam totam in domino apponerent. nam teste seneca epistola. xii. Ille beatissimus est et securus sui possessor qui craftum sine sollicitudine expectat dicente domino in euangelio. nihil solliciti sitis. Ve igitur hiis quorum spes in mundo posita est labilis igitur et caduca est sed paupertas expedita est et secura. ut ponit seneca epistola. lvii. omnes enim qui confidentiam mortalibus prebuerunt. maioris sue necessitati succurrere non valuerunt. unde narrat vale. libro. vii. quia cum regis rex lidus esset opulentissimus ab appoline petre aliquis mortalium ipso felicior esset. vocemque audiuit dicentem archadium philosophum eo felicior em. qui tamen pauperimus erat etateque seuer et tamen sui campi metas nunquam excesserat. ratio vero cur felicior esset hec erat quia pauper ille securior. rex vero prefatus in fortuna timidior. Ideo lucanus libro. v. o vite tuta facultas pauperis. Et iuuenalis libro. iiii. cantabat vacuus coram latrone viator. Itaque in diuitiis spes nullatenus est constituenda eo quia in eis nulla est securitas. unde Tibullius libro primo diuitias alias fuluo sibi congregat auro quem labor assiduus vicine terret hoste. Me mea paupertas

traducit vita secura dū eius exiguo luceat igne focus.
et idem li. ii. Nō me regna iuuant nō ludus arifer anz
nis nec quas terrarū sustinent ozbes opes. Nec alij cus
piunt licet mihi paupere cultu Securo vite munere pos
se frui. Que omnia concludunt inter remis nullā fore se
curitatem in quibus tamen fere omnes spem suam con
stituerunt. quā obrem in spe falluntur sua eo q̄ in bonis
eter nis cōstitutionē sibi affuturam prestiterūt i quoz
spe omnis consolatio solidatur.

Capitulū. vi. de ppetuitate anime et spe vite future

Nima de nihilo creatur et nō educit de poten
tia materie vt plures putauerunt heretici di
centes animā cū cozpe generari naturali sem
ine corruptoq; cozpore corūpi itaq; post hanc vitam
nullam sperantes lubricitate atq; voluptatem summam
felicitatem crediderūt Cuius opinionis fuit Aristop
pus vt in pluribus passibus narzat Augustinus de ci.
dei. De talibus loquitur tul. li. ii. de tul. ques. Vides i
quit non nullos peccuniaz cupidos glozieq; multos
libidinū seruos Et polliczatus li. vii. cap. i. Mundum i
quit dimensi sunt nature varias scrutati sunt causas et
quasi mola gigantea intumuerūt induxerunt q; bellum
gratie dei sed eieci sunt dum alleuarent. vnde rom. i.
deus istis manifestauit et tñ euauerunt in cogitatōi
bz suis et obscuratū est insipiens cor eoz dicentes em
se sapiētes stulti facti sunt. Minz em si pbi natali dicta
mine dicere videantur animā nō ppetuari. minz isuper
si post illā vitam alia vita nō debeat sperari quia lege
bam Arest. de pomo dicentē animā virtuosam suo de
bere creatori diūgi homineq; viuente affirmat animaz
humanā in carcerari. item plato in thimeo dicit q̄ aīa
diuncta est corpori ad hoc vt per scientias et virtutes
veneretur creatorem et si venerit feruore magno a suo
creatore benigne accipietur. Si aut nō relegabitur ad i
fernū Ex hiis igitur deluditur q̄ naturales philosophi
dicere teneretur animā humanā creari et d̄ nihilo fieri
et ex d̄sequenti eam perpetuari. pro cuius ampliōri de
claratōe quatuor occurzūt ratōes. Prima ē q̄ aīa ē di
uisibilis. igit̄ icorruptibilis. d̄sequentiā clara est. quia
induisibile nō p̄t alari nec at̄gi ab aliquo corruptibili

Et antecedens patet per p^hm. iii. d. anim. dicentē q^d intellectus est simplex immixtus et perpetuus. Et ex alia ratione probatur quia anima intellectiva est locus specierū vt dicitur. iii. de anima. Si igitur species locum non occupant vt deducetur sequitur q^d anima est indiuisibilis i qua recipiuntur. quia quicquid recipit i aliquo recipitur ad modū rei recipientis. Sed q^d species nō recipiantur occupatiue satis notū est. quis enim est tam ebes vt dicat species seu conceptos humanos locū occupare. nam tunc dicere oportet virū multū sapiētē nō posse sapientiozem fieri quia sui conceptus totā animā eius occuparet. Itaq^{ue} noui concept^{us} non possēt supradidi. quod est ridiculosum. Ideo dicebat autor sex p^hncipiorū q^d anima nullū locum occupat. Secūda ratio est q^d anima libera est eo q^d habet liberū arbitrium vt patet per boe. v. de conso. Igitur nō subest influentys superioribus et persequens est incorruptibilis. nā si eis subesset tunc etiam tanquā brutū secundū diuersitatem influentiarū necessitaret cuius oppositū experitur. Ideo sen. in suis tragedys li. iiii. narzat qualiter omnia entia naturalia in certis legib^{us} stabiliter sunt quas non possunt relinquere homo vero nullas habet leges quas infringere non posset. Concludamus igitur cum aristoteli. i. de anima q^d anima siue intellect^{us} est quid diuinum impassibile et imortale. Tertia ratio ē quia anima siue intellectus reflectitur super se quia experimur q^d animā agnoscat. et q^d agnoscat se agnitioze p^h actū reflexum quod non potest facere aliqua potentia organica siue corporalis. Igitur anima ē res spiritalis et cōsequēt^{ur} incorruptibilis. Ideo dicit Ari. ii. de anima q^d intellect^{us} est seperat^{us} ab alijs potentys sicut perpetuū a corruptibili. quarta ratio est quia iusticia est virtutū preclarissima vt dicitur v. ethicoz debet igitur maxime diuini reprimi. cū igitur experimur i vita p^henti plures impios sublimari et iustos calūniari et opprimi ponenda ē ergo vita post hanc vitā. in qua iusticia vnicuiq^{ue} fiet alias enim oporteret dici vniuersum per iusticiam nō regulari atq^{ue} supremū iudicē iusticia nō illi strari q^d i credibile et impossibile apparet. Ex hys igitur rōib^{us} deducere possumus aiā esse perpetuā aliāq^{ue} vitā post illam

debere sperari Ex quo sequitur q̄ anima d̄ potentia ma-
terie nō deducitur sed poti⁹ d̄ nihilo creatur vt prius
notatur Ideo dicit Temistius philosoph⁹ q̄ inter c̄ia
miranda in rebus naturalibus p̄cipue est mirandū de
anima. Hoc enim narzat d̄mentator Auerrois. i. d̄ aia
Ips rationibus t̄n nō obstantib⁹ plures in speculis h̄
vanitatis viuere in mūdo p̄ paradiso p̄legerūt. qui si-
miles sunt tigride de quo narzat plinius naturalis. q̄
a venatoribus per specula frequenter decipitur. Cum
q̄ venatores catulū suū d̄portant ipsa tigris venatores
insequitur sed in via specula iueniens in eis q̄ similitu-
dine sui prospiciens catulū suū putat se inuenisse sicq̄
catulū suū perdi et deportari p̄mittit Similiter faciūt
mūdi amatores quia leticiā vanā cū habuerint paradī
sum inuenisse credunt et ita catulū sc̄z animā ei collatā
damnari permittunt. Vnde venatores sc̄licz denōs
humanā fragilitatem agnoscentes eorū oculis specula
humane vanitatis siue mundane p̄ponūt. vt in eis d̄
lectari atq̄ quietari studeant celsamq̄ felicitatem aē-
quirere p̄termittant.

Capitulū. vii. de utilitate vere amicicie et caritatis
Micia omnis boni exordiū est bona si fuerit
tunc vero bona est si inter bonos extiterit ali-
quis enim amicicia nūcupari nō meretur. quo-
niā amicicia p̄ciosissimū genus est diuitiarū. Malo autē
autem fedus nō p̄ciosum sed vile est ergo amici fieri
studeamus. amiciciaq̄ in x̄po sit. tunc enim prosperabi-
mur in spū mutuis motionibus. et in corpore mutuis
subsidiis atq̄ adiutorijs. tunc eadem erit volūtas idē
desideriū. quid em̄ melius aut optabili⁹ hys. quā obre-
sen. epi. c. xi. dicit q̄ vbi est idem velle et nolle ibi dul-
cissimum et honestissimū manere est quoniā cōkursus
sensuum et vnanimitas voluntatū tanq̄ riuius i ami-
cicia scaturiant. Vnde ambro. li. iii. de offi. dicit q̄ cu-
stos pietatis est amicicia. que facit vt superior se inferio-
ri exhibeat equalem et inferior superiorī. Inter em̄ dis-
pares n̄ potest esse amicicia plurimū t̄n amicicia fallax
est et in momento deficit. Et ideo Eccl̄. xii. d̄z q̄ non
agnoscit amic⁹ in bonis nec etiam inimic⁹ in malis. s̄z
lex amicicie ē vt n̄ pl⁹ vel mm⁹ velit diligi quā diligat

Vt inquit Tul' de amicitia libro primo ca. xvii. nempe
beatus Augu. iiii. cōfes. verū amicū se habuisse narrat.
Vnde ipso mortuo plangebatur eū dicens se p̄didisse di
midium vite. Et ibidē cōcludit q̄ nō est vera amicitia
nisi fuerit cōglutmata caritate. Huius em̄ amicitie xp̄i
exemplum dedit luce xii. non dicā vos seruos sed ami
cos. vnde sen. epi. c. iiii. quendā plāgentem filiū redar
guit dicens. quid inquit faceres si amicū perdere sex
quo paruulum incerte spei sic plāgis. q. d. q̄ filio p̄fer
endus est amicus si verus fuerit. Sicut cū dicit tulus
libro de offi. primo ca. xvii. In amicitia nulla pestis
maior est quam adulatio simulatioq; victiosa que verum
iudiciū tollit. vnd' Augustin' x. cōfess. qui dicit ami
ci adulantes amicitia peruertūt et inimicitiam cōnectūt
nec tamen amici sunt quorū bona diuidunt. quoniam
sicut dicit philosoph' ix. ethicorū et cōmentator ibidē
Amicis est anima vna et omnia cōmunia nec est amic' 2
nisi amico cor suum prebeat vt ponit tulus vbi supra.
Et augu. ii. confess. dicit q̄ amicitia dulcis est propter
vnitatem animorū. Et qui amicus est amico omnia cōmuni
cet Prima tamen lex amicitie est vt ab amicis honesta
petamus vt inquit tul. vbi supra. vnde val. li. iiii. c. vi.
de pluribus narrat quorū vnus pro alio se hostibus ob
tulit. Ceterum narrat de duobus qui dicebantur ha
mon et pithias qualiter cum dionisius tyrannus vnum
voluit occidere ali' exposuit se morti pro eo. quod cū
tyrannus vidisset admiratus supplicium remisit. nam
etiā augu. iiii. cōfess. de amico loquens dicebat nescio
in q̄ an vellem p̄ illo mori. Sic enim legitur de horeste
et priade qui elegebant magis simul mori quā nō simul
viuere. Etenim si attendam' homo ex natura amicari
debet. quoniā dicit seneca. li. iiii. de beneficijs cap. iiii.
Hominem iquit nō faciūt vngues neq; dētes terribilē
sed nudus natus vt nulli videatur inimicus. Et ibidē
cōcludit q̄ societas dat homi dominū animalū et im
periū gentiū. Hys itaq; sermonibus patet quanta sit
societas et amicitia quā plurimi veteres habuerūt. vñ
refertur de duobus mercatoribus qui se ita dilexerant
vt vnus illoꝝ qui egiptius erat vxorem propriam
putcerimam et marita tam alteri amico relinqueret eo

q̄ ipsius amore languebat q̄ tamen uxorem ipse egipti
us nūquam cognouerat. in processu vero temporis con
tigit egiptiū propter homicidiū mortū condēnari quod
sciens qui beneficiū susceperat venit dicens se homici
diū fecisse. Et loco illius se moriturum obtulit. Malebat
em̄ pro amico mori quā amicū mori irremuneratū. ideo
sapiens dicebat. Si ueneris amicū fideles sic tibi sicut
anima tua. Sed reprobandi sunt hii qui amicos querūt
vt ab eis illicita obtineant. veruntamen teste tuli. lex
amicicie est vt nō rogemus turpia nec faciamus rogati
Sūt etiam redarguendi hii qui omnes putant amicos
ideo sapiens. Multi inquit sunt tibi pacifici vt vnus sit
consiliarius ex mille scz amicus tuus de quo attendas
q̄ bonus sit. nā maximū genus infortunii scias tibi con
tigisse si de pueris amicū facias. aut si amicum te ha
bere putas cum tamē n̄ habeas. sed nūquid experimur
malos frequentius ceteris amicari. feruentiori q̄ fede
re sibi inuicem adherere quā pluri quorū fama virtuosa
promulgatur. veruntamen teste tul. li. iii. de offi. in ma
lis fictio est in bonis amicicia est. vnd̄ aristoteles viii
ethicorū d̄scribens tres species amicicie ostendit ipsas
consistere in triplici genere boni. omnis igitur amicicia
bona est. vnde aug. iii. confess. statim post principū
dicit q̄ non est amicicia nisi inter habentes caritatem
Qui em̄ ex caritate se nō amant sunt de numero eorum
de quibus jere. ix. dicitur. omnis amicus fraudulenter
incedit. tales nō caritate sed vtilitate sepe federantur
iuxta illud ou. li. de ponto. vulgus amicicias vtilitate
probat. quāobrez talis amicicia minime durat. et si tem
pore necessitatis durat. tñ vt cōmūter non perseverat.

Capitulum. viii. d̄ vera amicicia et eius fidelitate.

Este tulio i d̄ amicicia Amicicia est omnibus
rebus humanis preponenda nihil enī est na
ture tam aptum tamq̄ cōueniens prosperis
et aduersis quanta sit virtus amicicie. Et subdit Est au
tem amicicia nihil aliud nisi omnū diūnarū humanarū
q̄ rerum cum beniuolentia et caritate consensus Et idē
Tulius in ii. rethorice. Amicicia est voluntas erga ali
q̄ bonarum rerum illius quem diligit cū pari voluntate

Ex quo apparet aperte q̄ amicicia paritatē et caritatē
semper pretendit. Vnd̄ secūsus p̄bus quid est amici
cia ē equalitas animoz. Sed quid est amicus d̄siderabi
le nomē homo vix apparens in felicitatis refugiū inde
finens felicitas. nempe amicus raro inueniē in penuria
appiciatur et idē finenter amicitur alias enim amic⁹ nō
est. Aliqui autem amicos se dicunt cum bona d̄derūt
quedam. Sed amic⁹ nō est nisi se ip̄m animūq; d̄derit.
Vnde Seneca li. vi. de beneficijs. nescis quantū sit ami
cicie pretium si nō intelligis te ei daturum quē diligis
rem seculis rarāz que non alicui magis deest quam ubi
credit habundare quia scilicet sepi⁹ credit magna ami
cicia ubi nulla est. verūtamē que duo sunt ad vnū redi
sit et mirabile pitate dispares vnit. vnde Calpidius in
prohemio super thimeum platonis. Tanta inquit vt opi
oz est vis amicicie q̄ parificat res ex se diuersas cum alē
ex amicis alteri voto cōplaciti operis administrat ef
fectū. nā amicicia multos dispares coadunauit nec tñ
vera est amicicia eoz qui quosdā stulte diligūt atq; vo
lendo amicicie donū exhibere se ipsos damnificant et
concuriūt. quos redarguens. catho sic dicit. Dilige sic
alios vt sis tibi carus amic⁹. Sic bonis r̄. Talis igitur
absit amicicia sed vera et discretā nō pretermittatur.
quia teste cathone. Vtili⁹ est regno meritis acquirere
amicos Et haccaton stoic⁹. quid iquit p̄fici hoc est q̄
amicus esse ce p̄. nihil igitur amicicia vtili⁹ nihil in re
bus humanis d̄siderabilius. vñ quintilian⁹. c. viii. nō
reperio inquit i rebus humanis p̄stantius amicicia. Et
subdit. quid em̄ foret hūano generi felici⁹ q̄ si omnes
esse possent amici omnia enim mala discederent. vnd̄ i
puer sapientū dicitur. quid dulcius quā habere amicū
cū quo omnia audeas. quē sic credas vt te cui sic loqua
ris vt tecū. Multi enim tales amicos habere volunt et
ipsi tales esse non possunt. vnde tulli⁹ li. de amicicia p̄
allegato consimilem ponit sententiam. rursus parum
amicicia prodest si amiciciaz fidelis et constans ad
besio non fuerit. vnde seneca in trageste. quos verus
amor tenuit tenebit. vnde augu. cesar amicicias non
facile admittit sed constantissime retinuit. vnde referē
suetonius li. ii. nā amicus nō est qui cito deserit amicū

nec amicus est qui de amico cito male iudicat. Vnde
tulius. li. de amicitia. boni viri et sapientis est duo hec
tenere in amicitia. primū est ne quod fictū v̄l simulatū
sit. nā aperte odisse magis laudabile est quā occultare
sententiā deinde suspiciosus nō debz esse nec existimare
aliquid ab amico esse velatū. nempe qui suspicatur iam
amicū habere nō arbitratur. Hec quot verbales amici
qui tempore necessitatis recedunt. qui nullum diligūt
nisi quantū beneficia suscipiūt. Cū va. li. iiii. dicat Sim
cere fidei amici precipue in aduersis rebus agnoscunt
in quibus quicquid prestatur a cōstanti beniuolentia
p̄ficiatur. nā gratū beneficiū est qd̄ mercedis suspi
tione caret. Absit tamen vt aliquis credat amicon̄ occa
sione se peccare posse aut eius obsequio ea debere age
re que prohibentur. nā teste tulio d̄ amicitia. nulla est
excusatio peccati si amici causa peccaueris. nō debz igitur
in malis amicus obedire amico. vnde narzat vale.
li. vi. q̄ cū rutili2 amico idigna petenti nō obediret tūc
amicus dixit Mibi non est opus amicitia tua si quod ro
go nō facis Cui rutili2. immo quid mibi tua si aliquid
p̄pter te imhoneste facturum sum. ideo catho ait. nam
stultū est petere quod iure posset negari. nō igitur exi
git amicitia crimina pro se mutuo amitti. nihilominus
teste claudiano in maiori. Multis delicta nexus fuere
amicicie. quia multi amicon̄ occasione peccauerunt hoc
tamen absit. quia teste tul. libro de off. Amicis non
tribuere quod recte posset et tribuere qd̄ non sit equū
contra amicitie officium est. Ita qz saluo conscientie iure
amicus amico succurrere debet ea post ponendo que
p̄sessio continet terrena. vnde sidonius libro. ii. non
magis cordi aut voluptati fit ager cum redditibz am
plis quā amicus sed equalis. omnis enim amicitia pari
tatem pretendit. Si igitur par est amicus tibi quomo
do preponis amico opes tuas si te sibi parem pl2 opi
bus diligas. Hoc enim si feceris nec paritas nec am
icitia est. Cum galterus in alexandreidos dicat libro
octauo capitulo octauo. q̄ inter pares et equales est
modus amoris. Diligamus igitur animo equum ami
cumqz moribus sanum eligamus ne vicioz inminente
turpitudine amicitiam desinere iure oporteat. Nam

nam quod honestum est amare natura postulat quod
autem iniquū diu diligere rationi est inuestum Vnde
tul. libro. ii. de offi. quia iquit id ipsum quod honestū
decorosumq; dicimus per se nobis placet. Idcirco illos
in quibus hoc esse arbitramur naturaliter diligere cogi-
mur Et libro de amicitia. Nihil est tam aptum nature
tam q; quæmens sicut amicitia sed hanc scio in solis de-
bere bonis esse Sed precor venerantur qui vere amicitie
fedus seruare recusant. nam mīme attendūt quomō
diligant dumodo eius sub titulo proficiant nec atten-
dunt si bonus sed diues et in obsequijs prodigus. Ea
autē que possident ipsorū ita sunt vt amūicare nō aude-
ant nisi amūicādo sua bona ampliora videant. Amicorū
tū omnia debent amūia fore. vñ therenti² i adelphis
Vetus verbū hoc est amūia esse amicorū inter se omnia
Et salu. i. cathe. Idem velle atq; idem nolle vera amici-
cia est Itaq; si quis a culpa vacuus etiā in amicitia pra-
uorū iciderit quottidiano vsu atq; illecebris simi^l alps
efficitur. videat igit qui amat vt quē diligit bonus sit
In malo enim amicitia nō est. vnde idem salustius in iu-
surtino. omnes eadem capere eademq; odisse iter bo-
nos amicitia et iter malos fictio est et nā amicitia. quo-
modo em amicitia esset ex quo peccatum eos copulat.
Nempe vnū viciū ad aliud trahit et si auar² fuerit ami-
cus forte ira superueniet vel forte superbus erit. Si autē
superbus ira superueniet. Ecce qualis amicitia. nulla
enim est ex quo peccato maculatur. quis enim diuisit
angelos nisi superbia quis fratres primos nisi super-
bia. Sic et plures qui putantur amici similibus causis
dissoluuntur. nam inter amicos debet fore caritas sine
temeritate communitas sine cupiditate. vnde sene. ad
lu. epistola xlviij. Consortiū rex omnium inter nos fa-
cit omnia. Et subdit omnia cū amico amūia amic² ha-
bebit. nam pitagorica opinio fuit amicorū omnia esse
amūia et amicū esse alterū se ipsum. vt refert ihero.
contra ruffinū. vnde ouidius. iiii. de tristibus. h² duo
corporibus mentibus vnus erant. Et loquit de amicis
Et arator li. ii. repellit erce² i diuersa trahēs cū spūs ef-
ficit vnū vnitasq; ex discordia venit discordia vero i bōis ē
vñ psp li. e. morib² iustissimis pulcra ē cōcordia pacis

o igitur posco inquiramus quo pacto queat vera amicitia vendicari. Audiamus quid dicitur in De arte amandi dicentem ut ameris amabilis esto dulcibus est verbis allucindus amor. vnde math. libro de thebia. Est prauo dignus amoris amor. Et hecaton stoicus. Si vis amari ama. Ex quibus apparet quod nullo laqueo quis tam cito capitur sicut amore. qui obsequiorum dulcedine conseruatur. vnde catho. vincere cum possis interdum cedere sodali. obsequio dulces quoniam retinentur amici. Ira odium generat discordia nutrit amorem. Itaque mutuis patientis amabilis diuictus conseruatur. verbisque beniuolis exhortationibus et iustis increpationibus inter sapientes amor solidatur. vnde tul. li. de vicijs. vita victorij filia sermones exhortationes interdum et obiurgationes maxime in amicis vigent. Illaque est iocundissima amicitia quam similitudo coniungit. nec mireris si libeat redarguere amicum quod redargutio amore prolata sapienti placet. Ceterum suscitetur. cur amicitie inter homines non apparent aut enim homines sunt quales non fuerunt aut veteres sicut nec presentes mutuo se dilexerunt quod absit. quid igitur dicendum libeat non occurrit nisi quod in paritas voluntatum et distinctio desideriorum amicitie detrahunt viam. Teste oratio in suis epi. oderunt hilare tristes tristisque iocosi. Sedatum celeres agranet grauemque remissus. potiores bibuli mediaque nocte phalerni. oderunt porrecta negantem pecula Itaque gulosi obscenos non amant lubrici castos. quoniam obrem appetituum varietate confunditur amor. impudicus igitur non est fedus huiusmodi adhibendum eo quod contrarium amori impeditatum habet. vnde plat. in aulul. conuenit bachorum et ioca frivola non querit ut amorem pariant utinam nihil odiosum darent. talibus igitur ineptis desiderijs vere dilectioni traditur sepe. rursus animaduerte frequenter quosdam fore amicos non hominum sed munerum. Hi sunt sodales non amicitie sed fortune. De quorum amicitia inquit Seneca ad lu. epistola. ix. qui utilitatis causa assumptus est tam diu placebit quam diu utilis fuerit. nam circa diuites amicorum turba circumsedet sed circa aduersa solitudo est quia tales fugiunt amici ubi probantur. Varro in suis sententijs. Si vis amicum experiri calamitosus fias.

Et quintilianus ca. xv. Nescis inquit an diligat cui² ex
perimenta nō habentur nisi felicitas. Plures enim in
felicitate diligūt sed adueniente incerto desperant
qz deest fortuna cuius gratia amabant. Vnde toe. i. i.
de conso. Quemqz felicitas amicum fecit infelicitas fa-
ciat inimicum. nulla pestis efficacior ad nocentē uā
familiaris inimicus. Nam causa deficiente amoris nimiqz
si deficit zelus antiquus. nā tarquinius exilio datus pri-
mo cognouit quos fidos habuit amicos. In prosperita-
te em̄ nō agnouit vt narrat tul. li. de amic. De talibus
ait oui. li. de ponto. vulgus amicitia utilitate probat.
reuera tñ vt subdit idem ouidius turpe sequi casum et
fortune cedere amicū. Et nisi sit felix puto esse negare
suū. vnde ipse ouidius in exilio p̄sit² libro de tristibz
amicis suis dicebat. vix duo tres ve mihi d̄ tot superstitis
amici. Cetera fortune non mea fuit turba. Illud amici-
cie sanctū et venerabile nomē. ne tibi sub pedibz iaceat
donec erisqz felix. tempora si fuerint nubila solus eris.
Et petronius. cū fortuna manet vultū seruabis amici.
Cunqz ceciderit turpi verticis cza fugantur. o qualis
amicitia reuera ficta est. nā teste cath. vna dies qualis
fuerit m̄strabit amicus Drochdolor tñ vt dicit Math.
i li. chobie. fluctuat ad sensum venalis amic² egenum
ne verus resonet nec fabricatus amor. Et marcialis cor-
quus. Hic quē mensa tibi tua preponit amicū. Aprū am-
at et mulos terrestria nō te. quē bene si tenerē noster
amicus erit. tales em̄ amici sunt emptitii sermonibz em̄
tantūmodo diūgūt mente vero vel factis mīme adber-
ent. vnde tibull² li. ii. ne ves d̄cipiāt pendentia brach-
ia collo. ne capiat blanda sordida lingua prece. quia
scz a talibus est cauendum. vnde sedulius in carmine
pascali libro quinto. traditor immitit id est non mīctit
fert proditor impius latro. quod sono simulat et amica
fraude salutat. Hec quales quam ficti amici nam pre-
sentibus fauent et post tergum insidiantur. vnde ora-
tius libro sermonum. Absentem qui rodit amicum pre-
sentem aut defendit alio culpante. Hunc tu romano se-
dule caueto. nam cauendi sunt qui nec secretum tenere
sciūt nec assistere volūt. consiliū itaqz est vt quis disce-
dat a amicitia illoz quoz finis racōe itentus non est.

Vnde tul. li. d. amicitia Drecipientū est bonis vti si qui
in prauorū amicitias ignorantēziderint ne existiment
ica se allegatos vt ab amicis in rep. peccantibus nō di
scendant qz nulla tenenda est amicitia que recto nō di
scitur fini. oīm autē finis deū ē gratia cui cetera debet
amari. Capitulum. ix. de correctōe caritatiua.

Non est amicus qui peccantē amicū nō corrigit
Amicitia em̄ i xpo esse debet sed i cristo non
est si peccata libenter permittit. Vnde cartho

Cunqz mones aliquem nec se velit ille monere. Si tibi
sit carus noli dsi. cep. quod nosti factū nō recte noli ta
cere. ne videre malos imitari velle tacēdo. vulnera dū
sanas dolor est medicina doloris. qz teste oratio i epi.
Et neglecta solent icendia summere vires qz scz pecca
ta nō correctā d. Facili crescunt. Ideo tul. li. de amicitia
Monendi iquit sunt sepe amici et obiurgādi sic tamen
qz monitio a cerbitate et obiurgatio contumelia careat
et tūc beniuole fiant. verūtm̄ mos est hodie plurimum
corrigi nolle. ipsi em̄ veritas ē odiū. iuxta illud ther.
obsequiū amicos veritas odiū parit Et subdit maxima
autem culpa i eo est qui fraudem quent et qui veritatē
aspernit. vnde salu. i iugurtino. odiū querere extreme
clementie est. illi vero odiū querūt qui veritate audita
correctōis caritatiue sub contextu impacienter audiūt
nec reputant amorem nisi etiam alius faueat illicite vo
luptati. vntamen qui fidelē a correctōe caritatiua nō
desistat. iuxta illud senece ii. de clementia. malo corri
gendo offendere quā adulando placere. verūtamē fre
quentē correctio caritatiua ab amicis p̄termitit atqz de
alys minime curā habēt Dicūt em̄ in cordibz suis. quid
mibi quid alii agūt. iuxta illud theren. vt quid aliena
cures que ad te non p̄tinent. alii vero corrigere p̄termit
tūt eo qz eorū amici suscipere correctionem recusant sed
minime recusare debent. omni em̄ tempore correctio be
niuola bona est. Tūc em̄ beniuola dicitur quando asperi
tati aliqua dulcedo miscetur. vnde i puer. sapientum
d. obiurgatōi semp aliquid admisceas blandicie zelūqz
dei cōmemores et in te peccantibus miseriaris Sed plu
rimorū aures clausē sunt et veritatem ab amicis audire
nequūt vt mā attenderet illud senece epla xxii. ad lu.

Mutua emendanda sunt vicia nec amo illum si proficere
non curat. Malo inquit mihi successum quam fidem abesse
Ideo tulus in oratione ad procellum ammonet te ut a rerum
turbitudine caueas et ne in alterum dicas que cum dixeris
dixisse erubescas. sed quis audebit amicum aut alium re-
darguere. nam mundi tanta superbia est ut nullus redar
qui velit non solum priuatim aut personaliter quinimo ea
que publice dicuntur in obprobrium delictorum plures
male accipiunt et pro se ipsis dici paralogisunt Contra
quos plautus in aulularia. nemo inquit sibi met arbitrum
dicere quod nos dicimus populo neque sibi met causam com-
stitutet quasi ex ioco. Aduertant autem alios qui corrigere
petunt ne corrigendo ea tangant que non erunt corrigi
non posse. obstinatis enim predicari non potest. fortassis
enim eorum peccata crescunt eo peracto quo commemoran-
tur. et peccandi voluntas ex reprehensione frequenter
illis accrescit. Iuxta illud ovidii libro de ponto. Vulne-
ris id genus est et cum sanabile non sit non contractari tur-
tius esse puto curando. fieri quedam maiora videmus vul-
nera que melius non tetigisse fuisset. Vnde idem libro. in
tristibus. Eripit interdum modo dat medicina dolorem
Itaque correctio non in omni tempore potest sed persona
et mensura amensuranda est et consideranda. vbi tamen
quis amicum sentit corrigere non desistat etiam si moleste
capiat quod ei dicitur. Durus enim animus assiduis
correctionibus ad lacrimam inducitur quandoque. Ipsa
que furia correctionis acerbitate moderanda est. Iuxta
illud ovidii libro primo de remediis. Dum furor incur-
su est currenti cede fruori. Difficiles ad dantis impetum
omnis habet. Et subdit impatiens animus nec adhuc
tractabilis arte. respuit atque odio verba monentis ha-
bet. Et ideo sequitur. Aggrediar melius tunc cum sua vul-
nera tangi. Iam finet et veri vocibus aptus erit. Cum de-
derit lacrimas animusque implerit tegerum. Ille dolor ver-
bis et moderandus erit. Temporibus medicina valet
data tempore prodest. Et data non apto tempore vana
nocent. itaque alium corrigere cupiens presertim amicum
temporis oportunitatem querat et medietatem acerbis-
tatem obseruet ne superbie signaculum aut rancoris ma-
nerie diuere videat sed potius caritatem et amabilem prosequatur

Capitulum .x. de pietate

Letatem humanam suadet natura. omnes enim homines unius nature sunt. quanto breuius penes omnes pietatis opera sunt exhibenda. Vñ sen. in tieste. nulla vis maior pietate vera est. quoscūq; enim verus amor tenuit hoc pietas tenebit. q. d. q; h; alias nō amant nisi pietatis officio eos adfoueat. Attē damus enim quoniam qui pius est alys pietatem p se ipso impetrat. vnde val. li. v. Humanitatis inquit dulce do et infrenata barbarorū ingenia penetrat. et hostium oculos mollit et inter districtos tirones placitū iter reperit. nulla inquit acerbitate fortune nullis sordibus pretium pietatis erubescit. vnde ibidem narzat de muliere quadam qui apud tribunal capitali crimine damnata in carcere necanda tradita fuit sed carceris custos misericordia motus nō eam protinus strangulauit prefateq; mulieris filiā adire permittit. sic tamen q; nullū cibis ei adhiberetur Transactis igitur plurib; dieb; mirabatur carceris custos. cur mulier non moreretur. sed anima ouertit q; filia sua. suo vberē matrem sustentebat. que pietas cum iudicibus nctuit prefate mulieri veniā impetrauit. similisq; historia d; quadam alia filia legitur. que patrē senissime custodie traditum pariter gubernauit veniāq; sua pietas adformiter impetrauit. nihil igitur ita propitius vt delictorum obtineatur venia quam pietatis exercere opera prout caritas petit. rursus idem vale. q; cum rex darius contra scitas impetū faceret interrogauit an fugituri aut pugnaturi essent responderunt se nec vrbes nec agrorū culturas habere p quib; dimicaret sed ad patrū monumenta adfugerēt quo dicto barbara gēs ab om̄i feritatis crimine se redemit prima igit et ortia rex nasa pietatis magistra ē que nullo vocis misterio. nullo usu literarū indigēs aprys virib; caritatē pntū liberorū pectorib; infudit. si em̄ quis loqui nesciat nihilominus a natura pietatē doceat. vnde val. vbi supra. quis em̄ palustris vagus et siluarū latebris corpora sua tagentes ad modūq; ferarū laniatu peccidū viuentes. sic dario respondere docuit. q. d. q; natura docet pietatem inuenire non verbis sed operibus.

Cue quidam natura filium. cresi loquendi vsu deficien-
tem ad ptegendam patris vitam instruxit. nepe inter
omnes pietas esse debet et signanter si consanguinitas
aut parentela habeatur. vnde statius in thebaidos li.
xviii. prolis amor crudelia vincit pectora. Et tul. in. i.
rethorice. pietas est per qua sanguine conuictis patrieque
beniuolis. officium et diligens cultus tribuit. vnde petro-
nius. o maxima rerum pietas hcm tutissima virtus que
scilicet pietas in hoste probatur vt inquit ovidius in.
de tristibus. Hiis igitur attentis erubescant fideles in
quibus modica vel nulla pietas est fortassis enim ge-
tilium prelebatam pietatem non imitantur. quia non solum
pietatem negant his quibus mimificantur sed etiam quibus
amicari se iactant. quod fecisse veteres tyranni non legunt
Vnde narrat valerius vbi supra. cum quidam adolescens
accensus esset amore cuiusdam filie tyranni. contigit quod
si publice obuians osculatus publice eam fuisset. Drefa-
ti igitur tyranni suadebat vxor vt capitali supplicio puniret
Cui tyrannus. si eos inquit qui nos amant interficimus
quid his faciemus quibus odeo sumus Nec enim vxor ore
tyranni audiens in hunc modum filie tulit iniuriam. rursum
de eodem tyranno refert valerius quod cum Crasippus ami-
cus suus in cena cum eo conuicaret et iurgio interueniente
in eius faciem aspiceret vindictam nihilominus accipe-
noluit cum potuit quinimo suos filios violata patris ma-
iestate subuenire cupientes retraxit. postea autem. cra-
sippo se humiliante in pristinum fedus amoris eum sibi
reconsiliauit. ceterum idem valerius de pirro rege re-
fert quod cum quosdam audiuisset in conuiuio tarentinorum
turpia de ipso loquentes percunctari et perscrutari cepit
a quibusdam qui ibi fuerant in conuiuio antalia de ip-
so dixissent. qui responderunt nisi vinum nobis offerret
set que tibi relata sunt pauca fidentur respectu eorum
que de te locuti eramus Quo dicto urbana crapule ex-
cusatio veritatisque simplex confessio iram regis conuertit
in risum suaque pietate obtinuit vt tarentini sobrii gratias
agerent et in posterum ebrii bene loquerentur. Mudi-
uimus igitur illud pietate adeptum fuisse quod crude-
litas obtinere insolita est. Illi igitur se homines non di-
cant qui pietatem humanitati debitam non habent nec

debet putari magnitudo animi virtus sed crudelitas
vbi comes non fuerit pietas. vnde tul. libro primo de
offi. Porro animi magnitudo remota pietate et diuicti
one humana feritas quedā et imhumanitas ē Et ibidē
libro. iii. Sicut quedā amputantur mēbra si languere
et spiritu carere ceperint ne noceant ceteris partibus
corporis. Sic in figura illa hominis feritas et imhuma
nitas a omni humanitate et pietate segreganda est.
Nam pietate aditio humana obseruatur et indignatus
homo mitigatur. nam teste oratio in epistolis. nemo
a deo ferus qui non mitescere possit. Hys concluditur
sermonibus caritatis opus pietatem esse naturāq; pie
tatem quere.

Capitulum. xi. de pace et concordia.

Caritatis filia pax est nec mutuo cari sunt qui
discorditer nō viuunt Vnde tul. philippica. ii.
nullum est amatoꝝ presidium. nisi beniuolen
tia et caritate circūseptum sit. nomē enim pacis dulce
est et ipsa res salutaris nec est aliud quam tranquilla
libertas nec tamen est illa reputanda pax que vicys d
fenuit. vnde seneca libro de moribus. pacem habeto cū
hominibus. bellumq; cum vicys Et fulgentius libro. ii.
mitologiar. Sapientes viri maiorē cum vicys quam in
imiciis pugnam gerunt. nunquid igitur lamentandū oc
currit. si plurimi se pacem habere dicant quoz volunta
tes consentanee sunt in malū. quomodo ergo pax erit
vbi princeps discordiar. diabolus regnat. quomō etiā
pax est tecum si tua voluntas tue rationi contradicit
Si aliud vis et aliud te debere velle iudicas. In nullo
enim scelere pax est. rursus et pacem habent. qui rem
publicam prospere regere petunt. nam teste Salustio
in iugurino. Concordia parue res crescunt discordia
maxime dilabūtur. Et varro in suis sententijs. Alit autē
concordia mores et cohabitantium animos format Sa
pienter autem rempubl. non regunt qui non nisi prelia
querunt. non sunt enim querenda prelia nisi vt pax me
lioz habeatur. qui autem bellant vt pacem habeant nō
discordiam sed pacem querunt qui si pacem haberent
vtiq; non repugnarent. Eoz igitur pugna via pacis ē.

Qui vero pugnāt pace nō intenta dissipatores amuni-
tatū sunt. vnde Tul. li. primo de offi. quare inquit susci-
pienda sunt bella nisi vt in pace viuāt itaq; bellū susci-
piatur vt nihil aliud nisi pax haberi videatur. Vnde
didim? ad Alexandrū. Nos bella nō gerimus sed pacē
moribus nō virimus confirmamus. Sola fortuna ē ad-
uersus quam sepe pugnā? et semp vincimus. Itaq;
nō contra pacē sed cōtra fortunā pugnabat. sic enim
pugnantū scilicet contra pacē praua itētio ē. Vñ meri-
to. et veterū mos vsq; ad presentia tempora habet vt ī
nullis pugnare liceat nisi tractat? pacis precedat. vñ
tempus ante pugnā pfigebatur in qua pars vna altā
alloquitur. si autem pax haberi nō possit prelium seque-
batur Si qui autē ad huiusmodi tractum flectere no-
luerint arbitrando se omnia posse obtinere nimirū si ca-
sus contingat illis. Vnde iulius celsus in libro de =
bello gallico ipsius Cesaris libro. iii. Inter duos īquit
bellantes hcc vnum tempus de pace agendum est dū
sibi vterq; confidit. qui si elteri paululū fortuna tribu-
erit vix vtetur additionibus pacis qui superior videtur
ne equa parte contemptus erit qui omnia credit se ha-
biturum. Et procul dubio qui pacem abnegat suo renū-
ciare iuri recusareq; videtur. Aliquando tamen vtiq;
melius est iuris partem relinquere quā sue occasione
animas perdere quia pace nihil melius est Vnde psps
libro epigra. Moribus in sanctis pulcra est discordia pa-
cis. Spermūtur mūdi prelia pace dei. Et lucanus libro
primo. Heu miseri qui bella gerunt. Et subdit impia et
eternam ruperūt secula pacem. Et idem libro. ii. mīma-
re? discordia turdat pace summa tenentur Et libro. x.
nulla fides pietasq; viris qui castra secuntur. venales
q; manus in p̄has vbi maxima merces. quia scilicet plu-
res reputant illud esse licitum quod est lubricundum.
absit igitur discordia queq; a nobis. quia teste catho.
Ira odium parit zc. Et prudēcius. Pax plenū virtutis
opus pax summa labor. nil placitum est deo sine pace
nec munus ad aram. Et subdit omnia ppetitur paciēs
atq; cūcta tenet a deo. nūquid lesa delet cūcta defens-
sacula donat Ex quib? apparet q; vir paciēs ē pacific?
viri etiā pacifici munera deo placēt s; litigian? nūquam

Capitulum .xii. de vero et ficto amore.

Electio ficta vel decipere querit vel saltem obsequio non intēdit. Quicūq; fuerit fictus amor conditione suspectus ē absit igit talis sed verus amor assistit quia singula verus amor iungit offensas mutuas cauet obsequia quoq; ī pendere facit. vñ virg. in bucolī. omnia vincit amor et nos tendam? amozi Et idem de amore loquens libro. iiii. Eneid ait. improba non moralia pectora cogis. Et ovidius in eplis. res est solliciti plena timoris amor. Credula res amor est auribus interdū voces captamus. nempe qui amat solitudine placet. Et nocere timet protegere etiam querit. vñde ovidius in li. sine titulo felix qui qd amat defendere fortiter audeat. quod tamē amor improbus nō audeat vt ponit ovidius libro de fastis. paucis deū tamē amare sciunt. quoniā amare et sapere vix a deo cōcedūē vt ex prouerbys sapientū colligitur. plures etenim idō amant quia precium ex amore sperant. tales autem nō hominem sed eius munus diligunt. quia vt ponit ovidius libro preallegato. non querit p̄cium vitam qui d̄bet amare. Et p̄sper libro epigra. Ancipitis vite quamuis superare labores. Dilige qd vetus amator semp̄ habet. quia scilicet hō debet d̄tentari de eo qd amicus habet nec debet p̄termitti amor si mūerū copia desit. vñ teste Sidonio ī suis eplis li. quinto. perfecta dilectō nō tm̄ debet recolere officiorū merita sed et volūtātū quantitatē quia scilicet p̄fecta dilectio beneficiorū quantitatē nō ponderat sed volūtate cōtentat. Nā teste Matheo in rhobia. gratia dum nubit nature tūc fructus amoris plenior est. nullus enim melior amor est quā ille cuius radix cupiditas nō est sed gratia que ī cristo terminatur vñde Sedulius. fortia vincula dedit peccati seuā potestas. Sed procul dubio quamq; teste p̄sō omnia bōum appetūt plurimorū tamē iest nō cristo s; vicys amor. nam ī quib? nutriti sunt hec diligūt hoies Si habeant igitur mali quod diligunt abutunt̄ amato. Si autem careant tunc viciorum flamma grandicri estuat amore vñde et qui pauperes quandoq; sunt impacientes redduntur rē. Et sic etiam patet de incontinentibus qui feruentiori amore licet prauo anhelant. vñde ovi.

libro. iiii. de arte amandi moza semper amantes incitat.
Et libro. iiii. methamoz hofics . tempore creuit amoz
quo magis tegitur ipse. nãq; teat2 magis estuat ignis.
Et idem libro. vi. nec capiunt inclufas pectore flãmas
Iste est mundancz amoz qui nõ clarescere sed pallere
facit. Iuxta illud oui. libro primo de arte amãdi pallz
omnis amans. hic est color aptus amanti. o vtinam a
cordib2 iste recedat amoz. allicit sed inficit primo pla
cet tandem displicet Magno labore vendicatur. et cū
exiguo gaudio possiderur. talis cū est terrenoz amoz
quoz quanto quis fit maior possessor tanto iugiter di
minuitur amoz. Discat igitur fidelis bona spiritualia
vera adamare in quibus dum sperantur et non haben
tur est plenitudo desiderioz et cū possidentur est am
plitudo gaudioz. rursus discat homines mutuo se ama
re scz in cristo alius enim amoz cito dperit. Experimur
enim tot in seculo se predicare amicos inter quos sola
fictio est quia eozū amoz non i cristo sed in vanitate ē.
Amoz autem vanus semper est fictus et more vanita
tis mox decidere selet. Hoc enim amore liberi plures si
os diligunt parentes quoz mortem fictis lacrimis plā
gunt sed mente eoz diuturniorem vitam nõ capiunt
De quibus seneca ad lu. epi. lxxiii. quis inquit hos esti
mat amicos qui negligentissime cum amicos habeant in
sermone lugent nec amant quempiam nisi perdiderint
Ideoq; tunc effusius merent quia verentur ne dubiū
sit. an amauerint. De ipsoz lacrima inquit tul. nihil la
czima cicius arescit. Et iuuenalis lib. v. Maiori tumul
tu planguntur nummi q̄ funera. fmgit in occasum sum
mam de ducere vestem otentus vexare oculos humore
coacto. Ploratur lacrimis amissa peccunia veris. Itaq;
tales amici nõ diligunt sed se diligere fmgunt. nec lu
gēt pro amico sed pro damno flere. videntur sed hoc
faciunt non dolore sed voluntario more. vnde quidius
libro. ii. de remedys. Vt flerent oculos erudire suos
Et galterus in alexandreidos libro sexto. Leuiter ad
ueniunt leuiusq; recedunt scilic; lacrimae. Et subdit im
pendunt lacrimas miseris arcentibus illis quia scilicet
tales se ipsos arcent et cogunt vt fleant. Vtinam tales
se ipsos prius flerent. eo q; fmgūt quod mīme habent

vnde oratius in poe. Si me vis flere dolendum est pri-
mū ipse tibi. tristia mestū vultū verba docent. nam h2
modi ploratores stultis femiabus comparantur. vnde
catho. femina dum plorat. hominem superare laborat.
Audiuimus igitur eorū reprobandū amorem. quorū fle-
tus p̄ amicis ficti sunt et apparentes. Sed eorū etiā
reprobandus ē amor quorū facta sunt gaudia. de qui-
bus tibu. Fleu quam difficile est mutare gaudia falsa.
difficile est fingere tristi mente iocū. nō bene mendaci-
rius d̄ponitur ore. nō bene sollicitis ebria verba sonāt.
vnde sidonius ī eplis libro. ii. quasi quidā iquit barba-
rismus est morū sermo iocundus et animus afflictus.
Et tul. primo. de offi. Turpe est valdeq; viciosum mē-
te ī re seua delicatū ferre sermonez. que omnia faciunt
ficti amici ī quibus nulla est veritas.

Capitulum. xiii. de adulatione.

Adulatio veritatis mimica est et omnis adula-
tor verbo vel nutu mentitur. Ideo veteres sa-
pientes nō solū adulari sed etiā adultores
nuncupari timuerunt. Vnde tul. ī. ii. rethorice. Nolo
esse laudator ne videar adulator. Et Socrates presen-
tem minime laudare decet nā adulator est diabol2 blā-
dus. Et sizeni mortifere cōparatur. nam blanditur au-
ribus et interitū querit. vnde seneca libro. viii. de natu-
ralibus questionibus. Adulatoribus latus nō prebeas
Sunt enim artifices ad captandos superiores. hoc em̄
habent adulationū blanditie q̄ etiā cū reiciuntur pla-
cent. Et ad id iam dementie venimus vt qui parce adu-
latur pro maligno sumatur Ipse enim sen. adulari respu-
ebat ipso dicente libro. ii. de clementia. Malo īquit ve-
ris offendere quā adulādo placere. raro em̄ hec simul
d̄tingūt vt eadem vox sit dulcis et solida. teste ipso se-
ibidem libro. iii. qui igitur sapiens est adulatorib2 mī-
me credat fictis em̄ sermonib2 venantur homines sicut
p̄textu pabuli hamo capiūtur pisces. Vnde petronius
adultores ficti cum cenas diuitū capiunt prius nihil
potius medicantur quam id quod gratissimū auditō-
ribus putāt fore. vnde sidonius in epi. li. iii. Sectator
epulaz laudabilem profert sententiaz non de behavi-
uente. s; de bñ pascente. Tales em̄ cum aliquis velunt

Prius laudant postmodū postulant. Vndē varro ī suis
sententijs. Adulacōis species est cū laus postulacōem
precedit. o vtmā tales ficti adulatorēs nō essent. nam
erzozes ī p̄ncipibz generāt suoq; veneno suavi aspi-
dis moze dormitādo tangūt. Habet enim venenū oratio
blanda quo veneno pasci Diogenes recusauit. Vñ nar-
rat valerius maxim⁹ q; diogeni olera lauātī. Aristipp⁹
dixit si dionisio adulari velles ita nō esses. Cui diogē-
es. si tu ita velles dionisio adulari non curares. rursus
p̄sus quidam dictus Spenhippus qui fuit nepos pla-
tonis ex force adulatorēs cōtempisse legit. vnde cui-
dam adulanti sic dicebat nihil proficis cū te intelligā.
Et merito. Quoniam teste prudentio latitat lupus ore
cruento lacteolam mentitus ouem sub fellere molli. nē
pe quicquid adulatorēs dicūt d̄cipe nihilomin⁹ semp
intendunt quozum impia verbositas ī peccatis d̄met
multos. Vndē prosper libro epig. lingua assentrix vicū
peccantis acerbat. et delectatū crimie laude ligat viā.
Mirum igit̄ cur sapiens talibus mendacys sue mēdaci-
bus credat. sed mirabilius si quis ex laude sue ēpitudi-
nis gloriā accipiat. quod faciūt isti sicut qui de pecca-
tis gloriāntur. De quibus propheta. quid gloriaris ī ma-
licia qui potens es iniquitate. Non enim gloria nimis
vana est. bon⁹ igitur si fueris p̄ mercede adulatorum
mendacia ne suscipias. si autem peccaueris tibi adulā-
ti nō credas. Absit vt alieno sermone plusquam d̄scien-
tie tue credas. dicente cathone. plus alyis de te quam
tu tibi credere neli. Cuiuscūq; igitur gradus existeris
adulatozem respicias. vnde sene. li. d̄ quatuoz virtutibz
Tam iquit tibi tr̄ste sit laudari a turpibus quā vt lau-
deris ob turpia. Difficilimū tñ opus est assentationes
adulatoz d̄tinue repellere quoz sermones animū qua-
dam voluntate resoluunt nulliusq; per assentationem
amiciciam merearis nec aliū tuā obtinere sinas. Et sub-
dit nō acerba sed verba blanda timeas. Hys tamen die-
bus adulatorēs p̄mouentur. licet polizatus li. iiii. ca-
pamo. dicat q; omnis adulator virtutis īmicus est licz
similitudinem habet tñ fraudem et p̄ditionez semper
intendit. Cur igitur diligenter tales et veraces odio
habent vtmā adulatoz d̄sotia tanq; venēosa vitaretur

exemplo vlixis. De quo refert sen. ep. liiii. q̄ claudēbat
aures sirembus quibus adultores intelliguntur Ideo
idem seneca ep. xliiii. venit inquit ad me pro amico blan-
dus inimicus scilicet adulator. adulatio aut̄ ip̄m cui fit i-
fatuat vt dicit idem epi. lxii. quo igitur abyt magnatū
sapientia. Vocibus enim adulatorū ifatuati sunt Si aut̄
sapientes existerent adulatorū oleo nō impinguerētur
Vnde p̄pheta oleum peccatoris nō i piguat caput meū
Super quo verbo dicit aug. lingua adulatoris alligat
homines in peccatis. quamorbem polizatus libro mi-
ca. xiii. Augusto loquēs dicebat. Si deceptores istos
id est adultores exterminaueris Deos te precellere n̄
putabis. nā adultores suis mendatys homines mor-
tales deficiant. H̄y sunt enim scorpiones facie blandi-
entes cauda percucientes vt inquit iheronim⁹ episto-
la lxxiiii. Absit igitur illud ezechielis. iiii. tibi merito
posse dici. cum scorpionibus habitas. Super quo ver-
bo dicit gregori. li. primo omelia. ix. adulator tanquaz
scorpio palpando i cedit sed cauda ferit. Et sicut apes
mel in ore gerit sed pungere querit. Et idem grego. iiii
moralū. adultores lactant illos quos laudant. Sed
attende quid sapiens prouer. primo dicat. Si te lacta-
uerint peccatores nec acquiescas eis. vnde isaie tertio
Popule qui te beatum dicunt te seducūt. Super quo ie-
ronimus. adultores iquit lactant illos quos laudant
et sunt hostes et scintille dyaboli et ap̄mant pocula mor-
tis. quapropter alexander nequam in libro de naturis
ren adulationē vocat venenū melle mirtū. H̄y tamen
sermonib⁹ placēt q̄ blandicias licet mēdosas exhibēt.

Capitulum. xiiii. de hospitalitate.

Mitas exigit vt fratrem et proximū i hospi-
tio suscipiamus. nā abraham hospitalitatis
amator extitit. vnde tres angelos quos cre-
debat homines benigne suscepit. quāobzē meritis quā
plurimis apud deum claruit. attendamus enim quomō
animalia irzationalia hospitalitatem habent prout ait
ambrosius in suo examerō libro. ii. discant iquit hoīes
hospitalia seruare iura et ex auib⁹ cognoscant quid
hospitiibus sit obsequi deputandum. vnde idem refert
quē cornices aconias sibi iuicas i hospitō suo recipiūt

Et ideo christianis loquēs dicit hoīes hospitibz ianuas
claudūt quibus aues animas suas offerūt. In sup nar-
rat Policratus li. viii. ca. xiiii. q. ifideles etiā proprios
mimicos et hostes secūdu legem eozū i hospitio recipe-
soluenerūt. Etiā apd eos lex habebat quisquis hospiti
negabat hospitium etiam vsqz ad quartū diem i famis
erat esto etiā qz hostis esset regiōis aut ciuitatis. Si tñ
ultra quatuor dies detinebat quis hospitem carmē incur-
rebat si tñ hospes inimicus erat. Ceterū libro vii. eccle-
siastice historie ca. xxviii. narrat quomō sacerdos qui
erat custos idolozū et inimic⁹ religiōis cristiane nihilo-
minus gregoriū episcopū gratis suscepit qui cū a sacer-
dote illo recessit. sacerdos more solito accedēs idolum
responsa petyt. sed illud nō respōdit. Accidit tñ vt de
nocte demon sibi reuelaret qualif gregorius episcop⁹
ipsum de templo eiecerat nec ingredi audebat nisi gre-
gorius eū licentiaret. Sed tūc sacerdos eundē episco-
pum accedens supplicabat vt ppter hospitalitatē dam-
num nō incurreret. petebat igitur vt idolū suum loque-
retur sicut prius. Et tunc grego. episcopus eplam in
hec verba scripsit appellim scz diabolo. permitto tibi
ad tuum locum redire etiam agere que asuenisti quam
epistolam detulit sacerdos ille et tunc idolū immedia-
te demane sicut prius loquebatur. Quod videns sacer-
dos cogitauit quomodo grego. suo idolo fortior erat
atqz imperabat. relictis igitur idolis ad greg. ducit.
et baptisatus in fide tantū pfectit qz in episcopatu sibi
succedere meruit. Ecce qz bona hospitalitas que hospi-
ti salutem mīstrabat. qua ppter tul. li. ii. de bene. ca. ii.
recte iquit laudanda est hospitalitas quia valde est de-
cor domos hoīm patere hōmibus. Vnde narrat ibidē
de quodam qui simon dicebatur qz hospitalitatez maxi-
me amauit et suis subditis imperauit vt hospitibus de
omnibus pꝛouiderent. Et grego. li. ii. ome. iii. dicit qz
nō solum sunt iuitandi sed trahendi. vnde cassian⁹ li.
v. collationē narrat d quodā qui si per quinqz dies ho-
spites nō habebat tunc refectionem suam deferrebat sa-
bato ad ecclesiam diligenterqz inquirebat an ibi essent
aliqui peregrini. et pietate morus humana hospitibus
pꝛouidebat. Ideo prima pe. iii. dicitur hospitamī m

uicem sine murmuratione. vnde seneca libro. iiii. de bn.
ca. xxviii. de quoda milite narzat qui cu benigne fuiss
susceptus i hospitio cuiusdam fere xxx. diebus. tunc re
cessit dicens facia tibi gratiam si me atingat videre do
minu meum. Cu igitur puenisset ad philippu regez ma
cedonu petyt sibi dare p dia sui hospitis qua sibi placu
erant et suu hospitem expulit. cuqz tamen regi narzata
fuisse militis i gratitudo p dia iussit restitui piori ho
spiti. A manda est igitur hospitalitas que tanta benefi
cia ofert. vnde aug. epi. lxxvii. omnes iquit sunt recipi
endi ne boni excludantur.

Tractatus tertius libri secundi de virtutibus cardina
libus. Cuius primu capitulum est de vera iusticia.

Iusticiam sibi fieri qui petit iusticie debz ama
tor fore vt scilicet unicuiqz quod suu e reddat
Iuxta illud ambro. iusticia est que suu cuiqz
reddit alienu non vendicat vilitatem ppria negligit e
quitatēqz custodit amunem. Et iusticia rectissime car
dmalis dicitur quia circa illam omnes alie versantur
nec tn iusticia valet i eo qui timet. raticne cuius timoris
iusticia facere no audet. vnde tul. li. ii. de offi. nemo iu
stus esse potest qui mortē qui dolorem qui egestatem
timet aut qui contraria equitati ante ponit. nempe iu
sticia est vna omniu domina et regina virtutu vt ponit
idem tul. li. iii. fortassis iusticiaz facere multi recusant
quia minas vel munera sentiunt hie etenim istinctu na
ture subuertunt. quia teste tul. li. de legibus nihil pre
stantius qm intelligi nos ad iusticiam esse natos no em
opinione sed natura ius est institutu Vnde seneca lib.
de quatuor virtutibus. iusticia est nature tacita conuen
tio. impy igitur verentur illos i quoz manibus iusticia
posita est. Eodem tn pacto quo iusticiam deserunt na
turam ppria et aliena offendut eo qz ius proximis non
impendunt. vnde iustinianus libro primo institutionu
iusticia est constans voluntas ius suum unicuiqz tribu
ens. Et hugo. opus iusticie est motus mentis rational
que secundum deum incedit a cordis conceptione sur
gens et foras vsqz ad actionem corporalem procedens

absit igitur ut quis pro munere iusticiam subvertat. quia
teste tul. libro pallegato de legibus iusticia est obtem-
peratio legibus scriptis institutisq; populor. Et subdit
ad ipsum autē iustissimū est iusticie mercedē nō querere.
qui em̄ pro iusticia mercedem querit iustus nō est
eo q; stateram suis muneribus ad alteram partem tra-
here facit. omnes autem quo ad iusticiā equales sim²
absit igitur ut propria comoditate quis seductus iniusti-
ciam alteri faciat. unde Mercurius Termegistus iusti-
cia inquit nihil est aliud quam dei vocatio. Et subdit
deus qui hominem generat et inspirat omnes esse pa-
res voluit eandemq; viuendi additionem omnibus pro-
sunt immortalitatem oibus spondit. nemo apud eum
seru² est nemo dominus nemo diu pauper est nisi qui
iusticia indiget. nemo diues nisi qui virtutibus plen²
est. Ea propter ait lactan. libro de vero cultu. primum in-
quit iusticie officium est diūgi cum deo. secundū diūgi
cum homine. sed illud primū religio dicitur. secundum
vero humanitas nominatur. Itaq; tam deo quā hominī
iusticia debetur. Iudex igitur sic iudicet ut deum non
offendat et proximo non iniurietur. Non enim est iusti-
cia ubi crudelitas exercetur. Nempe cambises tam cru-
delis fuit ut iniustum iudicem excoziari fecit et super
iudiciariam sedem pellem iussit extendi filiūq; eius pro
iudice sedere mandauit ut iniuste iudicare timeret ne
liberū iudiciū pateretur prout narrat Elimand² libro
xv. Nec siquidem magna seueritas fuit q; quanquam
debuerit iubere asperitatem obseruari. seuerū tamen ni-
miū fuit forsitan iubere excoziari. illa igitur sententia
quo ad zelum iusticie iusticie facta fuit sed executione
aspera nimis ut quidam affirmant quibusdam tamen
aliis placet nimio rigore iusticiam seruare nō posse. vnde
valerius libro .vi. narrat de atlante q; cum filius eius
propter adulteriū utroq; oculo priuari deberet ne lex quā
ediderat ipse occasione violaretur sibi vnum et filio
alterū oculos erui fecit. Ecce quā strictē iusticiā seruauē-
runt. vnde arbitror impium iudicem nimis aspere pu-
niri non posse. quia teste ouidio libro primo d'arte am-
andi. nec lex aliqua vult punire sua iura. mimirū ergo
si iudex damnatur lege sua sc; cum nocens absoluitur

Cur enim condite sunt leges nisi vt seruarentur • nam
lege ritā qui peccat puniēdū est illa signāter qui leges
didit ipsasq; violauerit. vnde narzat vale. lib. viii. de
quodā licinius nomie qui cū legē statuisset ne quis am
plius quā l. agri iuga possideret. Ipse vltra legem opa
rauit vt tamen crimen simularet suo filio dimidiā par
tem emancipauit. ob hoc a pompilio accusatus. primū
lege sua cecidit docuitq; nihil aliud debere sibi impen
di nisi quod et prius imperauit. nā teste terculione in
apologetico suo suspecta est lex que probari nō vult p
bataq; si fuerit nō dominatur. q. d. q. lex si bona est ser
uanda est ab illo signanter qui eam didit. vnd catho
iudicis auxiliū sub iniqua lege rogato. patere legē quā
tu ipse tuleris. quoniā et lex si bona nō fuerit adhuc tū
menda est. sed tamen mala lex nō meretur lex nomina
ri. Quoniā teste tulio libro primo de legibus. lex est ra
tio insita nature que iubet ea que faciēda sunt prohibz
que contraria. Et ibidē lex est ratio imperandi ac prohi
bendi quam qui ignorat iustus est. Et subdit iusticia
est obtemporatio legibus scriptis institutisq; populorū
Ipse tamen idē tul. leges pprie non putauit humanas
sed bone si fuerint quasi a deo sunt vnde libro tertio d
legibus. Hāc iquit video sapientissimorū virorū esse sen
tentiam Legē nec hoīm ingenys excogitatā nec aliquid
esse populorū sed eternū. quod vniuersum mūdū regit
imperandi prohibendiq; sapientia. vnde idē i philip
pica ii. Lex nihil aliud est quā recta ratio a mente dei
tracta imparans honesta et prohibens contraria. legum
igitur seruanda est fides. vt ponit virgilius in scegri
tis li. iiii. Aliqui tñ stulti iudices voluntatem pro lege
sumunt. vnde iuuenalis libro. ii. sic volo sic iubeo sit p
ratione voluntas. In his autem nulla iusticia est.

Capitulum. ii. de eloquentia aduocatorum.
ro iusticia exequenda oratores et aduocati d
stituti sunt quorū eloquentia nō nisi viri faue
re debet. Ve igitur horū eloquētie qui nō nisi
fallere petūt. vñ didimū ad alexan. artē bñ loquēdi nō
discimū neq; faciēdie rethorū oratorūq; damus opā quo
rū officiū ē phaleratis sermonibz figmentare mēdacia

Et innocentie fidem fere criminitus p̄uare patricidy
q̄ reos assignare pessimos. qui dum putant alienel au
dis fructū per iniquā victoriam rapuisse nesciūt se imo
ramentū lue conscientie perdidisse. nempe huiusmodi
plures aduocati reperiuntur Sed vtmā multi tam bene
viuerent quāq̄ bene loquuntur vt supplicat laetan. lib.
de vera religione et sapientia. Sed pro choloꝝ multis
mortifera est sua eloquentia et facundia vt iquit iuue.
libro. ii. vnde prosper libro epigramaton. non prodest
cuiquam solū bona dicere verbis. Impia mens habz q̄
bene lingua sonat. nā fari recte miserū est et viuere pra
ue. parū igitur prodest facundiam habere et fauori de
lictōꝝ ipsam applicare. parum īsuper prodest eligan
tiam verbi obtinere et sapientia nō pollere. vnde tul. ī
prologo rethorice. sapientia quid sine eloquentia parū
prodest. Eloquentia vero sine sapientia nūquā p̄dest
sed plurimū nimiumq̄ obest. studeant igitur oratores
et fari facunde ī subsidiū iuris. Nam grata eloquētia
veritatē d̄tegit et ipsius ad amorem auditores allicie
vnde qui oratorū funguntur officio vt elegantes fiāt
studiosissime laborare debent. vnde narrat valerius li
bro. viii. q̄ cū demostenes p̄imā literā artis rethorice
p̄ferret oris sui viciū tāto studio expugnauit vt nullū
expressus qd̄ volebat p̄ferret suamq̄ vocem gracilem
nimis exercitatione d̄tina ad gratum auribus sonum
perduxit. Attendat ergo lector vt ibidē valerius dicit
q̄ eloquentie ornamenta ī p̄nūciatōe apta et d̄uenien
ti corporis motu d̄sistūt nec debet orator magnas quer
ere moras. quia teste seneca ī edipio. quid verba que
ris veritas odit moras. nec debet ī singulis propositis
insistere multum alias enim quod principaliter inten
dit p̄mitteret. vnde varro in suis sententijs. nusquā
iquit deueniet qui quot videt tot sequitur calles nec
debz orator d̄trahere veritati nutibus aut verbis nam
sepe veritas offenditur ex modo narrandi. vnde ther
entius ī phormione. nihil est quin male possit narra
do p̄uari. Et tulus libro de paradoxis. nihil est tam
īcredibile quod dicendo non fiat probabile nihil tam
horridum atq̄ occultum quod non splendet oratōe
Sed orator attendat ne sua eloquentia sic abutatur.

Debet enim plano vti sermone. quia teste quim. libro. i
orator vti debet publica forma. vilitatis enim tutius
vtimur nouaq; verba nō sine periculo fingim? . rursus
fore debz breuis. quia teste tulio. ii. rethorice. breuitas
est cū nullum nisi certū assumitur verbum quod oratori
facere agruit nec licet abuti ea re qua homo ceteris p
ponitur scz eloquentia. Vnde tul. m. plogo rethorice.
Vnde homines multis in rebus meliores sunt bestys
hac i re maxime videntur pesse bestys q; loqui possunt
Quare mihi videtur qd̄dam pclarū fore qui i ea re ali
os homines antecellit quia in ea homines presunt Si er
go eloquentia sit dos oratorū erubescant si abutantur
illa scelatorū iherendo impietati quod fortassis faciūt
plurimi vnde plaut? i aularia. da mihi aduocati gratiā
Et subdit. vende vocem. vende linguam. nec tamē qui
busdam sufficit vt suū vendant eloquiū sed etiam ven
dant silentiū. vnde refert elimandus libro. xi. qui cum
demostenes Aristodum autorem fabularū i terrogasset
quantū mercedis pro suis fabulis accepisset. respondit
talentiū. Cui demostenes plus recepi vt tacerē. vñ cū
demostenes a senatu atheniensū in patrociniū et ad
uocātū peteretur contra philippū regē macedonicum
respondit se graui infirmitate detentiū. itaq; nō solū
eloquys sed etiā silentys mūera sibi vendicāt causasq;
offensivas protegūt. quibz quintil. ca. xii. qui d̄fessum
defendit nō absolutōz sceleris petit sed licentiā. vnde
cui. li. de ponto. nō est d̄fessi causa tuenda regi sclicz
peccantis. vnde simachus li. epi. p optis viris si quis
iteruenit nō magis illoz debet iuuare comodū quam
suū d̄medare iudiciū. cuius d̄trariū pluri faciūt nō eru
bescendo impiarū causarū se defensores nuncupari .

Capitulum. iiii. de equitate iudiciorum .

vindex equus debet esse nec ita debet idulgere
vt equitatem offendat. nam teste tulio li. ii.
de offici. Iudicis semper est in causis verum
sequi. Et libro tertio. iudex inquit bonus neq; contra
republicā neq; contra iurandū siue contra fidem
faciat. Etiā si iudex fuerit de ipso amice sed tantū da
bit amico vt amici causarū mallet esse verā quā oppositā.

Non tamen q̄ falsum defendat. Et pro moderāda lite
tempus quod leges p̄mittūt accomodare poterit sed
iudicet recte cū memmerit se dum testem habere. que
verba nihil aliud sonant nisi q̄ iudex sic amicitie fauere
nō debet ut equitatē p̄termittat nec debet prius affli-
gere quam sententiare Vnd̄ Tul. ī oratione sua pridie
quam iret ī exiliū nemo inquit tam in facinorosa inuēt̄
est vita ut non tñ iudicium prius sentencijs cōmiceret
quam supplicijs adiceretur. Itaq; iudex rep̄te penas ī-
fligere non debet. nec fauere muneribus. vnd̄ gualter̄
in Alexandreis libro primo. Si lis inciderit te iudi-
ce dirige liberā iudicij nō flectat amor nec mōera pal-
pent. nec moueat stabilē persone acceptio mentē mun-
eris arguit accepti cēsor iniquis. Mun̄ enim a norma
recti crimie torquet Iudices et dextrā inuoluit caligie
mentē. Cum semel obtinuit viciozū iuris ī aula. Destis
auaricie que sola in carcerat omnes v̄tutū specie s̄pre-
to moderamie iuris. Curat infacimus nec legis curiaz
curant. Mendax ligat curia iustos et iniustos absoluit.
Et idem gualter̄ libro vii. Censo iniqū auertit aures
a paupis causa Et fouet iniusticiā corrupt̄ mūere cau-
sam. vnd̄ petronius quid faciūt leges vbi sola perunia
regnat aut vbi paup̄tas nulla vincere potest. Iam nūc
iudiciū nihil est nisi publica merces Tulī est paruo rē-
perditam recuperare. quamuis ab igne p̄betur liti v̄-
alis populus venalia curia primū r̄c. Itaque maiestas
auro corrupta latebit. merito igit̄ ait tulī libro primo.
de legibus. idipsum quoq; iustissimum est iusticie mer-
cedem non querere. Animaduertat igitur iudices ne fa-
uore munerum seducātur sed equitate p̄sido eant nam
sicut colligitur ex codice theodosiāo libro primo Equi-
tas est rerum congruentia qua cuncta cœquiperantur
et imparibus causis paria iura decernuntur. Sed quid
dicem̄. q̄ tes. quimiliano libro x. de oratoria institucōe
nat̄ale est iudicib̄ ut his quos libētius audiūt facilius
etiam credāt. quomodo igit̄ iudex suā naturā deserere
potest et si eā non deserat quomodo eque iudicabit. iu-
dex aut̄ a alimitibus iuris nō recedat si amicis veritate
melius prolata facilius credat. Deccatum non est aut̄ si
amicorum iustas causas sedulius foueat nat̄ale est em-

Si aut omnibus paribus causis equa beneficia impen-
dat. Hoc ceteris melius et commendabilius esset. rursus
caueat iudex iracundiam unde Claudianus. nec cunctos
paucorum criminis damnes. qui fruetur pena ferus est legumque
videtur. vindictam prestare sibi cum viscera felle Droxi
ille dicit quem ratio non mouet ad iram. nam quatuor sunt
a bono iudice vitanda scilicet ira. munus. timor. et fauor
quorum occasione vel iudicia subuertunt. vel ad tempus in
debitum protrahuntur iuria quoque sepius fiunt et pre-
dictorum occasione agregantur. Contra que omnia loquens
Ouidius li. primo sine titulo dicit. non bene conducti ve-
dunt per iura testes ne bene silente iudicis archa patet
non obest tamen si iudex sit quandoque tardus quantum
leges permittunt ut veritas clarius innotescat. quod teste
eodem Ouidio libro ii. ubi supra Iudex in culpa non fa-
cili quamuis manifesta probatur.

Capitulum iiii. de misericordia et iusticia.

Iusticia sine misericordia iusticia non est. quia
vera iusticia terminos habet qui misericordiam
sub intrare permittunt verum quod sub contextu
iusticie crudelitates suas iudices exercent nec si timet
casuros aut aliis indigere posse. unde in prouerbis.
sapientium dicit. bona preidia temporat misericordia. Ab
alio enim expectes quod alteri feras habet ab istis in ad-
uersis auxilia qui in prosperis se amodant. unde Quinti-
lianus ca. v. in aliena fame sui quisque miseretur nam quilibet
timere habet ne famem sibi contingere possit. Hoc enim
est enim miseros fieri posse. Se igitur homines abnegat qui alii
non compatitur. unde Seneca in Hercule furente. quemcumque
miserum videris homines scias. Ideo Cass. epi. xxxviii. pro-
cliuior inquit semper ad misericordiam via bonis mentibus
patet. Et Lactantius libro de vero cultu. nullius ope
indulgere se putat qui suam alii negat. qui perituro suc-
currere potest et non succurrit necat. unde Oui. li. d. po-
to. regia crede mihi res est succurrere lapsis. animad-
uertant igitur iudices ut reos misericorditer puniant
ne sint de numero eorum de quibus Gualter. in alexandrei.
Desperare inquit solent alios in tempore duro. quod
multi faciunt desperationis occasionem criminosis attri-
buentes. attendant enim illud Tullii in oratione sua prolegato.

nulla inquit de virtutibz administrabilior nec gratior
misericordia. Homines enim ad deos nulla re propi-
accedunt quā hominibus dando. nihil etiam habet for-
tuna melius quā vt possit nec natura melius quā vt ve-
lit cōseruare q̄ plurimos. Itaqz natura nulli nocere pe-
tit. sed queres quid sit misericordia. respondit tul. i
tul. ques. libro quarto. Misericordia inquit est egritudo
cordis ex miseria alterius iniurie laborantis. Itaqz ille
miseretur qui aliene compatitur anxietati. vnde quintili-
anus. capitulo v. voluit nos ille imortalitatis artifex i
cōmune succurrere. et per mutuas auxiliorz vices quem
quam i alterū cōferre. o igitur iudices clementiam i ve-
stris iudicys facite assuetam hys indulgere acquiesca-
tis quoz conditio vestra est quibus etiaz similes fieri
potestis. o vos sublimauit fortuna naturam queso pro-
prium nō neglegatis. Mementote vos cupere deum p-
prium iudicemqz habere. sed quo pacto meremini si nul-
li miseremini. Attendite illud ouidiū libro de ponto. par-
cendum est animo miserabili vulnus habenti. queres
fortassis cur iudices aliqui indulgere contendunt. mir-
or iquam et non miroz. miroz quia legi nature obuiant
Sed non miroz qz sibiipsis non indulgent seqz peccatis
onustos nō attendunt penarūqz infernaliū flagella nō
redimūt. Vnde gualterus in alexandzeidos libro. viii
non veri simile alieno parcat cuiquā qui sibi nō parcat.
Iuxta illud seneca de moribus. Alteri semper ignoscito
tibiipsi nūquam. quia scilicet vnusquisqz se ipsum puni-
re debet secundū ea que cōmisit delicta. vt inam hys igit
qui multos cōcussisse gloriantur multis peccasse letaren-
tur. qz teste seneca d̄ quatuor virtutibus. scito i honestū
et magnū esse vindicte genus ignoscere. Et ouidius li-
ii. de arte amandi. Dexteris precipue capiat indulgentiā
mentis. aspernit odiū seuasqz bella mouet. Et. iii. de tri-
stibus. quanto quis maior tanto placabilis ire. Et faci-
les motus mens generosa cauet. Et idem libro. iii. sine
titulo. si lapis indulge vultusqz seuos erue nec rigidos
imitare viros. ex hys arbitrat̄ nullū ita misereri oport-
tere vt iusticia p̄mittatur vnde seneca li. i d̄ clemētia
Tam omnibus ignoscere quam nullis crudelitas est.

ergo modū tenere debemus. Sed quia difficile tem-
poramentū est: ideo quicquid in partem humaniorē
preponderet magni aprium est animi. Iniurias atq;
offensiones despiciere viri est muliebze autem litigare
et modum ire suggerere. Ex quibus apte apparet qd cū
misericordia iusticia faciēda est potius tamen miser-
andū vbi iusticia nō tradit. Nam ex prouer. sapi.
colligitur. optimū est semper ignoscere tanquā si ipse
quotidie pecces. res iquit magne clementie est idulgē-
do peccata potius quā indicando corrigere. Et oratiō
in li. sermonū. Equū est peccanti veniā petenti redde-
re. rursus et assit regula peccatis que penas irroget e-
quas. Itaq; sic est idulgendū vt etiā corrigendū. Hys
autē p̄cipue idulgendū est quibus adest sincera veniā
petendi humilitas quā habere hy debent inoulgentiā
obtinere qui petunt exemplo ovidy. ii. de tristibus di-
centis Hys precor exemplis tua nūc forissime cesar. fi-
at ab ingemo mollicz ira meo. Illa quidem iusta sed
ne c meminisse negabo. Sed nisi peccassem quid tu con-
cedere posses. Mater ā venie sois tibi nostra dedit. S;
quociens peccant homines sua fulmina mittat. iupiter
exiguo tempore inermis erit.

Capitulum. v. de misericordia iusticia et tempantia
Ntempozantia corpus exterminat sensus ebe-
tat et totū hominē ignominia stulticie detur-
pat nec meretur quis ratione dotatus sentire
qui negando moderamine liberato nō tempozat. nam
teste tul. Tempozantia est i animo detinens moderatō
cupiditatū. Et idem tul. i. i. rethorice. tempozantia est
rationis i libidmē et in alios actus non rectos ipetus
animi firma et moderata dominatio. Et idem i tul. que s-
li. iii. omniū iquit pturbationū fons est itempozantia
que est a recte ratōe defectio. Ambro. autē dicit qd tem-
porantia est virtus que modū et ordinem eorū que di-
cenda vlt agenda sunt seruat. Hac igitur virtute ager
sapiens oīs eoq; sine ipsa recte viuere nō attingit. vnde
sen. ad lu. ep. xxxiiii. omnia iquit dicta et facta tua in-
ter se agruant et sibi respondeant quia non est amicus
rectus cuius acta discordant. Quod itempozatis con-
tingit eoq; imoderata opera mutuo discordant. Si em

qui sapientes sunt temperantie valorem attenderent
eius regulas nunquam infringent. unde agellius libro. i.
refert socratem tante temperantie extitisse ut omnia tem-
pora vite sue valide obtinuit. qui socrates dicebat mul-
tos homines velle propterea vivere ut ederent et biberent
sed docet eos edere et bibere ut viuant quia neque pota-
tiones neque amestaciones nec copule feminarum nec copia
piscium vitam faciunt sed moderata sobriaque nutritio. Mul-
te enim ex de licys molestie generantur. unde gamfre. in
poe. nua. In omnibus inquit est una virtus. seruare modum
et habitum. Modus enim maxime seruandus est erga tres
crimini insultus scilicet contra libidinem cupiditatem
et iram. Vnde teste tactan. iii. de vero cultu Poete tres
furias esse dixerunt que mentes hominis exagitant. nam
ira ultionem desiderat. cupiditas opes. libido volupta-
tes. Sed deus limites statuit quos transcendere non li-
cet quia in remedium ire date est iusticia. in remedium libidi-
nis coniugium pro sobole propaganda. in remedium cupidi-
tatis data sunt nobis necessaria. sapiens igitur modeste
viuat per quam virtuosus effici possit. vnde tul. i. i. reb.
Modestia est pro quam pudor honestus clarum et stabilem
auctoritatem habere instruit. idem tul. li. i. d. of. Sicut
non nimis ornanda est domus sic non nimis corporalis for-
ma. sufficit enim ut fugiat in humanam negligentiam. In ve-
stibus autem mediocritas optima est. Cauendum itaque est
ne in ingressu tarditatibus molleoribus utamur ne pompa-
rum ferculis siles videamur ne nimia celeritate in festi-
cione surripiamur. Et subdit Sit vox loquentis dulcis
et non contentiosa. nec laguida nec canora videaturque in pri-
mis de quibus rebus loquat. Si de seriosis seueritatem
adhibeat. si de iocosis leporum. in omnibus itaque modes-
tia seruanda est. Vnde sen. de quatuor virtutibus. nec
paupertas ibi cauenda sit ne parsimonia grata nec simpli-
citas neglecta nec leuitas laguida. si autem res etiam ex-
igue tibi sint non sicut anguste nec tua defleas nec alie-
na mireris Sermones viles magis quam facetos quia
non reprehensibilis est risus si est modicus et pueriliter
effusus et si muliebriter fractus. odibilem quoque facit
hominem risus si superbus et clamorosus si malignus et
furtiuus. si malis clientis euocatus. Et subdit. Sit vox

sine clamore. incessus sine tumultu. quies sine desidia et
dum ab alijs luditur tu aliquid sancti honestiq; trac-
ta non sis arrogans. nō audax. admone libenter. repre-
hende patienter dicenti esto tacitus auditor. requira-
enti facilis responsor. attendenti facile cede. Nec ille
vnde claudianus i maiori. Nō tibe quod liceat sed quid
fecisse decebit occurret mentē domet respectus. Nec
igitur vanitatū amatores si conspicerent ebrietatibus
et castrimargys nō insisteret sed legitus ritus viam suā
moderarent. vnde apuleius libro de deo socratis. Solz
apud prudentes viros esse in operibz elaboratis iudi-
catio. In rebus autem subitaneis venia plixior. nulla i
quit res potest eadem festinata esse et exanimata nec
est quisquā qui sil posset habere laudem diligentie et
gloriā celeritatis. Itaq; cū moderamē omnia sunt fa-
cienda. nā quicquid bene fit satis cito fit vt dicebat au-
gustus cesar narzante suetonio li. xii. de cesaribus. Et
in proue. sapientū dō q; mora omnis odio est sed facit
sapientia. vnde socrates velox consiliū sequitur penitē-
tiam maxieq; consilio agrua sunt festinantia et ira. Et
varro i suis sen. Imperitie signū ē exigere difficilimū
fieri cito. que oīa designāt cū moderamē et matunita-
te singula fore peragenda. vñ gamf. i poe. Si quis ha-
bet fundare domū nō curat ad actū. Impetuosā manz
intrinseca linea cordis premetiatur opus seriemq; sub-
ordine trito. interior prescribit homo totūq; figurat.
que verba nihil aliud sonāt nisi q; sicut artifex sapiēs
nature p̄cogitat quid faciendum sit. Sic i moribus mo-
derate agendū est. vñ ovi. in epi. cmmū p̄peras et ad
huc tua messis in herba est. Et tibul. quid fraudare vis
vitem crescentibz vuis. Et immatura mala euellere cu-
pis manu. vñ petroni2. nolo qd cupio statū tenere nec
victoria placet mihi parata. qz teste clau. Sepius itau-
te nocuit victoria turbe. Absit tñ vt hy se tempatos cre-
dant i quibus temporantia negligentia est. Et qz si no-
cesse festinatio nimia et imoderata mīme etiā creditur p̄-
desse pigra et somnolenta opatio. sepi2 tñ pigre nature
creduntur. Fluanaq; iudicia in hoc falluntur. nam oīs
virtus i medio sistit vt prius deductū est. ille etiā tem-
poratus existit qui nec festinatōe seducit nec corpore

seu desidia detinetur. Vnde lucan² libro primo. Sēp
nouit differre pacem. Et i prouer. sapi. dicitur et iam
celeritas i desiderio norma est. vnde plinius ad cornel
liū tacitū Est gratior multis actio breuis. Et simachus
in ep. In re apta piget esse prolixū in arduis autem re
bus multū. itaq; vera tpancia mediū in agendis tene
re debet. vnde val. li. iiii. nihil tā p̄clarū aut magnificū
est sicut qd̄ imoderatū non videtur. Illa igit̄ potentia
tuta est que viribus suis modū iponit. vnde pichatus
moderatōe pectus suam istructū habuit seq; aliū poe
tam contra se p̄tmacissimū cū posset affligere nō curauit.
vñ stat² in thebaidos li. x. da spaciū teneq; morē
male cuncta mīstrat ipet² Et idē li. xi. Hic miseris fuz
or ē istare p̄iclo quod faciūt itēporati iagēdisq; subiti

Capitulum. vi. de modestia lingue.

Inguamiqua pacem perturbat geminat lites
incenditq; iras. ob hoc preceteris membris
temporamento maxie aget. vnd̄ quintilian²
li. de causis. nihil iquit difficilins credo q̄ silentij vir
tutē habere facilius em̄ sermone p̄mtissimo delinquit
mus sed tacendi constantiā ferre nō possum². quācbrē
in prouer. dicitur. neminem cito accusaueris vel lauda
ueris. nullū sine teste locū esse putaueris. quod tacitū
esse vis nulli dixeris quia nō poteris ab alio silentiū ex
igere si tibi ipsi nō prestas. Libenti² igitur audias quā
loquaris. nam qui nescit tacere loqui nescit. Sed tamē
dissolutio mundū occupat ita vt iuuenes sint senes fe
mīne p̄t viri loqui audeāt nulloq; verecundie freno
lingua trahitur habena. Et p̄pter hoc ambro. li. de of
ficis iquit in senibus grauitas et in iuuenibus alacritas
sic et in adolescentibus verecundia velut quedam vera
virtus et nature dote amendatur. Hec i ipso corporis
motu gestu et incessu tenenda est. nam verecundia ē
verba feda superfluaq; reprimere v̄ respicere. sed hec
verecundia abscessit qua tamen nihil gratius est ad cō
solandū animos vt iquit quintilianus lib. viii. de ora
toria iſitu. Heu heu quid dicā qz senes quib² p̄ aliis
loqui d̄petit ea turpia enozmiaq; p̄ferre n̄ p̄mittūt.

et absq; metu verecūdie vtriusq; sexus iuvenes quasi ef-
frontes pferūt. Vtmā pudorem gererēt quo mediāte
lingua temporat. nam tes. Sen epi. xi. ad luci. Verecū-
dia i adolescente signū est Et ibidē epi. xxvi. nutriēdus
est pudor quia quā diu i animo dominatur aliquis bōe
spei locuples erit. Sed peccantium copiosa multitudo
tollit pudorem vt ait Tuli2 libro de benefi. Pudorem
enim inquit tollit multitudo peccantiū et desinūt esse
proba maledicta. Sed indubie negare nō possumus h2
temporis linguas tam maleficas fore vt quasi non nisi
turpia placeant serio saq; proferentes odio habent vel
simile mox arbitrantur nullūq; hominū genus enoz mi-
bus assistere veretur eloquys atmuis et vtmā audire
sufficeret et nō pferre. quoz omniū occasio est defec-
tus verecundie q; si haberent huiusmodi vitarent ne-
phanda. q; teste valerio li. iiii. Verecundia parens est
stra innocentie. cara proxis. accepta alienis. omni loco
omni tempore. fauorabilez preferens vultū. vñ simach-
us in suo epistolario. quoz mens honesta est verecun-
dia istructiua est Sed effrontes iuerecundantur quo-
rū memoria pretacta est. quoz si mens honesta esset.
conuersatio vigeret. que alias turpiloquio exmanita ē
Merito ergo catho dicit. Daucā i conuiuio loquere. Et
i bidem. virtutē primā puto cōpescere līguā. proxim2
ille deo qui scit ratōe tacere Et subdit Inter conuiuias
fac sis sermone modestus. vñ alexander in epi. ad ari.
Solet turzi equitatis custodire qui parcius omnia que
gesta sunt scit loqui. q; scz optia custodia est linguam
scire refrenare. vnde socrates sepultus sit apud te ser-
mo quem sol2 audieris. vnd olim pitagoricon discipli-
na erat discipulos tacere per quinqueniū et postea eru-
ditos loqui vt refert ihero. sup eccle. Idē refert guel-
lerimus de chon. in exordio sue phie quā duci norman-
ozum ascripsit. vnde gamf. in poe. nō manus ad cata-
mam preceps non lingua sit ardens ad verbū. quorum
dam tamē silentia laude idigna sunt eoz scz qui loqui
nesciūt aut qui tacent vbi loqui cōgrueret. que em gra-
tia tibi si taceas loqui cū nescias. nā mai2 est nō dixisse
qd noueris quā siluisse quod nescis. vt ponit sidonius

in suo epistolari lib. v. rursus nec laudandi sunt quorum
taciturnitas nocet expedit enim casibus agruis loqui
Vnde Ovidius li. de arte amandi. qui sermone placet
noctura silentia vitet. qui canit arte canat qui bibit ar
te bibat. Exigua virtus est prestare silentia rebus Cō
tra est grauis culpa tacendi loqui. Itaque tacere quan
doque loqui est. sepe enim taciturnitas interroganti desen
sum minuit. temporet igitur quisque sic linguam suam ut
nec tacendi nec verbulandi superflua annuere videatur.
Vñ Ouid. ii. sine titulo. quis mimos est vsu quam tacuisse
labos.

Capitulum vii. de mendacio et periurio.

Mendacium linguam reddit infamem et periurium
fidelitatis testimonium videtur. ut plurimum
cum homines in vaniloquys et mendacijs glori
antur nec curant quid dicant solum ut loquantur. De
quibus Seneca ad Lucium epistolam xlvii. Iam inquit etiam ubi causa
ablata est menciuntur. consuetudinis causa. vix tamen
omne mendacium fraus est falsaque vocis significatio cum
voluntate fallendi. omne igitur mendacium perditionis
admet speciem. vnde redarguendi sunt qui admodicitatis
aut venditionis causa mentiri non erubescunt. vnde Tul
lii i. de officiis illiberalitas et sorditas sunt questus merce
narioque qui dum mercantur. nihil se proficere putant nisi
si menciuntur. Et ibidem li. iii. tollendum est ex rebus om
ne mendacium. quia teste Suetonio in sua epistolari Mim
est alienam sententiam spernere quam a propria discrepare
quod faciunt mendaces qui aliud dicunt et aliud faciunt
et sentiunt verbisque suis propriis menti contradicunt. Mentē
dant igitur mendaces mendacium sic peccatum censerit
ut non solum vitium sit apud amicum sed etiam inimicum.
vnde Lactantius de vero cultu. vir iustus non solum ho
mimi amico et familiari sed etiam inimico et ignoto ex
istimabit mentiri non esse suum nec aliquando permit
tit ut lingua a suo sensu discordat. Huius autem ratio
est quia ut dictum fuit omne mendacium vitium est quia
scienter amittitur alias mendacium non esset. Si autem
iocose menciaris et si peccatum mortiferum non est. Ha
bitum tamen preparat mortis. Absint ergo a quocumque
fidei mendacia quia princeps mendaciorum diabolus

est cui subseruiūt eius filii mēdaces. Inter quos potiori
correctione indigent qui sua mendacia iuramentis af-
firmant. Nā teste quintiliano libro viii. Iurare nisi ubi
necesse est graui viro parum conuenit. Si tam quis ita
iurabit hesitabit auditor an iuramēto assistere debeat
Cui dubietati sane respondendū apparet iuramēto ab-
sq; necessitate utendū minime expedire puta si ē illici-
tum. Vñ tul. li. i. de offici. Est ius bellicū fides q; iuris-
iurandi. Et iuramentū sepe seruandū est sed nō semp
quod enim ita iuratū est vt mens fieri oportere dicitur
et id seruandū est quod autem aliter conciperet nullū
peruriū est vt si p̄dombz pro redimendo capite pactū
non tenueris nulla fraus est etiā si iuraueris. nam cum
pirata sit omnis omniū hostis nec iuramētū nec fids
sibi debet esse omnis Vñ tul. libro ii. de offi. Si iquit
pmiseris alicui te daturum beneficiū et postea scias eū
esse malū aut dabis aut nō. Si des sciens peccas. si nō
etiā peccas pmisisti enim. Cui dubietati respondit q;
sapientes nunq; penitent de eo quod pmiserunt vt di-
cunt stoici Hoc tamen verbum superbum est. non ē iquit
turpe mutare cōsiliū Vnde idem in philippica xii. op-
time est posita p̄mitti mutatio consilij. nihilominus tñ
p̄missa obedientia iusticie astare iuramentis vir quili-
bz bonz tenetur. vnde Alexander narzante valerio In-
ramenta sua violare noluit. vnde cum iret ad dissipandū
ciuitatem nomine lapsatum hominē habuit Anaximimē
preceptorem suū. sciens igitur Alexāder q; p̄ ciuitate
interpelleret iuramento preuenit dicens se nō facturū
quod petisset. Tūc autē anaximimēs postulauit vt dic-
tam ciuitatem destrueret quod audiens alexāder ciui-
tatis sue pacem reliquit. nunc autem princeps sua iuramē-
ta sic non seruant nec solū frangūt ea que ex voluntate
personali fecerunt sed etiā ea que ex iure regni v̄l domi-
ni p̄cessorū more seruabantur. nimirum igitur si p̄d ito-
rum aut infidelium seruitorū comitiūam habent. suis em̄
piuris talem p̄merentur. Dicunt enim illud Eunodys
Amplector sanctos qui dāt bona semina fraudes quia
scilicet prauas societates amplectuntur. sed tandem fra-
us repellitur fraude. Iuxta illud ouidii lib. iii. de arte
amandi Iuripice fraus est concessa repellere fraudem.

Etiam si vera fuerit mens ipsius. qz nō ficit mendaciū
in eo quod cogitas. nec in eo quod verba significāt que
profers. Sed tunc mentiris quando fallere tendis au
ditorem. Tunc autem fallere tendis quando illud scis
nō fore verum qd̄ credis auditore ex verbis cape tuis.

Capitulum. viii. de regimine tpatō corporis.

et temperie corporis redditur homo bonus.
a dissolutione aut̄ vita fit immunis. nam teste
oratio li. sermōnū hō factus ē ad vngūē quia
scz sub termis p̄scis vita eius constituta est. ob hoc
viuat sub lege p̄scisa vt moribus d̄positus iueniatur.
nam magnū opus est mores posuisse bonos. Sep̄ aut̄
fit vita imodesta temeritate superbie iurgente. Vnde
claudianus in maiori. Inquimat egregios adiuncta su-
perbia mores. Veteres autem nō ita vixere. nam super-
bie fastu derelicto commestationū quoq; et ebrietatū
gulositate sp̄eta moderamie rito vitam duxerunt. vñ
iberonimus contra iouinianū allegat stoicū narzantez
qualiter sacerdotes egipti mundi negotys postpositis
intemplo semper deum coluerūt rezq; naturas studio
fissime d̄templati sunt nūquam se mulierib; miscuerūt
nūquam agnatos siue p̄micos siue liberos viderūt ex
eo tempore quo se diumo cultu mancipauerūt carni-
bus et vīno semper abstīnerunt propter castitatem et
pane raro vescerantur ne onerarent stomachū. oleum
tantum ī pulmentis nouerant et hoc parū p̄pter nausea-
am. Cubile eis erat de folys d̄ extū palmarū. Vtmam
enim temporibus istis viri sapientes. p̄cipue sacer-
dotes vitam suam pariter moderarent tunc perierent
excessus aut̄ saltem minuerentur quibus humana vita
maculatur vnde lucanus li. ii. Immocta creationis secta
fuit terere modū quia scz ab exordio rebus singulis vī-
te moderamen m̄ditū est. vñd̄ p̄bi veteres humanam
vitam tripartitam distīxerunt. vt refert fulgentius li.
ii. mittologiaz. primam dicunt contemplatiuam et il-
lam applicauerūt mīnerue que grece immortalis virgo
dicitur qz sapientia est immortalis. Est autem mīnerua
dea sapientie et athenis sic vocabatur in cuius memori-
am veteres sapientes noctem elegerunt. eo qz sapien-
tia in tenebris maxime lucet scz in anxietatibus occur-

rentibus . rursus aliam vitam dixerunt actiuam quam
attribuerunt in noni que quasi ab amādo dicta est que
iuno regnis p̄esse dicitur et sceptrō depingitur et di
uiciāz crediderūt esse deam . In cuius memoriā pau
nem acciperūt qui diuiciis compatur eoq̄ posteriora
nudat quando anteriora ornat Sic diuicie ad tempus
vite ornāt sed postrema homis nuda deserunt . rursus
tertiam vitāz vitā voluptariā dixerūt quā veneri ascrip
serunt eoq̄ dea voluptatis creditur . Et alio nomie dic
ta est frodis quasi spuma . refertur enim q̄ nata sit ex
genitalibz saturni in mare proiectis . Hanc veteres nu
dam depinxerunt eoq̄ suos amatores denudare solet
in cuius memoriā rosas acceperunt quia sicut rosa d̄
lectat et cito marcescit sic et libido . alii autem eā vt co
lūbam depinxerunt cum sint in coitu feruide Alii vero
in huius memoriā concham marinam eoq̄ libidini tota
ī mixta est Hec iberonimus . Audistis igitur triplicem
vitam p̄hos descripsisse . quarū prima sapientum est et
tempatissima . Secunda in mundo viuentium ī quo mo
destia appetens seruari potest . Tertia que voluptuosa
dicitur . ipsa inquam est quam manu ducunt vanitatis
amatores ebrietatem sectantes omnemq̄ vite regulāz
sp̄rnetes . in qua vita fama perditur diuicie d̄sumūt
corpus corrūpitur . vita breuiatur . visus minuitur . sen
ectus celeratur . sensus dissoluuntur . studium periclitā
tur . et fere innumerabilium viciōz genera huius vite oc
casiōne agregantur . hec enim vita solum curat d̄ corpe
et tamen curando ipsum exterminat . o quā laudabilis
cura sedum nutrire corpe et saccum stercoz tanta mu
nere custodia . vnde seneca ad lucillū epi . xiiii . Multis
seruiet qui corpi seruiet qui pro eo nimium timet qui ad
illud omnia refert . q . d . q̄ magna seruit̄ est regere cor
pus . expedit tamen sic ipsum regere vt vita honeste n̄
derogetur . quod itempati non faciunt . vnde idem vbi
supra subdit . Sic inquit nos regere debemus tanquam
simus sine corpe scz ī vita presenti . Et subdit . Agatur
eius cura diligentissime ita tamen vt cum exigat ratio
vel fides etiam in ignem mittendum sit . Et idem epi
stola xxiii . Corpusculum rem necessariam magis crede
quam magnam nihil etenim sine illo fieri potest .

Itaq; nutriendum est corpus non ad voluptatem sed
ad necessitatem eo q; corpus nō est domus voluptatis
anime sed potius comdatum hospicium. vnde idem
ep. lxx. vide vt aduersus hoc corpus possis liber esse
vt migraturus. Expedi igitur corpus tempate rege-
re ne sua intemperies scelera germet Si enī impetus
primos refrenare non possis occurrente tamen ratione
sapiens potest qui peccatorū exordys obstat. q; teste
se. epi. lxxxv. facilis ē viciorū initia p̄hibere quā impetū
regere. Sed diceret si corpus domari potest animus tū
videtur superari nō posse. quando igitur quis tempa
te uiuit. vnde cicero. nulla inquit est tanta vis corporis
que frangi nō posset. animū vero vincere aut iracundiā
p̄hibere nemo potest qui etiam hoc fecerit nō summis
uiris sed deo sublimius est. que verba videntur inuere
animū tempari nō posse. Hoc tamen non ita credas
nec ex uerbis istis intelligas impossibilitatem sed diffi-
cultatem q; scz animi passionēs difficulter reprimuntur
ab eo signanter qui vitam dissolutā et in tempatā habz
omnes tamen animi motus sedula corporis castigatōe
discretq; consilio reprimi videntur posse sic saltem vt
ad peccatum mortale nō ducunt.

Capitulum. ix. de prudentia acquirenda.

rudentia sapientes homines reddit quo ad ea
que agēda sunt sine qua nullus prosperis ter-
minos vite attingere potest. Nec enim pru-
dentia non solum presentia sed etiam preterita et futu-
ra dērnit. vnde thesen. in adelphis. istud est sapere
nō solū quod et an pedes habes videre s; etiā illa que
futura sunt prospicere. vnde ihe. contra ruffinum nar-
rat pitagoricus dixisse duo tempa maxie prospicienda
fēre. intuenta sunt enim ea que acturi sumus et ea que
gessimus q; scz prudens p̄terita debet meditari vt eoz
exemplo deliberare queat in posterum quid sit facturus
et quo fine opus futurū terminare valebit. vñ boe. ii.
de conso. pro sa. i. non quod ante oculos est sitū sufficit
intueri quia rex exitus prudentia metitur. Et quintili-
lib. viii. Prudentis inquit est vt sui opis principium in-
telligat et cur id bonum sit sciat. vñ q; non perniciosum
est vires fiducia preferre quia scilicet stulticia est sic

in proprijs viribus confidere sed ut non premeditetur quod
posset accidere. unde gamfre. in poe. gressum precu-
rant oculi. preconsoles mentem. et vires metire tuas. si
fortis es aude grandia. si fragilis impone minora quia
sed unusquisque prudens opus debet assumere iuxta qua-
ritatem virium que suppetunt ei. Si tamen virtus debilis
fuerit spe atque fiducia debet animari. nam sepe fragi-
lis spei gratia viriles fiunt. Et idem subdit ibidem gamfr.
Si posse sit artum dilates animum. si corpus sit debile
mens fortis et exiguas vires supplere memento sed per
spem grandam vires suppleri debent. Hoc enim agere
magna ars atque prudentia est. unde cui. li. de arte. a.
Arte cito naues remis diriguntur. omnibus enim ars
et prudentia predest. sed plures stultitiam prudentie pre-
ponunt. Ideo non attendunt hoc nocere posse quod se-
pius dicunt. quos redarguit cui. li. de ponto. Tu modo
fac timeas et que tibi leta videntur dum loqueris fieri
tristia posse tuo. nam teste virg. li. i. res animum magnita
perturbat Prudentes igitur studet preagnoscere quid
sint acturi. rursus si prudens quis fieri cupiat veteres
aspiceat dies et antiquorum exempla suis oculis proponat
prout faciendum instruit sen. li. vii. de naturalibus ques.
Hec enim via prudentie summa est veterum exemplis do-
ceri proprijsque periculis sibi cauere. Quod mime faciunt
seculi sapientes quorum sapientia stulticia est. preferunt
enim virtutibus inutiles diuitias cum tamen virtuti-
bus diuitie seruire habeant. Unde sen. ad lu. ep. lxxxi
seruiant deteriora melioribus scilicet virtuosus fortui-
ta que nihil habent magnificum nisi quia illa mirari con-
sueuimus si enim diuitie ex se bone essent perficerent suum
possessionem quemadmodum virtutes hominem reddunt
virtuosum. sed procul dubio diuitie et opes sepius pra-
uis assunt quam virtuosus. unde seneca ep. lxxx. Illud in-
quit quod contemptissimo et pessimo contingere potest
ex se bonum non est cuiusmodi sunt opes. Lenonibus
enim contingunt sepe diuitie ob hoc tamen virtuosa
non sunt pretermittenda. nam teste Tullius libro de
paradoxis. Ea non sunt optima existimanda que nau-
fragio aut incendio amitti possunt. Sed virtutis pre-
cium grande est. Quia nec eripi nec surripi potest.

nec incendio nec naufragio ammittitur. Faceat igitur
utilitatis species et valeat honestas. ut iquit tul. li. iii.
de offi. Absit igitur ut prudens animū figat in hys
transitorijs que nō sunt nisi formifeca ornamenta hoīez
qz interius nō p̄ficiūt. vnde apuleius libro de deo so-
cratis. Eqz diuites spectare solem? ut equos quos mer-
camur neqz em̄ inequis emendis phalleras cōsideram?
sed ipsum equū nudū et solū ut sit ad species modest?
ad cursum leuis. ad vecturam validus. Sed hominum
stulticia hoc est illos prudētes et virtuosos putare qui
bus ridet fortuna. vnde sen. ad lu. quoniā stultus est
qui equū empturn? nō ipsum respicit sed stratū et fre-
na. Sic insipiens est qui hominem ex veste aut fortuna
estimāt. vnde idem epistola lxxvi. de diuitibus loquēs
ait. Cum iquit presenti populo elati inceserūt. nemo
in eorū quos diuicie extollunt magnus est. q. d. q. sole
virtutes a prudentibus magne existimātur Et ideo epi-
stola. lxxi. Abstrahamus inquit diuicias honores zē.
que opinione nostra cara sunt. tūc em̄ vilia p̄ciosa fiēt
Capitulum. x. de prouidentia circa fortuna.

It prouidus debet itueri presentia preterita
et futura. Nam ex preteritis homo docetur
futura cauere et presentia regulare. Stulti au-
tem ista non considerant sed de presentibus solum soli-
citantur. In processu temporis communiter deficiunt
vir autē prouidus rebus qui bene vititur tpe oportuno
nō indigebit. prudens igitur itueatur quid sibi aringe-
re possit et casibus p̄uideat fortunatis. vñ tul. li. d. of.
illud iquit magni ingenij ē cogitatōe p̄cipere et ante cō-
stituerē quod euenire possit et quid agendū sit cū eue-
nerit. Et sen. ad lu. ep. iii. Aduersus inquit omnia que
accidere possunt te adapta et iudura. Et subdit. noli
huic tranquillitati confidere. Memento enim mare con-
cutitur Lamentandū igitur est quia rerū possessores ab-
utunt eis tempe qz necessitatis sibi succurrere nequeūt
eo qz prouidi nō sunt. alij vero ita prouidi sunt qz ea que
hnt ita custodiūt et p̄rimoniant. qz vti etiā vbi agruit
nō audent. ita qz laboribus assiduis et forsan criminib?
iterueniētib? pluri opes agregāt quib? nime p̄sperāt.
horū aut nulli prouidi s; amborū m̄tes stulticia occupat

Vnus em̄ stolidā dispensatione alius tenacissima detē
tione bonorū insipiens approbatur. vn̄ peccat qui se nū-
q̄ egere formidat alius deficit eoq̄ indigere se timet
quia nil sibi sufficit. vnd̄ oraci⁹ i libro carminū. nō pos-
sibilitatē multā notabis id est recte beatū. rectius em̄
occupat nam beati qui scit deorū mūerib⁹ sapienter uti.
durāq; pauperiē ferre. Itaq; beatior ē qui scit pati an-
gustia. quam qui bonorū amplam possidet copiam nec
etiā felix aut prudens esse dicitur qui bonorū prodig⁹
dispensator iuenitur Vnde cicero. rex iquit mobilium
facultas nō stat icopia expendenda sed in bñ vtenda
illa. Et didim⁹ ad alexa. beatus em̄ rex aditor varias
rex species formauit i mūdo quorū vsu hūano arbitrio
promisit discernendū. nā hoīem deus constituit principiē
rex vt eius prouide et prudenter vtatur. Et licz omnia
bona sint sepi⁹ tamen nocent homī bona. nō ex se. sed
humano ab vsu. vnde ouī. ii. de tristibus nihil prodest
quod non ledere possit Et prosper libro epis. Et bona
que grauis nature dono supersunt Augent peccati pō-
dera Cuncta bonis profunt quos mors ipsos beatos
efficit. vt sumant premia. Et maxianus. non res iudicio
sed malefacta cadunt. Que verba nihil aliud sonant
nisi q̄ prouide rebus est vtendum alias in rebus pec-
cat homo etiam licz que in se bone sunt. Animaduertat
igitur prudens quid tempus exigit. nam teste socrate
Melius est cauere q̄ pauere Et in prouerby sapientū
dicitur. quod bonum est in alieno malo fugiendum as-
pice nec debet prospici solum fortuna presens licet p-
spera. vnde therentius in phormione. Dum maxime
sunt homī prospere res tunc maxime meditari oportet
quo pacto aduersus erunam agat. quod improvidi nō
faciunt. ideo concutiente eos diffortunio desperant
quoniam futura non precogitant. vnde seneca ad lucil-
lum epistola. lxxxvi. Precogitati mali mollis estictus.
sz stultis et fortitudie confidentibus. oīs videtur noua
rex facies iopina Magnaq; desperatōis pars apud im-
pitos est mali nouitas. ideo sapiens asuescit si malis fu-
turis torquetur et facit graue leue diu cogitādo. q̄ em̄
h⁹modi i puides vidi iaculis iminētibus fere insensari
siebāt. sz p̄spa manēte fortūa tāto applausu titillabāt.

et teta eon spes. gaudio mirabili licet insulto putaba-
tur no deesse. Sigit puidus es p cogita te cadere pos-
se. Et si tibi casus venerit ne putes incopmatum tibi acci-
disse. vn catho. si fueris felix que sunt aduersa caueto
prospice que veniunt hos casus esse ferendos. na leui2
ledit quicquid puidi2 ante. quod tibi suspectu2 e2. nan-
q3 solent e2. tranquilis et cetera. rebus i aduersis et ce-
tera. Ex quib2 apparet fortuna pspira existite amicos
sibi debere puidere pmeditando casuseis possibiles
vt leui2 ledat. quoz pmeditatio alieno experimeto op-
portune dicitur. vn tibul. felix quicuq3 alteri2 dolore
delistit posse cauere suu. Et ou. li. iii. de ar. a. Discite
a paleis vestris meditare querelis. qz vt idem ponit li.
de reme. queuis apparent recia vitat auis. s3 forsitan d
gruit vt excogitem2 causam insipientie h2 seculi. Plures
em puidere no viuunt qui temp2 no discernunt a tempore
nec agere agruas discernunt horas. Vntn teste sapiete
oia temp2 habent. omniq3 negocio temp2 est. Et mag-
na pars prudentie est tps oportunitatem obseruare.
vn ou. li. de reme. Temporibus medicine agruas date
profunt. Et date n apto tpe iure nocent. pncipys ob-
sta sero medicina parat. Nec verba sonat quod puidus
sui operis oportunitatem querat temporeq3 congruo a-
gere disponat. Vnde catho. Temporibus2 mores insipient
et cetera. Stulticiam et cetera. itaq3 omnia temp2 habet
Vnde cuius d ponto dicit. Leta quidam letis cecimi-
cano tristia tristis. Conueniens opi tempus vtriq3 suu
o vtimam hy saltem qui se doctos putant puidere vuer-
ent temporibusq3 singula discernent cogruis. Dices
em q3 sapiens no es. Tu ergo dsiliu2 quere vt si aprio sen-
su te regere nescis alieno saltem consilio dirigi ne recu-
ses. vnde platus priusquam incipias consulto et vbi co-
suleris maturius opus facito. Et tul. libro d sene ctute
Non viribus aut velocitate corporis res magne gerunt
sed consilio auctoritate et sententia. nam consilio qua-
non utitur nimirum si sui opis bonum finem no fertitur
Vnde tullius in philippica vndecimo. Maiorum consiliu
est prouidere nequid triste accidat sed animi est for-
titer ferre si eueniunt. Itaq3 laudabile est et con-
silio prouidere tristia et patienter ferre omnia. nam

nam teste quintiliano li. ii. plurimū ī dīlīo valz auctozī
tas. nam et optimus et prudētīssimus consul haberi
debet cui d' virtutibz atqz honestis credere omnes ve
lim. Sed pluri mēcōsulte viuūt stultozqz cōsilia que
ita dici nō merentur querunt. sapientū enim cōsilia re
cusant eoqz cōsentire sapientibz nō intendūt nemo tñ
tam prudētis ex proprio sensu quā alieno egere posset
Vnde sidonius in suo epistolari libro tertio. plurimum
laudo si viuētes moribus suis applicānt. quotiēs autē
negociatūri sunt cōsilia peritorū. vñ catho. cōsiliū
archanū rē. vtile cōsiliū rē. nullius sensum rē. et gamf.
in poe. si vis bene duci certo te cōmitte duci. nec tñ hy
cōsilio vti videntur qui pprie voluntati maxime imit
tuntur. nec vota querūt aliena vt cōsentiant aut vt se
dirigant sed vt temptent prudētē et vt mores habere
videantur prudētū de quibus apoteius lib. de deo so
cratis. quidā per augustam portā reptantes dīlīa non
ex suo corde sed ex alienis vocibz colligūt. Et vt ita dix
erim non animo sed auribz cogitāt. Itaqz animū suū
cōsilijs acceptandū nō appetūt. Cum tñ quintiliano
li. vii. dicat. nouerit quisqz quid facturū sit non tamē
ex pceptis. quā in suo natura iuenit vt dīlīū capiat
formā de actionis. nā teste se. ad lu. ep. xxiii. boni viri
auditas tuta est que subit ex bona cōsuetudine et bone
stis dīlījs. Pauci em sunt qui dīlīo se suaqz regunt. ob
hoc more eoz qui ī flumibus natant non transeunt sed
feruntur. s; turpe est nō ire sed ferri Et subito ī medio
turbine rex stupere et querere quomō huc veni. inquit
sen. ep. xxxvii. prudētēs igitur cōsilia querāt nō pre
cise vt audiant sed etiam vt acquiescāt vt veniente pro
speritate leticia subita et īcognita nō sit. vt etiā aduer
sus imminētibus terrere nō oporteat. vnde tulius li. i.
de officijs. fortassis animi et constantis est non p̄tur
bari ī rebus asperis sed cōsilio vti nec a ratione disce
dere vel recedere. vnde boni ingenii est fortunas per
cipere et ante constituere quid euenire posset. et quid
agendum sit cum euenierit. si quis enim hoc fecerit p
speritate non seduretur nec asperitate desperabit.
Ideo in proverbijs sapientum colligitur et dici potest
Quid diu deliberandum est quid statuēdum est simul

nec tamen sufficit consiliū capere nisi maturum fuerit
Conhlia enim leuia quandoque nō dirigunt. sed poti
us deuiant. vnde sorzates. Velox consilium sequitur pe
nitentia maximeq; consilio contraria sunt festinatio et ira.

Capitulum. xi. de facili crudelitate.

rudentis est vt de facili non credat. Vnde pe
tricius. nunquam recte facit qui credit cito.
nam quod cito creditur cito fertur i consultiū
Itaq; nec sapienter viuit nec prudenter Et ergo credu
litas nec suspitionis modū habeat sicut opinio nec cer
titudinem max accipiat. sed se medio modo se gerat.
quia teste varrone i suis sententijs. fides est media et
opinionis et scientie neutrum attingēs. Crudens igitur
non de facili credat quicquid audit etiam famosum si
extiterit. nam plurima sunt famosa que etiam sunt men
dosa. Ideo tulus in secundo rethorice. facta nō famā
spectari oportunum. Etiam terculianus in apologetico
fame non credit nisi sit i consideratus sapiens. quia sa
piens non credit incerto ne forte illud os mendacis sem
mauerit quod sepe fit aut ingenio emulationis aut ar
bitrio suspitionis aut asueta quibusdam menciendi vo
luntate. Vnde alexander didimo et didimo alexandro
scripserunt non fore semper credendum. vnde seneca i
ipolito. Contempne famam. Et libro de quatuor viru
ribus. Prudentis proprium est examinare consiliū et non
cito facili credulitate ad falsa prolabi. sed inquiramus
cur tam facilis est plurimum crudelitas. Multi em facili
me credunt etiam si falsum est quod fieri cupiunt. De
quibus seneca i hercule furente. quod miseri fieri volūt
hec facile credunt. Hic em laudandi non sunt quia eo
rum stulticia credulitatem signit. Sed nec sunt amen
dabiles qui nulli credere volunt nisi videant quod au
diunt. nam teste seneca epistola. iii. ad lucillum. viciū
est omnibus credere et nulli. Et quintilianus causa. xv.
facinus est illud tantum credere quod est de rebus hu
manis actum. prudentes tamen promptius bona quam
mala credere debent. Ipsorumq; auris ad crimina cre
denda difficilis esse debet vt in prouer. sapi. dicitur.

Vnde ovidius libro septimo metamorphoseos. factus
es etasque inbebant Credere aculterium prohibebant cre-
dere mores. que verba sonant sepius diuersa esse iudi-
cia Verumtamen bonis potius est credendum plurimi
tamen potius malis quam bonis credunt. vnde ovidius li.
iiii. de fastis Nos in vicium credula turba sumus Ideo
catho dicit. nil temere credunt. vnde prosper li. epis.
non pateant faciles tenuis rumoribus aures. nam eas
nescire iuuat credere non libeat. nam certior aure arbi-
ter est oculus Inquit gamf. in poe. Sed illud ovidy. i
libro de remedys verificatur. dum sibi quisque placet
credula turba sumus Ideo idem ovi. libro. iiii. de arte
amandi. non cito credideris quam cito credere ledz. Ex
emplum nobis non leue proceris erit. Et ovi. i. epistol
Cur solet magnis rebus melle fides. quia igitur pluri-
morum stultorum crudelitas leuis est. Ideo falsa plurima pro
veris habentur erroresque signuntur Et pro tenendis pro
mulgantur a quibus discedere facile non est si credu-
litate exhibueris. Vnde seneca libro tertio de bene.
non est leue a cognito et dampnato errore discedere
nam superbe stulticie est perseuerentiam dicere quid i-
quit semel dixi qualecunque fixum negocium sit. Tales
enim suos verentur reuocare errores. non est tamen tur-
pe cum ratione mutare consilium. vnde seneca ad lu.
epistola prima. Ceci ducem querunt nos atque sine du-
ce erramus. Et ideo difficilius ad sanitatem proueni-
mus quia nos egrotare nescimus. Hec autem omnia
mala faciunt errores. qui ex leui crudelitate sustinen-
tur Non tamen dico aliquem hominem errare qui possit sal-
tem quantum ex humana perfectione contingit se ab
errore reuocare. nec tamen inde laudandus est sed illau-
dabilior. Et ut verius dicam detestabilis in errore qui
perseuerat. vnde tul. in philippica xxii. cuiuslibet hominis
est errare nullius autem nisi insipientis in errore perse-
uerare posteriores enim cogitationes ut aiunt solent
esse sapientiores. Et idem libro de legibus. non est viri
boni errare et diligere quod per se non est diligendum
vtinam ergo erroribus nullus se implicaret quibus sapi-
entia offenditur et perditur prudentia. Ad quam etiam
obtinendam homo per errores indisponitur. quod teste

Valerio libro nono. temeritati proxim² est error et ad
ledendum per quem hō non sponte sed vanis cōcitatur
imaginationib². culpis sepius se implicat In hoc qui-
dam multi decipiuntur qui error in temeritate fidē rec-
tam credere putāt. Itaq; falsitas veritatis imaginem
sepius mōstrat nūquid enim enūciatio veridica videtur
que iuramentis affirmatur nutibus et signis solidatur
testibulq; firmatur. Nec enim omnia falsitati quādoq;
suppetunt. Ita falsum pro vero sepius accipitur nec d^o
facili vnum ab alio discernitur quādo referens mendo-
sus non creditur. Aut quando auctoritate perficitur ab
ipso prolatum. quid igitur prudens factur² erit aut
falso credet quod nō videt aut disceret. cū tamen dis-
credendi color non affat. reuera si prudens fuerit d^o fa-
cili credet s; d^o liberatione prehabita. Si discerēdi cau-
sa non interuenerit sub quadam temperie absq; temerita-
te se sibi nō dissentire aut saltem nō dissentire poterit
Sapientes em̄ quandoq; nullius errorē formidant vbi
precipue falsitas veritatis speciem detulit. vnde ovi-
libro de remedys. Et mala sunt vicina bonis errore sub
ipso pro vicio virtus crimina sepe tulit. Et arator libro
secundo. repellitur error in diuersa trahens cū spiritus
efficit vnum.

Capitulum. xii. de stulticia.

Stulticia hominem bestys equat. et angelorū
a cetis elongat. Stulticia enim titubare ho-
minem cogit et criminum pondera non sentire
facit. generat vaniloquium. nutus inoppositos dissolu-
tos risus. et omnium maleficiorum genera d^o facili stul-
to contingunt. vnde lactantius libro de vera iusticia.
Stulticia est ī factis dictisq; per ignorantia boni atq;
recti erroratio. Et tulius de senectute. Causata est stulti-
cie inconstancia atq; peruersitas q; omnes eam ad ep-
tam exoptant et ad eptam recusant. Et idē libro primo
de natura deorū. Stulti nec vitare venientia nec ferre
presentia possunt. Discernamus tamen stulticiarum
varietatem. quidam enim stulti sunt eoq; naturalibus
donis ab exordio geniture carent. Horum siquidem

Stulticia excusabilis extitit nec peccata gerit. Similiter etiam post genituram quis a casu non procurato si in eam incidit. aliorum autem stultorum genus est quorum desiderium est histriones haberi et causationibus quosque iritare in plateis dissolutiones ostendere. atque tanto magis gloriari quanto ab eis turpius aliquid fit vel narratur. quibus etiam nulla ad est complacentia nisi in turpibus. et in operibus ab omni ratione discrepantibus. Huius enim miseri et serui sunt. unde tullius libro de paradoxo. Stultorum sententia fuit quia omnes insanunt. Huius enim aliorum crimina detegunt et suorum pro nimia multitudinis obliuiscuntur. Unde tullius in tusculanis questionibus libro tertio. Stultorum proprium est aliorum vicia cernere et suorum obliuisci. Et sicut stultus si qua referat nil utputo refert. Ipsius enim verba nullo pondere digna sunt. Absit tamen ut eos stultos putemus quorum cautela est stulticiam tempore et loco simulare. Plures enim stultis nocere non dedignantur qui tamen sapientibus emulantur. unde catho. Insuper esto cum tempus postulat aut res. Stulticiam simulare loco prudentia summa est. Et ovidius libro tertio de tristibus. forsitan hoc studium possit furor esse videri. Sed furor hic eorumque stulticia prudentia est. Sed huius stulti sunt quorum finis ineptus desideria prava. et mores inhonestatis speciem gerunt excessusque diuine sectantur et omne tempore temporamento contrariantur. Cum tamen seneca epistola. xviii. ad lucillum dicat. Magni inquit animi est medicina malle quae nimia necesse est enim ut exeat cupiditas naturalem modum atque transficiat stultorum mens. quia seque stultorum appetit evanescit eo quod naturae limitibus non refrenatur. Ideo stulti nuncupati sunt quorum leticia vel tristitia amentie modum ostendit. Unde simachus in libro epistolarum. leticia res loquax est atque ostentatrix sui. Quod de leticia stultorum intelligendum est. nam improborum leticia cito ad planiciem cadit eorumque laus et lasciuia nunquam habet concordiam ut exproverbis sapientum colligitur. nempe stulti in singulis extremant et in suis leticis gestis et consultis ita gloriantur ut se posse cadere non timeant. sed teste eunodio. nulla fides letis integra nec dubis. Et gam

fredus i poetria. firenis exemplar habe docearis in ill
casibus in letis semper peyora caue. o igitur stulti attē
dite quomodo vestra leticia tristicia est. exultacō casus
risus planctus. laus dedecus. munera quoq; facta vo =
bis viam perditionis vobis ministrāt. vestrisq; nutibz
stultis hominum tempora vane detinetis criminibus
quoq; in vobis et ceteris fomentum ministratis. Vnd
oidius libro primo de arte amandi. Mens erit apta
capi tunc cum letissima rerum. Et seges in pingui luxu
riabit humo De cetero nimium gaudēt nec sunt attrita
dolore. Ipsa planda possunt tunc subit arte ven? Heu
lamentabilis leticia que veneri famulatur que stultoꝝ
leticia nūcupatur. Attende enim illud ouidy libro de
ponto. Tu modo fac timeas et que tibi leta videntur.
Dum loqueris fieri tristia posse puto quod stulti mini
me considerant.

Capitulum. xiii. de stulto amore.

Atus amor iudicium impedit rationis et in
ppria causa vnusquisq; frequenter seducitur.
Amor enim excecatur et vere iudicare non per
mittit. Prudens igitur si fieri cupis medio interposito
tuam discerne causam et alterum si prestituas. Et de il
lo quod iudicaueris d te ipso arbitreris iudicād. nostri
enim teste aresto. libro .ii. de anima Visum causari sine
medio non posse et obiectū sensui suprapositum. sensa =
tionem impedit. Si igitur tu tibi apm quior sis et imme
diatior quam res quecūq; visui supraposita quomodo
ergo de te iudicare poteris. Tu igitur medium queris
et in alio considera quod d te iudicare cupis quia plu
rimos proprios excecatur amor. Nam vt ex prouerbyis sa
pientum colligitur q; amare et sapere vix a deo conce
ditur quia scilicet raro accidit vt homo sapienter iud
cet de eo quod amat. vnde varro i suis sententiis dicit
nullus tam modeste iudicat sua sicut aliena. Hoc autē
accidit eo q; nemo sibi inuidz. nam olim thobares mag
nus Alexandro dicebat. natura inquit mortalitum hoc
nomine praua et sinistra dici potest eoq; in suo quisq;

negotio ebetior est quam in alieno. Et therentius in
ad elphis. Homine inquit imperito nihil iniustius qui
nihil rectum putat nisi quod ipse fecit. omniumque ho-
minum vere natura est ut aliena melius iudicent quam
sua. Vir igitur prudens ut de apys bene iudicet alie-
na consideret. Sed reuera teste plinio in epistola ad
cornelium. tacitum sue quisque inuentioni fauet. Et quin-
tilianus libro secundo. Aliena quoque vicia magis vult
quisque reprehendi quam sua. vnde lactantius libro de
falsa sapientia. nemo potest de se recte iudicare. sed ali-
ena melius quam sua iudicat. Et tulus libro primo de
officijs. Nescio inquit quomodo sit ut magis in alijs quam
in nobismetipsis cernamus si quid delinquit delinquit
Hec enim omnia proprius facit amor. Vnde seneca epi-
stola vice sima sexta ad lucillum. vna est cathena que nos
alligatos tenet scilicet amor. vnde aliqui sunt qui nihil
rectum nisi quod placet dicunt. vnde inquit oratius in
epistolis. Et ovidius libro de pont. quod fecit quisque
tuetur opus. Et marcialis coquus. qui enim dampnat
sua vota libenter quasi diceret nullus. vnde amandus
Sic mos est hominum quicquid sibi fecerit ipse. vile li-
cet magnam approbat esse tamen. Ecce audiuimus quomo-
do omnes homines in factis proprijs male iudicant.
Et ideo suorum delictorum correctionem non assequuntur
quoniam teste maximiano non intelligenti nulla sequitur
curatio morbi nec solum tamen homines peccata propria
non intelligunt. sed etiam bona que si fecerit subluare
valde contendunt. Iuxta illud Petronij. omnes aper-
tis oculis bona sua computant plurimi etiam alios pu-
tant velle quicquid volunt et in alijs esse quod in ipsis
sentiant. Itaque imprudentissimum iudicium ipsorum est non
tantum quo ad ea que de ipsis iudicant sed etiam quo ad
illa que de alijs ex se ipsis arbitrantur. vnde iulius celsus
libro secundo. que volumus libenter credimus et que
sentimus. alios quoque sentire speramus. Horum autem iudi-
cium fallibile nunc est et sepius erroneum. nec tamen repro-
bo alteri si facias quod tibi fieri petas alium tamen tuis
desiderijs conformem non semper estimabis. attendat
igitur sapientes ut recte iudicent ut proprio amore non
decipiantur. nec etiam virtuti preferant. vnde iuuenal

libro tertio. Summum credo nefas scelus preferri pu-
dozi. quod faciunt plures naturalibus desiderijs sua
crimina imponentes eodemque pacto quo de seipsis ma-
le iudicant frivole se excusant. Heu quam cecus est in-
vicijs amor inquit claudianus in maiori. Prefata verum
tamen desideria nature nullus imponat sed malicie.
Nam vitium omne nature metas excedit. Vnde pruden-
tius summa quies nil velle plusquam postulat usus. sic
victus ut simplex alimonia vestis et una. Expletumque
modum nature non trahat. que verba nil aliud sonant
nisi quod naturale desiderium contentatur habere victum
et vestitum et si ultra desideramus nature transcendere
metas. Absint igitur huiusmodi vana absit amor
inutilis rerum. unde theodolus. Mortales cuncti quid ad-
tendunt adipisci nec si perficiant vite crimina querant.
quia scilicet res sic debent desiderari ut eorum delicta
non committantur.

Capitulum .xiiii. de fortitudine et constantia mentis

fortitudo est virtus qua cetera solidantur et
sine qua in bono non perseveratur. Expedi-
t igitur volentibus spiritualiter proficere ut sint
animo fortes quia fortitudo est qua omnia roborantur
et moderantur. Vnde Aristoteles tertio ethicorum.
fortitudo inquit tenet medium inter timores et auda-
cias. Et tullius secundo rethorice. fortitudo inquit est
conceptio considerata periculorum laborumque perse-
sio Et alibi. fortitudo est verum magnarum et humili-
um conceptio laborisque cum utilitatis ratione persepsio
Et idem quarto rethorice dicit. fortitudo est conceptio
laboris et periculi cum utilitatis ratione et comodorum
compensatione. Et idem in tusculanis questionibus libro
quarto dicit. fortitudo est affectio animi legis summe
in proponendis rebus obtemporans vel observatio stas-
bilis in ditis rebus que formidolose vim repellunt. Ex
quibus omnibus clare apparet quod fortitudo habet in
arduis locum et in gravibus probatur hanc siquidem

virtutē si quis habuerit mias nō timebit immo nec mor-
tem pauebit. quia teste Tullio ī libro inuectiuarū. Ne-
quaquam viro forti turpis accidere potest. Et quimor-
tuis. De gestis Alexādi libro quarto ait. fortium viroz
est magis mortem contempnere quam vitam odisse. Et
Cassiodorus epistola vicesimatertia. Licet sub ccō lau-
dabilis fortitudo sit dum tamē se probandi nō habet
spaciū. oculta est lux tota meritozū. Hec enim virt² ī
aduersis maxime patet. Vñ valerius libro quarto. For-
titer se ī aduersis gerere debet qui aliud quam fortūaz
sentientem in adiutorium sui pudorem conuertere vult
tunc enim vir est a nimo fortis quando aduenientibz
malis et bonis robuste perseuerat. nec tamē optanda
sunt pericula vt fortem se quis ostendat. Sufficit enī
pericula si contingant valde tollerare Vnde seneca ad
lucillum epistola quadragesima septima non sum iquit
tam demens vt egrotari cupiam sed si egrotandū fuer-
it sufficit vt nil effeminate faciam. non enim pati tor-
menta optabile est sed pati fortiter. Et idem seneca li-
bro tertio de naturalibus questionibus. Humano ī
quit animo a bonis artibus robor venit et a considera-
tione nature. Cur enim hominem aut feram aut sagittā
tam aut lanceam timeā nisi quia pericula me expectāt.
vnde lactantius libro de vero cultu. timidi et ībecillīs
est animi aut dolorem metuere aut egestatem aut mor-
tem que omnia si quis non horruerit fortissimus iudi-
catur. qui aut deum metuit illa omnia non metuit. vñ
sualterus libro quinto. nulla rei nouitas. puertere for-
tia debet pectora. quasi diceret q̄ nullus ppter īfortu-
nium debet desistere aut ex fortuna decidere. Illos
tamen fortes non dicimus qui delictoz suoz existunt
defensores qui non ferentur cum male fecerint se vali-
dos nūcupare. quia teste quidio libro secundo sine ti-
tulo. felix qui quod amat defendere fortiter audeat. q̄
diceret q̄ ille sunt felices qui amant que palam defen-
dere audeat. o igitur milites precipue cristiāni assit ani-
mis vestris fortitudo ne subeat demonis versucia viri-
bus si carueritis animos erigite quia vincere vos null²
potest nisi apria libertate succūbatis. vnde sicut ī pro-
uerby sapientum dicitur. nunquā periculū sine piculo

vincitur nihil magnum in rebus humanis nisi animus
fortis. quid enim prodest tua sapientia in periculo si
non prodest quid temporantia si cadere te permittit. om-
nes enim virtutes sine virtute sunt si fortitudo comes
non fuerit. quinimo virtutis nomen fortitudini maxime
competit. nam a viribus virtus et in viribus fortitudo
est. Nimirum igitur si fortitudo virtutis nomen prece-
teris habet. Vnde gualterus in alexandris libro vi.
nihil inquit est quod fortis et ardua virtus deserat in ex-
per tum. mouet enim omnia et omnia temptat Et ou-
libro de ponto. omnia deficiunt. animus tamen omnia
vincit. Ille etiam vires corpus habere facit. Et idem li-
bro decimo methamorphosicos. Audentes deus ipse iu-
uat. Vnde prosper in libro epigramaton. Qui valet in
aduersis onerata ducere vitam. Hic magis est animi
vnde oratius in libro carminum. rebus in angustiis animo-
sus atque fortis apparere potest. Veniam igitur comme-
moremus predecessorum fortitudinem animorumque vali-
tatem. refert enim gustius in abreuiatura pompeii libro
secundo quemodo in narratorio prelio quidam adole-
scens animo floruit valde cuius nomen themistodes.
refert enim quod hostes post prelium innumeras cedes fu-
gam acceperunt quod cernens prefatus adolescens
ad naues hostium fugit. et cum manu dextra nauem
tenuit nec prius dimisit quam manum amitteret qua am-
issa sinistra quoque manu nauem tenuit. qua cursus amissa
morsu nauem detinuit. Itaque nec cedibus fatigatus nec
manibus amputatus victus est. vnde ad ultimum velut
rapida fera dentibus dimicauit ducenta quoque milia per se
eo prelio ceciderunt. Ecce quam laudabilis victoria que
fortitudine vindicata est. vnde seneca epistola. xiii. ad
lucillum. non potest magnos spiritus athleta habere ni-
si sanguinem suum viderit. Tunc enim profectus animum
non proicit. sed cum magna spe ad pugnam descendit
o veniam tantam inhereret nobis fortitudo. exercendo
militiam christianam quantas plurimi pro temporali pro-
tectione habuerunt. Hi enim sunt laudabiles sed illi
multo laudabiliores nec tamen putemus omnes pugnantes
fortes debere appellari. virtutem enim non habent for-
titudinis si illicito titulo pugnant ut inde lucrum spe-

ent. vnde tulius libro primo de officijs. Fortes quoque
et magnanimi sunt habendi non qui faciunt pugnam
sed qui pro pulsant iniuriam. Inuenitur enim qui labo-
ribus susceptis periculisque additis non querat mercē
aut gloriam. Animaduertant igitur seculi pugnatōres
qui lucrum et fastum ex suis laboribus expectant. In
ipsis enim nulla virtus est. nam virtus mercedem ter-
renam non querit. non dico tamen quod fortitudine gau-
dere non possis si damna tua que inimicorum occasione
tulisti recuperare non valeas. Florum tamen adeptio
finis tuus esse non debuit quia preter ista vir armiger
republicam tueatur. Sed procul dubio illud tuly ve-
rificatur in tusculanis questionibus libro primo. nemo
inquit sine magna spe seipsum pro patria offert ad mor-
tem. Utinam tamen spes fiat sub spe non superbie sed
eterne glorie ut fortitudo que virtus est tali spe medi-
ante habeatur.

Capitulum. xv. De perseverantia in bono.

Ene agere parum prodest sine boni operis per-
seuerantia. vnde in proverbijs sapientum di-
citur nihil prodest didicisse bene et facere si-
cilles. nam turpe est bona cepta deserere. vñ
quintilianus libro quarto de oratoria institutione per-
seuerandum est quia sepius et si vires deficiunt animo
tamen perseueremus. nam teste tulio in primo rethorice.
Perseuerantia est in ratione bene considerata stabili-
lis perpetua quod permansio. Illi igitur perseuerant qui bo-
na cepta derelinquant. Diceres forsitan te perseuerare non
posse. Quia teste seneca in theiaste. leue quidem est miseri-
as ferre sed ferendo perseuerare graue est. Et idem in
hercule furente. per multa inquit opera virtus laxari
solet. quibus attentis smirum est si quis perseuerare possit.
Huic autem dubietati respondeo omnibus agendis
modum de bene preberi ut enim perseueres non oportet
ut laboribus incessanter insistas sed ut mala euites et
bonis opportunis bonis intendas et si frequenter bona
facere nequeas saltem dum feceris diu perseuera.

Iuxta illud seneca in edipo. quod sepe fieri non potest
fiat diu Sed quid dicemus de hys qui non gloriantur
nisi ex cogitando meritorum varietate nullamque obserua-
tes stabilitatem. vna etenim die vota ieiuniorum obseruat
altera die studio tempora dispensant. curare in die pre-
termittunt. et contemere non potestem preordinant. et
postea hys omnibus contraria faciunt. rursus vno tpe
velut heremite viuunt et altero publico diuiti assidit
tales enim vna die videbis tam mestos tam tristes tam
marcidos et pallidos vt in se mortui credantur. innum-
erabilesque penas pro regno celorum pati existimantur
Eisdem quoque postmodum videbis in sibus deditos et io-
cis. porcorum ebrietatibus dissolutos mulierum tractibus
infectos et quicquid a sua voluptate subtraxerint hoc
postmodum inepte superaddunt. In ipsis enim nulla
est perseverantia. eorumque ab eis non desideratur nisi fa-
ctus et apparentia. talibus utique prodesse si potius stu-
derent in bonis inceptis perseverare quam si nouitate
meritorum et vt melius dicam apparatus excogitare sollici-
tentur. vnde seneca ad lucillum epistola xvi. Plus opis
est vt proposita custodies quam vt honesta propones. per-
seuerandum est enim et assiduo studio attendendum quous-
que bona mens fiat bona voluntas. Et idem epistola xxii
turpe est credere hominem luctari cum officio quod
semel recepit quia vir non est fortis ac strenuus qui la-
borem fugit. Et oratius in libro carminum Equam me-
mento rebus in arduis seruare mentem. nepe qui vult
et fortis et perseverans fieri potius in bonis crescere
quam incepta deserere debet nec cum fortuna debet mu-
tari. quod tamen instabiles faciunt. vnde ovidius in libro
de tristibus. rara inquit virtus quam nomen fortune
gubernat. que maneat stabilis confugit illa pede. nam
qui cecidit stabili non erat ille gradu. vt inquit boetii. i.
de consolatione. Et ovidius libro epistolarum. cepisti me-
lius quam desinis vltima primis. cadunt dissimiles hic
vir et ille puer. quasi diceret quod constans melius desi-
nit. et alius inconstans faciliter decedit. Sed plurimi se
viros appellant qui femineis moribus titubant minime
que perseverant. de quibus oratius in epistola. quod petit spernit repetit
quod nunc commisit. Estuat et vite disconuenit ordine toto

Quod faciunt inconstantes qui sue instabilitatis calū-
niam locis imponunt. Itaq; loca incessanter mutant.
nec tamen per amplius ab hys bona contrahunt. vñd
socrates Cuidam querenti cur mutatio locoꝝ nihil sibi
prodesset ad eptionem bonorum. respondit quid mira-
ris nihil tibi peregrinari prodesse cum te circumferas.
quasi diceret qui viciosus est non ex mutatione loci s;
mentis variatur et melioratur. Vnde seneca epistola
xxviii. Animum debet mutare non celum. Vastum enī
si ptransieris mare secuntur te vicia quocūq; peruener-
is. quereres quare fuga ista te non adiuet. quia tecū
fugit. Et epistola. lxxix. frequens de loco migratio ista
bilis animi est. Hec enim omnia i deo dicta sunt quia
instabiles viri locum statusq; permutant. Credentes
de foris mederi. cum sit tamen interior morbus. mentē
enim et non extrinseca mutare perhibemur. vñd ora-
ti us libro carminum. Impiger extremos currit merca-
tor ad indos. Der mare pauperiem fugiens per saxa p-
git. o ciues non animū mutant qui transmare currunt.
nunquid plures iuuenes conspeximus quibus paterna
doctrina dicebat. Discurrite per orbem vt sapientes
sitis. Hec discursus iste sapiētes nō facit sed i stabiles
animo. Tales etenī vbiq; sunt et nusquā habitāt. eoq;
vbiq; habitant s; nullibi resident. vñd marcialis ecqu2
Dic mihi quo veniā dic mihi qua te requiram. qui quis
vbiq; habitabit nusquā habitabit. quid prodest igitur
homi laborati vt agrue viuat si nō perseuerat aut quid
iimicos homiēs vincere et vicia nō domare. qui em pec-
catis subicitur et si molas posset deferre nihilomi2 fra-
gilis est. vñd sen. li. vii. de naturalib2 ques. quid est
igitur i rebus hūanis p̄cipuū Et rñd et anio omīa vicis-
se. nulla em victoria maior est q̄ vicia domasse innume-
rabiles siquid fuerūt qui populos et vrbes habuerunt.
Et subdit quid mai2 quā dtra calamitates esse fortem.
et dcludit quid isanio quid anbelo quid sudo quid ter-
rā quid for̄ verso. Multū opus est maius vt a sordibus
discedam2 et a torpore nos ducamus et tantundem in
occultis subtilibus veritatē inquiramus dicit aut p̄ctōr
et vir i stabilis quomō p̄manebo aduersus fortunā dū
videro p̄missa grandia. mūera que nō defacili aī2 resilit

Quæso attende fortunam mutabilem et animum stabilem fieri debere. teste enim seneca epistola octaua ad lucillum. Cogitate inquit nihil esse mirabile præter animum. omnia etiam fortuita lapsa interiuunt. Animus autem bonus perseverat. vnde idem epistola lxxi. Ead inquit virtute et mala fortuna vincitur et bona ordinatè acquiruntur. virtutem intelligo animosam et excelsum. quãquã incitat quicquid infestat. non inquit mix est in tranquillitate non deuti sed illud mirare ubi omnes iacent aliquid stare. Dices forsitan quis stabilem me faciet. nunc enim paupertas me affligit nunc timeo exilium nunc incarceroꝝ. nunc infirmoꝝ. quomodo igitur subsistam. Cui querele respondeꝝ seneca epistola xxiiii. fiam pauper. Et subdit. Inter plures ero exul. Et ubi qꝝ penis aligabor. Ad hoc enim natura me genuit vt corpori graui astringar. Infirmabor cessabit lagor sanitate. vel morte moriar vt melius viuam. in omnibus igitur animus superstat sapientis et constantis. fugiamus igitur fortuita. quia teste eodẽ seneca epistola xxxvi. in mores fortuna ius non habet sed animus ad tranquillum terminum venit qui in eodem habitu est scilicet qui perseverat.

Capitulum. xvi. de inconstantia

Este tulio libro de natura deorum. inconstantia non debet cadere in virum sapientem. vix est tamen qꝝ multi tanquam epicuri nulla volunt stabilitate firmare. vnde narrat seneca libro de constantia sapientũ qꝝ epicuri corpi multum pepercerunt dicentes nõ licet sapientem ferre molestia. qua propter voluntatẽ tanquam felicitatem summã elegerunt. non decet tamen hominẽ mobilitate seu fragilitate sic agitari vt pro quacũqꝝ tribulatione immutetur. imo licet in tribulationibus constituatur. nihilominus tamen constanter debet tollerare. narrat enim augustinus libro nono de ciuitate dei. capitulo iiii. qꝝ licet enneas multas tribulationes haberet in parte sensitua. vsum tamen rationis in mente non perdidit. ideo virgilius de eo inquit. Mens immota manet lacrimæ voluuntur inanes.

qua propter libro tertio de nugis philosophorum nar-
ratur socratem dixisse. sapientem offendi nō posse. imo
aduersus omnem fortunam cōstans et immobilis ma-
net. Vnde valerius in libro quinto de morte socratis.
refert q̄ forti animo socrates. constantiq; vultu poti-
onem venenosam licet mortiferam accepit. et cum eius
vxoꝝ lamentaretur dicens. vir meus innocens moritur
Socrates dicebat. male dqueris. naz si me diligeres cu-
pere deberes vt inocens moriar. turpe est enim morte
dignū mori. Ipse enim socrates omnes mundo seruien-
tes miseros vocauit. nam cum ab eo peteretur quis mi-
ser esset. Ipse respondit miser est qui nūquā miser fuit
quasi. d. q̄ ille miser est qui nunquā miserias mundi su-
stulit. nam veteres legimus ī magnis angustiis perse-
uerasse. et licet onerosa fortuna ipsos persequeretur. ni-
hilominus animo constantes p̄manserunt. narrat enim
valerius libro quinto q̄ anaxagoras philosophus audi-
ta morte filii sui quā maxime diligebat immutatus per-
mansit. vnde sibi ea anūciata ita respondisse refertur.
rem inquit nouā seu expectatā non annūcias. sciebam
enim q̄ omne natū ex me esset mortale. Sciebam īsuper
q̄ sicut nullus moritur nisi prius vixerit. ita nullū vivit
nisi moriturus sit. Ibidē etiam recitat valerius. xeno-
doxes audita morte sui primogeniti mīme d̄motū fuit
vnde dum sacrificaret et coronam ī capite haberet. vt
mortem filij sui audiuit coronam d̄ capite pro lamenta-
tione tantummodo deposuit. Cū tñ interrogaret qualif
mortuus fuisset. sibi relatum est. q̄ in bello pugnan-
do mortuus esset. quo audito ipse xenodoxes statim co-
ronā reposuit. et subiuramento sacrificioꝝ affirmabat
q̄ plus gaudebat de virtute filij quā d̄ bellando habe-
bat quā de ipsius morte tristaretur. Ex hijs igitur pa-
tet q̄ predictorū virozū animus fortuna perturbari nō
potuit. Vnde valerius libro septimo de quodam alio
philosopo narrat. q̄ cum filij eius sibi ablati fuissent.
omniaq; bona dissipata interrogatus fuit quid perdi-
disset. ipse autem respōdit q̄ nihil. dicens omnia mea
porto mecum. quia scilicet virtutes et scientias in ani-
mo secum gerebat. nec tamen in solo virili sexu talem
mentis constantiam. Legimus p̄mo etiam in muliebrī

fragilitate perseverantiam commemoratam reperimus
narrat enim ambrosius libro tertio de virginitate. quod
mater quedam eiusque filia in tantum amaverunt castita-
tem. quod maluerunt in flumen precipitari quam lubrici-
tatis de decoze contaminari. Unde cum violari se time-
rent se mutuo amplexantes. et quasi coreas letas duce-
tes in flumen se proiecerunt. Insuper augustinus primo
de civitate dei de lucretia narrat. quod cum a tarquino vio-
lata fuisset. parentes statim advocavit et pregradi ani-
mi constantia parentibus presentibus se interfecit le-
gens sue castitatis integritatem violatam fuisse. si igitur
muliebris animus morti non pepercit. vir igitur fortis per-
seueranter in bonis operibus permanere debet atque vi-
cia constanter debet detestare. unde seneca epistola
liii. nunquam inquit cum viciis satis litigamus. Ea igitur
persequi debemus sine modo et sine fine. Nam in viciis
non est modus neque finis. quia mentem sine fine lani-
ant. si igitur extrahi non possunt cum illis potius cor est
evulendum. Ex hiis concludamus constantiam maximam ha-
bendam ad mala deperenda. Huius autem temporis nul-
la est constantia viroque sed fragilitate imminente. mo-
dicique timoris occasione decidunt. Quos tamen ut ve-
terum constantiam memoremus. narrat enim veterius li-
bro quinto capitulo vi. quod vir quidam dictus codorus
morti se exposuit etiam ultra vires ut sui victores defi-
cerent. unde augustinus libro quinto capitulo xviii. de
civitate dei. narrat de quodam qui se in foueam precipita-
uit eoque audiuit a deo fuisse dictum quod romani perdid-
erunt id quod optimum habebant. narrat etiam de bru-
to qui filios suos occidit qui fuerunt contra rempubli-
cam. unde poeta. natos que pater noua bella manen-
tes ad penam pulchram pro libertate vocavit. Idem nar-
rat de alio qui filium occidit eoque contra voluntatem im-
perii fecerat licet pro patria pugnasset atque vicisset. nam
estimabat peius imperium contemnere quam absque volun-
tate imperii etiam pro patria gloriose vincere. Huius igitur
exemplis colligimus antiquos constantes fuisse. ideo
que famosus atque ratione sue animositatis nomen acce-
perunt.

Capitulum .xvii. De constantia.

Vllum redditur laudabile opus si constantia
desit. vbi autem quis permanet constans sui
operis precium adipisci meretur. ne mpe con
stantie veritatem predicat. iudices prauos redarguit
et omnium virtutum genera ad salubrem portum dū
cit. nūquid diogenes veritatem singulis dicere nō for
midabat. narrat enim valerius libro sexto qualiter ari
stipp² diogeni olera lauanti dicebat. o diogenes. si dio
nifio adulari velles talia non ederes. cui diogenes Si
tu inquit edere velles dionifio adulationes non dares
Ecce quanta viri constantia. qui maluit pauperiem fer
re pro veritate dicenda quam adulari et exinde ditari
Sed nec in solis viris constantiam reperimus. sed etiā
femias animo fortes extitisse legimus Vndē narrat va
lerius libro quinto qualiter mulier quedam absq; deme
ritis a philippo condemnata constanter dicebat. o
phillippe vtinam ventrem tuum magis sobrium iuenis
sem. nam cras tui crapula non est iusticie amica. Hys
igitur verbis coegit eum d̄ causa sua iquirere et iustiz
iudicare. Insuper narrat qualiter cum dionifius tiran
nus propter nimiam crudelitatem deberz succumbere.
mulier quedam alta voce orabat. vtinam dionifius iū
lumis esset. quod cum audisset dionifius ipsam interro
gauit cur hoc diceret. ipsa autem respondit. cum essem
puella tirannum crudelem habuimus crudelior succes
sit. tu autem tertio adueniens ceteris crudelior fuisti
Deto igitur vt maneat timēs ne peiorē post te habea
mus. Ecce quanta mulierum constantia que veritatem
dicere non erubuerunt. Laudanda est igitur virtus cō
stantie vel fortitudinis. quam si quidem virtutem Mo
crobiz legitur libro primo sic descripsisse fortitudo seu
constantia est animū super periculum erigere. nihilq;
nisi turpia metuere. fortiter aduersa tollerare et humi
liter prospera. qui enim hac virtute caret nullam in suis
operibus prosperitatem habebit vel obtinebit. nam p
ipsam constantiaz martires preualuerunt confessores
vsq; ad obitum perseuerauerunt et principes domitari
meruerunt. narrat enim valerius vbi supra libro quinto.

Qualiter pompeius cuidam viro antiquo suam etatez
improperavit dicens ipsum mortuū fuisse in senectute
et exinde resuscitatū. cui senex respondit non mentiris
inquit pompeie. quia cum mortuus essem iui ad inferos
ibi vidi multos de te adquerētes eoq; iniuste p te ademp
nati fuerunt atq; perditionis eoz causa fuisti. verū tam
tunc temporis magnū erat pompeio malū aliquid di
cere. viri igitur cristiani constanter in via domini am
bulare debent nō timendo eos qui occidūt corpus sed
in domino fiduciam constituere. vñ tul. m. ii. rethorice
afidentiam sic descripsit. confidentia iquit est virtus
per quā magnis et honestis rebus animus cū spe certi
tudinis fiduciam collocabit. Hanc tamen fiduciam plu
rimi non habent. quia neq; in deo neq; homibus confi
dunt. cuius oppositum legimus de alexandro secūdū
val. li. ii. qui cū ifirmaretur. et suū medicus nomie phi
lippus potionem ei dare vellat. tūc quidā dicit p men
on alexandro scripsit vt caueret ab insidys philippi. cū
litteras cū legisset potionē idilate sumpsit et philippo
litteras legendo tradidit. Itaq; prius potionē sumpsit
quā medico nūciaret suspicionē. narrat etiā ibidē q; cū
alexander audisset quendam familiarem multa mala d
eo dixisse relator em respuit dicens. nō est iquit credibi
le vt nō diligar ab eo quē tanto tempore amaui. confi
dentes igitur icedamus de deo nō solū de proximo cō
fidentes. nam iacob claudicabat. et tamen preualuit.
quia dominus cū illo erat narrat enim valerius libro. iii.
Qualiter cuidam claudo i acie existenti vnus impropera
uit dicens quid ibi faceret. Ille respōdit ppono pug
nare et nō fugere. quia claudus fugere nō potest. Licet
cū claudus esset tamen afidebat. narrat insup de quo
dam cui dicebatur q; sagitte aduersariorū ppter multitu
dinem obscurabāt selem. ipse respondit i vmbra spacia
ri delectabilius est. Hoc enim ex magna afidentia dice
bat. insuper de quodam ibidem narratur. cui cū diceret
q; muri castri quod obsidebant erant excelsi. ipse respō
dit. p mulieribus alti sunt. sed non pro viris qui ipsos
fecerunt. Constanter igitur et confidenter speremus
in domino. quia teste ppheta. qui sperant i domino nō
confundentur.

Tractatus quartus libri secundi est de virtutibus capitalibus Cuius primum capitulum est de humilitate.

In glorioſi humilitatis gracia deo placuerunt
Vnde narzat. gregorius in dialago libro primo
capitulo xv. qualiter Constantinus humili-
mus fuit. Nam cum quidam ipſius conſtan-
tini audiſſet famam. acceſſit vt videret ipſum. quem
cum vidiffet ait. Ego credebam iſtum hominem gran-
dem eſſe. ſed nichil habet d' homine. quod cum audiſſet
conſtantinus. gracias agebat dicens: tu ſolus es qui
oculos in me apertos habuiſti. Ecce magis hic amant
deſpicientem quam laudantem. vnde Auguſtinus ſup
Iohannem omelia prima. Vera inquit humilitas eſt in
nullo ſuperbire: in nullo murmurare: in nullo ingrati
eſſe vel querulum: ſed in omnibus deo gratias agere.
Et idem auguſtinus in epiſtola. xxxvi. Non eſt inquit
alia via ad obtinendū veritatem niſi humilitas. quia ea
vnulquiſq; ſeipſum cognofcit. Et ibidem narzat d' quo-
dam rethorico qui cum interrogaretur quod p̄ceptū
in rethorica magis eſt obſeruandum. reſpondit q̄ pro-
nunciatio. Et cum ſecundo tertio et quarto ab eo idem
peteretur: ipſe pariter idem reſpondebat. Sic inquit
Auguſtinus. quotiens de p̄ceptis humane legis in-
terrogas me quod magis obſeruandū: nil aliud reſpō-
dere licet: niſi ſerua humilitatem. que quidam humili-
tas non errorem ſed ſcientiā gignit: ſi vera fuerit. vnde
Anſelmus libro de ſimilitudinibus capitulo. xxvii.
Septem inquit ſunt gradus humilitatis. quorū primus
eſt cognitio ſui. ſecundus eſt dolor de culpis p̄petra-
tis. tertius eſt ſui peccati deſſio. quartus voluntaria
perſuaſio ſcilicet q̄ fateatur ſe peccatorem. quintus de-
temptus ſui. ſextus tollerantia iniuriarū. ſeptimus gau-
dium humilitatis. Quorundam tñ ſcientia non humili-
at ſed inflat. quo ad hoc tamen non ſcientia ſed igno-
rantia eſt. quia teſte gregorio. xxiiij. moralium. Vera ſci-
entia non extollit ſed lamentari facit. vnde dicit Eccl. i.
qui addit ſcientiā addit et dolorem. vnde bernhardus
de gradibus humilitatis. humilitatem ſic deſcribit Hu-
militas eſt virtus q̄ veriffima ſui agnitione ſibi ipſi quiſq;

valescit. Ideo humilitatem Augustinus suadet super
johannam omelia xv. dicens Vt omnium morborum cu-
pido et turpitudine curaretur descendit filius dei et hu-
milis factus est. Si ergo te pudeat imitari humilem
seruum humilem deum saltem imitare. unde math. xi.
Discite a me quia mitis sum et humilis corde Et greg.
xxiii. moralium. quanta igitur humilitatis virtus est
per quam deus sine estimatione vivebat homo licet mag-
nus esset factus est paruulus. Item iheronimus epif-
lxxxvii. Illam inquit sequamur humilitatem quam deus
docuit quia multi eius umbram. pauci vero veritatem
attingunt. Sufferantur igitur omnia figmenta verborum
cessent simulati gestus quoniam non ceremonia sed in-
iurie patientia humilem probat. Attendamus enim quo-
niam per humilitatem virgo sublimata est et omnis su-
perbia postulat casum. nam pheton cecidit superbus.
vt dicitur primo methamorpho. Et thedaly filius aera
scandere volens precipitatus est. romaniq; sua superbia
subiecti sunt quoniam superbis deus resistit teste pro-
pheta. nam et humilitatis exemplum a cristo suscepit
omnesq; superbos legimus deiectiones. Nunquid superbia
babilonis linguas diuisit. vt dicitur in gen. nunquit
Ammon propter superbiam suam ab omnibus adorari voluit
sed in patibulo suspensus fuit quod parari fecerat. He-
ster tercio. nunquid propter superbiam balthasar in-
terfectus et nabuchadonosor de solio eiectionis est dan-
ielis tercio. nunquit Michanoris superbia debellata
fuit. primo machabeorum octauo. Et Antiochus pro-
pter superbiam insanabili plaga a domino percussus. vt
dicitur secundo machabeorum nouo. nempe sicut fecit
superbia casum. sic et humilitas exaltat. nam David
fuit minimus inter fratres suos super quos tamen ex-
altatus est. vt patet primo regum sedecimo. rursus
Manasses precessit Effraim. qui tamen Effraim bene-
dictionem recepit. vt patet genesis vicesimo octauo.
nunquid Adonias natus est ante Salomonem et tamen
Salomon obtinuit regnum vt dicitur secundo regum xxiii.
Illi ergo maiores fuerunt qui tempore posteriores et
corpore minores fuerunt scilicet humiliores. Qui autem
ambitionem permauerunt mox per ruinam consumti sunt

nam Chozē et sui simplices perierunt quia dominū am-
bierunt et Moysi detrahebant. Itē absolon abiens reg-
num et detrahens patri deiectus est secundo regū. xv
nam abimalech procurabat dominū sed postmodū in cri-
mina maxima incidit quoniam fratres suos occidit.
Et roboam ambitiosus pessime regnavit. tercio regum
xiiij. quomodo enim fieri poterit vt sistat firmo gradu
superbus. nā qualiter fixus erit qui violenter scandere
aliosq; transcendere presumit. nunquid precipue lu-
geat cum nullū violentū perpetuum natura teste. fasti-
dianq; superborū fundamento caret ratione cum nō ro-
bozetur alias superbia non esset. qui em ratione erigūt
superbi nō sunt Sed nunquid difficile est id permane-
re quod in altū emmet si fundamento non solidetur.
Ecce vides superbis dei iudicio congruere casum.

Capitulum secundum de humilitate quomodo exaltat
et superbia depimit.

Et humillitate exaltatio est. Ideo apostolus se-
cundo chorin. ultimo dicit. Ipsi vos probate
an agnoscatis vosmetipsos. q. d. q; homo ag-
nosens semetipsum defacili humiliatur. Ideo
beat² augustin² in libro soliloquiorū orando dicebat.
vtmā nouerim te et nouerim me. nā; qui cognoscit se
videt. quia cinis et putredo est Vnde gen. xviij. dicitur
qualiter abraham loquens cū deo. dicebat. loquar ad
deū meū. cū sim puluis et cinis. De cognitione hac lo-
quitur bernhardus super can. omelia. xxxvj. dicens vo-
lo inquit p̄funde animā scire p̄mo seipsa; quod postu-
lat ratio ordinis. quoniam apud nos sumus primū no-
bis. Talis etiam scientia non inflat sed humiliat. vnd
Mozobius libro primo narrat qualiter in fronte tēpli
appollinis scriptū erat. hec est via ad beatitudinē si te
ipsum agnoueris. vnde vox d̄ celo descendisse creditur
dicens scito teipsum. vt tradit polieratus libro. iij. ca.
ii. cui deozdat Iuuenalis dicēs q; ista vox de celo descē-
dit dicens gnotos olitos id est scito teipsum. nā aug²
iij. de ciuitate dei. ca. i. Scientiā iquit celestiu atq; ter-
restriu magnā estimat humanū gen². Sed p̄fecto me-
liores sunt qui h̄modi scientys seipsos nosse p̄ponūt.

quia laudabilior est animus cui nota est sua infirmitas
quam qui ea non respecta vias siderum scrutatur Insuper
bern. sup can. omelia xxxvi. Superbia iquit ignorantia
est tui qua cum melior estimas quam sis tua Deceptrix
agnitio esse mentis. Nam vicia sepe virtutes fore se si-
mulant vt ait gregori² xxxi. moralium ponens exempla
et dicens. q^d dissoluta misericordia pietas habetur et
pertinacia constantia creditur iactantia libertas voca-
tur. pigritia maturitas nuncupat. inquietudo sollicitu-
do nominatur. et sic de alijs. Multi igitur sibi ipsis me-
tiuntur dum sua vicia virtutes putant. et se ignorantes
crimina multiplicant Homo igitur examinare debet ad
scientiam. vt quod malum est corrigat. et quod bonum
teneat. nam de sanctis animabus in Ezech. legitur q^d
corpus eorum erat plenum oculis. Et hoc de viris iustis
grego. exponit sup ezech. li. primo ome. vii. et xxi. Ce-
terum Hugo de claustro anime. Sicut inquit conuentus
hora statuta ad capitulum defluit vt mala corrigat. Sic
ro ad secreta cordis debet diuenire. Et quod nephas e-
corrigere. Iuxta illud isaie. xvi. Preuari catores redite
ad cor. Et ibidem. lxiii. reduc me ad memoriã vt iudi-
cemur sicut quonia cogitationes iustorum iudicia. Prouer. xii
non quidem iudicia ad iudicandum seipsos. iuxta illud eccl²
xxi. precuere prior in domum tuam et illam aduoca ad cor
Et ezech. iiii. labia eorum reflexa intrinsecus per circuitum
Quod quidem grego. libro. ii. omelia. ix. exponit de vera
cognitione sui ex qua sequitur humilitas. vnde Seneca
libro tercio de ira narzat qualiter sextus omni die se inter-
rogabat qualiter vixisset sicut alias tactum est pariter
etiam quisque facere debet. Veruntamen sicut ait gregor.
sup ezech. libro primo omelia. ii. Sicut aqua percussa seu
mota non representat imaginem intuentis. sic anima in
quieta seipsam agnoscere non potest. tunc anima est in-
quieta quando humanis sollicitudinibus occupatur.
Si vis ergo teipsum cognoscere intra cubile domus tue
et exclude omnia propter deum vt docet Aug². in suis medi-
tationibus. Si quis enim ad hoc perueniat vt sua cog-
nita fragilitate clarissime deludat se mortis expecta-
tozem assiduam peccatozem fore se cernet se cinerem se vi-
dem immundum ignarum immemorem beneficiorum dei.

His nempe cognitis non erigetur in altum. Vnde lac
tantius non laudibus herebit sed humili planctu fa-
tabitur eos tantummodo laudibus dignos quorum mens
tendit ad supna preuo sincero contemptu sui. o vir pite
quid tibi peritie aut lecture profunt si te tibi propin-
quū ignozas et agnoscis intuitū siderū forsan cunctoꝝ
motus pprios et actus planetarum situs que forsitā
vsq; adminuta queis et peccata tua grauissima nō cer-
nis. Scis tamen quia nihil tibi facilius vlt̄ vtilius quā
si vera tui agnitione conuertaris. obstat fortassis vanū
seculi lumen cuius intu. tu mens excecatur veritatez et nō
perpendit eius dedecus seq; supra se non reflectit.

Capitulum terciū quomodo humilitas facit hoīes ac-
ceptos.

Humilitas hominem reddit acceptum amabi-
lem et sublimem quādo precipue humilitas
non est coacta. Vnde arist. v. metha. Qui hu-
miliatur sponte melior est quā qui humiliat̄
vi. Si em̄ humiliaris te rennuente que gratia tibi. Tūc
enim mereris qñ in medio voluptatū et honoꝝ teipm
corde vitupendis. Vnde Bruno. Humilitas est virtus
qua homo verissima sui cognitione vilescit. Ideo seneca
ad lucillū epi. vii. redigete ad parua ex quibus cadere
nō posses. vnde valerius maximus libro. iiii. refert. qz
cum valerius omnia insignia sub titulo consulatus accepiss̄
tunc fastigiū magistratus ad humilē habitum dedux-
it omnemq; superbie fastum contempsit. vnde prudenci-
us libro de conflictu vicioꝝ. Humilitas inquit intendit
gressum mediocriter omniaq; parce erigit. Et ovidius
libro tercio de tristibus. Tu quoq; formida nimium
sublimari semper propositiq; tui contrahi vela pre cor-
nam teste Horatio libro epistolarum. Parua
decent. omnis est autem homo paruus. quare versu-
ficatoꝝ ait spernere mūdum spernere nullum spernere
sele spernere corpus proprium quatuor hec bona sunt
o quanta eorum stulticia qui in seipsis gloriantur. non
aduertunt enim omnes supbos corruisse sed potius p-
sidia vbiq; petunt nullum reuerentur nulli obediūt luc-
iferiq; vidēt vestigia sequi eoq; de bonis si habuerūt

deo gratias non impediunt et si fortuna ditabit eos
tunc deum negligunt et postponunt seipsosque deificos
putant. legimus tamen quod xenophon sacrificaret et deum
reuereri non pretermisit licet maiorem filiorum suorum
in prelio cecidisse ipso sacrificante audiuit ut refert va-
lerius libro v. Hoc enim superbia hodie fieri non permit-
tit. tanta est enim ut si quis nedum filium immo etiam
nocuum aliquid acceperit statim insurgit blasphemat
deum irreuerenter et ceruicem contra deum omnipotē-
tem erigere non formidat. Hec quam stulta superbia que
deo submitti recusat. nam teste virgilio in buccolicis.
A loue est principium sed a deo est omne bonum ad cuius
obedientiam homo conditus est. Sed transgressionis
primam preuaricationem superbia creauit. Ut mam igitur
illi obediremus cuius imperium mens vitare non potest
cuius dominum toti prehdet orbi. Illi queso obediamus
cui obedire seruire est. Cui seruire regnare. De qua
obedientia dicit hugo. vera obediencia inquit. est per
amore dei seruire. mandatum dei plurimi tamen non
dei mandatum sed proprium arbitrium sectantur. unde
Cassiodoro epistola lxxiii. Animus dolosus non sequitur
dei arbitrium sed suas explicat voluntates. unde ther-
entius in adelph. quid tu illic agis nemo obtpat pauci
enim obediunt deo. Cum tamen versus in geor. libro quarto
dicat Est legum seruanda fides superna voluntas. quod
mandat fieri que iubet parere necesse est. veruntamen nul-
lus diuinas infringere timet tantaque hominum temeritas
ut suum nutum diuine preferant legi maioraque legum sta-
tuta contempnunt. Minime igitur maioribus obediunt.
Iuxta illud Salustii cathe. quomodo poteris in minori
negocio legem tenere si eam in maiori neglexeris. nam
leges sunt sicut tele aranearum quibus infirmiora animalia
capiuntur et validiora non. Sic leges obseruare pau-
peres coguntur et a superbis leges spernuntur. ut ponit
valerius libro vii. unde Horatius in epistolis. Sunt
qui turpe putant parere minoribus et que iuuenes didi-
cere senes recusant fateri. Hec enim superbia facit bonis
que moribus obedire non permittit. Superbia homines
reddit ingratos dei hominumque beneficia cognoscere dis-
suadet. quot sunt enim qui superbie tumore seducti.

parentes fugiunt pauperes a quibus bona primitus
suceperunt. Alij quoque suos magistros reuereri vezentur
a quibus eorum doctrina exortum cepit. o superbia fa-
cis ut homo seipsum negligat beneficiisque accepti ime-
mor fiat et ingratum eum reddis cui maxime congruit
beneficia cognoscere suscepta eoque me est ratio et mens
qua singula talia agnoscere possunt. unde de ingrati-
tudine loquens seneca libro primo de beneficiis. Inter vicia in-
quit maxima nihil est frequentius quam ingrati-
tudine animi. Et ibidem libro. ii. quidam inquit fortune gratias
agunt et in angulo erit non ad aurem. Et subdit ingra-
tus est qui remotis arbitris agit gratias. Idem epi. r.
ad lucillum. nihil carius estimamus quam beneficium
quod diu petimus nihil vilius quod cum cepimus ingra-
tum sumus. quod verum est apud superbos. sed humiles bo-
na suscepta agnoscunt suaque gratitudine vendicant amicos.

Capitulum quartum de superbia fugienda.

Superbia est eleuatio indebita mentis que iure
meretur casum hominem infatuat amicitiam
seperat generat iurgia patientiam tollit excessus
suadet correctionem respuit eloquium tume-
scere facit. mores elatos reddit. deprecari dissuadet.
se flectere non permittit. nullumque vicium magis pro-
prie demonibus hominem equat. unde Plautus in au-
lularia. res nimis singularis est homo superbus non pa-
tiens. nam superbi minores despiciunt maioribus inui-
dent et ab equalibus dissentiunt. unde sicut in prover-
sapiantum dicitur. Cito fit ignominia superbi gloria. nec
tamen illos existimo superbos qui famulatum hominum
sic accipiunt quod eos non contempnunt. unde seneca ad
lucillum ep. xlvii. In homines inquit similes nobis non
agimus superbiam minimamque seruitutem exigimus. verum
quod corpus famulari permittimus sed non minus apre-
ciamur. Ipsos enim fratres eadem natura nobis proge-
nuit. Orochdolor tamen superbia die in diem crescit
illi quoque qui superiores sunt nobiliores volunt nuncu-
pari. iuxta illud salust. in iugurtino. Superbia ratione
nobilitatis malum est. Hic enim ceteros rusticos vocat

conditiomsq; seruilis eo tamē pacto quo ceteris inuri
antur se ignobiles fore ostendunt. Nobiles enim non
sunt nisi qui faciunt ea opera que nobilia sunt. Si em̄
adest fortuna prospera cur superbiunt scientes qd soli
da non est. vnde tulli2 libro primo de offi. In reb2 aut̄
prosperis superbia fugiēda est et arrogancia. nam ad
uersas res et prosperas in moderate ferri leuitatis est
scilicet in sapientie. vtmam superbi verifcatoris docu
mentum mente conspicerent. Mit enim. vnde superbit
homo cuius conceptio culpa nasci pena labor vita ne
cesseq; mori vana salus hominis vanus labor omnia va
na. Inter vana nihil vanius est homine post hominez
vermis post vermem fit cinis. Heu heu sic cedit incin =
erem gloria nostra suum. vnde primas. Si tibi gratia
si tibi sapientia formaq; detur. sola superbia destruit
omnia si committetur. Et prosper libro epig. sola est in
numeris armata superbia telis quia scilicet sola super =
bia infinitas sagittas gignit peccatorum. vnde ironice
iuuenalis libro. iiii. superbis ita loquitur quia tu galli =
ne filius albe vos vilis popul2 nati infelicibus omnes
que verba pretendunt vt nullus p̄sumat de semine vel
matre iactare seipsum. omnes enim eiusdem nature su
mus nec pulcritudo debet signere fastum. veruntam
en teste cundi. libro primo de fasto. fastus inest pul =
cis sequiturq; superbia formam. si tamen attenderent
pulcri se turpes futuros. clare cernerent eorum gloriaz
existere vanam. Inquiramus igitur vnde oriatur i hom
ine fastus aut presumptio. si enim ex malo tunc super =
bie occasio non est. si ex bono cur superbit cum non ab
ipso sed ex deo sit. Stultus est enim qui de non suo iac
tantiam facit. vnde gualterus libro secundo in alexan
dreiodos. Parcite mortales animas ex tollere fastu.
p̄cite victores igrati viuere summo victori vires scep =
trum diadema triumphos. Diuicias clare qui potuit
auferre valebit. Itaq; omnia bona ex deo sunt. Si quis
etiam ex bonis superbiam accipiat bonis iam caret. vñ
prosper in libro epig. quod quis non cecidit proprium
sibi viribus aprat. Hoc ipso quo se stare purat cecidit.
Ecce vides omnem superbiam postulare casum licitaq;
ratione carere. Nam fastus hominis non ex ratione sed

ex mera stulticia deriuatur. itaq; stulti omnes illi sunt
qui de sua fortuna aut sapientia superbiunt qui cet er
is se sapientiores existere credunt qui doctores eos se
posse instruere presumunt dicente varrone in suis sen
tentijs Contra omnes sapere decipere est. id est non
sapere. Et tulus libro de achada. Inepte quis mimeruā
docet et siluester pudet docuisse mimeruam. euanescent
igitur mundi sapientes quorum superbia mera insipie
tia est. Ambiant enim principatus domi na plateas
familiam et seipsos non possident seq; ipsos ignorant
vnde seneca libro de quatuor virtutibus. ne inquit in
re altiori te ponas in qua stanti tremēdum descenden
ti cauendum est Et ibidem epistola. lxxiii. Ambiciosus
non tam iocundum est multos videre subiectos quam
grane ante se habere parem. Nec enim ambiciosorum
stulticia est sibi parem pati non posse alijsq; preesse p̄
optant sibi autem si preessent superbia non tumescer
ent. vnde in prouerbys sapientum dicitur. vis habere
honzem do tibi imperium magnum. impera tibi nullū
enim imperium utilius quam sibi ipsi imperare. vnde
socrates Stultum inquit est vt imperare quis velit alys
cum sibi ipsi imperare non possit. Et Eulgentius libro
secundo metologiarum. qui plus querit esse quam li
cet minus erit quam vellet. si quis igitur ascenderit sic
scandere studeat vt cadere nō oporteat. Vnde Mezzo
buis in libro saturnaliū Ad summum inquit gradum
claritatis cum veneris egre consistes et citius quam
ascendas cades. Ve autem regibus et principibus qui
gloriam mundi quasi perpetuam arbitrantur. casus em̄
non habent timorem quia forte non cognoscunt deum
maiores. De quibus sidonius in suo epistolari libro se
cundo sicut inquit hominibus reges imperant. ita do
minandi desideria regibus dominantur. Cur igitur su
perbiunt reges. Hys em̄ subseruiunt quibus preesse se
iactant. nam si rex bonus es tunc sollicitaris quid faci
at seruus vt malū corrigatur bonumq; premiatur. Stu
des enim quid imperabis quoniaz remp. defensabis
quas leges facies quibus officia cōmittes quo pacto
emulos detabis quo tramite amicis dplacebis. In hys
em̄ oibus tibi famulantib; subseruis. cur igitur supbis

Diceret enim quod hec omnia aliis committes quomodo
igitur regis reuera rex non es nisi populum regas que
si rexeris ut prefertur famularis. Absit igitur ut super
biam ex domino suscipias quod fecisse legitur alex. vnde
valeri. libro viii. fastus inquit alexandri pectus in faci
abile laudis accepit in numerabilesque mundos audies
fore a democrito eos concupiuit. Fleu inquit me miser
qui mundo vno dotatus sum. Cui alexandro ut refert
thartius quidam dixisse fertur. Si inquit corporis tui
magnitudo animo par esset orbis te non caperet. Vna
enim manu orientem et altera occidentem attingeres.
Sed quid respondit. Ignoras nunquid arbores magis
nos diu crescere postmodum tamen vna hora extirpant
Ex hiis principes omnes documentum accipiant et super
biam si quam gerunt deserant. Quia teste gualtero in li
bro alexandreidos. quam frivola gloria mundi quam
rerum copia fugitiva hominum. Et plautus. qui preesse
cupit prodesse recusat. Magnus alexander mihi exem
plum est cui non sufficit orbis. Postmodum sufferat exci
sa defossa marmore terra. quinq; pedum fabricata domus
quam nobile corpus exiguo requieuit humo. que omnia de
cludunt superbie fastum vitare debere.

Capitulum. v. de vana gloria.

Nam gloria ideo sic vocata est quia inuti
lis et vana est. et sicut stulti hi merito arbi
trantur qui viribus se putant diuites fieri. Sic
stulti videntur hi quorum desiderium et sol
licitudo vanitas est. De quibus Horatius in libro ser
monum. gaudent pro nomine molles agricole. Et Aua
nus. Sic quocumque noua sublati laude tumescit. Et
Marcialis coquus. cum voco te dominum noli tu capere
fastum. Sepe etiam seruum sic resaluto meum. nam
plurimi in solis vocibus gloriuntur et ex honore vano
in seipsis tumescunt proprioque ore laudibusque se extol
lunt. quos redarguit catho dicens. non te collaudes
nec te culpaueris ipse. Hoc faciunt stulti quos gloria
verat manis. quid dicemus tamen quia singuli gloria
ex operibus expectant. Vnde narzat Valerius libro ix
quod cum suffodes iam senex tragediam pro certamine mi
sisset audiens se vicisse et superasse pro gaudio expirant

Et plini² in ep. ad Arzanum Necesse est vt laudis sue
spacio et cursu et peregrinatione quisq; letetur Eandē
sententiam tangit tul. in tul. ques. libro. i. Nos inquit
aliter ars omnesq; intentum ad studia glorie habentes.
Quibus omnibus attentis quibusdam apparet ex opi-
bus posse gloriam capere congrue Huic aut dubietati
respondendum sic apparz Nam si bene feceris si te bn
fecisse leteris nec vana gloria utilis est Sed obest si d
tuo suscipias opere gloriam quam deo non referas et
de quo gratias deo humillime non impendas. Talis
enim gloria non tua est sed dei. Si em ex bono opere
sic leteris q; tamen deo regratieris tua tunc leticia nō
est manis quia bono limitat fine Sed illa gloria vana
est et manis quam ex te et in te accipis qua mediante
primum despicias inflarisq; et iactantiis tumescis. Ab
sit hoc a iustis gloria hypocritarum est quorum opera
ficta quoz etiā merces vanitas ē. De quibz tullius lib.
primo de offi. totiz inquit iusticie nulla capitalior quā
eorum qui quod agūt simulant vt boni viri videantur.
Et ideo libro. ii. ibidem. omnia ficta celenter tanquā
flosculi decidunt nec simulatum quicquam potest esse
diuturnum Et libro. iii. Homines aliquid agētes et id
simulātes p̄fidi sunt impbi et maliciosi nullū em illoz
factū vtile esse potest. nā teste eodē tuliz li. de amici-
cia. omnium rerum simulatio viciosa est. tollit enim iu-
diciū verū. nec tamen reprobandi sunt qui peccata sua
tegunt ne peccandi occasionem alijs prebeant. Sic em
agere hypocrisis non est sed vera est eorum gloria qui
non ad aliud se bonos ostendunt. nisi vt glorientur et
laudes habeant et promoveantur et dominentur. Itaq;
hy mali non sunt eoq; malam mentem eorum tegunt.
Sed quia bonum simulant quod nō intendunt hominū
q; iudicia sub spe glorie subuertunt. Hy vulpibus simi-
les apparent atq; lupis. vnde persius Particulam ve-
terem retines si fronte perit. Astutam rapido seruas
sub pectore vulpem. Et prudētius Latitat lupus ore
cruento lacteolam mentitus opem sub fellere molli.
vnde Horati² in poetria noua. nunquid te fallant ani-
mi sub vultu latentes cuiusmodi sunt hypocrite Ipsi em
se ostendūt vt dō famulari credantur demonisq; sunt

fily sed lucē gerere vidētur Si em̄ opa eorū vera existerent mercedem veritatis ex operibus non expectarent Vnde Olimus ad catullium • Magnitudo animi nihil ad ostentationem sed oīa ad d̄scientia; refert recte q; facti non ex populī sermone mercedem sed ex facto petit • nam sicut opera sunt sic premia conformia querunt In quorū p̄sona loquens boeti2. ii. de consolatione • nos inquit nec ad populares aures inanēq; rumores recte facere temptamus et relicta conscientia virtutisq; p̄stantia de alienis sermonunculis laudem captamus • Horū etenim vita fictio ē et mores sunt imagines absq; vita et ideo delentur et decidunt • quia teste seneca li. de clementia • nemo potest diu ferre personam fictam • Cito enim in naturam suam recedunt quibus veritas non subest • que autem ex solido nascuntur tempore in meli2 proficiunt • nempe vani et iypocrite sic agnoscūt raro enim perseverant et viuendi maneriē mutant laudes amant iactantia;q; faciliter producant adulari glorientur a quolibet reuereri expectant quid agūt arbitrantur bonum de alijs vero prave iudicāt corrigi nō lunt • Corrigendi vero occasionem querunt • que autē faciunt aut facturi sunt sibi precipi dolet • Arbitrantur enim proprio sensu se regere posse in alijs tamen obedientiam petunt viuendiq; normam non habent vnicam et in agendis semp̄ extremisq; in omnibus singularitatem student et quod facere soliti sunt multos si facere videant mox viuendi modum nouum ex cogitant • gestibus et signis pluribus ceremonijs se ostendāt faciliusq; se incurrant et humilitatem quā minime habēt maxime fingunt dum loquuntur ab omnib2 audiri cupiunt sed neminis sermonem benigne audiunt • inuite salutant nisi signo vel nutu vt meditatione aut oratione vacari arbitrentur ad iracundiam facile mouent et turbati cum fuerint mordaciter irritant sueq; supbie veneno tumescunt studioseq; mendicant et malum d̄ alijs aperte dicunt vt in se ipsis habere non credāt vt ex inde gloria accipiāt non libenter laudāt nec laudātes auscultant frequēt murmurant et sub nebula detrahēre nō cessant Si vero sui stat2 plurimos videāt bos palam secuntur vt ex eorum consortio famam vendicent •

recusant tamē parem quenquam eis fore sed maiores
eis hypocritas sectant ut laudis participes fiāt mino-
resq; cupiunt sequaces ut eorū doctores videantur cū
paribus vero voce et mente contendunt. Frys enim sig-
nis agnoscuntur hypocrite et in similibus premiuntur
Eorū enim opera atq; premia vana sunt. rursus eorum
tanta est temeritas ut omnia presummāt. nihilq; diffi-
cile arbitrantur eis in tollerabilesq; labores inchoant.
sed tandem fatigati de corporis debilitate se excusant
sub tali em̄ pretextu balneis dum placet utuntur quia
dum volunt infirmantur. Eo enim pacto quo fingunt
virtutem nō habitam pariter infirmitatē fingere sciūt
et cum infirmitatis species acceperint pl2 quibuscūq;
alys volunt plangi nec potest eis sufficienter seruii.
Duritus enim atq; lenimenta lenam mollē lintea o-
ozifera et queuis oblectamenta carnis sub nube fictē i-
firmitatis postulant. rursus cum hypocriti diutissime
vacauerint si exind̄ honores nō p̄cipient si opes nō ob-
tineant si secularib2 vacantes desiderys videant ipsis
preferri si conspiciant suum deprimi statum et odio a-
cunctis haberi. Tunc mores p̄habitos deserunt et se-
cularib2 se conformant postremoq; ceteris dissolutio-
res fiunt et solum hoc plangunt qd̄ voluptatibus nō
dederunt tempore quo hypocriti seruiierunt. Florū igit
inutilis labor ieiunia friuola fructum nō capiūt exopi-
b2 suis vane glorie deditos seducit laus ab adulatori-
bus oblata qui quantum in eis est eos interficiūt quos
suis laudib2 inficiunt. Nam teste Ouidio li. xii. metha.
Et obest sua gloria multis. Ideo Matheus in theobia.
nō credes titul̄ fame teq; dsule credeq; menti. Et mar-
cialis coqu2 Hunc volo laudari qui sine morte potest
Absit tamen q̄ eos laudari prohibeam in quibus vir-
tus est. quia teste Ouidio libro de ponto. excitat audi-
tor̄ studiū laudataq; virtus crescit et immensum gloria
calcar hab3. Et idem. iiii. de tristibus. nō paruas dat
aio gloria vires. Et sedula facit pectora laudis amor.
Absit igit ut hos virtuosos laudari nō debere dicam2
piculū est quosdā laudare Nescis em̄ quis virtuos2 sit
Credis em̄ virtutes augere laudibus et virtuosos for-
san suis spoliabis virtutibus. Smt igit p̄ce laudes tue

nisi virtuosum agnoscas quem laudaueris quo agnito
laudare non desistas temporibus oportunitis ut sibi vir-
tutes accrescant dicente seneca libro de quatuor virtuti-
bus. lauda parce vitupera partius. queso tñ vt pluries
eorū laudes amemozentur plures em̄ alios laudant qz
principibus placent Sed hec laus modica est dicente
Horatio in epistolis principibz placuisse virū non vlti-
ma laus est. Alij vero bonos laudant non in eo qz boni
sed vicia eorū qui ex fama boni sunt amendant. Hec em̄
laus stulta est vnde varro in suis sentencijs. qui in mag-
nis excellit inuitus laudabitur. nouimz em̄ temporibz
istis quosdam ex fama bonos quibus turpia pmo tur-
pissima contigerunt sed omnia profunt in laudem illi.
nescit em̄ vulgus a fama recedere solita. bonos igit lau-
demus in eo qz boni sunt de peccatis vero laudare ca-
ueamus. vnde cassi. epist. iiii. Debemz inquit omnibus
bene gerentibus impendere laudes non quid falsas sz
veras. quia teste sidonio in suo epistolari lib. ii. Sicut
vera laus ornat Ita falsa corrūpit Et valerius libro. iiii.
Publica religione consecrata virtus nulla priuata lau-
datione indiget. Et plinius in quadam epist. Hoc ipz
amantis est amatū non honorare laudibus. Veruntam
virtus laudanda est. vnde idem plinius in epistola ad
corneliū thicianū. prauū ac malignū est non admirari
hominem admiratione dignissimū Ex quibus omnibus
colligitur qz licet laudibz virtutes nō egeant virtuosos
tamē laudare discrete et parce congruit dumodo laus
virtuti non credat abesse sed saluti prodesse. redargu-
endi igitur sunt quia per mundiciam laudare recusant.
et qui more adulatorū falsis sermonibus applaudent.
vnde ovidius. Laudacio inquit tantum glorie tollit.
quantum falsitatis imiscet. Et Therentius in ad epb.
coram inquit aliquo laudare verecundum est ne adula-
tionis causa fieri videatur In hoc positus est mundus
qz omnes mendaciter laudari cupiunt et qui non lau-
dant aduersary putantur. vir tamen circūspectz potiz
laudibus egere qz abnudare cupere debet. nescis enim
quanta sit demonis astutia de laudibus enim tibi pro-
pinatis mucronem sue temptationis efficit. Absit igit
vt laudes appetes si tamē acceperis ipsas deo referas.

Vnde seneca ad lucillum epistola lxxii. quid inquit le-
taris ab hominibus laudari. reuera minime potest nisi
forsan stabilis extiteris virtusque laudibus crescat quod
raro contingere videtur. queso enim si lauderis ut te ipsum
agnoscas nec aliis potest de te ipso quam tu tibi credas dicere.
cathone. Cum te laudat aliquis responde. Plus aliis de te responde.
Et oratius in epistolis. Percunctatorem fugito Et sub-
dit incipient tibi peccata pudorem. ut inam igitur lau-
des quas audis te cadere non faciant. Si enim mini-
straueris ut virtutes acquiras. Ne qualis conuersio si
tibi noceant attende quia tibi non nocebunt si te ipsum
noueris. Ideo enim aliqui laudibus decipiuntur quia
sui immemores fiunt et laudum precopia se agnoscere
pretermittunt. vnde gualterus in alexandridos li. vii.
Dum secuntur profugi bona momentanea mundi. Ali-
cit illicebis animam caro nec sinit esse principum memor
enim vel eius imaginis instar. bona enim mundi laudes
quandoque arbitrantur quibus occurrentibus sepius ho-
mo non remiscitur sue facture et seipsum ex toto ignorat.
quicquid tamen audieris veritatem proferas animo
tuo. quia teste lactantio libro de vera religione. Nullus
suauior anime cibus quam agnitio veritatis. veritatem
autem illi non habent. qui verbis laudantium magis in-
tendunt quam proprie iacture quam in seipsis nouerint.
veruntamen seipsum non qui nouerit faciliter errat verbo
seducitur resurgereque nescit. In quorum persona loquitur
Seneca epist. i. Ceci inquit ducem querunt nos autem
sine duce erramus et ideo ad sanitatem difficulter pro-
uenimus quia nos egrotari nescimus. illi enim se egro-
tari nesciunt qui sue mentis delicta non nouerunt. ni-
hil melius tamen quam seipsum cognoscere. nam cog-
nitio sui superbiam vitare discet. et laudibus non decipi
prestat. nec paruum donum est seipsum cognoscere.
De celis enim processisse legitur. vnde marco. libro
primo de somno Scipionis. de celo inquit descendit
Snotos olitos. id est scito te ipsum. vnde refertur quod
quidam querenti quo itinere ad beatitudinem per-
ueniret. vox delphici oraculi respondit. Si te agnos-
ueris beatus eris. vnde in fronte templi hec senten-
tia scripta fuit. Homini necessaria est cognitio sui.

Hijs omnibus attentis nec laudes nec opes: nec fama
superbiam in te generabit teipsum si cognoueris. Con
spicies em̄ ex vili materia te p̄genitū mēstruis in vtero
nutritur turpitudinibus videbis tuam infantiam ma
culatā fuisse iuuenturis quoq; tua fuere tempora pluri
mis exposita periculis: senectū te persequitur: et mors
petit occasum: peccatisq; forsan iuolutus es. nulla tua
est p̄speritas segura. Ecce quanta humilitatis incita
menta ergo te agnosce: superbiam vitare si velis. Sed
nunquid laudib; auditis desistere poteris a fastu: aut
opibus si dīteris. nunquid ex eis tibi gloria vana sur
get nequaquam em̄ si te bene conspexeris. vnde Marci
alis coquus. *¶* Quia res hec est opibus nō tradere mo
res. quia p̄pter diuicias cor exaltari nō debet. vñ gual
terus in *Alexandriados* libro. viij. Quid tibi diuiceps
opus est esuriē pariunt. quanto tibi plura parasti tāta
plura petis sicq; famē. rursus defectum copia nutrit.
Quidens igitur pecunys non gloriatur vt ex laudibus
tumorem accipiat. sed se agnoscere discat. vnde tuli; 2
in oracōe sua. *¶* Pro certo illud esse volo vt qualis es cog
noscas. talemq; homines existiment. quid em̄ prodest
laudib; vanis extolli. nam teste eodē intus. quest. libro
iij. Homo qui sine materia in vanitate versatur. nullaz
effigiem eminentem virtutibus sed vmbraz imaginis
glorie sectatur. q. d. q; vir vanitatib; superbie deditus
more imaginis debilis est. vñ Valeri; maxim; narat
Socratem dixisse. Conscientiā plus quam famam attēs
de. Per famam enim falli poteris per conscientiā nunq;.
vnde Sen. ep̄. xxvi. remoue existimationem hominum
dubia semper est et in vtrāq; partem diuiditur. q. d.
de laudibus parum esse curandum. vnde narzante va
lerio libro. viij. laudari noluit *Aristo*. sed de seipso in
neutram loquendū predicabat. quonia; se laudare vitu
pare est. vnde *Simach*2 in suo epistolari. omnis osten
tatio nō caret suspitione mēdary. q; quicquid assumit
p̄prium. nō imitatur. Et *quintilianus* de oratoria insti
tutione libro. iij. verecundius est dicere sua. quā alie
na laudanti. Et *quidius* li. iij. sine titulo. quis furor ē
que terre latent in luce fateri. Et que clara facta
referre palam. vñ *Catho* Ne sis ventosus si vis bonus.

esse videri. Nempe qui se laudant. se superbum. et con-
sequenter viciosum monstrat. vnde quintilianus libro
viii. de oratoria institutione. Viciosa est res iactantia
pariterq; fastidium et plurimum odium. et subdit. qui
enim supra modum se extulerit alios despiciere credit.
ob hoc Prudentius libro de afflictu vicioꝝ et virtutum
desine grande loqui frangit de? omne superbū. Mag-
nā cadunt. inflata crepant. tumentia premuntur. Scan-
dunt celsa humiles. traduntur ad ima feroces Et gam-
fre. in poetria noua Vmcat op? verbum mimuit iactan-
tia famam. Capitulum. vi. de habenda paciētia.

Pacientia vincit maliciam vir quoq; paciens
superat emulos nec potest eam prebere vni-
uersis. dicta victoriam quam patientia donat. Ipsa
em mala tollerare benigne facit Itaq; pati qui nouerit
ferre impassibilis ē sibiq; nemo nocere potest eoq; no-
cium nihil sibi apparet. vnde lactanti? libro de vera
iusticia. Pacientia inquit est maloz que aut auferunt
aut accidunt cum equanimitate tollerantia vnde plau-
to Totius inquit philosophie rebor est patientia Et tu-
lius in primo rethorice. Pacientia est honestatis siue
humilitatis cum rerum arduarum ac difficiliū volunta-
ria ac diuturna perpessio. Hanc siquidem patientiam
habent sapientes vt ex prouerbis sapiētum colligitur
Sapientes em merito dolores ferre debēt quia dolci-
bus castigatur corpus et anime subicitur dicente sene-
ca ad lucillum epistola lxxvii. In remedium cedūt ho-
nesta solatia. Et quicquid animū erexerit etiā corpori
prodest scilicet ad correctionem. Et subdit noli mala
tua tibi facere graviora et te querelis onerare. nam le-
uis est dolor si nihil illi opimo adierit. Et idē sene-
ca epistola. vi. ad paulum. feramus equo animo et vta-
mur foro quod fors concesserit donec inuicta felicitas
finem malis impouat. nam apud atheniē. Solon pa-
cientissimus fuisse legitur vt tangit valerius libro. vii.
Et terentianus in Apologitico. Epicurus inquit omne
ctuciātū dolozemq; damnant. reuera noui plurimos
esse impacientes potius opimione ppria quā vexatione
extrinseca. qz teste quintiliano li. vi. subdit libes pietas

Et idem quintilianus causa decima. nulla pena est nisi
inuito nullum habemus nisi in impatientia dolorem.
Et ut qui quod crudele sit metus facit. verum quod multi
suis stimulationibus viros etiam virtuosus ad impaci-
entiam redigerunt. dicente Seneca libro primo de cle-
mentia temeritas hominum et contumacia sepe tranquil-
lissimis pectoribus impatientiam extorsit. o utinam in
vita mortali in qua pro certamine constituti sumus pati dis-
ceremus Solent enim milites fame siti ipsis non recu-
santibus vexari. Milites igitur christiani ea libenter fer-
ant que aduersa fortuna pro certamine ministrat nocu-
menta. tunc enim fortuna victa est virum patientem si in-
uenerit. quoniam teste prudentio li. de conflictibus vi-
ciorum. Ecce modeste grauis stabit patientia vultu.
per medias in mota acies variisque tumultibus expectabat
defixis oculis et leta manebat. inde quiescens manet paci-
entia fortis ad omnes. omnibus vana comes virtutibus
associatur. nam vidua est virtus quam non patientia fer-
at. vnde teste lucano li. secundo. gaudet patientia dur-
is. Et Ouidius li. ii. de arte amandi. Cedere repugnanti
cedendo victo abibis Et idem Ouidius libro secundo
de remedijs posse pati facile est tibi nisi patientia de-
sit. flumen perpetuo torrens solet citius ire. Si tamen
hec breuis est illa perhenis aqua. que verba nihil aliud
sonat nisi sicut aqua torrentis quandoque intrat flumen
quod est altius eiusque aquam perpetuat sic patientia
omnia vincit et vir patiens fortiores se superat. Ideo
Marcialis coquus inquit qui sua metitur pondera ferre
potest Et Seneca ad Lucillum epistola. viii. bonus que-
quid accidit ei equo animo sustinebit Sciat enim ita acci-
disse lege diuina qua vniuersa procedunt Hec sequende
ratio magnam patientiam suadet. Nam si consideres a
deo singula fieri cui nulla vis resistere potest Cur igitur
molestum tibi est ea sustinere que deo placent. dicente
Seneca epist. lxxiiii. ad Lucillum. placeat homini qui c-
quid deo placet Et idem in Hercule furente. nullo pre-
metur onere patienter qui tulit. nam virtutis donari est
Et subdit. quod durum fuit pati memisse dulce est. vnde vale-
rius libro. iiii. non pro gloria contemptu doloris acquirere
quia titulus sapientie datur Et Therentius in Echira.

Ex quo tibi fuerunt comoda eius equum ē ferre icomoda. vnd̄ Marco libro saturnaliū. qui suos dolores anxietatesq; dissimilant patientie beneficio ad maximā voluptatem Et idem refert iniurias em̄ tulit libenter. Ut autem patientiam quis obtineat consideret an aliquid mali gesserit. et si culpabilē se reperiet penas correspondentes suo crimini imponat. Quas tunc libenter ferat ex quo propria facta illas meruerint. dicente Catherone. quod merito pateris patienter ferre memento. Cum reus tibi sis ipsum te iudice damna. vnd̄ Valerius libro quarto refert q; cum Siracusanus a Dionisio tyranno repulsus esset tunc accessit ad domum Theodori pro tunc principis in vrbe ad fores tamē diuissime expectant et suo complici tunc dixit patienter hoc ferendum est quia forsā aliquod simile fecimus cum in gradu nostre dignitatis essemus. vnde Ouidius libro epistolarum. Leuiter ex merito quicquid patitur ferendum est Et idem Ouidius libro secundo sine titulo. Equo animo penam quam meruere ferant. Attendamē em̄ vere patientie comoditates. Nam patientia excitat animū et corpus laboribus exercitat. vnde Gualterus in alexandriodes libro. iii. Excitat iterdum vires doctor patientis sepe relatum vis illata leuat minuitq; coactio culpam. omnia descendunt a summo culmine regne que verba designat duas patientie comoditates. Dat em̄ patientia exercitium et contra culpā remediū. vnd̄ Gualterus libro vi. asperior sanat grauiorē potio morbos Et matheus in libro de thobia. nonne patienti redolet tribulatio p̄cit passio delēctat lesio pena sapit. reuera patientia merita aguet deuotionem confertq; crementa et in aduersitatibus crescit. vnde orator libro v. Mitissima soris est penarum quas vota gerunt regniq; facultas perpetuo p̄ rege pati mensuraq; virtus crescit in aduersis. Si enim quis p̄ nomīne dei penam sufferat hoc libenter agat quia p̄ illo certat qui superabundanter p̄ omnibus rebus pensat rursus consideremē egros pro sanitate plurima flagella pati que licet aspiciunt libenter tamen ferūt sub spe future sanitatis. nunquid ergo p̄ salute mētis penas si occurrāt libenti aīo ferri congruit. vnde Ouidius libro primo de remedys

Sepe bibi succos quavis inuitus amarus. Eger et fate-
or medicus turpiter eger eram. Vt corp² redimes fer-
um patieris et ignes quia scilicet pene sunt tollerande
p corporis medela. verū q⁷ p corpore homines omnia
ferunt sed promente raro eo q⁷ corporis molestias sen-
cunt anime vero calumniam non aspiciunt veteres tñ
plurimi penas innumerabiles tollerasse referuntur ip-
so dicente libro de tristibus. tot mala sum passus quot
in ethere sidera lucent. paruaq³ quod siccus corpora
puluis habet Et eodem libro fert sapiens omnis casus
patienter amarus. frena nec idomiti more recusat eas
quia scilicet sapientes libenter ferunt que tolleranda
sunt Animaduertant amatores mundi quanta dulcedi-
ne vitam deducunt sepius sceleratam cuius mollicies
asperitatem gignit penarū succedentium p delictis in
quibus delectantur Eorum tamē arbor spinosa est sed
rosas conspiciūt dulces et arboris spinas nō attendūt
quia extrinseca delectamenta de gustant et delicta in-
trinseca non increpant Hy simulantur arbori spinose p
ducente rosas. dicente coudio libro de ponte Sepe cr-
eat molles aspera spina rosas. Iupiter in multos temer-
aria fulmina torquet. qui penam culpa nō meruere pa-
ti. Der amplius illi igitur penam patienter ferre de-
bent. qui propriis delictis eam meruerunt. quinimmo
letari habent qui deliquerunt si penis in hac mortali
vita afficiantur. quanquam em̄ cum peccatoribus disti-
milat deus. nil tamen multum manebit sed pena graui-
or multū post obitū apparebit. vñ p̄sper li. epig. Mul-
ta diu summi suffert patientia regis suspendens equi-
pondera iudiciū. Et subdit. Et curat medicus vulnera
vulnerib². Ad ueniā tēdūt iusti pia verbera regis. ira
breuis rectis gaudia longa dabit. quia scz post vitā p̄-
sentem deus sceleratos puniet et iustos premiabit. Et
illos per penā iustos p̄ gloriam eternā. Absit igitur vt
quis impatiens fiat ex vite p̄sentis. modico verbere. s³
potius medicorū consilio adiuuemur Cōsulūt autē mē-
bra morbida truncari vt resid² corporis pars valida ma-
neat. Hui² etenim vite solacia post ponamus carnisq³
maceracionem nō recusē. vt sal² futura nobis p̄stet
vñ Claudiamus. trūcef et artus vt liceat secure viuere

mēbis Et in puerb. sapi dicit. feras quod ledit ut quod
pdest feras. qz teste oui. li. i. sine titulo. leue fit. quod
bene fertur. recolo impatiētes etenim plurimos viros
vidisse quibus omnia nocebant. Alios autē aspexi pa-
cientes quibus omnia prospera videbantur Nam quan-
to quis minus nouit pati tanto seuius et frequentius
affligitur. Quanta em̄ pena hys adest qui de omnibz
vmoictam q̄runt verbisqz importunis contra singulos cō-
tendunt. Et si spes superandi affuerit nunq̄ indulgēt
nisi percuciant. Vt iam attendere illud cathonis.
quem superare potes in terdū vince ferendo Maxima
etenim quoz est patientia virtus. Cum recte viuas ne-
curas verba malozū. arbitry nostri non est quod quisqz
loquatur Dices forsitan pati molestū fore tibi eoqz pa-
cem cū hoibus queris sed hominū impietas te anxiat.
Vt iam attenderes illud psperi i li. epig. Impia pars
mundi parti est infesta pioz Et subdit Dulsant exteri-
us diuersis motibus hostes Intus ciuile est et sociabi-
le malum. q. d. q. anxietas a malis de foris impulso vi-
ro nō nocet si eius mens ab itus quieta sanaqz esset. Sz
fortassis superbia mentem occupat. ob hoc leuis ifesta-
cio iram cōcitāt beneficiorqz collata possessio rigidior
es sepe aīos facit. Itaqz gratia de sursum collata fom-
tū frequenter impatiētie mistrat. ob hoc magister zelo-
fic ait de gratia vitā corrūpere vitā ne vite merita de-
meriaris ita Pleu vnd̄ hic accidit qz munera dei patiē-
tie detriantur nō quid ex se. sed ipsa qui habent impa-
cientes. eoz occasione fiūt. quid est qz nullus verbera
tollerare potest sed ex modica iūria quisqz mouetur.
Attendam̄ em̄ qz verba vento d̄pantur et tunc mīme
nocent qn̄ de ipsis nulla cura prebetur aut qn̄ obliui-
one traduntur. Turpe est enim illius remisci quo affli-
garis. vnde in puer. sapientū dicit. iniuriarum remediū
est obliuio. Misericordia em̄ fortuna est que inimico caret
Si enim nullus inimicus facit iniuriam tibi multos facit
tū inuidia. vnde viri boni est pati nescireqz ac facere
iniuriam ei. nam iniuria ē infamia eius qui facit ideo
teste varrone i suis sentencijs Contemnendi sunt mer-
uditor d̄tempt. Et salusti. i iugurtino bono viro sanc-
tus est vinci qz malo iniuriā vincere. vnde Seneca ad

Lucillum epi. lxxvi. Equo animo audienda sunt impa-
toris diuicia ipse atēptusq; honestorū tibi cura est si ab
impitis adēmnaris. nā ab eis laudari honor non est.
Eorū igit iritacōes tanq; friuclas asperne et benigne
patere. Si em animaduē tam2 veterē tollerātā exēplo
dotabimur eorū singulaq; pati discem2. vñ cassiam2 in
lib. collacōnū refert q; Socrates iniuriati nocere no-
luit. quāmo cū quidā corruptorē pueroq; eū vocasset
tūc discipuli eius irruere volebant in eū Sed socrates
ait. o sodales quiescite corruptor em sum sed me cōtin-
eo Ecia de ipso socrate refert Hierom. dtra ioumianū
li. i. q; pacientissimus fuit. nā vxores duas cū haberet
ipsas sepi2 iridebat eoq; ppter ipsum disceptabant.
Curigit ppter me disceptatis nā fedissim2 homo sum
naribus simus fronte caluatus fronte pilosus. nouissi-
metamen pzfate vxores impetū mutuū verterūt in eū
ac quaq; fedissime eū detur parūt. qui nihil respondit
nisi sciebā i futuris vt ista tonitrua imber seqret. Ipse
ecia soc. teste señ. ad lucillum dixisse refert q; nihil pa-
tis qui secū paciētā habz q. d. q; paciēdo paciēs vir
nō patit quia ex pena nō molestat. Itaq; impacientes
maxime paciunt et maxie angustiant. Si aut paciētā
haberent q; virtus est tunc paciēdo non paterentur.

Capitulum vii. de Ira.

Ira p̄turbat animū sensum nō p̄mittit discerne-
re verū et illū plus affligit cui adheret quā
eum dtra quē ipsa mouet. nam semp̄ inest an-
gustia iratis. Tibi igit parcas aliis si nō parcas vñ de
ira loquens tul. in sua oratione p̄ marcello Iracundia i
quit consilio est mimica et est victoria i solens atq; sup-
ba. vñ Epicurus ira immoderata insaniam gignit. Et
Eunodius ira iuste suū plusq; alios lacescit actorē. vñ
tul. in tul. ques. li. iiii. ira inquit est libido puniendi cū
qui tulisse videt iniuriā. Sed si paciētia habet ira cō-
pescenda credit. vñ de orati2 in epistol. tu cōpescē ca-
thems iram. quoniam teste cathone ira odiū generat
concordia nutrit amorē ira impedit animū rē. Eandē
etiam tangit sententiā. Prudentius li. vi. de conflictu
vicioz. Et virgilius li. ii. eneidū. Furor inquit mentem
totā p̄cipitat. Et lucan2 li. iii. inuenit animū p̄cipitare

furoꝝ. Vnde ouidi. li. iiii. de ar. amandi. ora tument in
grecunt sanguinis vene quibus extincta iuria suscitatur
ignes. Et li. metha. Sepe suū feruēs oculis fert ira fur
ozem. Et idem libro de ponto. que nō obruit taciti cesa
ris ira. Addita sunt penis aspere verba meis. que cū
nihil aliud designāt nisi q̄ ira maxime affligit iratos
Si igitur stulti putātur qui seip̄os affligūt sic et mag
na in sapientia est eoz̄ qui facili ter irascunt. Nā ira gra
uissimus dolor est et quanto p̄rior tanto grauior. vnd̄
i puer. sapientū dicit q̄ bonus animus lesus multo gra
uius irascitur. nam p̄bi homīs iracundia grauissima ē
Si igit̄ p̄obus es tanto magis irasci timeas. Eodē em̄
pacto te affligis sensum confundis et cū hoc peccabis
Itaq̄ salutis viam postergabis. Discas igitur benigne
pati vt tuus in pace quiescat animus. vnde gualterus
in alexandreidos li. i. blandicus indignus erit molliq̄
potiri fortuna. Qui dura pati vel amara recusat q. d.
q̄ nō est dignus bonis potiri qui aduersa ferre nō valz
Si em̄ prudens aspiceret bona q̄ ex patientia sibi affu
turant fortassis benigne vitaret iras. sed teste quintili
ano cap. v. humane infirmitatis ista natura est vt ex
omnibus accidentibus grauissimum putat quisq̄ qd̄
patit. Veruntamen teste eodē ca. x. Nulla pena est ni
si inuito nullū habemus nisi ab impatientia dolorem et
vt aliquid crudeli sit metus facit Vnde Iulius celsus li.
p̄mo. Homini illa in est malicia non virtus pauli semp̄
ferre nō posse. Facilius em̄ reperiunt qui vltro morti se
offerunt quā qui diu dolorem facili ter ferant. q̄ teste
salust. in cathe. nulli mortaliū iniuria putat vicium Vtin
am tñ hec recederet adicio a nobis vt iram refernare =
mus qua corpus extirpamus animū debilitamus sen
sumq̄ eneruamus omisq̄ boni sp̄z̄ ira destruimus. que
so dic mihi sapiens es cur irasceris Estimo em̄ q̄ pra
ue voluntatis extiteris iniuriam em̄ si accepisti et paci
entia tibi p̄ nomine Cr̄isti affuerit tunc ira cessabit Et
si tua virtus tanta non fuerit. et te vindicare queras.
aut hoc potes aut nō. Si potes cur irasceris cū emen
dare poteris. Si aut̄ vindicare non possis. cur irasceris
nostri em̄ q̄ ira tua te non vindicabit sed ex ea solū hoc
repor̄tabis q̄ fatigaberis tu ipse. et exinde letabitur

inimicus tuus. Iuxta illud psalmiste. Exultabunt inimici mei si motus fuero. Itaque dum irasceris vindictam quam in alio desideras in teipso facis. queso igitur ut miseris azis tui. o ira effrenata quot perdidisti viros. quot plura seminasti. quot fratres diuisisti. quot necasti. quot te feriente. etiam subito et in ipse decesserunt. Multos enim ad stulticiam deduxisti tuisque stimulis plures expirare fecisti. Et te molestante quidam suspensio alii submersione alii proprio mucrone se necauerunt. omnia enim delicta suum auctorem ad tempus delectant aut delectare creduntur. nam delectatur superbus in fastu lubricus in luxu edax in gustu piger in reque auarus in desiderio Sed tu ira nil nisi flagella confers. Miror enim cur te homines non fugiunt ex quo nihil delectationis apparentis vel existentis in te inuenit. Tu enim iram machinas enses gladios et arma reperisti. et omnium crudelitatum genera te nocente percellerunt. unde tibullus quasi fuit horrendus prius qui protulit enses. quam ferus et vere ferus ille fuit. Sed teste Ouidio li. i. de ar. am. nec enim lex ulla inequior est. quasi necis artifex arte perire sua vobis igitur peccate. vobis indulgeatis o vos irati. quia teste Gualtero in alexandreidos li. viii. non verisimile est alieno cuique peccare qui sibi non peccat. Sapiens autem discat mitigari suosque sensus refrenare. nemo est enim a deo tam ferus qui non mitescere possit. Inquit or. i. epi.

Capitulum viii. de odio et crudelitate.

Id odio habeas quenquam tu ipse odiosus eris munera tua deo non placebunt. peccatorumque veniam non impetrabis quia misericordiam non mereris proximo misereri qui attendit. Discas igitur eum diligere quem amare ex precepto teneris iureque nature. nam amicitia bona spiritualia atque temporalia congregat. et mentium unitatem conseruat. vnde Valerius li. ix. ire et odii affectus magnus in pectoribus humanis excitat fluctus. ille pro cursu celerior hic nec odi cupidine peritior Et nota quod plinius ille demonstrat affectum ire. et plinius hic affectum odii Et subdit quasi vehemens est contra tempus odium. nihil est quod bono communi tantum obsit sicut odium Et quod quae sunt omnia odia mala ut omnium tamen nequiora sunt illa quae latent. vnde in prover. sapie. dicitur. multorum odia sub

oculto latent. Et sequitur. Deiora sunt tecta quã apta
in hoc tñ positus est mundus q̃ semp̃ in eo iurgia erūt
ve tamē iurgiosis. nam p̃nceps odior̃ ē diabol̃ qui
pro magna pte impat mundo Difficulter igit̃ pax vni
uersalis erit. vñd̃ om̃. in ibin. desinet esse pur̃ d̃tzarĩ
ignius humor. Et tepidus gelido flabit ab ortu noch̃
Et ver̃ autumno hiemi miscebitur estas. atq; eadē r̃ e
gio vesper et ortus erit sc̃z antequã sit vera pax mundo
nam mundus in maligno positus ē paceq; nunquã frue
tur veraci et vniuersali. sed sufficit sapienti p̃pria pace
quietari. odia fugiat. rancores euitet. et cū pace men
tis virtutibus intendat. nã odiū reddit hominem cru
delem et a natura p̃pria discedere hominem facit. nam
refert a valerio li. ix. q̃ oth̃us qui postea dicit̃ ē. dari
us crudelissimus extiterat. virosq; optimos interfici
morte cōmuni nō d̃tentabat. s̃z crudelissimū mortis tor
mentū excogitauit Si enim crudelis erat crudelitatem
postea rep̃ire meruit. nã sicut d̃r̃ in p̃ouer. sap. multos
timere debet. quem multi timent itaq; respue crudeli
tatē et matrē crudelitatis irā. vñ seneca in agamennone
rudis est tiranñ morte qui penā exigit. Et in declama
tionibus li. iiii. Scel̃ est occidere Et li. i. de clem̃tia di
ferina ista rabies est sanguine gaudere atq; vulneribus
tale enim gaudiū facit hoīez in siluestre aīal transire. vñ
lactan. primo li. de vero cultu. qui hominem. quamuis
obmerita damnatum in conspectu suo iugulari pro volū
tate petit. conscientiam polluit tanquam si homicid̃
quod sit occultus spectator et particeps fiat Absit igit̃
tur ab hoīe crudelitas que p̃prie nature cōtradicit. vñ
tul̃. in li. i. de offi. magnitudo inquit animo remota con
dicōne humana feritas quedam fit et in humanitas Et
idem li. iiii. Homīnum nature quam maxime siquidem d̃
bemus inimica est crudelitas. vñde valerius li. ix. cru
delitas horridus est habitus truculēta species violent̃
tus spiritus vox terribilis. vñde ibidem refert de crude
litate illius qui nouum genus cruciatus excogitauit.
nam thauram eneam fecit in quo cruciadi recludeban
tur Sue tamen adinventionis experientiam primus
merito gessit. Flamibile iudicante. qui Flamibal tam
crudelis extitit. vt in flumine gollo decoreporibus.

romanis ponte facto exercitū transduxit. sed recedat
queso ab animo tuo crudelitas queq; Crudelem si fu-
eris male pibis.

Capitulū. ix. d' otencōe et pccitate .

et contentione immodestia pmulgatur. exci-
tantur iurgia. et exinde secreta sepi2 reuelan-
tur. Vnde contendere nolla sapienti agruit.
neq; rei pfecte. Notius em̄ ex pmitur res quanto im-
pfectiores tanto ad contentionem pmiores. nam vi-
demus inter feminas frequentius lites. Inter canes la-
tratus inter paupes strepitus. et in omni re contentio
eo citius orit̄. quanto imperfectior est mens seu status
eorū qui contendere sollicitantur. Ideo sapiens est qui cō-
tendentibus respondere non curat. dicente Carbone
rumores fuge. ne incipias nou2 autoz haberi. nā nulli
ta cuius nocet esse locutū Et iuuenalis lib. iiii. Torrens
dicendi copia. est multis mortifera. nam imultiloquio
non deest peccatū. vnd̄ i puer. sapientū dicit. turpia ne
dixens paulatim em̄ pudor p̄ verba excutit̄. quia sc̄
otenciosi defacili inerecundi efficiuntur bonosq; mo-
es corrumpunt iuxta illud Menandi comici. corrupunt
bonos mores ofabulatōes pessime. Mirū est tñ cum ta-
cere facilius sit quā loqui cur tam difficile pluribus est
otenciones euitare ex quibus iurgia secuntur. dicente
oui. de ar. a. Exigua est virtus p̄stare silentia reb2. Ac
contra grauis est culpa tacendi loqui. nempe ex locuci-
one supflua ira intenditur et frequenter tristitia gign-
itur atq; plurima colloquia lete inhcantur que tristi-
terminantur fine. vñ ouid. li. de ponto. tu modo fac ti-
meas et que tibi leta videntur. Dum loqueris fieri tri-
sticiam meditare posse. sed prochoctor humana ebetu-
do nil tollerare potest sed verbis et contencionib2 ex-
tremum procacissimum iugiter querit. et quod indecē-
cius est illi frequenter magis contendunt quibus lo-
quendi minor facultas cōpetit aut nature melesicō aut
fortune casu. vnd̄ simachus in epistolis. leticia inquit
loquax res est et obstentatrix sui. Et subdit ad appetitū
nature lex est vt qui balbuciant plus loquantur. Affec-
tant enim copiam sermonis pudore defectus. rursus

rursus verborū p̄citas et turpitudine ex mala vita se-
pius causat. nā qui male viuit raro bene loqui p̄tēst.
vnde tulliꝝ contra salustiuꝝ. non qui ita viuit sicut tu aliter
quā tu loqui potest nec qui ita sicut tu loquit̄ vita ho-
nestior est q. d. Ozaū eloquiū prauā indicat vitam.
Mala em̄ vita prauos sermones generat. Nec aut̄ omnia
ideo dicta sunt vt caueat sapiens verbositatem et cōten-
cionē quibus lites oriuntur et impaciencia generatur.
nempe cōtencio veritati. et consequenter omniū disci-
pline m̄micitur. dicente seneca in suis prouer. nimum
aliscando veritas amittitur. Et quintilianus li. iij. d. oza-
m̄st. nō est iquit̄ cōtencio bona conscientia sed victoria
litigantis premiū. ideo stulticia est cum verbosis con-
tendere quia nō bene loqui sed solū vincere querunt.
quāobrem idem ca. xvij. contenciosi inquit quod p̄ba-
re non possunt affirmationis temeritate astruunt. De
quibus lact. li. de vita beata. qui contradicendi studio
insaniūt dum sua falsa defendunt aliorū etiā verba sub-
uertūt. vñ catho. contra verbosos noli cōtendere ver-
bis Sermo datur cunctis animi sapientia pacis. lis m̄-
mis verbis r̄. litis preterite r̄. Sapiens igitur non sit
procar nec ad lites p̄mtus. nā via sapientie veritas ē
cui contencio contradicit. iuxta illud ambrosius. contē-
cio est impūgnatio veritatis per confidentiam clamo-
ris. vt quid igitur contendis. aut enim obscurum est il-
lud p̄ quo condentis. expecta quousq; clarum fiat. an-
teq; clamore verbum tuum cōfirmas. Si vero illud clar-
um est quod dicis cur igitur contendis. nam stulū est
ī meridie sole lucente candelam accensam deferre. vñ
quintil. libro v. de oza. m̄st. in rebus inquit apertis tā
stultum est argumentari quam stultum ī clarissimo so-
le mortale lumen afferre. Hominum tamen hec est pro-
cacitas q; vbi ius nesciunt maxime clamittant. et vbi
veritatis clarum habent testimonium minime conten-
dant. nisi impetuosis interueniat clamor. vtinam at-
tenderent illud xenophon. philosophi dicentis. Ego cō-
scientia teste didici maledicta contemnere. reuera cō-
tencio omne malum agrauat et si pro bono fiat. ipsū
tamen bonum in malum cōmutat. vnde seneca episto.
prima ad lucillum. cum fatuo inquit delectari nolo.

Non enim longe mihi querendū me enim ipsum video
ideo plures attentiosi sunt. quia singulos reprehensi-
biles putant. et omnes deridendos estimāt. eaq; solū
bene dicta arbitrantur que proferūt idē. Si tñ suos de-
fectus aspicerent obiurgari non quererent. Vnde iuue-
nalis libro primo. Longpedem recte de ridet ethiopē
albus quasi diceret. q; aliū deridere non habet qui vi-
cia gerit. Ceterū nō sufficit multis attentionibus et de-
risionibus pacem maculare quinimo anathemate ma-
ledictionib; plurib; alios ifestant. quorū tanta est
procacitas q; non nisi malum alijs affectant. dicūt em̄
illud ou. li. primo sine titulo. Di tibi dent longas bie-
mes perpetuāq; sitim. Et illud ovid. in ibin. terra tibi
fruges annis tibi deneget vndas. Deneget afflatus
ventus et aura suos. nec tibi sol calidus nec sit tibi lucis-
da phebe. Destituant oculos sidera clara tuos. nec ti-
bi vulcanus ne se p̄beat tibi aer. nec tibi det tellus
nec tibi pontus iter. Exul incps erres alienaq; limna-
lustres. Exiguūq; petas ore tremēte cibum. nec corā
p̄ querulo. nec mens vacet egra dolore. noxq; die gra-
uor sit tibi nocte dies. Sisq; miser semper nec sis mi-
serabilis vlli. gaudeat aduersis vir feminaq; tuis. qui
mala cū tuleris plurima atq; feras. Causa q; nō d̄sit. de-
sit tibi copia mortis. optatāq; fugiat vita coarta necē
Ilys etenim verbis maledictionibusq; consimilib; stul-
ti litigant. iram concitant. et quietem mētis subuertūt
quorū contemnendus est sermo. rixaq; spernenda. iuxta
illud varronis in suis sentencijs. contemnendi sunt in-
eruditorū contemptus si vis ad summa progredi.

Capitulum. x. de abstinentia et sobrietate

Ictus modestus honestatem corporis sanitatē
quoq; atq; mentis prosperitatē conseruat. vnd
Sen. li. de qua. vir. Ede citra cruditatez bibe
citra ebrietate victus tibi sit ex facili. nec ad voluptatē
sed ad cibum accedere. palatū tuū fames eritet nō sa-
pores desiderio paruo redime sez modico cibo vl̄ potu
q; hoc tātū curare debes vt desin; ido therē. i andrei
dos arbitror inquit in vita vtile esse vt edax vllus sit.

Et Hiero² contra Ioumianum. Galienus inquit doctis-
simus ipocritas interpretas athletas quorū vita est ars
sagenaq; dicit ī exhortatione medicie. nec viuere pos-
se diu nec sanos esse animasq; eorū ita nimio sanguine
et adipibus inuolutas nihil tenue nihil celeste ornāt
sed semp de carnibus et victu et veneris ingluuie solli-
citantur cogitare. Absit igitur a viro sapiente crapula
Nam veteres cum p̄simonia vixisse leguntur Vnde So-
crates sole occidente diuinū cogitato. Ipse em̄ socrates
tempatissim² extitit. et vnica refectione serotina con-
tentabatur Ipsiusq; tempantiā emendat Agell² li. i.
Plurimorū tamen exorbitant iudicia. Suā em̄ gulam p̄-
textu vite excusant. Dicūt em̄ viuere oportere q̄ verū
ē. sed castimergie voluptas nō est via ad vitā. s; dissi-
patio nature ē. vñ boe. li. ii. de d. Paucis mimisq; na-
tura contenta ē cui² satietatē si supflū² vrgere velis
et in ociū vertet. Itaq; nil agruentius viro sapiētī et
iusto quā sobrietas di. ouidio ī ep. Est virt² placidis
abstiniisse cibis. nec d̄qraris si te facit abstinentia fragi-
lem. nā fragilitas moderata sepius nutritrix est virtutū.
iuxta illud valerii li. ii. quasi mater quēdā valitudinis
est fragilitas. ne igit timeas p̄ abstinentiā fragilis fie-
ri si moderata fuerit. Tunc em̄ vicys alimenta tollis
quando inepta fercula atq; pocula rennūis. ideo sene-
ca libro de moribus abstinentia inquit est summa me-
dicina Et valerius libro ii. fuit inquit antiquorū simpli-
citas in cibo capiēdo humanitatis simul et d̄tinentie ī
dextertissima. itaq; p̄ cibi simplicitatē obtinuerūt vt
eorū humanitas cū d̄tinentia esset Et subdit Maximis ī-
quit viris prandere et cenare ī pro patulo erat verēcun-
die quia nec epulas habebant quas oculis populi sub-
icere erubescerent vni eciam vsus olim romanis femi-
nis ignot² fuit ne ī aliquod dedec² plaberent Et agel-
li² li. i. parsimonia inquit apud veteres romanos et vic-
tus atq; cenarū tenuitas nō solū domestica obseruacio-
ne ac disciplina sed etiā publica animaduersione legū
custodita est. vñ didim² ad alexandrum. gens inquit
pragmanorū pura et simplici vita viuunt null² rerū capis
illecebris nihil appetit ampl² q̄ ratio nature flagitat
facilis inquit alimonia nobis luxurie sagittas nō p̄quirit

Sed tanq̄ tell² ferro laborata profert alimoniā. Hanc
nostris mēsis apponimus Et hinc est q̄ nulla genera
morboꝝ scimus sed diuturna salute perfruitur. Medi-
cine inquit remedium nobis parsimonia est que non so-
lum illapso potest curare dolores sed etiam procur-
are ne veniant Hys igitur verbis atq̄ exemplis clare ap-
paret maxime vtilitatis fore sobrietatem qua corporis
et mentis prosperitas roboratur. qua mediante veter-
es sanitate atq̄ virtutibus flozuerunt. Illos tamen so-
brios aut abstinentes non credimus quibus mos est
aquam bibere panem grossum comedere nisi ex hys cō-
tentantur. Nam tuu c vere abstinens esses quando in p-
sिमonia vita non molestaris sed delectaris. nulli em
coactum virtus est Vnde seneca ad lucillum. non est i-
quit iocunda res aqua et polenta aut frustum ordea-
cii panis Sed summa voluptas est posse capere etiam
ex hys voluptate. et ad id se durisse. quod eripere nul-
la fortune equitas possit. q. d. q̄ virtus abstinentie tūc
summa est q̄ quando quis abstinet. abstinando delec-
tatur. Idem gamfredus in poe. dicit. quando te refi-
cis dapibus non sis ita plenus vt nihil apponi queat.
Et subdit non quantum possit sed quantum profit. Et
magister zeilo. vis ne inquit coronari. vis delicys satur-
ari istud tibi presto dictum breue. Sobrius esto. nam
qui sobrius non est. sed potius edax. brutis comparat̄
Et sic corpe et non mente patitur. vnde ouidius libro
primo de ar. a. Certa tibi dabitur a nobis mensura bi-
bendi. officium prestat mensq̄ sum fouet. reuera so-
brietatem i se amare habz in a:ys qui querit. petūt em
omnes patres filios sobrios. et vxores fore abstinentes
nunquid igitur vita tenui tentari debent. ex quo eam
desiderant hys quos amant. nam priamides Elenam
rapuit speciosissimam Sed eam odio habuisset. si auide
comedentem p̄sperisset. quia scilicet omnes sobrietate
in suis vxoribus petunt. vnde ouidius libro tercio de
ar. a. Capere cibos digitis est quidam gestus amandi
Priamides Elenā auide se spectet edentem. oderit et
dicat stulta rapina mea est. veruntamen vt frequentiq̄
gula impat multis ebrietatiq̄ plurimi intendunt. qui-
bus nulla dies leta videtur in qua non crapulantur.

Vtiam attendere illud Tibullii li. ii. Mixtaq; lieo sobria lipa meo Et lucan? Discite quam paruo liceat pducere vitam Et quantu natura petat no exigit egros Quia scilicet edendum est citra saturitatem et signanter si quis fuerit eger scilicet viciis aliquib? infirmitatibus dedit? quoniam immo etiam viris studiosis vita sobria maxime appetit. vnde Eunodius. Libertas semper studiis referatur honestis. Nulla fides letis integra nec dubiis amplectitur sanctitas que dat bona semina fraudes post culpas anime sunt holocausta dei.

Capitulum xi. de Ebrietate.

ebrietas mentem ebetat et secreta reuelat gestus deturpat eloquium scandalizat nunc leticiam ineptam nunc lites generat corporis vires exterminat. Cadere iubet et bene egere prohibet requiem impedit sensus alienat obliuionem inducit. libidinem mouet nauseam prouocat visum minuit membrorum tremorem causat et ab omni virtute hominem destituit precipue adiuuata si fuerit. vnde gualterus i allexandreis lib. i. rationis vile sepulcrum ebrietas. ob hoc ouidius libro primo de ar. a. Vina parant animos faciuntq; coloribus aptos. tunc veniunt risus tunc paup cornua sumit. tunc dolor et cure ruga q; frontis abiit. quia scilicet ebrietas sepe calorem et venusta est extrinsecam ostendit et lubricitatis deuia querit Et subdit. Furgia precipue uino causata caueto Et nimum faciles ad vera bella manus. Ideo ouidi? li. ii. ibidem dicit qui canit arte canat qui bibit arte bibit. quia teste eodem lib. ii. de remedys. vina parant animos veneri si plurima sumis. vt stupeant multo corda sepulta mero Hys etenim verbis damna patent que per ebrietatem generantur. vnde Seneca ad lucillum epistola lxxxiii. nibi! aliud est ebrietas quam uoluntaria infamia. omne uicium intendit et detegit uerecundiam remouet. uerba dubia oculos uinctos gressum errantem. vertiginem capitis et huiusmodi causat. na ebry sero oia pmittit s; mane obliuioni tradit. vñ marcial coqu? omnia pmittit s; cum tota nocte bibisti. no faciunt queq; postea nostra te u

Si enim per ebrietatem comoditas resultaret. si vini repletio corporis validitatem augetet ebrietas fortassis excusationem haberet. Ipsa tamen omnia incommoda infert nulliusque speciem honestatis habet. unde Seneca libro primo de naturalibus questibus. Iubes inquit me cum luxuria litigare. quotidianum istud et sine effectu uirgum est litigemus tamen. Et subdit Vbi inquit est ebrietates continua. ibi corpus incalcescit. nec ebriofus sitim extinguit. Eius enim sitis non est naturalis sed febris et cor eius luxuria coquit. Hic ergo quanto plus faciri putant. tanto magis pocula popant quia effrenatus est appetitus eorum et seclusus ab omni iugo rationis. cum quibus etiam litigare turpe nimium est. ex quo ratio minime dominatur eis. unde in puer. sapientum dicitur quod absentem ledit. qui cum ebriofis litigat. nam qui ebriofus est. et licet sit corpore presens tamen non adest mente quia usu rationis caret. eiusque mens absens est. nec litiganti adest Si igitur stultum est litigare cum absente quid ergo ebriofis petis inferre ipsius non sunt sermones quos profert. sed crapula suo veneno fauces et linguam deturpans in execrabilia verba sepius prorumpit et leticiam quandam stulticiam vanam et loquacitatem gignit. unde Simachus in epistola. laetitia res loquax est atque ostentatrix sui. nam ebriofis cum suis crapulis letificati fuerint iactantias emittunt. laudibus propriis intendunt et quicquid proferunt stulticiam inuunt plurimosque sapientes ad ignominiam ebrietates deduxit.

Capitulum. xii. de gula.

Vla superfluitas est. omne autem superfluum recusandum est. alias enim corpori nocet. gula etenim sua voluptate animum allicit ad praua et mores serpente occultas venena sua diffundit. Iuxta illud virgi. in bucco. Trahit sua quoniam voluptas. et sequitur Qui legitis flores et humi nascencia fraga. o pueri fugite hic latet aguis in herba. quia scilicet in uita delicata et gulosa uicia venenosa latitant nempe in magna seu grandi demestatione uicia crescut et caro rebellionis sumit audaciam. unde Petrus riga

Spiritus ad corpus victus ab hoste redit. Virtutes ani-
me sic princeps destruit armis Et subdit ad appositum
Cui pat cocus dans renouansq; cibos. Nam neq; quis
poterit virtutis tangere culmen. Si dommetur ei ven-
tris inimicus amor. Veruntamen mundi sequaces gule
studio tantummodo vacant et diuion adiuentiones ex-
cogitant ciborq; varietatem studeat et in ferculor ab-
undantys gloriatur. Nec autē omnia Diogenes phi-
losophus speruisse legitur narzante Valerio libro. iiii.
Heu quid tibi si ventre repleto pigritari incipias Si em
comedere gloria tua est. Cur igit tantū amedisti vt ti-
bi desit gloria tua cum edere amplius nō possis reuera
amessatio turpis est gloria. Vex tamen qui in ea glori-
antur sua gulofitate ea priuantur. si em sobrietatem nō
diligis eoq; virtus sit saltem sis sobrius vt amedere pe-
tas et edendo delecteris. nam absq; desiderio mandu-
care nulla aplatentia est. Discant igitur comessatores
evitare gulam vt eorum gloria licet inepta nō pdatur.
Vtinam tamen abstinerent nō amessandi sed peniten-
di causa apter deum. Idem enim quod sine merito fa-
ceret in deum referēdo sibi pficeret. Et fortassis illud
onus abstinendo non inuenirent quod comessando re-
portant. vnde Tullius ii. rethorice Commedere inquit
oport; vt viuas nō viuere vt comedas. sed prohdolo;
teste seneca libro vii. de naturalibus questionib;. Ho-
mines inquit non sunt ad apinam dentibus et ventre
et ore atenti. sed eciam oculis gule insistant. Et idem
Seneca ad lucillum epist. lx. tbaurus inquit paucissi-
morum iugerum pascua impletur et vna silua plurib;
elephantibus sufficit. Homo vero et terre pascitur et
mari. veruntamen fames ventris hoc non facit. Si em
regularet quis vitam suam delectabiliter modico cibo
contentaretur. Caborum enim varietas et delicacitas.
sepius opinione potius quam vera estimatione credit.
noui q; plurimi cibi magnis sumptibus aparati inben-
tur deportari quibus tamen accidit vt eos postponant
ferculis quotidianis quibus vti soliti fuerunt. vnde
quintilianus libro. viii. In grandibus cenis sepe hoc
nobis accidit vt cum optimis saciati fuerimus. Varie-
tas tamē ex vilioribus quandoq; nobis grata est itaq;

edacitas non ex necessitate et bonitate sed potius ferē
 voluptate. vnde luca. o prodiga rerum luxuries nūquā
 paruo contēta pastu. Ambiciosa fames et laute gloria
 mense. discite quā paruo liceat producere vitam Et eu
 nodius. Tubera p̄dices grus turtur echinus. non ex
 plent vterū corpore mille tuum q. d. q̄ gulosi faciarī n̄
 possunt cum tamen venter humanus modicus existat
 Ideo Marcialis coquus. Liber nō potes et gulofus esse
 liber eris cenare foris si maxime velis. begerana tuam
 si domet vna sitim. que verba nil aliud sonāt nisi q̄ vir
 gulofus seruus est et subiectus castrimargie et auidita
 ti q̄ sepius p̄uenit ex diuinis formsecis quibz̄ omnis re
 gula violatur. ob hanc em̄ causam legimus Augustinū
 extra domū propriam diuare noluisse. nā teste Petro
 nio. Ingeniosa gula est Debet igitur homo contentari et
 id sumere quod p̄ vita satis est. vnde bernhardus in
 microsimo. Effluit occidit corpore tutz̄ homo. Sic sibi
 deficiens peregrinus indiget escis. Sudat in hec vitaz̄
 denibilatqz̄ dies quia scilic3̄ transit homo vitam diesqz̄
 suos cum cibo mortali quo vti habet. Magna igitur in
 eptitudo est cum epicuris ī cōmessatione gloria consti
 tuere qua omne bonū corporis et anime retardatur.

Capitulū. xiii. de Penitentiā nō differenda.

Penitentiā medicina est anime in remediū pe
 catorum. quam graue est igit ifirmo medicinā
 aspectare tam onerosum et magis est sapiēti
 aut esse debet penitentiā delictis ap̄iciam differri vñ
 Seneca li. de moribus. Multos inquit vitam ducentes
 mors incerta preuenit. omnis itaqz̄ dies veluti vltimus
 ordinādus est. Itaqz̄ nulla dilatio faciēda est Et idē
 sene. ep. i. ad lucil. quicquid etatis inquit retro ē mors
 tenet Stultū igit est differre illud quod te postmodū
 posse facere nescis. Et epistola lxxi. Id agamz̄ vt omne
 tempus nostrum sit ac nō erit nisi prius nostri esse ce
 perimus nihil tantūdem habebimus Et v. li. de bene
 ficys. quis extremo die audiat dicere. vixi. Et quod de
 derat cursus fortuna peregi. Hoc em̄ dicere nō possunt
 qui penitere differunt qui bene agere procrastinant.

tales em non viuunt sed laguent. quia teste ouidio li.
de ponto. nam genus mortis male viuere. o igit quam
reprimenda est eorū stulticia. qui de die in diem se uiuū
turos putant. insipientibusq; dilationibus totam uitam
absq; meritis terminant. quibus marcialis coquus ait.
Cras te victurum. cras dicis post uiuo semp Dic mihi
cras istud post. p̄ uiuo quādo venit Et subdit. quasi
longe cras istud ubi est aut vnde petendum. nunquid
apud partos armenosq; latet. Cras istud quanti die
mibi posset emi. Et concludit. non est crede mihi sapi
entis dicere uiuam. Hec insipientia hominū est q; i spe
transumit dies suos. et vsq; ad senectutez absq; bonis
moribus peruenerunt. vnde seneca epistola xiii. ad lu.
quid turpius quā senex viuens insipiens. Et epistola
xxiii. quidam tunc viuere incipiūt quando desinendum
est Et epistola lxi. Ante senectutem curauit vt bene vi
uerem. vt in illa bene moriar. reuera prudentes hoc fa
ciunt qui licet absq; bono opere aut penitencia abire n̄
permittunt. quod facere stulti negligūt. vñ possideus
Vnus inquit dies hominū eruditorū plus valet. quam
imperiti longissima tempora. Sed vnde plurimū gmg
meur stulticia ita q; non certo tempore confident Hoc
enim ideo accidit quia vel tanquam bruta sine mortis
consideratione viuunt aut vitam futuram non sperāt
aut deum iudicem nō credunt vel sua peccata graua
putant vel ppter spem misericordie diuine ea nō curāt
quod tamen gentiles plurimi fecisse leguntur. vñ seneca
ad lucillum epistola. xxviii. Inicium inquit salutis ē no
ticia peccati. Nam qui se peccare nescit corrigi nō vult
Ideo quantum potes te ipsum argue scilicet perpeniten
ciam. quia teste eodem seneca in agamemnone. quem
penitet perasse bene innocens est. Vnde li. de moribz
Alteri semper ignoscito tibi ipsi nunquam quia scilicet
vnusquisq; pro delicto semper penitere habet. Illum
autem penitez cui verecundia delicti adest Vnde socra
tes. peccatum gemmat quod non est pudibundū. Ideo
ouidiū in epistolis. Erubui geminos pudor defecit ocel
los. Hic satis in tacita signa fatentis erant. Et. ii. de
tristibz. Hic mihi cur vidi cur noxia lumina feci. Hys
aperte dcluditur gentiles pro suis delictis penituisse.

Per amplius igitur gens pro criminibus penitere debz
sive tenetur cristiana cum sit ex gratia obligatioz in
lege celsior in spe potior in uocatione specialior. Assit
igitur pro sceleribz penitentia ut sine dilatione euane
scant. vnde sedulius libro primo. culpa fuit cedunt la
crimis delicta fufis. Et prosper libro epig. conuerti nā
qz ad deū certissima uita est. Et pacem offensi querere
sola salus. qui terret parcat qui percutit. ipse medetur
scilicet per penitentiam.

Capitulum. xiiii. de liberalitate.

Liberalitas uēdicat amorē et hominē ad mag
nos pmouet honores. vnd liberalitatē d̄scri
bit didimus ad alexandrum. Liberalitas est
rei cōmunicatio nesciens pati dispendiū cū in alterum
pticipata trāsfundit. Et sicut ex vna face si lumina pla
succendis nullū damnū sequit. Sic nec liberalitas bene
ficiū incomodū affert. dicente boecio. ii. de consola
tione. diuicie magis effundendo quā coadceruādo ni
tent. Tunc em̄ preciosa est pecunia cū trāslata ī alios
largiēdi uisu desinit possideri auaricia semper odiosos
claros largitas facit. vñ cassio. ep. xviii. libenter iquit
omnibus preleamz assensum quortiens est uox iusta po
scentium. nec decet esse difficile beneficiū quod nō pa
titur largitate decrementum. Hys tamē liberales putā
di nō sunt quoz largitas et ut melius dicam expensa
immoderata est sed iua pdigalitate aut fit cum reci p
ca utilitate. vnde seneca li. i. de beneficijs. commendat
beneficiū non ex quantitate muneris sed ex uoluntate
beneficientis. beneficiū inquit est beniuola actio spon
tanea atqz gaudiola nec refert quid detur sed qua mē
te. Et subdit. magis inquit nos obligat qui parua de
dit magnifice et libenter quā qui dando se accepturū
putauit muneris sui occasione. Vnde varro in suis sen
tencijs. Ex animo dantis censet munus magnū. et in p
uer. sapientum dicitur qz bis gratum est quod opus ē
quia scilicet muneris circumstantia bona est quādo qui
dat indigentiam respicit recipientis. Hys etenim do
cumentis clare apparet beneficia eo fieri laudabiliora

quo fiunt discretius animi o[mn]ia meliori. vnde Matheus i
libro d[icitur] Thobia affectus preit effectum Non aspice qua[n] -
tum sed ex quanta fluat sedulitate datum. Ver[um]2 ami -
cus dantis in affectu no[n] datione patet Da cito da gra -
tis gratum ne gratia fiat venalis Prodigus mensuram
excedit larg[us]2 honori seruit fructificat p[er]2 auar[us]2 eget
Est ancilla simplex elemosina mortis Antidotu[m] venie
porta salutis iter • liberat a mortis laqueis elemosina
sordes Abluit actori • dulce procurat opus Vitam per
petuat venturum prestat honorem. vnde Marcialis co -
quus • grande suum precium muneris actor hab[et] • quis
dederis solas semper habebis opes. Erubescant igitur
auari sua largiri timentes • nam terrena possessio solum
comodata est • qua[m] distribuere recusant • impante do -
mino cuius est • vult enim de[us] vt pauper no[n] egat hys
que in tua potestate posita sunt • verum q[uo]d distributio
sapienter et caute fienda est • nam iuste et merito lar -
gienda facultas • sue necessitati succurrens • Itaq[ue] confi -
derare oportet personam • tempus facultate[m] • obsequia
impensa • huiusmodi que liberalitatem discernunt • vnde
tulius libro primo de offi. liberalitate et inquit benefi -
centia • nihil est natura hominis accomodat[us]2 • sed hec
multas debet habere cautiones • Videndu[m] est em[en]d[um] pri -
mo ne ob sit • vel illi cui datur beneficium vel alteri •
Sunt em[en]d[um] multi cupidi splendoris et glorie qui alijs eripi -
unt quod alijs largiuntur • et sic alijs nocent vt in alie -
nis liberales existant • nos aut[em] ealiberalitate vtamur
que amicis profit • et nemini ob sit • Deinde attendam[us]2
ne maior sit liberalitas quam facultas • et tantu[m] em[en]d[um]
vt pro dignitate cuiquam tribuatur q[uo]d est fundametu[m]
iusticie • nihil enim liberale est quod iustum non est •
Deinde spectandi sunt mores eius in quem beneficium
conferatur et animus eius circa nos • et comunitas et
societas vite • et ad nostras utilitates officia prius col -
lata • Hec tulius • Commemoramus etiam temporis h[uius]2
largitiones • rapiunt enim principantes laborantibus
vt distribuant pigritantibus nec cernunt persone qui -
litatem sed propriam voluntatem • eaq[ue] sepius prebent
que dare illicitum est non tamen est liberalitas ini -
stum munus deferre • vnde Sene. in libro de beneficiis •

nocua inquit impetrantibus nō dare sed negare bene-
ficiū estimamus. nam turpissimū damni genus est ī
consulta donatio. grauiusq; est beneficiū malo dedisse
Ideo catho dicit. Cui des video. et Moco. ī libro sa-
turnalium. beneficiū dando accedat digno. Itaq; con-
sulte et pūide largienda sunt bona collata bonis. nūc
tñ hoc coarctare videmus q; solis diuitibus muner a
dantur nec dant diuites egentibus sed peupes diui-
tibus prebent Iuxta illud terenty in phormione. qua si
ūque dparatū est vt hy qui min⁹ habēt semp ditiorib⁹
aliis addāt Et mar. co. danf opes null nūc nisi diuitib⁹

Capitulum. xv. de beneficijs cito et gratuite dandis .

Beneficiū eo grati⁹ quo citi⁹ et sine spe mer-
cedis tribuitur Vnde seneca libro ii. de bene-
ficijs Ingratū est beneficiū quod diu inter
manus dantis hesit. grauissimis iquit viris nulla res
carius constat quā que precibus empta est molestium
est em rerum onerosum dimisso vultu dicere rogo itaq;
maioris gratie mun⁹ diu perpendit. Ab antigono em
ciucis peciit talentum Et respondit. antigonus plus
esse quam ciucis petere deberet. repulsus igit pe ciit
denariū. Et respondit. antigonus minus esse quā regē
deceret dare. Turpissimam ergo huiusmodi cauillatōz
inuenit vt neutrū daret ī denario regem ī talento ci-
uicum respexit. cum posset denarium ciuico dare et ta-
lentum tanq; rex. nihil tamen tam exiguum est q; non
honesto regis humanitas tribuat. Ex quib⁹ apparet q;
vir liberalis dilationis occasionem querere non debet
sed presto id amunicare quod dicens cōcernit. nec tñ
dandi tanta debz esse velocitas vt īconsulta fiat do-
natio sed deliberatione prehabita si munus hoc exigat
munus dandum cito et hilariter debet impendi. vnde
Sene. li. i. de bene. eos reprehendit qui difficulter et
displicenter dant aut qui fatigaci distribuūt aut qui ī
consulte impendunt. vnde sic augustin⁹ inquit aut do-
num distulit aut timide negauit aut pmisit. sed diffi-
culter et supductis supcilys aut supbia abiecit aut fa-
tigat⁹ dedit. Hys em modis mūera libere nō impendūt

ner tamen deliberatio reprobatio est quia si stulte ali-
quid prebet laudem non meretur et qui inuite prebat
gratias habere non debet. vnde varro i suis sentencijs
fide refert gratiam inuite danti qd vix datum est ne pu-
tes beneficiu sed predā. Semel dedit qui roganti bis
qui non extorquere aut est plusquam semel rogare. vñ
Eunodius argumentum est nil merentis rogare diei.
Et in prouer. sapientum dz. beneficiu vero bis dat qui
celeriter dat Et catho quod prestare potes ne bis pro-
miseris vlli Plurimos tamen nouimus quibz mos erat
plurima promittere et modica dare et si quid dederit
hoc fastidio aut pre pudore aut prosperato seruicio
vel mercede hoc faciunt. In quibus omnibus nulla li-
beralitas est quia nil dant sponte absqz reciproco mun-
ere. Et si quid dederint illud improperant et homines
ipsis seruos fieri suadent. Veruntamen teste seneca li-
secundo de beneficijs. Taceat qui beneficium dedit.
narrat qui accepit Et libro. iiii. qui dat beneficia deum
imitatur qui autem repetit fenerator est. Et terentius
in andria frequens amemoratio beneficij exprobratio
eius est. vnde tulus libro de amicitia. Memnisse in-
quit debet beneficij ipse in quem collata sunt non cō-
memorare aut qui dedit. Et in prouer. sapientū. bene-
ficiū qui se dedisse dicit petit. vnde stoici beneficiū
a collatore dixerunt non debere predicari. p vt narrat
Seneca libro vii. de be. Et marcialis coquus. que mihi
prestiteris in eum semper qz tenebo. Et subdit. Crede
mihi quamuis ingentia postume dones. Actoris tamē
pereunt dona garulitate sui quct sunt tamen qui di-
stribuere nil vellent nisi famam vl comoditatem exide
se habituros sperarent. iactancys quoqz tumescunt et
in omni diuio que dōere et que nō referunt. et si quid
dederint. Hoc ideo faciunt vt cultibus et reuerencijs
referantur. Horum enim munera beneficia non sunt qz
non alteri sed sibi prodesse querunt Veruntamen bene-
ficiū gratuitum esse debet sine spe reciproce utilita-
tis. vnde seneca li. ii. de bene. Hic beneficij inter duos
lex est. alter enim obliuisci statim debet et alter memo-
accepti semper esse debet. Et subdit. Detrahenda est
manis iactatio res qz loquentur nobis tacentibus.

nam teste varone in suis sentenciis. Turpissimum est
in datis sperare. Et in prouer. sapi. dicitur quod pulcerimū
est omnia prestare nihil exigendo. attēdere. nihilomī
habent beneficia qui prebent non solū vt amoda ex da
to non sperent. sed etiam vt bonus sit ipse cui benefici
um impendunt. quia teste seneca de bene. li. ii. nullus
malo beneficiū dare potest. quia quicquid ad illum p
uenit. paruo vsu corūpitur et quicquid illi amiseris il
lud onus suum et miseriam facit. quecumq; em illis cō
tingunt in suam naturā vertunt. vnde tul. li. ii. de offi
In beneficiis inquit collocandis mores hominū nō for
tunam sequi honesta ratio est. attendat igitur bñficiū
collator persone qualitātē et nullam exigit amoditatē

Capitulum xvi. de beneficijs recognoscendis.

icut illiberalis est qui sub spe mercedis mū
era prebet. ingratus nulloq; beneficio dignū
est qui susceptum nō recognoscit beneficium
Plurimū em ingratitude munera dare phibet et ho
minum liberalitates executionē carere iubet. vnde in
puer. sapi. dicitur q; ingratus vnus miseris omnibus noc
reuera beneficiorum memoria fragilis est. Et sene. ad
lucillum. nullum inquit maius habz malum cupiditas
quam q; ingrata est acceptorū. verum q; multi munera
prebentes ingratos eos faciunt quibus dant. eo q; in
ipsis diffidunt. et se perdidisse quod dederunt dicūt
Iuxta illud senece li. i. de be. Multos quidem ingratos
expimur sed plures facimus. ipse autem pdit benefi
cia qui se pdidisse cito reddidit. nihilominus tamē tur
pissimū ē ingritudinis viciū. mentēq; molestat ingrātā
Iuxta illud senece epist. lxxi. ad lucillum. Torquet in
quit se ingratus et macerat odit q; que accepit. quia
redditurus est. beneficia ex tenuat. et in iurias dilatat
et auget. veruntamen sapiens beneficiū amēdat et qui
gratus ē assidua commemoracōe delectatur. qui etiam
beneficiū dedit ex ingratitude. prudens si fuerit nō
anxiatur. ingratitude nulli imputat nisi fortunē. et ben
igne iterpretando suffert nec mutat animū suū aduer
sus benemeritos. s; pchdolo; plurimū ingratitude hoc

patrauit excidiū. vt bñfacere proximo videatur pluri-
bus periculum. Nam beneficia qui susceperunt frequē-
ter solent eos fugere a quibz acceperūt p̄ pudore quē
gignit superbia ingratiūdinis mater. alii vero vno su-
scepto beneficio ad aliud mox absq; rubore currunt. et
bñficiū munificioꝝ i fastidiū vertūt. Alii vero bñficiū
cum susceperint. supbie dferentiū ascribunt. illosq; in-
famant a quibus receperūt affirmantes ex muneribus
non nisi gloriā querere et fastū. alii vero qui suscipiunt
bñficia indigentie conferentis attribuūt dicentes pe-
nes se. Ideo is dedit quia mei eget vel indigebit. nouit
em me in aliquo sibi p̄ficere posse. aut mee familie sper-
at obsequiū. Dicūt em plures beneficia conferri frau-
dis sub d̄t̄extu. Dicunt em dona ideo ipsis fieri vt sub-
ripiat vxor vt filia rapiatur ancilla seduceat famulus
subtrahatur vel vt familiaritate secretū aliquod eliciat
His em modis plurimi beneficia que gratis dantur
i venenū et obprobriū mutant. itaq; munificentia plu-
rimum retardant. rursus alii dona cū acceperint mini-
me recognoscūt sed quod mutuo susceperint dari sibi d̄-
tēdunt restituereq; recusant. ideo seneca li. i. de bene.
Docendi sunt inquit qui libenter recipiunt libenter red-
dere et eos quibus obligati sunt animo q; non tantum
equare sed etiam vincere. veruntamen teste eodem li.
quarto de benefi. inquit Sunt nōnulli qui cum aliquid
susceperint nihil se debere testantur. Alii vero mutuū
susceptū mox remittunt ne videantur debitoꝝ fieri.
Sed qui nimis cito soluere cupit inuitus ingratus est
Quod ita itelligas quia debere iuito sepi? superbia est
Sed qui humilis est bonis obligari nō debet vereri Et
ingratiūdo est mutuo aliquid capere absque vsu illius
rei. causa nō indigentie vt compareat qua comparente
mutuum fieri nō debet. Sicut enim qui concedit vult
sibi mutuum reddi. sic etiam ex vsu capto beniuolenti-
am sperat Ingratus est igitur qui non reddit quod ac-
cepit. ingratus etiam qui mutuate rei vsu contempnit
vterq; enim fraudet largitoꝝem. vnde methodorus.
beneficia inquit crescunt mora. et tanto plus soluendū
est quanto tardius. Et subdit ad propositum. ingra-
tus est inquit qui beneficium reddit absq; vsu. Nam

nam sepe quod datur exiguum est quod autem sequit
ex eo magnum pulcherrima est tamen cum fuerit mo-
derate data reddi licet. vt inquit varro in suis senten-
cijs. Sed quomodo ista possunt auenire. Vnus em do-
cet vsum mutuate rei capere alius suadet cito reddere.
reuera vsum mutui spernere i gratitudo et supbia e. Et
cito no reddere facultate habita etia i gratitudo e Ille
aut cito reddit q vsum capto auentois tempore oportuo
restituit. qui vero dedignatur vsum capere cōuentois
et tenere formam no dico q cito sed nimis cito reddit
nam qui cito mutuat non solum id sperat quod largitur
sibi restitui sed beniuolentie fidem et amorem ex inde
captare licite intendit. Absit tamen q munus recipi
expectat. Absit etiam qui recipit vt soluere contendat
fortassis dices te accepisse quod reddere no potes aut
em te posse sperasti dum accepisti aut non Si hoc sper-
asti fortuna improuisa est te non posse Spera ergo q
tue fortune miserebitur ipse a quo accepisti. qui se re-
cuset fortunam patienter patere. cui2 mos est instabile
esse si vero te reddere posse presciuisti. cur igitur acce-
pisti et fraudasti tuū largitozem. vnde in puerbijs sa-
pientū dicitur. fraus e accipe quod no possis reddere
Et subditur Plurima beneficia accipit qui scit reddere
vnde catho inquit. beneficij accepti memor esto. vnde
refert seneca q rex archilaus Socratem frequenter in-
uitauit vt ipsum honozare posset. sed socrates renue-
bat. dicens se nolle ab eo beneficia accipere. cui no pos-
set paria reddere. Istis igitur documētis colligitur q
gratis est et qui beneficium reddit. et qui suscepti bn-
ficij vsum respuit Aliud est tamen beneficium petere
aliud est beneficium datum accipere. non decet enim
vt diues paupem petat. diues tamen munus a paupe
datur gratanter accipiat. iuxta illud Cathonis. Exi-
guum munus e. Accipito placite e.

Capitulum xvii. de Paupertate voluntaria.

Itissimus est sufficientiam qui habet nec est
idigentia nisi ex imoderato appetitu. nā stultū
e appetere quod habere n possi Si aut potes
habere. hoc posse tibi sufficiat. nil aliud petunt hoies

etiam sepius ambiciosi nisi quod habere possunt. Si autem ex insufficientia aut molestia aut paupertate aliquid contingeret peti quod haberi non possit tunc fortassis irreprehensibiles essent hii qui diuitias iugiter desiderant aut qui rerum modicitatem habent. Sed hec omnia nisi angustiam prebent homo contentus per sufficientiaz rebus ex modicis fit leuior et hilarior diuitibus omnibus desideriis vacantibus quorum mens est inquieta et tristis et sollicita rebusque suis pre cupiditate uti non audet sed hiis agregant quibus postremo sunt in derisum. Contentate igitur exiguo domo tua et in pace viuas hiis utendo que tibi sufficere possunt. vnde quintilianus ca. xii. Humile inquit tugurium cum sufficientia regnum effecit. Et varro in suis sententiis. non essemus si nesciremus quid esset paupertas illi autem quid sit paupertas nesciunt qui suam modicitatem mediante sufficientia paupertatem non arbitrantur. quia teste valerio libro. iiii. Locupletem facit non multa possidere. sed pauca desiderare. Et Seneca ad lucillum ep. i. non puto pauperem cui quantumcumque satis est. Et idem ep. ii. Pauper est non qui parum habet. sed qui multum cupit. quid enim refert quantum in horreis iaceat. Et subdit. optimus inquit diuitiarum modus est. habere quod necesse est. et primum habere quod satis est. Et idem ep. iiii. Magne inquit diuitie sunt contenta paupertas lege nature. nam lex nature scit quo egeamus. petit enim non eufurie. non sitire. non algere. sed non est necesse maria temptare. castra sequi. aut ex fortuna aliqua pendere. Ideo plautus in aulularia. Sibimet esse sufficientem primum bonum est. posco enim ut attendam veterum sufficientiam paupertatemque placitam. nam de diogene refert seneca quod potentior erat alexandro omnia possidente qui plus erat quod ille nollet accipere quam quod ille posset dare. De ipso etiam diogene refert valerius libro. iiii. quod munera Dionisii tyranni respuebat. nam cum diogenes olera laeuaret Aristipus ei dixit Si dionisio adulari velles non ita esses. cui diogenes et si inquit tu ita esse velles dionisio non adulares. vnde Ieronimus contra iouinianum de diogene dicit quod duplici pallio usus fuit propter frigus protalaria habuit clauamque ob fragilitatem.

Et senectutē ad mēbra sustentāda ferebat in doleoq;
volubili se habere domū iactabat et ī vestibus portarū
morabat tēpore q; frigois os dolei ferebat ī meridie
et iuxta motū solis voluebat. Et cū quēdam puerū cū
manu bibētem vidisset. tūc suū ferculū ad terzā proiecit
dicens nesciebam q; natura poculū haberet Ecce quā-
ta sufficientia et quanta leta paupertas. vnde Epicur-
us inquit. Honestā res est leta paupertas. Illa vero nō
est paupertas si leta nō est. sed miseria Si em̄ alicui sua
nō videntur amplissima. licet etiā totius mūdi domū
sit tñ miser est. queso em̄ vt ad naturam viuas. nūquid
porro paup̄ eris. S; ad op̄mionē si vixeris nūquā eris
diues. nā exiguū desiderat natura sed op̄m̄io in men-
sum multisq; parasse diuitias miseria fuit. reuera penes
me d̄similes sententias sepius reuoluendo didici q; tā-
to quis est ifelicioz paup̄ioz et miseriorz quanto de opi-
bus obtinendis curiosioz. quosdam etenim noui quoz to-
tum studiū ditari fuit non quidem p̄ sufficientiā sed p̄
abundantiam quibus etiā cura nō fuit quo pacto vel
fraude facultates sibi agregaret eozq; somnia de solis
numis erant turpiq; questu etiā notorio repleti nō eru-
bescebant qui tamē in plenitudine desiderioz suozum
decesserunt et ad mortem dum agonisarent sollicitudo
eozū tota de facultatibus erat et fraudis ex timore le-
ctum fieri petebant in loco plenitudinis bonozū suozū
pluribusq; mouentibus de salute anime vt cogitarent
audire d̄temnebant. Itaq; ī suis desiderijs vitam vt mā-
feliciter terminabāt. o mala cupiditas. o desiderij in-
saciabile cur hominem iuoluis. nō potest em̄ corp̄ nisi
modicas vestes ferre. paucisq; cabis venter pascit. Ab-
scedat ergo ī festa cupiditas vt leta paupertate vitā no-
strā ducam; dicente Cathone. Cū te infantem natu-
ra nudum creauit Deupertatis onus paciēter ferre me-
mento. quod nimū est fugito paruo gaudere memen-
to. Comoda nature nolo tibi ipse deesse. Si contentus
eo fueris quod postulat vsus. Et gams redus ī poetria
noua. liber is est viciis qui nō inseruit habundans. cui
satis est quod habet pauper qui plus cupit. Vnde
Sualterus libro quarto in alexandreidos. Animum
nullius egentem. non res. efficiunt sed sufficientia.

quamuis sit modicum si sufficiat nulli² egebis. Et matheus libro de thobia. non rerum cumul² sed sufficientia mentis dicat. sufficiant paucula diues eris.

Capitulum xviii. de Auaricia vitanda.

uaricia a tisso comparatur insatiabili. sicut enim aquas sine fine deglutit. sic auaro nil sufficit. veruntamen teste Salustio in cathelmario Auaricia fidem et probitatem ceterasque bonas artes subuertit et propter superbiam crudelitatem. deum negligere omniaque venalia habere docuit. auaricia pecunie studium habet quam nemo sapiens decipit. Hec enim virile effeminat animum insatiabilis est nec copia vel modicitate minuitur. unde in declamationibus libro tercio. mulierum vicioꝝ fundamentum auaricia est. unde idem ad lucillum epist. lxxiii. Stulta inquit auaricia mortalium proprietatem discernit nec quicquam suum esse credit quod semper diffidit. quamobrem quintilianus libro. viii. Equae deest auaro quod habet sicut quod non habet. quia teste boetio li. ii. de con. auaricie nihil satis est. unde tullius libro. ii. de offi. nullum vitium deterius est auaricia. Et li. de senectute. quid inquit sibi auaricia velit non intelligo. quid enim absorbitur esse potest quo minus restat vie eo plus querere deuia. quod faciunt aliqui senes quia quanto sunt seniores quantoque minus sunt viuaturi tanto sunt cupidiores. cessat igitur auaricia in animo tuo quia teste tulio i. ii. rethorice. auaricia omnes homines ad quoduis maleficium impellit. unde valentius libro. ix. auariciam sic describit. auaricia est lucrorum latencium in dagaſſix vorago auidiſſima cupiditate miserrima. Hec occidi suavit et ad desperationem plurimos induxit. unde refert quod cum Septimulus propter multitudinem auri et argenti in mari se periturum videret. mergi maluit quam suas opes in mari proici. Hic enim diuitias non possedit sed ab eis possessus est. auarus nempe plus quam in deo in suis opibus confidit. nullique proficere curat. Ex his que habet pauperes odit et diuitibus etiam non amicitur. unde in proverbioꝝ sapientum dicitur. auarus. nisi cum moritur nihil recte facit.

nec potest auaro aliquid prius optari quam ut diu vi-
uat. nulli em̄ auarus bonus est. sed in opi pessimus. ne-
gandi causa. nunquam auaro deficit sapienti tamē d-
gruit pecunie imperare et non seruire. nam pecunia
nō faciat. s; iritat. Vnde ora. i. epistolis. Semp auar2
eget. ob hoc versificator. Cur homo qui cimis es per
auariciā sepelis es. Eri cur heres. eris qui nō eris her-
es. quando sepultus eris quicumq; sepultor es eris. Di-
ci sepe putes tu qui sub marmore putes. n̄ hodie quid
heri nouus heres imperat. eri. Sed ad hec homines n̄
attendunt nec considerant diem extremum in quo oīa
deserent. Vnde gualterus in alexandreidos libro viii.
Quid tibi diuiciis opus est Et subdit. quanto tibi pla-
parasti tanto plura petis et habendis arri2 ardes. Et
ouidius libro. i. metha. Effodiunt opes iritamēta ma-
lez. jamq; nocens ferrum ferro nocentius aurum Et li-
tertio. inopem me copia fecit. Et li. xii. Auar2 vix spes
ipse suas animo capit. et maximian2. per maximos pa-
ctos pena est recumbere rebus. quas cum possideas
est violare nephas. Efficior. cu stos rerum magis ipse
meorum Conseruans aliis. que petiere mihi. et semper
retinēs nil timuisse puto. Muri cecus amor fatuū mihi
vincit amorem. et cundius li. ii. sine titulo. querit auar2
opes que lassant ipso tenendo. equora perducitur nau-
fragus ore bibit. quia scilic; mare sepi2 absorbet quod
auari magnis laboribus acervant. H; etenim bona tā-
ta auuiditate tam diuq; custodiunt quod perduntur
consumuntur aut saltem deteriorantur pauperibusq;
dare nolunt ea quibus vti nō possunt De quibus iane
nalis libro quinto dicit. Diuites bona plurima custodi-
re nituntur pauperibusq; non permittunt erogare. i. dō-
sic ait. Crescit amor nummi quantum pecunia crescit
magnis porta malis cura maiori seruantur. misera est
magni custodia census. nam teste Tullio in primo re-
thorice. cupiditas est gen2 omniū libidmū. et i. puer.
sap. dicit. q; cupiditatis regnū est interitus. vñ valeri2
libro vii. inutiliter est aliquid cupere. et i. eo pseuerans
ter morari. Hec dulcedo vicina exicio est. i. dō Seneca
ad luellam epist. xxviii. nemo iquit numero idem est
q; fuit. pridie nam quicquid vides currit cum tempore

nihilq; stabile vel solidum est. Et nos tamen ea cupi²
tanquā sint prospera semper aut tāquā simus ea semp
• habituri • reuera hec auaricie condicio est in egestate
cupere et bonis aduenientibus per amplius desidera
re • vnde tulus libro de padoris • nunquā explet neq;
saciatur sitis cupiditatis nec solū agendi libidine cru
ciantur homines sed amittēdi metu • vnde didi • ad al
lexandrum • Etenim ferocissima pestis est cupiditas q̄
solet egenos quos capit efficere • omnis enim cupi dus
egenus est quia et si bona habet ipsis vti nō audet • vñ
refert Elimand² q; in obsidione hennibalis tricenti p̄
nestinu reclusi fuerunt victibusq; carebant • cumq; iter
eos auarus quidam cibum recepisset maluit alteri pro
ducentis denariis vendere quā sua fami puidere Ita
q; ipse auarus cum suis ducentis denariis fame mor
tuus est sed emptor dei prouidentia vixit • Ecce quāta
cupiditas que hominem ita detinuit vt potius seruiret
cupiditati quā pprie saluti • vnde lucanus libro • iiii • Es
ferum mortemq; timere auri nescit amator • Et virgili²
li • iiii • enidū • quid nō mortalia pectora tangit auri vana
fames • Ideo catho dicit • dilege denariū sed parce dili
ge formam • illi enim parce denarium diligunt qui
pro sola necessitate ipsum diligunt atq; querunt •
Sed formam isti desiderant qui denarios vendicant
nō pro necessitate sed pro superflua auaritate • quod fa
ciūt diuites • iuxta illud Petronii • diuitis hoc magnum
facies erit omnia cernens • qui tenet et sicco conquerit
ore famē • Et Marcialis coquus • fortuna multis dat ni
mis • nulli vero satis • signanter auaris • vnde Prosper li
epis • nec pax sollicitis • nec modus est cupidis • Et ma
gister zeilo • non bene dignus equo cui carior est equus
equo • quod tamen accidit auaris qui res ultra equum
et iustum diligunt •

Capitulum • xix • de rapina et fraude •

Aptor nil suo raptu licite aquietat • quicquid
enim pretextu fraudis acquiritur male possi
detur • vnde tulus li • iiii • de offi • Detrahere
aliquid alteri magis est contra naturam quam mors •
Et in philippi • ca • ii • Male iquit acquisita male dilabū

nempe difficile est vt quis ex rapina prosperetur. Si enim quis suis dieb2 gaudere videat hys que rapuit eius tamen prosperitas aut nō erit diuturna aut in successoribus nō durabit Iuxta illud senece in ep. ad lunum nulli inquit cui rapina feliciter successit gaudium rapti durauit in posterum nec mirū quia nullum violentum perpetuū. rursus mirum apparet aut displicibile nimis eos videri maiores raptores quib2 bonorū plenitudo maior collata est et qui possessionibus amplioribus fruuntur capere pauperibus sollicitantur. quoniam raptores a raptoribus rapiunt. vnde plautus in aulularia Sepe condita lupoꝝ fiunt rapine vulpiū Itaq; vulpes quandoq; lupis rapiūt ea que lupi rapuerūt Hoc enim merito attingit vt arte praua artifex pereat sua. diffosme est tamen virtutis gloriā magnitudine prede amittere. Sed p̄ch dolor diebus istis rapere multis nō apparet turpitudine pudibunda quoniam magni latrones latronum sunt iudices eosq; non castigant. quorū preda affertur eis. sed solum illos iudicant et rigolose sentenciant quorū rapine non suffragantur eis. Quod em̄ regib2 et principibus seruiunt raptores qui paupū bona. nunc ap̄ia auctoritate. nūc solita temeritate tollunt. quandoq; etenim delicta negāt. et negare si neq̄ant ad satisfactionem cogi non formidant. quia fauorem iudicū non sentiunt minus inferre et verbera. sepe omnes extortionis vias ex cogitāt. Et hoc fortassis qz dominos suos paria vel maiores facere vident. vnde illud ovidius li. methama. acridisse videtur vuitur inquit ex rapto non hospes ab hospite tutus. Et idē ovidius libro sine titulo. fac cito p̄ multas preda perita manus vtinam qui rapiunt illud attēderent. quod ait orator libro primo Muri cesset amor qui pectora semper adurit. quo rapitur mortale genus quo pollulat omne de radice malum cum vis violentius ardet Stimulant qz rapinis addita lucta famen. o igit raptores attendite seculi diuicias transitorias fore cur igitur in perdicionem animarū eas capitis. quid enim prodest habere quod alterius est perpetuoq; obligari aut restituere alias vero morte mala moritur raptor. verumq; cupiditas mūdi honores fere singulos predomat supbia

quoq; ad rapinam plures iducit quia plurimi ex fastu
desueti statum quem nequeunt tenere cupientes cum ex
se non habeant alii rapiunt et malunt ex raptu pompam
ostendere quam in simplicitate absque fraude manere.
Veruntamen teste sene. ad lucillum ep. v. Magnus in
quit ille est qui fictilibus sic utitur quomodo argento
illos tamen non reprobo in quibus honestas maior quam
ex fictilibus apparet si concedens facultas prestat Et
ideo subdit ipse Seneca. Nec ille minor est qui sicut ar
gento fictilibus utitur. infirmi animi est diuicias non
posse pati. Lamentandum tamen pompas nimias aduentas
fore quibus rapine occasio datur eoq; infelicem se putat
qui statibus viciorum non equatur Sed teste coudio li.
primo de remedys. Decipimur cuncti gemmis auroq;
teguntur omnia. Et marcialis coquus. non nisi delicias
duerit illa vestis. Hec enim verba de vestibus presentis se
culi merito intelligi possunt. in quibus non nisi vanitas
et curiositas est. pro qua curiositate imitanda raptores
es fiunt plurimi vanitate seducti. Si enim regibus suffi
ceret honestas absque pompositate tunc non exigerent
a populo questus. Eorum enim ex actiones rapine sunt
quia hoc solum petere habent quod licita materia de
dunt aut quod necessitati eorumq; honestati congruit
curiositate sublata. Commemoramus enim antiqua que
dam tempora detestanda que tamen redisse videntur
narrat enim valerius li. ix. q; anthiochus rex sire seductus
superbia clauos aureos in equis vasq; argentea in pom
pam apparauit innumerabilibusq; pompis suum appa
ratum figmentauit cui optabilis erat preda potius quam
iusticia. rursus Plinius li. xxxiii. de historia naturali re
fert de pompeia diuice neronis que soleas ex auro suis
q; iumentis ferrementa fieri iubeat. Et carucas ex ar
gento et quam plurima alia vana potius quam sana et
que absque rapina rarissime fiunt. nunquid principi suffi
cere habet ut honeste et graditer viuat familiaresq; p
speros habeat. nunquid dissolutio corporis esset si ca
put alijs membris victum auferret. Mox enim illa membra
mortificant que alimento carent. Sic in politica mors
est. quando principis rapina subditos in pace viuere non
permittit. non sic etenim. Didimus fecit bragmanorum rex

Ipse nempe domorū curiositatē nō requirebat sed spes
 luncis et cauernis otentabatur Vnde ipse Didim² ad
 allexandrum • In exstruendis iquit domib² igne saxa
 non soluimus • nec admixtione pulueris cimenta opo =
 nimus sed in telluris spelūcis monciūq³ latebris habi =
 tamus • nullius igitur ventorū fremitus nullius turbis =
 nis tempestatem formidamus • Nam tuti² nos defen =
 dit ab imbre spelunca quā tagula cuius geminus ē no =
 bis vsus mansionis dū viuim² et sepulture cum mori =
 mur • Si em̄ asimilibus principes nostri cōtenti essent
 rapine studia nō quererent sed pompaz fastigiū rape
 primitus suasit diebusq³ istis nō p̄termisit • nam dieb²
 astis omnia distorta placēt et laici crimes habent mira
 biles nouaq³ nomina in vestib² vt inquit petronius • vñ
 didimus vbi supra • nullus inquit nobis p̄ciosus ē ami =
 cus • femineq³ nostre nō ornantur vt placeant se velant
 pudore nec sciūt in agēda pulcritudine pl² affectare
 quā nate sunt • nam quis potest opus nature corrigere
 quod cum fuerit aut infructuosum est aut criminofum
 Sed diebus istis viri precipueq³ femine vestimentozū
 nouitatem excogitant et ornatuū p̄ magnitudine atq³
 p̄ sumptuositate rapinose fiūt aut enormibus delictis
 se exponūt et scelez suoz p̄textu pompas manu ten
 ent quicquid tamen mali occasione accipiunt et si non
 raptim indebite tamen vendicatū est • Merito igitur sa =
 pientes veteres tales fastus p̄hibuerunt • vnde Sim =
 achus in epistolis • ody in paruo corpe longa velamīa
 Illa em̄ v̄ estis decenter induitur que non trahit puluer
 em nec in humū dimissa calcatur • vnde valerius li • ix •
 quid autem vltorius de femīs loquar quarū omne stu
 diū ad curiositatem et cultū hortatur virosq³ excellen
 tes a otimentia diuertūt Hec aut omnia i deo p̄sentib²
 inserui q³ pompaz curiositas plurimos facit raptozes
 Capitulum xx • de fortune instabilitate •

fortuna instabilis est Igitur stult² i ea qui ot
 fidit • Si elephas arboris fraudatur in casu
 frequentius solent fortūe amatores i ea d̄ci
 pi • vñ i puer • sap • d̄z • q³ fortuna vitrea ē et cū splend³
 frangit male igit̄ gerit̄ quicquid sub fortūe spe otmet̄ •

Stulti igitur diuites et auari qui spem suam fortunę cō-
miserunt. nam teste sene. ep. viii. ad lucillum. nō ē tuū
quod fortuna fecit tuū q. d. omnia fortune mūera du-
bia sunt. Et Tullius in. ii. rethorice. Sola inquit virtu s
in sua potestate est omnia que preter eam fortune sub
sunt dñationi. Erant igitur qui in rebus p̄speris om̄s
impetus fortune sub egisse putant Sapiētes a utē cui
cogitant etiam in temporibus p̄speris casus aduersos
formidare q. d. omnia fortune beneficia ruinosā sunt.
omnia em̄ fortune mūera ī h̄ die sunt. Inquit seneca ubi
supra. o si fortuna immutabilis esset quam ī felices mi-
seri et quam felices locupletes essent. Deo em̄ seruire n̄
oporteret. Vnus namq; suo diffortunio desperatus et
alius sua p̄speritate fere beat⁹ esset sed voluit deus vt
fortūa mutationi subiaceret vt sicut diei nox et nocti
dies succedit ita prosperis aduersa et aduersis p̄spera
fortuna succedat ne calamitosus diffidat et locuples
namiter gloriatur. Vnde iulius celsus li. iiii. fortuna ī
quit plurimos quos beneficys ornauit ad duriorē ca-
sum reseruat. vnde Hildebertus de exilio suo. nup̄ erā
locuples multisq; beatus amicis. Et subdit Hēu mihi
nulla fides est constantia rebus. res ipse quid sint mo-
bilitate docent. Et velut a summo summa ruina gradu
Cuncta ideo anticipis pendent mortalia casu Et spō-
dent ap̄ia nobilitate fugam. Quicquid habes hodie
cras te fortassis relinquit. Mut modo dum loqueris d̄
finet te tuum Illudit fortūa vices reges superbos Mut
seruos humiles nō sinit esse diu illa mihi quondā vultu
blandita serena. Mutant vult⁹ nubila facta suos. hys
enim verbis fortune mutabilitas perpenditur. vñ cur-
li iiii de tris. Dassib⁹ ambiguis fortuna volubilis errat.
Permanet ī nullo certa tenaq; loco. Sed modo let a
manet mō vultus sumit acerbos. Et idē cui. li. de pō.
Hec oīa sunt hominū tenui pendētia filo. Et subito ca-
suq; voluere ruūt. Ludit ī humanis diuīa potētia reb⁹
Et certū tempus vix habet hora fidem. et gamfred⁹ ī
poe. no. Nulla fides rerū sequit post mella venenū. et
claudit nox atq; diē nebuleq; serenū. Turbida facta
diem ducētq; crepusculo noctē. o igit auari hys testi-
monys vestra ppendite spē mutabilē. p̄sco ne domum

vento exposita seruat. Cades em in tempore quo fortassis reedificare non valebitis. Nec namque domus fortuna est. que leui solet deprimi casu. vnde boe. li. i. de consolatione. quantas res lubrica versat fortuna vices. permit. i. fontes debita sceleris noxia pena. ac pueri resident celsa maiores solio scaque calcant colla nocentes. nam ipsos sublimatos sepe videmus bonosque depressos. vnde idem ii. de aso. ostendit fortunam aduersam esse meliorem prospera. Illa inquit scilicet prospera sepe sepe felicitatis blande mentitur. Nec autem scilicet aduersa vera est sepe. Illa fallit ista instruit. Nempe videmus plures per inopia fieri insipientes. Illos autem stultos aut ignaros exprimus quibus in ignota est fortunae aduersitas. ideo pluribus oportunum fuit penuriam pati ut fortune disceret mutabilitas. Ex cuius stulta confidentia plurimi seducti sunt et que prospera prius flozere fortuna infelicissime quandoque corruerunt dicente boe. ii. de aso. omnis inquit res subdita mutatio non sine quodam afflictu attingit animorum. Et subdit. infelicissimum fortunae genus est se memisse fuisse felicem. vnde va. li. vi. narrat quomodo Alcibiades habuit duplicem fortunam. Prima fuit prospera que diuicias opulentissimas contulit et eximia nobilitatem habuit. Altera vero fortuna fuit aduersa qua cecidit in plurias angustias. fuit enim exulatus odiosus et egenus. refert insuper de Diomiso siracusano qui cum pene totius Sicilie tyrannidem accepisset opibusque et exercitibus sublimatus fuisset tandem nichil omnino propter inopiam puerulos Corintheorum literas docuit. vnde idem va. li. ix. concludit. Humane inquit vite cursus modo aspero modo tranquillo motu peragitur et sine ratione desumit. Et sen. li. vii. de naturalibus quiescit fortuna quiescere nunc leta nunc tristitia defert itaque in prosperis nemo confident et in aduersis nemo deficiat. Alterne enim sunt res vices. ideo Salustius in cathe. fortune simul cum moribus mutantur. o igitur quam magna insipientia in fortuna tam volubili cor suum figere et sepe suam committit. Erubescant igitur hi qui se sapientes existimant et per talibus volunt haberi. Erubescant inquam eo quod plurimos diuites ex parte fuerint corruisse fortuneque munera instabilia fore nihilominus toto conatu pecunias ineptasque diuicias congregare sollicitantur quibus ita ardent ut

deum et seipfos eaz occasione deserant mallentq; inu-
erabilibus fraudibz et mendacys p̄ire vitā suā q̄ suis
priuari denarijs aut facultatibus vanis. Vt in am attē
derēt illud sen. in declamationibz l. iiii. Ludit de suis
fortuna muneribus que dedit aufert que abstulit red-
dit nec vnq; est tuitus illam expiri quā cū locum iurie
nō haberet. et idem sen. in thieste. res iquit de2 nostras
celeri citatas turbine versat. Et in puer. sap. d2. leuis ē
fortuna cito reposcit quod dedit. vnde ou. ca. xii. tri-
stiu. largitur quodcūq; licet fortuna recipitq; Est gra-
cilis subito qui modo grossus erat Et catho. labitur ex
iguo quod rē. indulget fortuna mal' rē.

Capitulum xxi. de contemptu seculi et diuiciarū.

Vicquid in seculo est si anxiū est iure spernit
p̄spex casu facili de perdit. Sapiens est igit
ipse a quo fortuna seculi detemnitur. Itaq; in
vtraq; fortuna aliquid displicet. Vna etenim fatigat al-
tera vero casum expectat. Turtior est tñ aduersa quā p̄-
spera eoq; in ipsa citius vicia vitantur. vñ quitorci2 li.
vii. facilius est aduersam quā prosperā fortunā regere
Et sen. in hercule. fortuna peior amorē inflammat magis.
Et ou. li. de ponto. fortuna miserrima tuta est Nam ti-
mor euentus deterioris abest. vñ ipsemet cū. inimita-
se fuisse passum refert. vnde li. tris. ca. i. iquit. tot mala
sum passus quot iethere sidera lucent Et ca. iiii. linea
quot punctos quot amena rosaria flores. quod saporis
fera grana papauer habet. Silva feras quot alit quot
piscis nutrit vnda. tot p̄mor aduersis Et versus ii. enei-
dū. nō mihi si ligue centū sint corpora centū. cīa penarū
p̄currere nōcīa passum. Audisti igitur viroz p̄dict orū
fortunā aduersam. Illa nanq; fortassis ipsos fecit sapi-
entes. nam et fere omnes qui sapientia floruerūt. Aut
aduersitate pro tempore succubuerūt aut gratia diuina
speciali illustrati fuerūt. nūquid affrican2 tāta prospe-
ritate floruit s; postmodū corruit vt ponit tul. li. d of.
Et ideo concludit In rebz prosperis supbia fugienda
ē Et thezentiz in formicne. dum homi maxime res assunt
eū tunc meditari oportz. quo pacto aduersam erumna
ferat ne aliquid in postea sit ei nouū. vñ gāfr. in po. no.

In fidiā ponit semper fors aspera blāda. Anticipatq;
fugam melior fortuna repente. Ex quibus clare inote
scit q; falsa est vanitas seculi huius. vnde boetius ii. de d
so. quā multis amaritudinibus humane felicitatis dul
cedo respersa ē. que cū iocūda videatur. eam tñ qui ten
ere velit nō potest. Heu qualis est hec felicitas. teste
varrone ī suis sententijs. Non em̄ est felicitas que secū
capit miseriam. cuiusmodi est fortuna huius seculi vñ
de tulijs. li. de paradoxis. o qui te beatum. qui te floz
entem putas. te miserie. te erumne premunt. te tue libi
dines torquent. tu die nocteq; cruciaris. te consciētie
stimulant. te maleficioꝝ tuozū metus exanimāt. quia
vt inquit prosper li. epis q; si peccans gaudet felicitate
ea vti. infelix nimis est prosperitate sua. Si igitur diues
es et peccator sis. infelix es. si autem peccatum recusa
beris. tūc felix es sed diues nō eris. eo saltē modo quo
diuites accipi solent quib; mos est incessanter appetere
et ultra suam necessitatem que possident cū metu nul
li dñmunicando custodire. Attende em̄ illud cathonis
Cum fueris felix que sunt aduersa caueto. non eodem
cursu respondent vltima primis. o igitur quanta seculi
huius diuitū stulticia qui de futuris non cogitant quasi
dies omnes pacis essent. Hly enim poti; ceci sunt quā
illi qui corporis oculis carent. vnde tul. in oratione de
responsis aruspicum miserior es cū i omnem fraudem
oculos capis quā si omnino oculos nō habueris. nempe
illi nō fraudant et fraudantur et qui male cōquestant
vt diuites fiant et qui suis diuitijs ī quibus sperant ex
toto priuantur. Consideremus igit diuites seculi quo
abierūt. Interram em̄ redacti sunt. eoz; decessit memo
ria. nec suis potuerūt diuitijs redimere vitam Cōtemp
tibilis ē igit hec facultas q; maiori necessitati succurrere
nequit. reuera diuitie poti; nocent. quā p̄sunt et hoc
nō p̄pendūt qui seculū amāt. Vnde vale. narrat li. viii.
q; cū anaxagoras post longā pegrinationem studij ad
patriā redisset possessiones q; suas desertas cū vidisset
sic ait. salu; inquit non essem nisi iste perisset. Et soc.
philo. natione theban; suas diuitias ī mari p̄iecit di.
Abite pessime diuitie ego vos mergā ne ego mergar a
vobis rursus salbon cū oīa sua bona incendio p̄didisset.

euidam interroganti an doleret quia omnia p̄didisset.
respondit. omnia inquit bona mea mecū porto. Decto
re enim illa gestabat nō humeris. vnde Didimus ad
Alexanderū. nos inquit nō sumus incole huius mundi s̄
aduene. iuxta illud apostoli. non habemus hic manen
tem ciuitatē. sapiens est igitur qui seculū d̄temnit et ea
que ī ea sunt. vnde varro ī suis sentenciis. nunc ī sege
tibus nunc ī herbis et frumētis bona sunt sed nolite
ibi spem nimiam habere. Nam sepe audiui iter os et of
fam multa iteruenire nō posse. vnde sen. ad lucil. ep.
xii. Discedunt aliq̄n ista bona inuidiosa ī quibus si ali
quid solidū esset aliquando implerēt sed situm d̄citant
Et ep̄. xvii. nemo inquit tā timidus est quī malit semp̄
pendere quā semel cadere Illos aut̄ pendere dicit qui
bus vanitas seculi nō placet sed ī ea viuit ad tempus
Illi vero cadunt qui a felicitate mundi ī qua sperabāt
decidunt. Et ideo ep̄. lxii. Contemnere inquit aliquis
omnia potest Sed habere oīa nō potest. Itaqz breuis
sima via ē ad diuitias d̄temptz diuicias. Et ep̄. lxxiiii
relinqui diuitias relinque voluptates qz mollūt et en
eruant. vnde. Empedecles tria dixit esse p̄cipue appe
tenda scilicet mobilis affluentie d̄temptz future fe
licitatis appetitus et mētis illustratio quoz p̄mo nil
honestius secūdo nil felicius tertio nihil ad amozū
adeptionem efficacius. Nec em̄ Empedeclem dixisse
refert aristoteles li. de vegetabilibus. Magne igit̄ est
honestatis seculū d̄temnere. nam honestatis est d̄ vi
libus curam nō habere. omnia autem mūdi bona vilia
sunt et caduca. vnde tul. ī oratione p̄ domo sua. Ca
duca sunt inquit et mobilia tempoz munera. Et idem
ī oratione sua pridie quā iret ī exilium. Presentia ī
quit negligamus et posterioritate glorie seruamus. vti
nam de hys essemus de quibus p̄sper ī li. epis. ait. Est
et ī hac vita requies multis data quozū amicos mūdz
non tenet occidens quos desiderys nullis peritura
fatigant et quibus omne bonū est cristus et omnis ho
noz Et subdit. Qui rerū nil cupiūt perdere nil metuūt
quasi di. qz hy felices s̄nt ī mundo qui non sperant ī
mundanis aut qui mundo mortui sunt. Vnde magist
er zeilo. Si mundo morieris moriendo non morieris.

Mundus clamat aue sed aue auertitur in oue eius cer-
ne vices o flos fermodo dices Si mundū sequeris p̄
esse fuisse queris. Hic status absq; statu hic locat i cau-
ciatu. Hec tria verba fidē nō dent tibi postmodo p̄idē
Post pendet cecidit. p̄idem modo nō sibi fidit. Vndē
verficatoz. Sp̄nere mūdū sp̄nere nullū sp̄nere
se se sp̄nere se sp̄ni. quatuor hec bona sunt. sed for-
tassis mundū sp̄nere mundana blandicies non p̄mit-
tit. sed allicit et inficit. mirandaq; mendaciter p̄mittit
et ita seducit. vt beatos se credant qui fortuita possi-
dent. Vti tamen narzat valer. vii. Anaxagoras cuidam
interroganti quis non esset beatus. Nemo inquit ex his
quos tu felices existimas beatus est. Non em̄ diuicie
faciunt quē beatū. potius em̄ paupes spiritu beati sunt
dicente sen. ep. iiii. ad lucillum Ille inquit est beatissim⁹
et secur⁹ sui possessoz qui crastinū sine sollicitudine ex-
pectat. Hec tamē de beatitudine et felicitate pp̄ie ac-
cepta itelligi nō debent. null⁹ etenim in vita p̄nti pp̄ie
beatus aut felix est. nā teste prospero i li. epis. felices
nō faciūt opes aut beatos. nā mundi ex opib⁹ breuis
aut peritura voluptas. Edira perpetua semina mortis
habet Et catho. felices obeūt quoz sine crimine vita ē
Itaq; beatitudo nō i diuitys consistit nec i vita. sed p̄
vitam bonā plene habet. vnde oui. li. iii. metha. Vltia
semper dies expectanda homines dicq; beatos. Ante
obitum nemo suprema q; funera debet. quia scz post
mortem boni beati erunt. Sapiens igitur mūdum con-
temnat vt post mortem dommo viuat.

Capitulum xxii. de contemptu diuiciarum.

Inuitie nulli⁹ certitudinis sunt maiori necessi-
tati succurrere nequeunt. vnde varro in suis
sentencijs Eodem inquit animo dimittende
sunt diuicie quo accipiende. Et lactan. li. de falsa sapi-
entia. Laudatur democritus eo q; agros suos relinquit
eosq; pascua publica passus sit fieri. Et catho Despice
diuicias si vis animo esse beat⁹. quas qui suscipiūt mē-
dicant semper auari. Et theerculianus i apologetico de
temptozē diuiciaz diogenē amendat vt superi⁹ audi-
sti. nempe diuitie nō ap̄petūt homi vt pp̄riū bonū sed vt

valde formidū. quia teste sene. ad lucill. ep. lxxi. nō ē
tuū quod fortuna fecit tuum. Et varro ī suis sen. nemo
suū putet quod extra ipsum est Et ī puer. sap. d. 2. nihil
appriū dicas quod mutari potest Sed diuites huius se-
culi que habent. appria dicūt. nec attendūt quibz mali-
cys diuiciaz occasione subiacēt. vñ p. sper li. epig. Ter-
renis opibus cū diues gaudet nūquis. veris se miser ne-
scit egere bonis. et sequit. Mc bona iustoz null obnox-
iat danis Hostis fortia ignis et mare nō metuūt. omīs
virtutū semp substantia salua est q. d. q. sapiens nō di-
uicias mutabiles s; virtutes acquirere debet. quia nō
pecunys sed virtutibus pficit vita. Vnde gualterus ī
allex. li. i. qui auferre pecunia mores nō afferre solet.
Quem vere mox nō rerū copia dicat. quē virtus extol-
lit habet quod pferat auro. nō eget exteri? qui mo ribz
mtus abundat. nobilitas sola est animū que mori bus
ornat q. d. q. virtus extollere habet et pferri auro. non
 eget exteri? qui moribus ornat itus Et ora. ī epistolis
Impat aut seruit collecta pecunia cuiq; . stulticia pa-
scunt opes. verū si stulti diuites fuerit sapientes repu-
tantur. Sed pcul dubio bene stulti arbitrandi sunt.
quia nihil ī sapienti? quā suā felicitatem labili fortune
pbere. inquirendū tñ cur homies diuitias ita itendūt
earq; occasione cur se felices putant. Ideo hoc fortas-
sis est. qz teste ora. ī epistolis. vxorē cū dote fide qz et
amicus et gen? et formā regiam pecunia donat. Et pe-
tronus. Is qui habet nūmos secura nauigat auzā. for-
tunamq; suo tempat arbitrio Carmia dponit dclamat
increpat omnes. Et iuuē. li. i. quantū quisq; nūmoz ser-
uat tantū fidei habet. qz scz tantū subseruiūt sibi hoies
eiq; credunt. quantū pecunie habet. Hys itaq; verbis
et cōsimilibus diuites hui? seculi suam fortunā autozi-
fant et felicitatem similibus excausis in diuicys consti-
tuunt. sed procul dubio modica sunt illa que prebent
diuicie bona. nam diues non secure nauigat aut itimer-
at. quia quanto quis ditioz tāto timidioz. si gaudet car-
mine. ī luctum vertetur carmen eius. si imperat tandē
obediet mortī. Si increpat. increpabitur et luet iudice
deo. Attendam? ergo qz fortūe prospere comoda lau-
dabilia nō sunt. sed icomoda nostris mētībz renouem?

nam ut plautus ait in aulularia. Decunia rex atq; sollicitudinū causa et caput ē Et agelli? primo noctiū acti-
cap. Sapiens inquit dixit eū egere multis qui multa ha-
bet magnamq; indigentia nasci non ex magna ī opia s;
ex copia magna. Et sen. ad lucil. ep. xiii. Terena inquit
bona libertatem nō ex torquent. nostri essemus. si ista
nostra nō essent Et idem li. de moribus. Facilius ē pau-
peri dtemptū effugere. quam diuiti inuidiam. Nec igit
ut posco damna dnumerarem? ut p̄libatis comodis cō-
paremus. nunquid audiui mus q; diuitie p̄beant solli-
citudinē. causant indigentiam. inuidiā signunt. liber-
tatē tollūt. nūquid hec ī dmoda graua sunt. quia tes-
socrate. Damnū nō nisi ex abundantia raro venit. Et si
donius diuitias dicit esse causas malorū. cur igitur in
eis speramus ex quo idmoda ferūt. nullaq; stabilitate
sistunt. vnde valerius li. vi. nullo in loco. nulla ī p̄sona
diuitie stabilibus radicibus insistunt. sed flatu icertissi-
mo fortune huc et illuc deuolant Et marcialis coquus
Callido afflatu nummos fur aufert ab archa. proster-
nit patrias impia flāma lare Debitor vsuram pariter cū
forte negabit. non reddit sceleris semina iacta fruges
dispensatorem fallax spoliabit amica. quia sc; diuites
omnib; piculis subiacent eorū q; diuitie. nunc em fur
tollit. nunc ignis cōburit. nunc vsura rapit. nunc terza
non germinat fructum. nūc familiares fraudant. Ecce
quam sunt incerte diuitie. quam mobrem sapiētes sunt a-
quibus semper spernuntur. Sed dicunt aliqui q; pau-
pertas ē eis nimis grauis. fortassis enim ideo grauis
non quia ī se grauitate habeat s; cupiditas animi mali-
eam moleste supportat. nil tamen letius ac tutius est
vera paupertate. Vnde secundus philosophus. quid
est autem paupertas nisi odibile bonum sanitatis ma-
ter curarum remotio sapientie reparatrix negociū sine
damno possessio absq; calumnia et sollicitudine felici-
tas. vnde Seneca ad lucillum. Multis ad philosoph-
andum obsistere diuitie paupertas autem expedita et
secura est nō circumstat illam turba seruorum ad quos
pascendos transmarmarum regionum est optāda fer-
tilitas. Et subdit. Si vis vacare animo oportet q;
paup̄ sis aut pauperi similis. Et quintili. cā. septimo.

Paupertatis proprium est exercere libertatem Et lucanus
li. v. Dat vires fortuna minor euitate tuta facultas Et
fortunatus pauper in angusto regnat abundans Veruntamen
teste lucano li. i. fecunditate virorum pauperas fungitur
sed hoc in merito. quia ut inquit iuuenalis li. i. felices
humiles pauperesque spiritu amabit Illos namque celi reg-
num sublime recepat. Vnde legimus quod aristotiles pau-
pertatem grauem non habebat sed pauperibus non posse suc-
currere dolebat. Sed tamen nunquid in derisum pauperes ha-
bentur. grauis est ergo paupertas. reuera derideri tol-
lerari ratione potest quia ex natura pauperes omnes su-
mus et si fortuna quosdam sublimauit in derisum subli-
mitas auertetur eorum. vnde iuuenalis li. i. Nil habet ipe-
lix paupertas durus in se quam ut ridiculos homines fa-
cit Commune namque hoc viciu est sed nimis ambiciosum quod
ex natura omnes pauperes sumus et fortuna vertet in rui-
nam eorumque qui diuicijs gloriati sunt aliquando dicent illud
nec primo peccauimus vanitate seducti sumus. ut in ma-
gister vnusquisque attenderet illud sapientis Ecclesi. v.
dicentis. noli attendere ad possessiones iniquas quia non
perderunt in tempore vindicte tribulationis. vnde Augustinus. v.
de ci. dei ca. xxiiii. Impatores inquit felices non dicimus
vel quod diuicijs imperaret vel quod imperatores inquit filios suos dili-
gerent aut quia hostes domuerunt aut quia diuicijs
obtinuerunt Hec enim omnia huius vite munera sunt qui-
bus similia etiam cultores demonum accipere meruerunt. que
non pertinent ad regnum dei Quibus verbis apparet bona
temporalia hominem non facere felicem Et ideo augustinus. ibi
dem subdit. impatores felices dicimus si iusta imperant
si per obsequia humiliter salutantium non extollunt. sed se
homines meminerint. Si suam potestatem ad cultum
dei dilatandum applicant. Si plus ament futuri regni
habere consortes. quam vanitatis huius seculi cehor-
tes. itaque omnia huius mundi munera sunt. vnde aristo-
tiles ad alexander. o alexander inquit noli appetere tra-
sitorum quod oportet te cito relinquere. sed pete di-
uicias incorruptibiles. vnde Hermogenes fertur dix-
isse quod plenitudo perfectionis in principio est abstinere
a pecunijs. vnde Mattheus. vi. Multos perdit aurum et
argentum. Et Ecclesi. viii. qui aurum diligit non iustificabit

Capitulum xxiij. de negligentia et pigritia.

It piger indignus est bonis. et qui sollicitu-
dinem non habet nullo meretur beneficio dota-
ri. ad hoc enim natus est homo ut laboret cor-
pore pro victu et mente pro virtutibus ad ipsi-
ficandis. Sed pigritia multos desideria facit. eoque laborare plurimi for-
midant. nam teste tul. i. tul. ques. li. iiii. Pigritia est me-
tus consequentis laboris. quidam enim sunt adeo molles
quod non nisi pigrescere querunt. nam teste aristotile. iii.
ethic. Mollicies est fugere laboriosa. Sed quid est quod
quidam ad vanitatem solliciti sunt et pro bonis pigrescunt
Hos enim excitat per seius sathiricus. Mane inquit piger
surge surge inquit quod instat surgendi ratio. Et gamfre.
in poe. grandia quid facimus turpe nullus imagine pi-
gri Scis ne morem pigri si mane citetur ob audit. Si ci-
tetur ad huc iterata voce sonora. Mane vigil stertit ta-
tundemque timore coactus. ore tamen lentus lingua mo-
uet et mihi quid vis. Inquit surge veni nox est pro mitte
quiescam. immo dies est surge deus meus heu. Ego sur-
go vade sequar. nec eum sequitur qui decipit. Et cum non
venies dudum respondit venissem Sed mihi vestes quero
non statim iuenio. Caput huc illuc vertit vel scalpit. ita
quod vanis excusationibus pigri suum torporem defendere
nituntur. queso attendas quo tramite honores virtu-
tes. scientie. diuicie solent acquiri Hys enim depre-
tis quos deus sua speciali gratia illustret omnes sua sollicitu-
dine et diligentia talia sibi consequantur. nam teste tul. i.
tul. ques. li. iiii. Tardis mentibus non facile committantur
Et virgil. in bucco. Tarde venere publici. omnis enim
tardus brauius carebit. vnde catho. Plus vigila semper ne
somnia dedit esto. nam diuturna quies. vicis alimenta
ministrat. vnde qui. li. ii. sine titulo. infelix tota qui solet qui
escere nocte Stulte quid est somnus gelide nisi mortis
imago. vnde philosophus. Quid est somnus nisi mor-
tis imago. laboris quies. infirmantium votum. miserorum
desiderium. quia miseri semper pigrescere possunt. Sed
vir prudens sic debet esse deditus somno ut vigilie in-
tendat. vnde arator. corpore sompnus erat huic. sed vi-
gilabat in illo. que nescitur mirae fides hec cantica clamat

Quia scilicet viri fideles p̄ suis amicis vigilant semper
quāobrem pigros redarguit cui. li. p̄allegato. o male
presto qui es o semper dedita somno. pectora nuda
bono quātis pates ipse rumis. quē nox sola tenet ne =
scit vigilare piculo. nec tamen reprehendenda est debi
ta quies nature congrua. qz teste oratio i poe. Et qnqz
bonus dormitat Homer? Itaqz pigritia mala. sed som
nus moderatus bonus est. nempe pigri sua seqz negli
gunt et velut bruta in fecibus suoz delictoz deuoluūt
et ociositate desides fiūt. omneqz licitū exercitiū fugi
unt. Veruntamen fumentū vicioz ocium est. vnde sen.
epi. lxxviii. ad lucil. gloriari ocio mors est. Et ovid. i. de
reme. ocia si tolles p̄iter cupidinis actus. Contenteqz
iacent et sine luce faces. quā platanus riuo gaudet qz
popul? vnda et quam limosa canna palustris humecta
venus ocia amat. que verba hoc sonant qz ocium fomen
tum est libidinis et omnium vicioz. vnde quintil. cā.
xxxvii. ad omne votū fluente fortuna. lasciuit ocium. Et
cā. iiii. Necesse est vt facinus ardor ociosus de facili in
malū prorumpit. Et ideo puerbiū grecorum olim erat
istud. quā quisqz nouit artem in hac se exercet. vt refer
tul. in tul. ques. li. i. vnde didimus ad alex. auariciam
non exerceamus. ocium turpe deitemus. nec tamen
omnis requies ocium vocatur saltē reprehensibile. anima
enim sedendo et quiescendo fit prudens teste cōmen
tatore et philosopho vii. phisicorū. viri quoqz studiosi
apud vulgū ociosi dicuntur qui manibus nō laborant
non tamen pigrescunt. quia mente cōtemplantur floz
autem ocium si ita vocari debeat. laudabile est. vnde
tullius in tul. ques. li. v. quid enim dulci? ocio literato.
ocium enim literati est studium. Sed agricole et alij
opifices litteras nesciunt. corpore nisi laborent i vicia
faciliter cadunt. vnde Sene. ad lucil. ep. lxxxii. ocium
inquit sine literis mors est et viui hominis sepultura.

Capitulum xxxiii. de castitate et pudicitia.

Castitas hominem facit angelicū. i mente viuā
ciorē. in apparatu pulciorē. in vita diutur
niorē. i fama et gestu honestiorē. Et castitatem nō

obseruati difficile e alicui studio aut virtuti itendere
nam libido totam mentem occupat et totum corpus exten-
uat. et tandem vires singulas destituit Ideo ovid. ad
allex. nos membra libidini non damus. nec tamen reprobandi
sunt qui copulati coniugio propter bonum et non propter libidi-
nem veniunt. quod teste fixto pitagorico in suis sententiis.
Adulter est in suam uxorem amator ardentior quia scilicet
speciem adulterij sapere videtur. quia sua uxore ex ar-
dore abutitur. Hic tamen adulterium large captum est. Ca-
ueat tamen coniugati propter textum coniugii libidine feruere presumat
nam veteres omnem libidinem feruentem respuerunt ux-
oresque ad lubricitatem incitantes aspexerunt. Vnde val. li-
vi. narzat quod Sulpicius gallus uxorem suam dimisit eoque
vidit eam capite discooperta de forisque suo apparatu alli-
cientem. Ideo tibullius. Casta propter diuix maneat san-
ctique pudoris. nec sis queso casta metu sed mente fidelis
Sed lamentandum est pudicitiam iam fere perisse ex toto
et femine in quibus pudor existere debeat ut plurimum
viros prouocant. coniugii fidem deserunt. virginesque su-
um querunt violatorem et vidue suum amasium. Veteres
quoque a lubricitate sepius non cessant. Tales etenim nunc
temporis ut frequenter sunt mulieres et si factis talia
non exerceant. verum tamen mente frequentius ut corrupte in-
ueniuntur et metu potius quam proprio continent affectu. vnde
ovid. li. iii. sine titulo Et quia metu dempto casta non est
eademque casta quod dicitur quod mulier metu continent casta non est.
Et ideo subdit. ut bene seruet iam corpus adultera mens
est. nec mentem seruare potes licet omnia claudas. omnibus ex-
clusis intus adulter erit. Sed nunquid est scandalosum si
carnis luxuriam rationi superemiet. quis enim velle t ancille fe-
dissime ancillari cuius caro luxuriosa est. ob hoc olim sa-
pientes loca solitaria et deserta elegerunt. ne impetibus
luxurie ebriarentur et fatigarentur. Vnde refert ihero-
dota iouinianum quod cum plato esset philosophus elegit
sibi villam Academiae procul ab urbe ut libidinem evita-
ret. rursus terculianus refert quod Democritus oculos si-
bi eruit eoque mulieres aspicere sine concupiscentia non
potuit. o quam periculosus est feminarum intuitus.
nam teste ihero. vbi supra. inutile est inquit crebro videre
per que aliquando sapiens captus est et eorum te expulso amittere

Hocq; perpēde Nam pitagorici solitudinem et deser-
ta ob hoc inhabitare elegerūt. vnde Agelli² refert q;.
Demetri² sibi oculos eruit ne a bonorū studio impeditur. vnde dominus in Euangelio ait Si oculus tu² scā-
dalizat te erue eū et pice abs te. Heu attēdamus qua-
liter oculis plures offenduntur. nam teste quintiliano
causa. i. Toti² hominis libertas ē oculos p̄didisse ocu-
li sunt p̄ quos paupertatem ferre nō possum² oculi no-
stra tota luxuria Hys vos ī omnia quottidiana vicia pre-
cipitant. vnde seneca libro de re me. fortunorū. Intelli-
gendum est partem esse innocentie cecitatem. oculi em̄
sunt iritamenta vicioꝝ et duces scelex. o vtmā oculos
sic vanitati non exhiberemus quia ipudicus oculos im-
pudici cordis est nunciū Ideo cui. ii. tristiū. Heu mi-
hi cur vidi cur noxia lumina feci. Peccatū est oculos
habuisse meum. nam plurimi non peccarent si peccan-
di occasionem nō viderent. Et maxime libidinem exci-
tat ocul². ob hoc homo debet se modeste regere ne in
vanis figatur. nam sicut piscis capitur hamo sic oculo
vir capitur lubrico. nec solum tamen quis cauere habz
vt vana non icueatur sed etiā qui pulcritudinem habet
libidinis icitatum cauere tenetur ne quis eius occasi-
one peccet. vnde narzat vale. li. iiii. q;. cum quidam pul-
cerim² esset et femie vnus sollicitaret oculos ad aspe-
ctum. ne peccandi altari esset occasio pulcritudine suā
fedauit et oris dcorē vulneribus abstulit Maluit enim
turpis fore quā aliene libidinis iritamentū esse. rursus
Augusti. li. i. d. ci. dei refert q; cū marcus marcellus vr-
bem ornatissimā sirafricanorū cepisset. suis amilitonibus
p̄cepit vt castitatē obseruaret. edictum q; fecit ne quis
corp² libez violaret Hys igit̄ exemplis patet dī viros
illustres pudicos fuisse. alienūq; thoz cū possent vio-
lare noluisse. vñ boe. li. iiii. de conso. approbat sententiā
Euripidis qui dixit carentē libidie esse felicē. Et va. li.
iiii. refert. q; cū Scipio esset xxiii. ānoz et multos obsi-
desi vrbe carthagine clausos in sua potestate haberet
accidit vt ibi essz virgo pulcerra iuuenis et adulta quā
violare voluit licet sibi adducta fuisset s; potius idibi-
lo sponso suo iuolatā tradidit et precū redemptionis
allatū repulit exidēq; gratiā apud vniuersos p̄meruit.

quot sunt familia facientes timeo q̄ pauci. Potius enī
vnde laqueandum est viri nobiles lasciuie student ven
eri subseruiūt puellas virginesq̄ iugiter violare q̄runt
Et tunc credunt magnā miliciam exercuisse quando iu
uenculam ignomine tradiderunt. o quale duellum. o
qualis triumphus puellam fragilem et innocentem vin
cere et victam atamare suisq̄ lepius gratiffereis pro
stituendā exhibere. H̄y em̄ satellites leonesq̄ habent
quos nutriant et stipendiant vt virgines filias pau
perū rapiant eozq̄ nutū subducant. Ecce quales scu
tiferi tales enim sunt quales domini quibz subseruiūt
omnes enī Venerem colunt. rursus claustra monachoz
et religiosozum violant diuga discriminat suaq̄ fendit
sima luxuria omnes si possent comquinare femmas vel
lent Si castra vel vrbes ceperint hoc primum est q̄ co
gitant vt libidini vacent. Non si quidem vita non nobi
lis sed ignobilis est vilissima quoq̄. Vnde Ouidius ī li
suarum epistolarū. nulla re pbabilior arte ledens pu
dicam. H̄y tamen satis fecisse credūtur si virgmem cor
ruptam suis domus munificent sed heu facultates qui
dem tribuere possunt sed virginitatis decorem nūq̄ p
bere. factalis enī voluptatū ob occasionem mulieres p
ducunt ī quibus alia quasi sollicitudo non est ornatus
nanq̄ excogitant vt se pulcras ostendant impudicissi
misq̄ nutibus viros inficiunt suisq̄ crimibus risibus et
vestibus viros ad libidinem dicitare meditantur Vtinā
lucrecie exemplum acciperent de qua refert vale. li. vi
dux īquit romanus erat. cuius sub tempe pudica. lucre
cia a Tarquino regis supbi filio p vim stuprata est. et
cum suam iuriam coram amicis deplorassz ferro quod
clam secum attulerat se iterem. non tamen approban
da est ī mortis illatione cum nullus mortem sibi iſerre
debeat sua aut castitate laudem pmeruit quia nō spō
te sed vi succubuit. Vñ p̄ sper li. epig. Mens illesa. nihil
violato ī corpe p̄dit iūta carnis vulnera non maculant
nec crimē facti recipit non mixta volūtas velle sed em̄
magis facimz quod tollerare nocet. que verba nihil ali
ud sonant nisi q̄ ille peccant femie que sua voluntate
libidini dſcunt violatē vero culpam non habent. Sz
restat questio grandis que sit violata mulier. Plures

enim violatas se dicunt que modicis verbis obedierunt. verum quod mulier fragilis est et facili occasione ut plurimum seducitur verumtamen violari non creditur nisi in quantum in ea est etiam usque ad atrocissima verbera vellet resistere usque ad mortem aut nisi ob probrum maioris primoze ignominiam suam promississe contestetur quod fecisse lucretiam legimus. plus enim stuprum quam mortem timuit nec violatorem formidavit dicentem ei te interficiam sed tunc tremor in eam irruit cum subiunxit. unum enim ex gratiferis tuis te interfecta iuxta te in lectulo ponam et dicam pro dolore tui stuprum hanc necem me pergesse quibus auditis nimirum si femina fragilis paruit obprobrium enim plus morte timuit quia postmodum restituto honore mortem vitam preelegit. Fui autem valitudinis nescio femine si reperientur scio tamen impudicissimum genus earum universas vere plateas occupare. Et que impudice sunt alias pudicas sibi simili pertractant ut multitudinem et deformitate erubescunt libidinis sue effugiant. Et tractare si nequeant saltem verbis eas scandalisunt. Et similes eis omnes alias predicant que simulantur his de quibus narrat valerius in libro perallegato. refert enim quod iuges teutonorum ordinauerunt per mariam ut virginibus vestalibus mares dona promitterent promittebantque et affirmabant illas virilis concubitus futuras expertas quia scilicet se iactabant quod illas puerterent sed quod petebant non obtinuerunt. Et ideo ipsa nocte loqueis se suspenderunt. Fuius autem malefici plura sunt que non cessant puellas ad venerem decitare suadereque libidinem et criminis pondus falsis perorationibus alleviare. Tales maculant policias et earum sub umbra innumerabilia crimina fiunt eoque earum sexus suspitione caret. Idotalibus tractatibus indubie et pro pudore infmitis penis se exponunt.

Capitulum xxv. de luxuria.

Luxuria omnium virtutum est inimica. Ipsa via perditionis. obprobriorum iter. facultatum dissolutionis studio licitorum impedimentum. sanitatis excidium. Ipsa vitam breuiat. mortem inducere festinat. iuventutem minuit et decorem. infirmitates gignit et

aggranat corpus et fordidat mētē obdurat sensus ob-
nubulat visum et p̄cipue minuit. Ipsa fons et origo om-
niū calamitatū aīe et corpis. De qua loquēs vale. li. ix
blandū malū iquit est luxuria. quā accusare aliqñ faci-
lius est quā vitare Et li. iiii. refert idē. q7 cū sophocles
senex esset. et quidā ab eo quereret an veneris rebus
vteret respondit questioni Dac mibi verba meliora. libē-
ter em̄ istac veni et ex veneris domiatōe furia pfūgor.
et merito quia teste tulio li. i. de offi. luxuria inquit cū
omni etati turpis sit senibus maxie fedissima ē. Et li.
d senectute. o p̄clarū munus etatis senectutis si aufer-
at nobis quod ī adolescentia viciosum est. scz libidmē
corporis Vnde sen. i. declama tōibus. Adolescentens lux-
uriosus peccat. senex luxuriosus īsanit. Et subdit. que
malā faciē habent sepius īpudice sunt. non enī deest
illis animus sed corruptor. Hys em̄ documtis apparz
luxuriā maxie vitare debere. quia teste salustio ī cathe-
linario multos pessima luxuria atqz auaricia vexant. Et
fulgē ii. mittologian. quāuis iquit in oībus libidīs am-
or sit turpis. Turpior est tñ ī honestis. nā luxuria ma-
iestati atzaria est Sed hoc habet luxuria q7 excecatur nec
ppendat hō quid faciat Idē fulgē. vbi supra li. iiii. Am-
or inquit cū piculo sepe dcorat et dū solū ad id vocat
quod diligit nūq̄ videt quod expedit quia luxuria am-
or cecus ē. quāobre veteres libidmē aspreuerūt tanquā
honoris īmicam. nā refert Augusti. li. de ci. dei. Sci-
pio nasita phibuit theatra seu loca meretricia que licz
possint absqz fraude iusticie pmitti nullo pactu tamē
debent suaderi plurimi tam omnē delectationē ī suis
libidinibus credūt. quibus teste Elimādo omnē delec-
tantū in libidine est. et quicquid extra libidine occurrit
offensio est. Accusant igit nō tempora sed theatra in
quibus ad arā luxurie victie trucidantur. o quā vile spec-
taculū quā fedū collegiū feminarū p solo vicio dgrega-
tarū propriā enī carne venditioni exponūt et p̄textu vi-
te sue fornicatione victū sibi acquirunt quas nō excusat
carnis tēptatio aut fragilitas sexus aut violentia. nul-
lo enī feruntur amore etiā corrupto. Si enim amarent
humane fragilitatis excusationem p̄ciparent sed nec
amant nec amare querunt. sed ex fetidiori luxurie sue

parte expectabili cupiditati subseruiūt flax nempē fe
tidius est corpus cadauere putrido. cuius vetozem ter
ra resoluit. Sed illax horror luxurie turpitudinibus iu
giter crescit. De asimilibus ait theodolus. mens robu
sta viri leuitate cadit muliebri quia scz femina impud
ca laqueus est viri Et ideo subdit. Deslent assiry qz cre
diderūt mulieri. Nunc tamen id iuuenalis li. ii. verifi
catur. Et inquit eadem summis piter māmīs libido qz
plurimi diebus nostris veneri vacant Sed queso vt fe
mīnarum discāt amatores que sit eaz delectatio et vi
ta. nempē ex amore femīneo non nisi dolores generant
nec est amor quietus sed anxius non ampliatiuus sed cor
rosiuus. Vnde cui. li. ii. de ar. a. quot lepores in atho
quod apes nascūtur ī ibla. Cerola quod faces pallidis
arbor habet. littoze quot conche tot sunt ī amore dolo
res. quod iuuat eriguū est plū est quod ledit amātes
Ecce quantū lucrū amatores femīnarū reportauerūt seu
reportant suo cū in felicissimo amore se putāt felices et
ea consumunt ī voluptatibus que grandi labore acqui
suerunt. Attendant enī exemplū de quo fert qz Tai
des meretricis māmās ioro palpitans quesitū quātū
hoc est. que ait mille denarys. Cui demostenes ego p
cio tāto nō emo et merito nam stultū ē magno p̄cio id
emere cui dolor succedit. nūquid enim tales Veneris
amatores vt plurimū lugēt asumatīs voluptatibz suis
qz asumptis. lugent nempē vite p̄terite lacrimosa sceler
ra recolunt asumpta affectant se deceptos lamentāt
et laboribus expedit vt aquestāt bona que voluptuo
se asumpserunt. Animaduertant igitur illud cuius vi
methamor. nihil est quod effreno captus amore audet
nec capiunt inclusas pectore flāmas. vnd̄ versificator
femina corpus opes animā vim lumīna vocem Polluit
anihilat necat eripit orbat acerbāt. Et alibi. Corpus
opes animam cōsortia federa famam. Delibidat p̄dit
necat odit destruit aufert. Ecce q̄ta icomoda que am
atores femīnarum studiosissime perquirunt. vnd̄ iher.
otra iouimianū ex dictis aristotilis plutarci. atqz senece
hec verba colligit. amor inquit formare scz mulieris ra
tionis obliuio est. isanie p̄rimus est et fedus mīme cō
ueniens sapientum. turbat consilio altos et generosos

Spiritus fraugit. A magnis cogitacōibus detrahit hominesque querulosos iracundos temerarios facit. Pluraque ipsa suspiracōibus lacrimis et quaestionibus prodit odium facit et ipse nouissime odium ē. Vnde seneca in declamatiōe nihil est tam mortiferum ingenys ut luxuria. Et li. lxxx luxuria blanda pestis victrix orbis in mensas opes auaris abstulit. Et claudianus in maiore. luxuries pro dulce malum est. et ebetat. caligine sensus. Et idem in minori. Disuasor honesti luxuria et humanes abbreviat copia mentes. reuera in enarrabilia sunt dona que luxuriam imitantur. Et gualterus in alleo. Te non emolleet veneris prodiga luxuries. Nec fortia pectora frangit mentes morbos amore. bacho venerique noti vacare. Qui ceteras subdis subiugat. vetusti perit de libro vacatis. libertas animi veneris flagrante camino. Mens habet iterum rixas que bella moueri incipit et suadet rationis vile sepulchrum. caro. Ebrietas rigidos enervat hec duo mores scilicet ba. et ve. Et li. vi. nil finit ita actum nullum decepta libido

Capitulum xxvi. de voluptate carnis.

Voluptas carnis generat incontinentiam. Incontinentia vero dona inferre que superius commemorata sunt. Et sicut virtus deperit nisi actibus roboretur. sic voluptate premissa carnisque delectationis omissis lubricitas infrigidatur. Ideo tulli li. de seneca. Voluptas inquit impedit consilium rationis ac mentis oculos perfirmit. Et seneca ad lucillum ep. xxiii. inquit voluptates in tormenta vertunt. epule crudelitatem generant nervorumque torporem libidinemque et articulorum damnationem. vnde val. li. vii. Aristotalis inquit utilissimum preceptum est. ut voluptates abeuntes consideremus. Si enim considerate fuerint pretermittentur. Prochodoloz tamen teste lactantio. li. de falsa. voluptas inquit a cunctis appetit. sed honesti vim non habet. Ideo li. de vero cultu. Illecebre inquit voluptatum arma sunt illi cuius opus est expugnare scilicet diaboli. Scit enim quia mortis fabricatrix est voluptas unde archita tarrantinus dicit. nulla inquit pestis capitalior quam corporis voluptas. cuius auide libidines temerarie incitant lites rerumque publicarum euerfiones.

Nullum deniq; scelus. nullum facinus est. ad quod su-
sciendū n̄ libido voluptatis ipellat. Et tul. libro de
senectute eandē sententiam refert allegando p̄dictā
Architā tirātinū Et virgili² in bucco. Trahit sua quen-
q; voluptas. et oui. li. i. de ar. a. Cura est sua cuiq; vo-
luptas. Veruntamen teste Cathone. pauci voluptati
debentur plurima saluti. Mozbi rē. vñ p̄sper. li. epig.
non semp̄ vere ē felix impleta voluptas P̄s̄p̄ itaq; testi-
monys clare deducit q; voluptas nutritrix ē libidinis om-
niumq; scelerū carnis. merito igitur est vitāda. P̄s̄p̄ tñ
voluptatem amant qui de licate viuūt et escarū varia-
te replentur et exinde luxuria ifestantur. Ideo refert
tul. lib. de senect. platonē dixisse escas esse voluptatem
malorū quia sc̄z ī gula vicia nutriūtur. vñd̄ oui. li. i. sine
titulo. nox et amor vinūq; nihil moderabile suadēt. illa
pudore tacet libez amorq; metu Impia sub dulci melle
venena latēt. Nec em̄ tria querūt voluptuosi vt scilicet
noctē vt euitent pudorē et libertatē amoris vt neminē
timeant vnaq; postulāt vt luxurie fomenta iuuent ita-
q; voluptatibus carnem et spiritū inficiūt et quanto vo-
luptas maior est eo magis animum a sede sua et statu
dimouet. S; teste quinti. li. iiii. fallit voluptas et boe.
i. de d̄o. voluptatū appetentia plena est anxietatis sa-
cietas vero penitentie Si igitur viuere d̄m̄eter cupis
voluptati ne intendas ne deliciis vaces. quod faciūt
seculi amatores qui nil aliud preter carnis edia som-
niant melos et carmina querūt coreas et iocos et quic-
quid voluptati subseruit. Sed teste oui. li. ii. de ar. a.
res est blanda canoz. scilicet voluptatis. Sed eodem
cur. teste ii. de re. Eneruāt animos cithare cant² lireq;
nam cantibus et vanis armoniis libido sepius vendi-
catur et voluptate enutritur. Si em̄ sobrie viueres et
delicate nō foueres corpus tuū periret rebellio carnis
lubacitas discederet et innumerabiliū temptacōm gen-
era sub iugo rationis teneres Sed vite delicacitas con-
messationū supfluitas luxū incessanter p̄curāt. vñ mor-
li. saf. Ea que ex tactu atq; ex gustu voluptas ē omniū
re² fedissima ē eos q; maxie qui se hīs duab² deder-
unt voluptatib² id̄t̄m̄entes ī tepatos dicim². vñd̄ tul.
in li. d̄ fine boni et mali vna voluptas multis obscurat

voluptatibus in vita voluptaria abscedat igitur hi qui
voluptates virtutibus pretulerunt sicut Aristipiani alii
qui stoici. ut tangit Augusti. v. de ci. dei. Non etiam
sequaces sunt adulteri ceterique libidinosi viuentes Vo
luptas enim non solum eam libidinem prouocat quam natura non
prohibet. sed etiam usque ad abusus indicibiles accitat. nam
voluptuose viuens. brutis bestialior fit atque immoder
atior. nam brute indicibile zodiacum crimen respuit. quod
voluptas in quibusdam puerissimis hominibus quandoque
plantauit. bruta siquidem sue nature leges non ita in
fringunt. quia teste ouis. li. ix. metha. non vacca vacce
nec equas amor equarum vrit. oues aries sequitur sua fem
ina ceruicem. vnde igitur hoc enorme vitium processit. ut ceteris
animalibus perfectius et celsius scilicet homo ordinem nature
quandoque subuertere presumpsit. Huius in limitibus nature
tot sunt peccandi genera. Magna igitur illius est iniqui
tas qui hec omnia transcedit. nescio quis peccatum hoc
ad inuenire potuit. arbitror enim nullum ex natura primo
ipsum excogitare posse. sed demones delictorum iuuentores
qui feminas se copulasse feruntur virisque a quibus gigan
tes leguntur processisse. non quidem eorum ex semine quia non
habent sed ex translato virorum semine similia fecisse nar
rantur. Huius igitur demones qui nature sue leges sub
uertunt homines quosdam. ut estimo ad hanc enormita
tem deduxerunt ut zodiacum fierent et pro feminis mascu
los acciperent. quod fecisse legit. nero ut narzat Euno
dus. ludit inquit in auctante fallacia sexus femina
cum patitur pagit cum turpia mas est. Ideo ouis. li. epistolam
Sunt procul a nobis iuuenes ut femina capti. reuera miror
nimisque mirari nequeo que libido aut deplacencia impari
sexu existat. nulla enim ratione aut rationis colore hoc
vitium excusari potest seu quouis modo allouari. de ipso
tamquam de indicibili taceamus. et eam lubricitatem repro
bemus. In quam frequenter prochoctor decidunt homines
quam voluptas enutrit. nunc adulteri. nunc raptus est.
stupra hominum societati interfereundo namque tanto usu
fornicationes exercentur ut pro erubescencia non habe
antur. Vix enim veretur mulier adultera nuncupari. viri
quoque iugiter ad ulterari mime timet. refert tamen val. li. vi
quomodo filius zelenti propter adulterium utroque oculo

pruari dēnatus fuit. itaq; adulteria olim sic impu-
nita. sicut nūc nō pmittebātur. Nam teste teren in an-
dria. ingeniū omnium hominū peliue est ad libidīe. Et
ou. li. de ponto. veneris dānosa libido nō solet imme-
stos sepe venire. s; thozos. sed poti? queta diuga rū-
pit. ideo dicitur Tibulius li. iii. ne inquit nos decipiant
pendentia brachia collo. nec rapiat blando sordida li-
gua prece. nēpe eloquia victa. blanda que vitent vtri-
usq; sexus. homines sepe de ripiunt. ornatibus quoq; et
muneribus alliciūt. iuxta illud ou. i. d. reme. Decipiūt
cultā gēmis auroq; tegūtur. Parsq; mīma ē ipsa puella
sua quia scilicet puella plurime pl? ferunt i ornatu quā
i aprio corpore toto. Suis igit apparatibus ducunt ho-
mīes ad viam pditionis ibiq; felicitatē querūt vbi n̄
nisi feditas et corrupcō est. Attendat igit sapiens qui
bus dīngatur d'ozois. nam qui tangit picē inquinabat
ab ea Sic ut iūctus femina conuiuiis de difficili con-
tinens est. vnde ovidi? ii. de reme. non facile ē thauz
visa retinere i uenta. vt pene extinctū cinerem si p sul-
phurem tangas viuit. Et ex modico maxim? ignis erit
itaq; modica occasione libido totū hominem vrit. Sed
quid sapiens factur? erit vt caste viuat sibi namq; ex-
pedit vt femina visum et tactū fugiat sobrie viuat vi-
taq; voluptuosa nō viuat. nā teste ou. vbi supra. Diui-
cius aliē luxuriosos amor. nō habet vnd suum paupitas
pascit amorem. Et subdit ad appositum. Vina parāt ani-
mos veneri si plurima sumas. ideo catho iquit. cū te d-
timear veneris dānosa voluptas. indulgere gula noli
que veneris amica est. nempe si sobrie vixeris faciliter
cast? eris Si aut p castrimargiam castitatē neglexeris
ad omnium viciozum precipiū faciliter declinabis.

Capitulum xxvii. de inuidia.

Nter vicia minus excusabile inuidia est. occasi-
onē enī non habet. nec verā nec etiā apparen-
tem. quid enī tibi si bene pxio fuerit. aut cur
inde anxius Si aut quis lugeat quale tibi gaudiū exid
assurgit. Dices enī q; te offendit sed tūc nō inuidia sed
ira et vindicta tuum delictū erit. rursus dices bonum

alienū tibi obesse aut maleficiū pdesse. eo q̄ p̄speritas
p̄ximo collata tui esset. si non foret ipse aut si casu vel
obitu deciderit. Sed tūc peccatū tuū nō p̄prie inuidia
s̄ potius ambitō. vel auaricia est. tūc aut inuides quando
ex p̄pria malicia. alterius bonū videre nequis. aut malū
cernere letaris. Si em̄ exide nec honor decreseat. nec
malū attingat. Inexcusabilis utiq̄ malicia tua est. vnde
inuidus quasi nō vidēs dictus est q̄ qui inuidet p̄speri
tate nō libenter videt. De d̄simili vicio legit per illud
oui. li. de ponto. ledere viuū luoz et iniusto corpe dē
res solent quia s̄ inuidi iustis sp̄ inuidet quoz malicia
luoz merito nūcupatur. Vnde claudianus ī miori. ra
biē luozis acerbi nulla quies placere potest. et oratiū
ī epistolis. Inuidus alterius marcescitq̄ muneribus
et videt illius p̄spera cū lacrimis. inuidi tamen maus
tormentū habent q̄ et tirāni imponūt. vnde marcialis
coquus. rurpiē quisq̄ sua inuidia. nullū em̄ maius flagel
lum mentis est q̄ sit inuidia. Corpū nāq̄ desiccatur. fa
ciem pallidat. suspiria gemebunda infert cor este facit
dēcū rugitū dicitat detrabere petit ignominia alterius
libenter enarrat. sed honorem p̄ferre enuit. querit em̄
inuidia nō quid vel quomodo dicat. Sibi em̄ sufficit vt
maledicat. penes se murmurat. seipsum affligit. ne de
fozis veniat. sed ex interiori malicia manet. Hoc enim
viciū demones habent humane inuidentes pli quoz fi
ly p̄ditōis sunt homines inuidi. alterius bonū p̄ferre dolē
tes. quibus mos est. omne q̄ p̄rior ē a p̄tertere. eciā
si melius possideant. Dicūt enim illud oui. li. i. de ar. a
fertior seges est alienis sp̄ ī agris. vicinūq̄ pecū grā
dius vber habet. oimpia nequissima inuidia. quot vir
os p̄didisti. quot degradasti bonos et prudentes. Ce
tera em̄ mala occasione licet nō sufficientē. aliquibus tñ
apparentē exhibere possunt. Sed tu inuidia tue malicie
causam ignoras. Est enī quis supb̄ q̄ dines. quis ira
cundus quia lesus. gulosus quia edacibus dūctus lu
bicus q̄ mulier ifestat. quis piger q̄ piguis aut senex.
auarus q̄ deficere timet. Sed nō apparet cur quis in
dus existat. nisi ex p̄pria malicia. q̄ quis seipsum puo
cat. et de bono alieno dolore sibi generat. Vnde ī pro
uer. sap. Inuidia est siquid em̄ animi dolor ex alienis

comodis. nulli enim invidet bonus vir et prudens. Et subditur Scies enim multis abundare virtutibus in se qui alienas amat. vñ tul. in orōe pro cornelio Est huius secti melicia quedā atq; labes virtutis velle invidere ipsumq; florē dignitatis infringere. Erubescāt igit invidi qui sui criminis occasionē nesciūt. dicente tul. in tul. ques. li. iiii. invidentia ē egritudo suscepta propter alterius res prosperas cū nihil noceant invidenti. Ideo socrates ait malum alienū tuū ne feceris gaudiū. nepe magnis tristitibus affligitur qui seipso dolet ubi proximus prosperat. nā alterius molestia ex passione quadā naturali animū molestat. Etiam invidi recusantes saltē ad tempus quā quā nō ppendant bonū propriū. Et si rursus de bono alterius dolet inque igitur gaudebit. Nec enim miseria invidorū est qd se ipsos affligūt nō solū aduersitatis occasione quod faciūt irati sed etiā propria malicia et imaginatōe. quid enī obfuisse fabio si regi anthiocho naues elargitus fuisset quas secuit et iteritui dedit. narzat enī val. li. vii. qd cū fabius regem Anthiochū supasset dimidiā qd partem suarū nauium ex pacto recipere deberet tūc fabius naues singulas per mediū iussit diuidi. ut regē Anthiochū classibus priuaret. Sed quid sibi profuit nūquid melius fuisset ex quo victor erat qd pactū prospere tenuisset. Hoc tñ fieri inuidia nō permisit. que nullius bonum permittere potest. Hec noui quoniā inuidia fera pessima ē. suoq; veneno. eo acius inficit et pungit quo aliquē virtuosiorē sentit. quoniā teste tul. in ii. reth. Virtutis comes est inuidia. Africanus siquidē dicit. industria virtutē. virtus gloriā. et gloria emulos operat. Et salu. in iugur. post gloriā memineris inuidiā sequi. itaq; inter mortales difficilimū ē gloriā. inuidiā vincere. nā diabolus illius factorē Consideret igit prudēs. quā graue peccatū ē inuidia. qd sponte et ex propria malicia in animo cōcipit. vñ tul. in philippica ii. Nec inquit grauiora sunt mala. que animo cōcipiūt quā que corpe ferūt. Miszabilis igit ē qd in se quis suscipiat scelus. qd qui alterius facinus suscipere cogit. Explicit liber secundus. Incipit prologus. Tatus omnis humanus ruinosus ē. nullo qd iure status debet vocari. nisi rebus declinioribus cōpet. omnes enim diuites et potētes oī qui floruerūt

modico terre angulo delusi sunt. Itaq; cunctis pompis
et honorib; eminu iposuit. Quamobrem huic libro ter
tercio plogum de morte pmitto. Arbitror enim mortē
fore speculum quozlibet statuum mundi. Nam qui se
moriturū dñderat si celsus est mime gloriatur cernēs
suo principatui ignotū finem preberi. Si pauper quis
est tollerantie remediū mors ipsa prestat. eoq; facilius
dolozem animus gerit quē nouit breui cursu dsumari.
Erat igitur processus vt in precedentibus p capitula.

Incipit tractatus Primus libri Terzophology qui ē
de casu statuu mundi et consideratione mortis. Cuius
primū Capitulum ē de Miseria et huius vite breuitate.

Ite huius cursus breuis anxietatibus fatigat
Itaq; vita presens nihil aliud videt nisi mi-
seria breuis. Vnde job. Homo natus de muli-
ere breui viuens tpe repletur multis miserys. Et ex p-
uer sapi colligit. q; homo vite dmodatus ē nō donat;
lex eni vniuersalis est q; iubet et nasci et mori. Itaq; ma-
le viuūt qui se semp viuicuros putant. nepe non ex de-
bito sed ex mutuo viuimus. Queso igitur ne quis di-
cat tot vel tot ānos habeo quia āni tui nō sunt sed mu-
tuo accepisti. vñ cui d; dicenti. xl. ānos habeo rñsu m ē
xl. dmeoras quos nō habes. q; pterierūt. et si essent n̄
haberes. q; nō possideres. Hec tangit sen. li. de nafa-
libus ques. H; igit; sileant qui p grandi iuuentute d; fu-
turis ānis gloriāt. H; etiā sileant qui de sua vetustate
laudem sibi attribuūt mirād aq; senuisse et vidisse iac-
tant. nā ista gloriānt de eo q; iā pterit. iuuenes aut in
eo sperāt. cuius securitatē ignorāt. Vñ ovi. li. i. sine ti. la-
bit; occulte. fallitq; volubilis etas. Et celer amissis la-
bit; ānis equus. et id li. iii. d; a. a. fluūt āni moze fluētis
aq;. neq; pterit itez reuocabit; vnda. nec que pterit
redire hora potest. o quō putas eos fastibus eleuari
qui solia mūdi obtinēt eoq; sui transitus pmitatē ne-
gligūt. quāta em temeritas est; eoz qui absq; vsu viuez
ent. ex quo modica domiaco eoz extollit cornua. Attē
dāt em illud cui. li. v. metha Cūcta iquit fluūt nihil ē
q; toto pstat i orbe ipsa quozq; assidue voluūt tpe mota.

Et idem ou. li. vi. de fastis. Tpa labuntur tacitisq; sen
escimus annis. Et petronius. Heu heu nos misos quā
totus humantio nil est. nil erimus cuncti postquā nos
auferat ortus. nunquid igitur laudabile foret si nos ip
sos considerarem? dierumq; breuitatē oculis ante pon
eremus. tunc enim superbia periet. diuicie sufficerent
pace. diuinoq; cultui singuli vacarent. Porro nullus
tam effrons tam ipenitens inueniri posset qui tremore
mortis reconciliari deo disponderet. nouimus tamen
q; oportet. sed tamen nō attendimus et cū occurzerit
memoria quedam. tunc perastimamus mūdīq; vanitati
bus nos occupamus. faciliter cogitare desistim? Vti
nam attanderemus illud maximiani. Cūcta trahit secū
vertiq; volubile tempus. nec patitur certa currere que
q; via. Iam nihil est totum quod viximus omnia secum
tempus preteries horaq; summa trahit. rursus si bre
uitas. vitam spernere nō docet saltem hoc faciet ipsi?
breuitatis miseria. nam teste Apollonio libro de deo
socratis. fortuna caduca sigillatim mortales voluto tem
pore vocat. anxiosq; mentibus et obnoxys corporib? vi
uunt. vnde quidam phūs dictus secundus. quid est i
quit homo. et rōdit mens icarnata fantasmata tempis
Speculator vite. mancipium mortis. transiens viator. lo
ci hospes. aīma laboriosa. pui tps habitaculū. Hys igitur
attentis quis sapiēs de vita pnti sollicitabit i qua
nō nisi miseria reperit. Et licet bruta vite miseriam habēt
augustior tamen est vita hūana cui natura mime pro
uidit. bestiis autem necessaria dedit. vnde plini? i hi
storia naturali li. vii. Ceteris inquit animantib? uaria
tegumenta natura tribuit vt toria. spinas. pēnas. squa
mas. arboribusq; corticem. hominem aut nudum nata
perduxit. Dicente cathone. Infantem nudum cum te
natura creauit. Daupertatis onus patienter ferre me
mento Et Sidonius in suo epistolari li. v. necessitas ab
iecta nascendi. miseria viuendi. dura morēdi. Et val
li. ix. Humane inquit vite cursus motu aspero pagitur
et fere sine ratione dsumit. Mirū est igitur cur sapiētes
qui se reputāt. tātis criminibus miser vite fomta dstant
null? enī i corpe viuens felix esse potest. si qua tñ felici
tatis fuerit. ideo est. qz vita pns mente abicit futuraq;

bonis opibus expectatur. nam dicit Clau² i aulularia
Timor cupiditas auaricia felicē nō sinunt esse homiez
scz presenti vita. vnde boeci² libro tercō de solatione
Dignitatibus inquit fulgere vis et preire ceteros hon
ore cupis. sed tantū ē obnoxys periculū patebis gloriā
petis. sed securus esse desistis. nempe mihi asideranti
quid mors sit lugeo et gaudeo. gaudeo vsqz vite futu
re visa magnitudine cuius aditus bona mors est. Sed
lugeo quia corpus formidat. mortem languores habere
timeat. et in cinerem redigi recusat. reuera tamen sapi
ens si fuero. plus ad est mihi gaudiū quā luctus. nam
si mors me molestat. spes futuri seculi magis me delec
tat. noui em qz mors transitus quidam breuis est. vnd
hildebert² de exilio suo. Mos est inquit hic hois semp
quadā additione mori Est homis nudū nasci nudum qz
reueri. Est homis putrescere solis lumen qz fateri. Et
miseris gradibus i cinerē redigi. res et opes prestant
ei famulantur ad horam. Est locuples mane. vesper
pauper erit. Et marcia. coquus. Gaudia nō remouet. s;
ad gaudia volare facit. et hoc scz post mortem. Vnde
maximianus. o quā dura premit miseres conditio vite
Nec mors humano subiacet arbitrio. Dulce mori misis
sed mors optata recedit. quis cū tristis erit precipitata
venit Morie mori meli². quā mortis ducere vitā Dena
mimoz certam subito proferre rumā. quanquā ptimeas
sustinuisse diu. Et subdit. Quod bona tunc humi. tot
modo damna fleo. Nonne placet meli². certis asidere
rebus. Euentus varios. res noua semp habet. felix qui
potuit. tranquillam ducere vitam. Et letos stabili clau
dere fine dies. Hec maximianus. Ex quibus concludit
breuitas miseria qz vite presentis.

Capitulum. ii. quomodo presens vita ē carcer anime.

Am anima rationalis deiformis in mortaliscz
ē. Sibi igit carcer ē corpi iūgi mortali carnis
qz pmpitudo vsqz pntas. spūm ad scelera tra
hit Et velut mancipatus carceri sic animā fenestriolis
angustis res de foris aspicere potest. vt tangit Hilde
bert² i de exilio suo. vnde loquendo i psona aie sic ait.

Egrédiaſed nescio quo et nescio quando et fortassis
dies iste summus erit Est igitur ponenda domus qua li
beratus carcere perpetuo iure carere queam Itaque aia
petit vt extra corpus sit carcere qz careat sibi ergo cor
pus tediū est. Vñ et sapientes plures corporis tedia
volentes vitare seipsos interfecerūt. vñ narzante Euse
bio i cronica anno impy augusti. xli. Marcus porticus
catho latinus declaratur tedio duplicis quartane seip
sum itefecisse In hoc aut attestari minime debet quia
se necare nullus iure potest. cōpam atqz lucreciam hac
ex causa redarguit aug. li. de. ci. dei. Sufficiat aut p
libata historia q cognoscit qz vita pñs tediōsa est ipsa
qz carcer est aie. nam corpus sordidū cōstringit animā
vñ prudentius. Estuat et sordes acta iuncta recusat s.
aia. vñ gualt. in alexandriados li. vii. Allicit illecebas
animā caro. nec sinit esse principy memorē quod eius
imaginis instar. facta sit rē. qz. s. carne iclinante anima
sepius obliuiscit qz sit imago dei. qñ scz opibus se nō cō
format rationi. Eandē sententiā targit bern. in micro
cosmo. Sed lector querere potest an mori appetere lice
at visa miseria huius vite. cui respondendū occurrit qz
vir sapiēs currere ad mortem nō tenetur s; vitā exuere
vt dñs disponit libēti aīo debet. vñ sen. ad lu. ep. xliii
quotidie iquit morimur. quotidie em demit aliqua ps
vite Et subdit. ridiculū est currere ad mortē tediō vite
vir iquit fortis et sapiens nō debet euita fugere sed ex
iere Et idē ep. lxxviii. nec vita sit tediō nec mors timo
re Et subdit. quicquid em expectatū est diu leuius acce
dit. Itaque si mortē absqz timore expectaueris iā nō ita
formidabis. vñ quintorcius li. iiii. Fortiorū virorū est ma
gis mortē contēpnere qz vitā odisse. et val. max. li. ix.
ratio vitā diligere mortē nō timere pcepit. vñ de epic.
ridiculū est currere ad mortē tediō vite et subdit quid
iquit tā ridiculū ē qz appetere mortē cū vitā iquietā ti
bi feceris metu mortis. nā se uicia est noluisse mori vt
iquit luca. li. v. nepe aliud ē vitā contēpnere. aliud nō
timēdo mortē vitā odisse. nulli enī phas ē vitā odio ha
bere. ipsaz aut contēnere sapiētis ē. vñ d gual. i al. li. vi.
fortis aī ē dte. vi. nō tñ odisse. Aliqui tñ vitā nō ex vir
tute s; ex miseria dtem. quibz laus nō dbe. vñ d mar. co.

rebus in angustiis facile est contemnere vitam. fortiter ille
facit qui miser esse potest. Ex dictis igitur colligimus quod
nec ad mortem curandum est. nec vita presens amanda
est. qui enim mortem querit dies breuiat in quibus proficere
debet. qui vero vitam diligit animam in carcerare non metuit.
Vitam igitur potest non odisse sed contempnere. libet igitur ut non
leteris animam immortalem corruptibili corpori applicare.

Capitulum tertium de contemptu mortis.

Insipientie est formidare quod evitare non potest
quod cum acciderit ipsi sapienti utique melius est
sed nunquid mortem formidare natura petit.
quis igitur quantumcumque sapiens mortem non timebit. nempe
absque delicto mortem formidare potest si eam quodammodo naturae
alii desiderio refutes. Sed sapienter si desideraueris eam
non timendam concludes. aliud est enim primis motibus in pel-
lentibus timere mortem. aliud deliberatione prehabita non
contempnere mortem quod faciunt insipientes. unde seneca de re-
medys fortuiton. Stultum est timere quod vitare non po-
test. Et idem libro vi. de naturalibus questionibus. Contempnere
mortem et omnia que ad mortem ducunt. siue sint bella siue
sint naufragia siue grauium pondera. nunquid amplius fa-
cere possunt quam quod corpus ab anima resoluitur quod nulla
potencia nulla diligentia evitare potest. nam sepe accidit cor-
poris et anime hominis utraque parte sue nature restituit. nam terre
debet corpus cum ex illa plasmatum fuerit. celis autem immor-
talibus immortalis anima debet. Sapiens igitur contemnat mortem
unde valerius libro ix. Corporis et anime societas non firmo vin-
culo coheret sed facile diuiditur. nam stultum est in eo confidere
quod leui potest casu. unde varro in suis se. dicit quod duplex
malum est. cum moleste ferimus quod necesse est. Et seneca libro iii.
de naturalibus. Quis illa res est vita hominis sed ingens
res contemptus vite. Nam qui contempserit securus vide-
bit maria turbam securusque conspiciet horridam faciem ful-
mimantis celi. quid inquit ad me quod magna sint quibus
pereo. Ex quibus concluditur quod vita contemnenda est. Ex cuius
contemptu sequitur contemptus mortis. et idem in crocidea. optata
res est sine mortis metu mori. Et idem in thieste. abeat que-
stus discedat timor. Et iterum in hercule et theo. nunquid il-
le miser est cui est facile mori. optimam diuites huius mundi con-
spicerent mortem utique non ita timerent quam ideo formidant.

quia sua possessa diligunt nimis. quia timent hys prima
ri in quibus confidunt. si enim in bonis post mortem futu
ris confiderent mortem utique non timerent. ut inam atten
derent illud sen. epi. xxvi. que inquit querela est aut in
comodum si quecumque diuitem deserunt diuitie. Et quis exitus
melior quam in fine suum natura soluente dilabitur. nempe
mors precessit et mors secuta est. ut ponit idem sen. epi.
lxxvii. Nemo inquit tam imperitus est ut nesciat se quandoque
morum esse et cum prope accesserit tremat et plorat. nonne
inquit tibi videtur stultissimum qui fleat. eo quod ante mille
anos non vixisset. Etque stultus est qui flet eo quod post anos
mille non vivet. Nec inquit pia sunt. non eris nisi fuisti ut ne
que tempus alienum est. quid enim fles ad hanc legem cum natu
sis. Et epi. lxxvii. Non autem est mors gloriosa sed fortis
ter mori gloriosum est quam demerita est fugere cum retroi
re non possis. unde tul. philippi. cap. viii. Turpis fuga
mortis omnique morte peior est. qui igitur sapiens est
mortem non metuat. unde idem in tul. ques. li. ii. quia mori
necesse est. quia mors nil habet quod sit horrendum. idem
mortem non timeo. unde refert valerius li. vi. quod cum theo
dorus sirenium regem lismatum increpasset. eo quod quodam mimum
digeste fecerat ob hoc lismatum iussit theo. cruci affigi
Et tunc theodorius ait. Mea siquidem nihil iter est. humili
aut in sublimi ut putrescat. unde catho. fac tibi proponas
mortem non esse timendam. que bona si non est finis tamen illa
malorum. non metuit mortem qui scit contemnere vitam. unde lu
canus li. viii. mors ultima pena est nec metuenda viris.
Si enim aliquo pacto mors effugiri posset aut si post mor
tem nulla vita esset. utique formidanda foret sed a nullo eva
di poterit sancteque moriens pro mortem vita fruetur potio
ri. nullus sapienti restat pavore mortis. unde scilicet philosophus
philosophus. quid inquit est mors. Et rursus extremus somnus diuitum
pavore pauperum desiderium inevitabilem evadit latrocinium hominis
fuga vite resolutio omnium. nam teste or. i. po. debemus morti
nos nostraque. Et iuue. mortalia facta prebent sed aduc sub
iudice lis est. unde ovi. li. ep. occurrit ante pedem nulle figure
mors quam minus pene quam mora mortis habet. Et idem li. x. met.
omnia debent morti sedem prope ad unam. Ecce igitur apte con
spicimus mortem vitari non posse. nisi minus igitur si contemnenda con
sulit. Attendam enim quod te. cla. i. minori. omnia mors capit

Vnde morti loquendo sic dicebat. Quicquid liquidus
implet aer quicquid alit tellus quicquid maris e-
quora vel quid Fluvij voluunt quid nutrire paludes.
Cuncta tuis piter cedunt aialia regnis lunaris subiec-
ta globo qui septimus auras ambit et eternis mortalia
sepat astris. Sub tuum purpurei veniunt vestigiū reges
Deposita luxu turba cū paupe mixti. oīa mors equas.
vnde onid. li. quarto sine titulo. omne sacrum mors i por-
tuna pfanat. omnibus obscuras mitcit illa manū. viue
pi2 moriente cole sacra colentem. Mors tamen a templ
i canabsta trahit. que verba nihil aliud sonant tā clau-
di ai quam ouidii. nisi q omnia quacūq sunt sub dea-
uo orbis lune pibunt. omnisq homo pius vel impi2 su-
os morte dies terminabit. nempe mori naturale est et
omnia in id petunt resolui ex quo pcesserūt. vñ maxi-
mianus ort2 cuncta suos repetunt matremq requirūt
et resdit i nihilum quod fuit ante nihil. Et lucan2 Ca-
pit omnia tellus que genuit sub celo. vnde Stacius in
thebeides Mille modis leti miseros mors vna fatigat.
Et p pper li. epis. ferro peste fame vinculis ardore ca-
lore. Mille modis miseros mors rapit vna omnes. qui-
bus attentis mors at emēda est quā euitare etiā null2
sapiens potest. Innumerabiles em laqueos omnibus
tetendit et inspirate veniet. vnde eunodiz. mors non
expectatis ordinibus veniet. ipsa em est omnium mor-
talū finis et ipsa finem habet quādiu seculū presens
manebit. quinqmo et mors peccatorū. semper mors erit
Est ergo sine fine finis. vñ magister zeilo Mors omne
duz pns graue triste futurū. fine carens finis et plena
ruina rumis. omīa em mors cadere facit Sed post illā
vientiibus pie celsus iudex deus miranda promittit.
vir igitur sapiens qui mortem atemnit.

Capitulū. iiii. de morte bona et de preparatōe ad illā.

Mors bona vitam mortalem i eternam amutat.
Neq em bene morientibus mors vere atingit
sed vita multo celebrior assurgit. vnd mercu-
ri2 trimegisti ad asclepiū. nos quidē passuis notis op-
tam2 si diuie placerz pietati vt nos mūdāna custodia

absolutos ptes superiores nature restituat. Et hec est
merces pion sub deo diligenter cum deo viuenciū. Et
Ouidi² li. iii. metha. vltima semp expectāda dies hom
inum est diciq; beatus ante obitum nemo debet. Nam
vita presens beatitudine frui nō potest. Et ideo mors
dicitur bona qua vir pi² deo diungit. vñ gamfre. i po.
no. Quando quidem mors vitari nō potest necessario
homo transeat in formā virtutis q. d. q; de necessitate
facienda est virtus. nā tunc virtus est si bene appetis
quod bene habere potes tunc mortē bene habes qñ vt
bene moriaris puides. vnde marco li. primo de somno
Scapionis dicit mortē phantib² esse appetendā ipsaz
q; philosophiā esse meditationē moriendi. vñ plato
duas mortes homis nouit quaz vnā natura alterā vir
tutes pstant. Homo em moritur cum aīa relinquit cor
pus solutū lege nature. Mori aut dicitur secundū vir
tutē cum ipsa aīa ad huc i corpe dstituta corporeas il
lecebras philosophia docente dtempnit et cupiditatū
dulcedines relinquit et alias passiones exuit. et hanc
mortem dicit plato sapiētibus esse appetendā. Sic em
mori nil aliud ē nisi vite voluptates dtempnere. et fu
turam vitam dsiderare Vnde Marcialis coquus. o dul
cia defecta moderatrix carmū lingua. Cantator cign²
funeris ipse sui. Itaq; cignus cantat dū est moritur².
Sic etiam sapiens letari debet si moritur meli² vuitur
us Sed mors a pluribus formidatur eo q; pauci ad be
ne mori preparantur. quomō em bene mori poteris si
tu mortis casum non preuides. et vt bene moriaris bo
na opa non pficis. nempe si scires te bene moriturum.
morti forsan ita non contradiceres. Vis aut scire que
mors erit tua. viuere sic studeas vt bene mori queas.
qualis enī vita fuit talis ipsa mors erit. vnde tulius in
libro de senectute. Meditatio igit esse debet ab adole
scentia vt mortē n negligam² sine qua meditatione trā
quillo aīo nēo potest esse cū certissimū moriendū sit in
certoq; tpe. Sapiens igit quisq; equissimo aīo moritur
vt ab hac vita discedet tāq; ab hospicio. Cur igit mul
tis mors est ita onerosa Ideo est quia iopimate moriūf
nec d futuris bonis post mortē habendis sollicitantē.
vñ tul. li. de padoris. Mors terribilis est hys quoz cū

vita premiū extinguitur. nō aut̄ hys quorū laus post vi-
tam manet. vñ idē in tus. quest. li. primo Tota inquit
philosophorū vita est vt ait catho dñeozatio mortis.
nā quid aliud agimus cū a voluptatibz carnis vel coz
pis animū reuocamus. tūc enī animā a corpe segrega-
mus vt bene mori assuescamz. Ille igit̄ viuens moritur
qui carnis desideria nō sequit̄. Nam quid est mors nisi
separāo anime a corpe que tunc separā. qñ voluptates
ipsius nō imitant̄. vñ seneca in agamēnōe. o quā miser
homo est. nescire mori. Illi enī mori nesciūt qui se tanq̄
morituros nō disponūt. nullū enī bonū adiuuat haben-
tem nisi ad cuiz amissionē pparatus est animz. inquit
sen. ad lucillū ep. iiii. quasi dicerz qz ad mortē aliquis
sic se debet pparare vt ea q̄ possidet sic diligat qz p̄de
nō timeat vñ epi. xvi. ait. qui mori didicit hūire nate
didicit Sup. omnē enī potentia mors ē. et extra omnē
custodiā. quid enī ad illū scz moriturū claustra et custo-
dia Mors enī liberz hostiū habet. illū igit̄ lauda et mir-
are quē nō piget mori cū amat viuere. que enī ē virtus
cū cogaris exire. Sapiens enim iuitus necessitate nō ef-
fugit. Nec seneca epi. liiii. o vos igit̄ seculi sapientes di-
scite puenire mortē viā. pparate vobis non differatis.
nescitis enī horā qua mors ventura sit. vñ verficatoz.
ne las securus hodie vel cras moriturus. intus siue for-
is est plurima causa timoris. Cunctis sis horis hoīs
memor infioris. Sed imēores illi iueniuntur qui corpis
desideria implere tātūmodo nitunt̄. vt imā aut̄ aduer-
terent corpis edia futuris anime solacys coopari non
posse. vnde salusti2 in cathe. mors iquit erumnarum
requies est. nō cruciatz. nec mors mala est. quia nullū
malū gloriofum mors aut̄ gloriofa ē. vñ et Seno mān2
mortē sibi intulit vt feliciter post mortē viueret narrāte
lactan. et licet bene fecisse nō credat vite tamē future
cellitudinē attestat. vnusquisqz igit̄ pparet se vt mor-
te gloriofa fmiat vitā. nā teste sen. li. iii. de nauulibus
q̄stio. mors est lex tributū officiūqz mortaliū malozum
omniūqz remediū. et subdit. mortis igit̄ nomen. ne for-
mides effice illam cogitatōe multa tibi familiarē vt il-
li obuiā exire possis. vñd ex puer. sap. colligit̄ qz dum
vita est grata additio mortis ē optia. Et boe. li. i. d. do.

Mors hominū felix que se nec̄ dulcibus annis ingerit
et mest̄is sepe vocata venit. Nec̄ et̄m sepe considerans
clare conspicit bene viuere oportere bene cupiēti mori
bona q̄ mors p̄bebit que vita n̄ potest exhibere p̄sens
Vnde seneca epi. xliiii. Multū fuit carthaginē vincere
sed ampli⁹ mortem non timere cui⁹ beneficio nil ante
ferendum. Et licet vt prelibatum est bona sit nulli tam
mortē licet inferre. vnd̄ seneca i agamenone. rudis ita
q̄ tyrannus est morte qui penā exigit. Vita igitur quā
tum deo placet vnicuiq̄ permittenda est nisi scelerib⁹
mors p̄meretur. Ex prelibatis igit̄ suscipiat documentū
lector. vt sc̄z bene viuendo mortis vendicet propiciū
diem. legemq̄ moleste non ferat omnibus equā. nam
teste boecio secundo d̄ solatione. Mors iuoluit humi-
lem pariter et celsum capit equatq̄ summis ifima. Et or-
ati⁹ i libro carminum. palida mors equo pulsat pede.
Dauperū tabernas regū q̄ turres. Et claudian⁹ i min-
ori loquēdo morti ait. omnia mors equas tu dāna tuta
nocētes. Tu requiē datura piis te iudice sentis. Impia
cogentur iura om̄issa fateri. vnde hildebertus cenom-
anens̄. mors dominium seruo. mors scepra ligonibus
equat. Dissimiles simili d̄ditione trabēs. Et seneca li.
iii. de naturalibus questionibus. nihil inquit interest
vtrum me lapis vnus elidat an tot⁹ mōs premat. nam
hoc habet natura precipuū q̄ cum ad exitum venimus
equales omnes sumus. Quibus attentis mors benigne
sufferenda ē animoq̄ sollicito vnusquisq̄ ita se dispo-
nere debet vt morte veniente obitu sacro decedat et
patienter angustias illi⁹ suscipiat.

Capitulū. v. de patientia mortis sub spe future glorie

Ilites grandibus periculis se exponūt etiam
sub spe temporalis bonoris et glorie. nūquid
igitur mors sapienti spiritualiter q̄ militanti
exiguū generat fastidiū si spes imēse incogitabilisq̄ glo-
rie habeat. nēpe veteres hui⁹ vite sc̄z future sub d̄fidē
tia vsq̄ ad mortem letabunde triūpharūt. vñ xenophon
narrat qualiter tirus maior moriens dixit. nolite arbi-
trari o filii mei carissimi me cū a vobis recessero nusquā

aut nullū fore Nec enim dum essem vobiscum animum
meū videbatis. sed eū scz animum esse in hoc corpe ex eis
rebz quas gerebam itelligebatis Eundē igit̄ i celis esse
credite etiā si nō videbatis Perierat igit̄ stulticia eoz
atqz stulticia assertio qui vitā futurā abnegant animā
qz putant mortalē. reuera Plato eam imortalem credi-
dit vt patet in suo pbedeone. quē transtulit. Cicero in
quo validissimis argumētis. anime imortalitas asserit̄
put narzat Macco. li. ii. de somno Scipionis. Vnde cū
librū pdictū platonis quidem legisset dictus terrepro-
cus ambraciensis animeqz imortalitatē didicisset e mu-
ro se precipitem dedit pre desiderio melioris vite. vñ
tul. li. de senectute. nō est iquit lugenda mors quam i
mortalitas dsequit̄ Et idē i tus. ques. li. i. nemo sine mag-
na spe imortalitatis se p patria offerret ad mortē. Et
nescio quō iheret mentibus. q. seculoz quoddam agur-
ium futuroz. illudqz i maxis in genys et altissimis ani-
mis maxime existit et apparet facillime quo quidē dep-
to scz augurio futuroz. quis esset tam amens qui semp
i laboribus et piculis viueret. q. d. nullus. Si igitur in
numerabiles gentiles olim morti sponte subiacuerunt
et corpi pprio p republica tuenda nō pepererūt aut fu-
erunt amentes quod absit aut future glorie iocūditatē
expectauerūt. o igitur quam ifelices qui post mortem
animā cū corpe euanescente credūt. Contra quos ou. li.
v. metha. dicit morte carent anime. Et statuis i thebai-
dos li. vii. Ite alacres vestri nūquā morient̄ honozes.
Si em veterum omniū sapientū scripta legeremz om̄s
vitam eternā sperasse reperimus. Vñ orator li. ii. o quā
tū p iania currat mens ignara boni certe qz hūanū tran-
scendunt gaudia votum. Et tuli2 libro de senectute. o
preclara dies cū ad illud diuinum anioz consiliū ce-
tumqz pfi ciscat. Et idē tuli2 philippica. xiiii. gravis a
natura nobis data est vita sed memoria datur vite sem-
piterna que si non esset longior quā hec vita. quis tūc
esset tam amens qui maxis laboribus et periculis ad
summā laudē gloriāqz ptendere putaret. quasi diceret
nullus. pro vt tangit idē tuli2 libro tercio. in alio libro
vbi supra. Et idem in tus. questio. libro primo. Cumqz
iquit corpz facit̄ et om̄s cupiditates iflāmare soleāz

Profecto beati erimus si relictis corporalibus totos nos
 in contemplandis rebus ponamus. quia inata est menti
 bus nostris insatiabilis quodam auditas videndi scilicet ipsum
 deum. Quid amplius. nunquid mercurius trimegistus in
 asclapio dicebat. post mortem vitam eternam bonis dum
 daturum. Et quintilianus libro quarto. Si quis sciat quis
 finis est bonorumque felicitas. nunquid videbitur sibi pri-
 uatura morte periturus. quod. Talis utique post mortem de
 futura vita desperaret. quia scilicet illi pro mortem perire non
 credunt. qui de vita eterna confidunt. quam vitam omnium
 at Seneca ad Lucillum epistolam xxxiiii. o quam ille veniet dies quam
 in honorem tuum menciat. Et epistolam lxxi. Miraris hominem
 ad deos ire et deos ad homines imo in homines. Nulla enim
 bona mens sine deo est. Et idem epistolam xvi. ad Paulum. fer-
 amus equo animo et utamur foro quod fors accessit donec
 iuncta felicitas fine malis imponat. Ecce quantis testi-
 moniis etiam gentiliu[m] vita futura predicat et sperat.
 unde prosperus libro epigramatum Semp[er] erunt quod erant eterna gau-
 dia vite. gaudendi quonia[m] causa erit ipse deus nec va-
 rios pariet motus diuersa voluntas. Vnum erit in cunctis
 lumen et vnus amor in bonisque somn[us] posita experientia
 felix. nec valet augeri nec metuet minui ad patriam vite
 de noctis valle vocati virtutum gradibus scandite lucis
 iter. gratior est fructus quam spes productior edit. Exul-
 ta agnoscens te verbi in carne renatum. Ex quibus patet
 quanto desperio vita futura speranda est morsque penitus ferenda.

Capitulum vi. de resurrectione et immortalitate anime.

Ille prodest sepulchrorum vanitas aut sepulchro-
 rum fastigium. Quid enim tibi post mortem
 proderit cum mortuus fueris tumuli curiositas
 reuera nil quum primo testimoniū erit illius iactantie quam in
 seculo dilexisti. o igitur quam detestanda est illa homi-
 num curiositas qui cum diem excludere extremum petunt
 natura quasi ex toto ruente. Exequiarum tamen et se-
 pulchrorum desiderant pompas. neque hys sufficit man-
 is cura in qua vixerunt corporalibus appetentes deside-
 rios satisfacere atque iactantibus. sed etiam absque dilacione
 cum sunt morturi vana tamen superstitione famam inutile[m]

tibi aggregat caroq; quiscere petit sue resolutionis po-
stulans aditum spiritusq; quietem felicitatis appetit
hoc tamen qui ex hys duobus constat vtriusq; postula-
tioni contradicit. quia licet etiā repente se videat disces-
surum. Ipse tamen laborioso sensu mūdānā querit glo-
riam edere. Sed nūquid post mortem viri sancti exe-
quys aut sepulturis gloriari fecerūt. Hoc nequaquam
p vt ait Augustinus i libro de cura p mortuis agenda
vbi narrat corpa quedā sanctorū igne cōcremata. alia
vero in fluminibus proiecta ne qualiscūq; memoria de
ipsis i posterū habeatur. hoc aut diuina pmissione fa-
ctum est vt discant cristiani q tunc cristū potiss me fa-
tentur. quando vanitatis huius quecūq; munera otemp-
nūt. nam li. ii. in deuitis patrū narratur. q vir quidam
impius honorifice sepultus erat. iustus aut a bestys
o medebatur. Cuidam igitur de hoc amiranti respon-
dit angelus. ille scz impius bonū parū egit. Tempalem
igit accipit mercedē. ille vero scz iustus parū pec. tēpalē
igitur i remediū suscipit penā rationabiliter. igitur cō-
cludit Augustinus li. primo de ciui. dei. ca. xiiii. q i ex
equiarū solemnitate pōpe sepulcroꝝ scripture vlt sculp-
ture solatia sunt potius viuorū q mortuorū. Et ideo anti-
qui sapientes de talibus parū curauerunt. vnde seneca
li. de remediis fortuitorū sic dicebat in sepulcris iaceo
Si diceret aliquis Cui respondit ille facilis est iactu-
ra sepulchri. Si em non sentio quid ad me ptinet cor-
pis sepultura. Si vero sentio tunc sepultura omnis pe-
na est. Hic tamen posset moraliter queri an p̄sit anima
bus corpa sepelire in locis sanctis seu sacratis. Ad hoc
respondit augustinus libro d cura p mortuis agenda
dicens q si p defunctis supplicationes nō fiant recta
fide ac pietate tūc spiritibus nō p̄dest loci sanctitatis
quia tamen loca sancta orationibus dedicata sunt. cō-
sequenter i locis sanctis sepelire p̄dest animabꝫ. vñ
narrat ibidem Augustinus d quādam muliere q filiū
suū d̄functum i basilica martiris petiuit sepelire spes
ans p̄cibus h̄modi sancti filiū de penis liberari. Hec
spes iquit Augustinus sana fuit quia martiris oratio
deo ob hanc causam placuit et filio mulieris profuit lo-
cus tñ in se vt proficeret nō habuit. Attendamus igit

qꝛ nec tumuli prodest altitudo nec sculpsarꝝ emētia
Sed solum merita cum suffragiis beatorꝝ in patria et
cristi fidelium in ecclesia profunt. Cur em̄ si impius est tui
memoriam relinquare cupias. aut que tibi gloria. si tua
āpietas pꝛ orbem memoret. Si vero iniustꝛ es nūquid
te lapis facit sanctioꝛem. ablit quia nec sanctus ē nec
quicquā sanctificare valet. Tuo igitur sufficit animo
deū fore memorē tui nec sic mundi gloriam quezas ne
apꝛ sepulture fastū. sed em̄ glorie perdas. Narꝛat em̄
Seneca libro de tranquillitate animi ca. xvi. cum quid
tirānꝛ cuidā philo. theodorꝛ noie miaret di. morieris
i quit et sine sepulcra corpꝛ tuū erit. ipꝛ aut the. rñdit
An iquit me sic ineptū putas vt mihi cura sit an supra
terram vel in terra putrescam. Vtrūqꝛ enim mihi eque
facile est. Vir igitur in etate semili. constitutus. mente
quiescat nec in talibus supersticiositatibus sollicitetur
atqꝛ consideret qꝛ repente moriturꝛ sit. nūquid tradit
tulius li. primo in tus. ques. qꝛ diogenes corpus suum
iussit volucris lacerari atqꝛ feris pꝛici dicens. nil ob
est mihi post mortem corpꝛis lamatio. feris pꝛficiat ad
pastum. nūquid ipꝛ ibidem narꝛat qꝛ cū anaxagoras i
terrogaret vbi corpus suū sepelire vellet. respondit qꝛ
vbi cumqꝛ idem enim sibi esset. nūquid ligurꝛ rex cor
pus suū in mari pꝛici iussit ne ipsius titulo leges sue in
fringerentur vt tradit Dompeꝛ li. iii. Hic ergo caruer
unt sepultura nō tamen peꝛt eorꝛ memoria. quia mēo
ria eorꝛ remansit i virtutū opatōe. Vnde ihero. cōtra
iouiāniū narꝛat pꝛliꝛ massigetāꝛ dñatos et pꝛi quos
deuorant Dicunt enim isti qꝛ decentiꝛ est vt ab amicis
potius quam a vermibꝛ dsumantur. Et quāqꝛ illorꝛ ri
tꝛ isanꝛ esset ioueamur tñ ad sepulcraꝛ spernere pōpā
Capitulū septimum De consideratione mortis.

ecclesiastici. xxxviii. dicit sapiens memento no
uissimorꝛ et noli obliuisci. Et alibi dicit Mēo
rare nouissima tua et in eternū non peccabis.
Sed qꝛ sunt nouissima vt iqꝛ terra et limus. Vnde tul.
libro primo in tus. ques. narꝛat Socratem dixisse qꝛ phi
losophorum vita est cōmemoratio mortis Et alphora
bi li. de diuisione. narꝛat Platonē dixisse qꝛ philoso.

est sollicitudo mortis. Et per mortem intelligit mortificationem paruorum desideriorum. unde seneca epistola xvii. Meditari inquit mortem. Eam enim meditari libertas est quia scilicet per eius meditationem vicia que sunt seruilia euitantur. Nam in vita iob. elemosinarius legitur quod olim quando impatores coronabantur eis monumenta mortuorum ostendebantur atque interrogabantur quale monumentum sibi fieri vellent ne sui solatium celsitudo eos ad superbiam eleuaret. Quamobrem beatus gregorius libro ix. moralium Cum inquit culpa animam temptat necesse est ut breuitatem vite sue aspiciat ne innocentem mortem imminente iniquitas rapiat. Et idem gregorius in quinto moralium xxi. cadit quod imminente tempestate et fluctibus tumentibus. nulla nauigantibus rerum temporalium cura. nulla carnis dilectatio ad mentem reducitur omnesque res in despectum erit si cessat amor viuendi si timor precogitet mortis. Hanc fidem recogitabat iob dicens. nudus egressus sum iob primo. nec tamen ex mortis consideratione debet animus desperare aut irasci sed potius in virtutibus prosperari. Unde seneca libro. iii. de naturalibus questionibus circa finem sic inquit. Cur enim irasceris sustine paululum. ecce venit mors que nos pares faciet Et epistola lxxxv. Mors omnia equat et omnes pares moriemur Et ecclesiastes v. Sicut egressus est nudus de utero matris. sic reuertetur. o vitam mortis memoria nobis adesset Tunc enim indefinenter bene agere sollicitaremur. et in nostre vite diuturnitate minime desideremus. tanquam nunc mortifici essemus. Sic ad vite future optionem preperaremus. iudeo sapiens ecclesiastes ix. dicebat. quodcumque potest manum tuam instantem operare. Et ibidem xi. mane semina semen tuum scilicet dum viuas ut verificet illud prophete. venientes autem venient cum exultatione vnde apostolus ad gallathas ultio dum tempus habemus operemur bonum. quoniam ista vita est mors viuentium si sicut alia vita morientium. ut inquit augustinus in iii. confessionum. iudeo iob xiiii. breues dies hominis sunt. Et ibidem septimo. Dies mei assumpti sunt absque vlla spe. unde augustinus de verbis domini sermone xvi. inquit. breuis vita est et breuitas semper incerta Et ibidem sermone vii. quid est diu viuere nisi diu torqueri et sermone iiii. Diu viuere quid est nisi ad finem

curzere nam vita ista similis est morti. vt ponit seneca
epist. lxxiiii. quia quod viuimus proximū est nihilo Si
igitur vita est breuis et mors inuitabilis. cur igitur de
sepultura felici non cōsideramus. quis ē enim qui non
videbit mortem inquit propheta. omnes enim morimur
et quasi a qua dilabimur in terram vt dicitur secūdo re
gum xiiii. vndē in quodam veteri bello narzatur historia
de quodam iuvene qui timore mortis ductus religio
nem ingressus est. quem pater eius dolens. accessit et
ipso inuito dē religione extrahere voluit. Cum tamē iu
uenis hoc vidisset dixit patri suo qd faceret quicquid
vellet dūmodo sue patrie vnam cōsuetudinem tolleret
Cūq; pater interrogaret que esset illa cōsuetudo. filius
respondit. qd hec cōsuetudo erat. vt iuvenes sicut et se
nes morerentur. quo audito pater suū filiū in religione
permanere permisit. vnde Mathei iiii. vigilate quia ne
scitis qua hora dñs. vester venturus est. Et Apoca. iiii.
Si non vigilabens veniam tanquā fur et nescies qua
hora veniam Meditanda est igitur dies mortis. vt per
vite merita. obitum sanctum mereamur. vnde luce xiiii.
quis rex iturus cōmittere prelium nonne prius sedens
cogitat. nam cogitare debemus vt bene moriamur. vñ
mathei sexto dicitur Thesaurisate vobis thesauros in
celis. nā mundus est illa ciuitas de qua narzat barlaā
qd ciuitas fuit cuius mos erat vt principem omni āno
mutaret. et in fine anni dabant sibi pro premio vnum
quū ipsumq; spoliabant et faciebāt exulem. Accidit tñ
vt quidā sapiens ibi principi paretur qui audita lege bo
na sua atq; diuitias in alienam patriā misit. Itaq; in ex
ilio positus se locuplettem iuenit. Sic enim non in mun
do sed in celo p̄fuisse debemus Illi enim in celestibus
proficiuntur qui non de presenti vita sed de requie
post mortē meditantur. quoniam sicut dicit Seneca li
bro secundo de natura rerum capitulo vltimo. vñdiq;
tela in nos iaciuntur et omnes referuamur ad mortem.

Sequitur de prudentia futurorum.

Capitulum octauū De puidencia futurozum.

Et viuere congruit. vt de futuris diebus cogitemus vitamq; presentē sic transire phas ē vt de futura p̄cogitemus. Sed amatores huius seculi viuūt solū. et p̄ nunc viuere curant nec de vita futura p̄udent. Et ideo fame et siti ī iehēna infirmi cruciantur. Quoniā sicut job dicit. xxvii. diues cū dormierit nihil secum aufert aperiet oculos suos et nihil inueniet. Super quo gregorius. xviii. moralium dat exemplum de diuice epulone qui est sepultus in inferno vt dicit luce. xviii. Et de stulto p̄ponēte dilatare horrea sua. cui dictū est hac nocte diaboli repetēt animam tuā. quia scz illa nocte mortuus est vt dicitur luce. xii. quod igit̄ pfuit nobis superbia sapientie quinto quasi diceret nihil. Nam subito morientur et media nocte venit vt dicitur job. xxxiii. super quo gregorius vicesimo quinto mora. subitum est inquit quod ante non cogitatur. qui ergo dum viuūt de morte seu defutura vita nō cogitant subito moriuntur quoniam mors peccatorū pessima. iuxta prophetam. o igitur mors quam amara est memoria tua homini iniusto. scribitur ecclesiastici xli. Et licet amara sit et memoria tamen vtilis est vt peccator conuertatur. vnde beda de gestis angelorū narrat qualiter deus multis ostendit penas infernales et gloriam celi vt conuerterentur. aliqui tamē correctionem et aliqui desperationem. ex inde susceperūt. Vnde narrat de quodam fabro qui vidit infernum satanā et demones infernales. ex inde desperatus sine penitentia mortuus est. absit tamen a nobis vt sic horrendam iehennā formidemus quando etiam futuram gloriam sperem. Exemplo stephani. qui mortuus ī tuens in celum vidit celos apertos et gloriam dei vt patet act. vii. nā qui sic moriūt licz scdm carnē moriāt nihil omnibus vitā amabiliore acquirūt. quoniā mors carnis non est nisi vmbra mortis vt ait greg. x. mor. sed mors illa ē terribilis qua morit̄ aīa p̄ peccatū. nā tūc morit̄ corpus qn̄ aīa ipsum d̄serit. s̄ tūc morit̄ aīa qn̄ a deo d̄serta ē. vt inquit aug. xiii. d̄ ci. d. c. i. quāto igit̄ meliorē d̄ aīa tāto mors aīe magis formidāda ē quā mo. cor.

Nam et zuzanna mortem anime potiꝰ quam corporis ti-
muit. Vnde danielis xiii. Ipsa dicebat. Melius est me
absqꝰ ope incidere in manus vestras quam peccare icō
spectu dei. Insup augustinus. xii. d. ciui. dei ca. xxx. du-
plicem mortem designat scꝰ illam primā que est corporis
et secundam que est anime dicens. Prima mors animā
nolentem pellit. Et secunda volentē animā ī corpore
tenet sed tempus venit qꝰ anima viuere nō poterit dū
non habendo nec doloribus corporis moriendo carere
qui in inferno mors est sine vita. mors etiam sine mor-
te quia sine fine. De tali morte apoca. xx. qꝰ diabolus
missus fuit in stagnū ignis et sulphuris vbi et bestie
et pseudo pphete cruciabuntur die ac nocte in secula.
nec tamen sole pene erunt ī flagellis demoniorū. quā-
pꝰmo pena maxia erit a visione dei beatifica priuari. vñ
cris. sup math. o melia xxi. Multi inquit iehennam ab-
horrent. ego aut casum illius multo amariorem puto
quoniam melius esset sustinere mille fulmina quā faciē
illam mansuetā videre auersam a nobis atqꝰ dicentem
illud mathei. xv. Ite maledicti ī ignē eternū. Sic igit
viamꝰ vt mortem postmo dum hꝰmodi nō icurramus
sed potius illam sup noꝝ beatissimam vitam consequa-
mur. quam considerans Apostolꝰ ad philipen. primo
dicebat Cupio dissolui et esse cum cristo Vir em iustꝰ
sperat ī morte sua. Scribitur prouerbicꝰ xiiii. Et ideo
quidam ppheta. numeri xxiii. dicebat videlicet balaā
moriatur anima mea morte iustoz. Tunc em de exilio
liberatur et intrat hereditatem Iuxta psalmistam dicē-
tem. Cum dederit dilectis suis somnū ecce hereditas
domi manet in eternum. Et iob xi. dicitur. Cum te con-
sumptū putaueris ozieris vt lucifer. nam teste Seneca
epistola centesima. Mors viri virtuosi ē dies natalꝰ eiꝰ

Explicit tractatus primus libri tercy.

Incipit tractatus secundus eiusdem qui est de statu
ecclesiasticoz. Cuius primū capitulum est quomodo
viri Ecclesiastici debent habere curam subditorum in
mozibus et scientia.

Iri ecclesiastici tanquam ecclesie vigi-
les atq; custodes pro eius munitione
certare debent. Vnde isaias. lxi. Sup-
muros tuos iherosolymam posui custodes tota
die et nocte. perpetuo non tacebunt. vñ
Lern. super cantica omelia xlvii. Viris
Ecclesiasticis suadet ut sint vigilantes pro dormientibus et
pro animabus pro quibus sunt rationem reddituri. boni in-
quit custodes vigilant atq; insidias explorant. consilia
malignantium anticipant. laqueos deprehendunt et ten-
dacula emulatoꝝ dissipant. Fidei sunt fratrum amatores
et populi christiani qui multum orant pro populo etc. Itaq;
d' ipse verificari poterit illud primo cor. iii. di agricul-
ture estis. Et sequitur ut sapiens architector fundamē-
tum posui. nunc posui. Nunc tamen quod lamentandum
est cum beato bernh. ibidem omelia lxxv. dicere possu-
mus. quoniam pauci sunt qui non querunt quae sua sunt.
Ex omnibus caris eius scilicet ecclesie diligunt munera
nec possunt propter diligere christum. quia manus deder-
unt in amone. vnde enim est imas talibus rerum affluentia
am affluere. ut puta vestium splendorem mensarum pleni-
tudinem. vasorum argenteorum congeriem nisi de bonis
sponse. Et iude est quod ecclesia iops et nuda. Irrelinquit
nec student ornare sponsam sed spoliare non custodire
sed perdere. non instruere sed prostituere non querunt
pascere gregem sed mactare et deuorare dicente domo
per prophetas. qui deuorant plebem meam sicut escam
panis. Ideo hieron. 2 epistola lxxxiii. obsecro inquit
te iterum atq; iterum ne officium clericatus genus anti-
que militiae inuicem assumas et ne lucra seculi in christi
militia queras ne plus habeas quam quando clericus
esse cepisti. Et sequitur procuratores et dispensatores
domorum alienarum. quomodo possunt esse clerici qui
proprias iubentur contempnere facultates. nunquid
enim ecclesiam fraudare sacrilegium est aut accepisse
quod pauperibus aut esurientibus erogandum est.
Etenim optimus dispensator est qui nihil sibi reseruat.
vnde in decreto dist. xvi. dicitur. quod clerus debet esse
immunis a cupiditate. Lamentandum tamen est quod viri
ecclesie suis cupiditatibus populum innocentem affligunt.

Infestant atq; corrumpunt. Et licet clericos se dicant .
vanis tamen occupationibus laicis preferunt . quamob
rem diuine sententie iaculum timendum est ne cum peccato
toribus intereant . nihilominus tamen aduertendum est
q; apud gentiles sacerdotes ministri templorum vivebant
atq; populū moralibus exhortationibus instruebant . vñ
plato in thimeo libro primo ait . q; athenienses sacerdos
tes . xii . erant et a populo sepe ratū diuinebant ne aliqua
profana cogitatione eorum castitas atq; vita pollueret .
Vnde seneca in libro declamationum recitat quomodo
apud gentiles nullū obtinere poterat sacerdotiū si ho
miciū vel fornicationē dimisisset . Sed nunquid ille ē
homicida qui malo exemplo innocentē seducit . nūquid
ille pollutus est qui carnales libidines desequitur atq;
delectationes sectatur . Aut igitur gentiles sacerdotes
digniores erāt aut tempore moderno sacerdotiū pau
ci merentur . Attendamus igitur hieronimū contra jo
uimianū dicentem . Stoicus inquit vir eloquentissimus
de vita antiquorum sacerdotū loquens ait . q; omnibus
postpositis negotijs semper in templo fuerūt et rerum
naturas atq; causas siderumq; motus studiosissime cō
templabantur . et nūquā se mulieribus miscuerūt nun
quam agnatos liberos vel propinquos viderūt ab eo tē
pore quo diuino cultui seruire ceperunt ac carnibus et
vino semper abstinerūt propter tenuitatem sensus et
vertiginem capitis et libidinis refrenationē . Dane ra
ro vescebantur ne onerarent stomachū . Cubile de so
lyis palmarū otoneptum habebant . et ocio nūquā tor
pebant . Et subdit idem hieronimus . quomodo euripe
des refert q; propheta iouis in cretha regione non solū
a carnibus sed etiam a coctis cibis quibuscumq; absti
nebit insuper ibidem idem refert verba iosephi libro
secundo et capitulo xviii . dicentis . q; pharisei et sadu
cei atq; esei ab vxoribus et vino semper abstinerunt .
et quotidianum ieiunium in naturam vertebant . Et
morabantur ibi quidam veteres alij eorundem imitato
res scilicet cautes et asclipides . Item pigmalion
narrat q; in oriente esus carnum non habebatur .
Et ambulus narrat quomodo apud persas viri doctis
simi farina et oleribus tantummodo utebantur .

Hys igitur exemplis decens apparet ut sacerdotes christiani potius quam gentiles virtutibus floreat. quoniam duplici honore digni sunt qui bene presunt populo. unde dicitur prima ad thimotheum quinto. nepe hieronimus epistola nonagesimo octava refert. quod sacerdotes olim castissimi erant virginesque veste et appolimis eis seruientes in perpetua sacerdotum virginitate vivebant Absit igitur ut viros Ecclesiasticos libido seducat et innocentes laicos sacerdotum exemplum inquinet.

Capitulum ii. De exemplaritate prelatorum.

Iri ecclesiastici et potissimi prelati si malam vitam duxerint subditorum mores corrumpunt. Debent igitur vite sanctitati orationi quoque et bonis operibus iugiter intendere. Quia teste bernardo. Viri ecclesiastica pascere debent populum dei orationum fructibus. et pro populo dei debent intercedere ipsumque populum debent deo reconciliare exemplo Moysi de quo exodi. xxxi. qui deo dicebat. Aut dele me de libro vite. aut remitte eis hanc noxam. Nunc tamen prelati uxorem ancille post ponunt et ancillam preferunt. quod suis derelictis ecclesiis absque magna necessitate secularibus occupationibus preintendunt et in suis ecclesiis si fuerint de ipsius protectione non sollicitantur. sed qualiter sua crimina liberi exerceant iugiter meditantur. Deberet autem episcopus attendere sui nominis interpretationem. Scopus enim intentio interpretatur. et ideo episcopus dicitur quasi super intendens. necesse est autem eum qui prefertur super intendere ut inquit augustinus libro ix. de ci. dei. capitulo. xix. Episcopus igitur nomen habet potius operis quam honoris. unde bernardus ad eugenium libro secundo. nomen inquit episcopi non sonat dominium sed seruitium. Ideo prelati actu secundo dicitur. Attendite vobis et universo gregi in quo posuit vos deus episcopos regere ecclesiam dei. Item bernardus ad episcopum zenonem ait. Secundum etymologiam nominis ille pontifex dicitur qui seipsum facit pontem inter deum et proximum. Ille enim pons pertransit usque ad deum quando non propriam sed dei gloriam querit.

Etiam vsq; ad primū venit quādo re pietatem nō sibi
sed primo d'siderat pdesse. bon2 mquit pontifex seu
mediator offert deo pces populorū benedictōz et glo
riam deo imponit. et p excessib2 delinquentiū maiesta
tem iuocat atq; peccatores p diuina iniuria punit. nec
de suis opibus lucz sed dei gloriam expectat. In sup
hieronim2 centesima epistola loquens ad episcopū in
generalī. Domus iquit tue d'uersatōis constituta est in
gratia publice discipline. quicquid feceris id faciendū
omnes putant. Caue igitur ne malū d'mittas. quoniā
qui rephendere volūt repudiantur si delinquentes fo
re videantur. Et subdit subuenire paupibus visitare
languentes gaudere cū gaudentibus debet scz prela
tus. Etiam sit cecorū baculus. studentibus cibus. spes
miserorū. solatium lugentiū. Ex hys igitur patet qualē
prelatus etiam ab interpretatione nomis d' sua sponsa ec
clesia curam habere debet. Sed nunc illud apocalipsz
secundo verificatur. nomen habes q; viuus et mortu2
es. quia scilicet nomen sanctitatis habent p'lati et mor
tis opa ī se et in suis subditis exercent. Et licet omnia
vitia ī prelato turpia sint. illa tamē magis sunt cauēda
in quibus ancilla scilicet caro d'minat. scilicet gula et
luxuria. quia inter vitia magis infamia sunt et p talia
p'lati ecclesie honestatē magis offendūt. Idco ap'cto
lus dicebat q; nō oportz episcopū esse vinolentū. scilicet
vino plenū. Super quo verbo hiero. epi. xliii. Violētia
iquit d'messatorq; excessus ī prelatis nō sint. quoniam
venter estuans mero defacili spumat ī libidinem. nam
ī vino est luxuria. qui aut luxuriatur mortuus est. viuēs
vero qui iebriat mortuus et sepultus est. nunquid noe
ad vnius hore ebrietatem femora nudauit qui per sex
centos annos sobrietatem proterit. genesis decimo.
nunquid Loth nesciens quid faceret. libidinosē se mi
scuit et in cestum cōmisit. et quem zodomā non vicerat
vina subiccerunt vt dicitur genesis. xviii. quapropter
sacerdotibus legalibus bibere vinum prohibitum erat
vt patet leuitici decimo ad designandum q; prelati et
sacerdotes noue legis sobry esse debent. Vnde luce.
vicesimoscūdo. non grauentur corpora vestra crapula
et ebrietate. Vnde gregorius primo moralium.

Cum inquit maiores voluptati de seruiunt. nō mirum
si in minoribus lasciuie frena laxantur. dum inquit scz
nos prelatos letos aspiciunt scilicet subditi ipsi tūc ad
illicita resoluuntur. vnde libro secundo de vitis patrū
parte decima legitur qz abbas quidam dictus Vatica
postquā factus fuit episcop2 vitam asperiozem qz pri2
ducere incepit. Et cur hoc faceret dum iterrogaret re
spondit. Dum essem in heremo corpusculū meū guber
nare volebam ne infirmaretur. nūc aut in seculo posit2
assunt excessuum occasiones plurime. Ideo maxime ab
stinendū est. nam et si infirmari icepero aderūt succur
rentes. Similiter etiam legitur eodem capitulo parte
prima de Abbate qui episcopus factus vitam in here
mo prius duxerat non pretermisit. deo tamē reuelate
sue vite asperitates quodammodo mitigant. Nec igitur
omnia designāt qualiter plati anallā scz opera carnalia
vel querumqz secularia suis ecclesijs post ponere debēt
vt bonis exemplis sibi subditū populū dirigant iuxta
illud numeri xviii. Excubate in custodia sanctuary. et
in misterio altaris ne oriat indignatio sup filios israhel.

Capitulum iiii. De electione prelatorū.

relatos vices dei gerit. quāobrem vocatione
dei sublimare debet. vnd apostolus ad He
breos quinto. Nemo sibi sumat honorem nisi
qui vocatur a deo. sicut Maron. Quid tamen dicem2 qz
Apostolus prima ad Thimotheum quinto dicit qz si
quis episcopatū desiderat. bonū opus desiderat. Attē
damus enim qualiter apostolus episcopatū bonū op2
vocat. quasi diceret. qz qui vult episcopari. debet bene
opari. S3 pluri volūt epī vocari. et tñ nō curāt veridice
epāri. nā sic inquit aug2. v. d. ci. dei capitulo xix. Ille n̄
est bonus prelatos nec episcopus qui non p̄ficere sed
preferri querit. insuper hieronimus epistola xliii. Epi
scopatū inquit desiderat qui non dignitatem sed laborē
querit nō delicias sed opus sic qz humilitas in eo nō de
crescat nec per fastigiū dignitatis ipse i tumescat. vnd
Ecclesiastici. vii. noli querere fieri iudex nisi valeas vir
tute irrupere iniquitates. vnde gregorius xxi. mon.

Sancti inquit viri cum presunt non in se potestate ordi-
sed equalitate conditionis attendunt nec preesse gau-
dent hominibus sed potesse sciunt enim quod antiqui patres
non solum reges hominum sed etiam pastores peccatum
fuisse amonentur. Cur enim de tua dignitate audes su-
perbire. nunquid in utero te fecit qui et illum job. xxi.
omnes enim nature unius sumus. Nam gregorius ubi su-
pra concludit. Manu inquit humilime considerationis
deprimendus est tumor elationis. unde job xxx. Eleua-
sti me et quasi super ventum ponens elisisti me valde scio
tamen quia morti trades me. o quam humilis consideratio
in prelato si fuerit. Ideo propheta dicebat. neque ambulavi
in magnis neque in mirabilibus super me. nam teste gre-
gorio moralium secundo. mundana felicitas tanquam aura suble-
uat ut repente deterius et inferius ruat. Et idem mora-
lium xvii. Quanto inquit altius quis erigitur tanto curis
gravioribus oneratur. illisque populis mente et cogita-
tione supponitur quibus dignitate supra ponitur homo
inquit in sublimi elevatos tanto supra se sustinet quam
suppositos regit Et idem concludit. Ipsa inquit oc-
cupatio secularium dignitatum tanto facilius vicis permittit
quanto maioribus curis grauatur. qua propter anselm.
libro de similitudinibus capitulo xxv. prelatos ambicio-
sos comparat pueris venatibus papilionibus qui dum secum
illos in foueas cadunt. Ex quibus concluditur quod quis-
libet prelatus in nomine sancte et in fama virtutum crescere
debet. quapropter hugo concludit quod canones rationa-
biliter diffiniunt nullum esse in episcopum eligendum nisi
prius in sacris ordinibus fuerit religiose conuersatus
Plures tamen insipientes sunt viri qui vita maculata ad
preidium sublimantur. et quod detestandum nimis est ad prei-
dium tanquam ad patrimonium curant. veruntamen quod exem-
plo negliguntur. Aduertamus enim quomodo Ambro-
sius in episcopum electus omnino recusauit. Nunquid
mulieres publicas in suam domum ingredi fecit ut illis vi-
sis electio reuocaretur. nunquid fugam acceperit sed
reuertere coactus est ut in ipsius vita legitur. nunquid gre-
gorius fuit electus et columba fulgida super ipsum de-
scendente cognitus est. nunquid beatus marcus pol-
licem abscedit ut indignus sacerdotio haberetur ut dicitur

libro secundo qui dicitur paradifus. Nunquid beatus Ammonius cum fuisset electus in episcopum et ad bñ dictionem duceretur euadere q̄ nō posset aurem suam finiftram ferro refecauit dicens. nunc probatur non posse qd̄ cupitis compleri quia nullus aure precisa debet ordinari. Cui dorothæus epifcopus refpondit. Lex inquit ifta iudeorū eſt ſed ego inquit virū auribus trūcaturum. moribus pb̄um non dubito facere epifcopum Cum igitur vim in ferrent beatus Ammonius reſpōdit Sime vltra cogeritis etiam linguam meam ppter quā mihi moleſti eſtis abſcindam. et tunc ipſum dimiſerūt Inſup libro tertio hiftozie triptite de quodā mōacho legitur qui electus in epifcopū refulauit. Sed Theophilus ſibi ſuadebat. videns igitur monachus q̄ eua- dere nō poſſet ad ſe venientibus reſpondit. cras deter- minabitur quid faciendū ſit. vnde ī crifiano fuſa ora- tione migravit. Si igitur viri ſancti prelacionem refula- uerunt. cur igitur peccatores etiam publici prelacionē conqueſtant. nam teſte beato gregocio in ſuo paſtorali capitulo ix. virtutibus etiam pollens ad regimem coac- tus accedere debet. et idem ī quadā epiſtola ad ſeno- nenſi archiepiſcopum. Multi inquit non tanta fiducia et alacritate currerent ad honores ſi ſentirent onera graua et metuerēt periculum dignitatis Sed ambitio inſaciabilis eſt. et de gradu ī gradū ſcandere petunt. veruntamen qui diuigitis domum ad domum abſit igit̄ vt fiant prelati niſi qui meliores ſunt vt debitos ſulci- piant a ſubditis honores.

Capitulum quartū de cura et electiōne prelatoꝝ

relat̄ curam gerit animarū aut gerere debet. Quamobrem ipſius electio non fauore ſed ſo- la caritate fieri debet ſic vt eligatur nō qui dilectior ſed qui melior aut comodior videtur. nā hec eſt voluntas dei vt ille p̄ſideat qui melior publiceꝝ utilitati comodior ē. vnde hieronim̄ epifto- la xliii. Ele- ctio inquit faciendā eſt non ob aliquam cōmoditatem tempalem eligentium vel emolimenti ſpem nec ob hu- manam interceſſionem vel ſuaſionem vel cōmationem.

vl' inordinatam affectionem sed sunt eligendi ob diuini honoris cumulationem ob ecclesie dei utilitatem ob profectus seu utilitatis animarum spem et ob motu ipsius eligendi atq; virtutum perfectionem. hoc etia factis notatur i decreto. xxvii. v. vi. distinctionibus. qua obrem greg. moralium. xxiii. curam iquit animarum suscipere non presumat nisi qui bella temptationum subierit. Vnde dominus ad Moysen leuitici sexto dicebat. congrega omnem cetum tabernaculi i electione Aaron et filiorum vt scient omnes q; qui prestantior est ex omni populo doctior sanctior et virtutibus eminentior ille eligatur ad sacerdotium. Sup quo ait origenes. illi iquit qui eligunt alijs modis q; predictis timeant dei iudicium atq; sibi imputant damnum et perditionem animarum et ecclesie dei ruinam que destruitur per institutionem mali prelati. Vnde greg. i dyalago libro quarto capi. xxxix. narrat de Dalcasio qualiter erat i loco penarum et cum interrogaretur cur hic esset. qui respondit q; nulla alia causa nisi q; consenserat in partem laurentij contra Simachum ipsum eligendo in prelatum. quapropter gregori? i registro libro primo ait. Necessse e vt omnes culpas et negligentias sibi imputet qui misterium virtutis ifirmo comisit Sicut igitur prelati eligendi e vt bene agat sic pariter electionem acceptare no debet nisi vt i deo proficiat. et hoc cum humilitate et tremore. vnde augustinus. ix. de ciuitate dei capitulo. xix. Non est iquit i acceptione amandus honor i hac vita sed opus qd per eundem honorem fit vel potentiam. Ideo apostolus dicebat. qui episcopatum desiderat bonum opus desiderat. quia episcopatus nomen est opis non honoris vt dictum est. quapropter gregorius in suo registro libro septimo ait. q; sicut locus regiminis desiderantibus est negandus. sic et fugientibus est offerendus ne quis sumat sibi honorem Et ibide libro ix qui ambit aut se ingerit preculdubio repellendus est eoq; nititur ad altiora descendere. congruit igitur vt i crescendo decrescat. et i ascendendo descendat. qui igitur eligitur discat qd doceat et iformet qd teneat. nam casum appetit qui ad summa loci vestigia ppositis gradibus p abrupta qrit ascensum. Hec ille. pso pfa. vi. d2.

Ecce ego mitto r̄. quasi diceret. q̄ nullus ex se debet
presumere. Idem gregorius in suo pastorali libro secun-
do capitulo septimo nullus inquit se extollat ex electi-
one sed magis se humiliat. Et bernhardus epistola ad
episcopum zenonen. noli inquit altum sapere. quia al-
tum sapere difficile est et omnino inusitatum. et quan-
to inusitatus tanto periculosus. non igitur se felicem
putet qui alys preest. unde augustinus epistola. lxxvi.
Deto inquit ut cogites nihil esse in hac vita et hoc tem-
pore felicius lecius et hominibus acceptabilius episco-
pi aut prespiteri aut diaconi officio si tamen non pre-
sumptuose aut adulatorie res agitur s̄ nihil apud deū
miserius tristius et damnabilius si hec male fiant.

Capitulum quintum De moribus sacerdotum.

Sacerdotes dicti sunt quasi sacra dantes. id est
sacram debent ducere vitam iuxta illud psal-
mi. Mūdāmini qui fertis vasa domini. quia tñ
prespiteri a sanctitate eius debita recedunt id est iugo in
debito deprimuntur. nam leuitici. xxii. dicitur. q̄ sacer-
dotes sancti et immaculati esse debent et qui habebat
maculam non debet offerre panem. ut si cecus vel clau-
dus esset. Super quo gregorius in suo pastorali. libro. ii.
capitulo xi. Cecus est inquit qui diuine contemplationis
lumen ignorat. Claudus autem est qui viam vite non va-
let tenere. Ideo apostolus ad rom. xiii. monet abicere
opera tenebrarum. Et induere arma lucis Illi enim sa-
cerdotes arma induunt qui in virtutibus proficiunt. nā
teste iheronimo epistola. xxxiii. clericus dicitur a cle-
ros grece quod est fors latine. Et propterea vocantur
clerici quia de sorte domini sunt aut quia dominus est
fors eorum scilicet possessio. clericus igitur talem se de-
bet exhibere ut possideat dominum. et ipse possideatur
a domino. unde hugo libro secundo. parte tertia. capi-
tulo quarto. Signaculum inquit clericorum est corona
qua signatur clericus deputatus ad ministerium dei
cui seruire est regnare. nam corona regale decet est quod
non immerito clericis datur iuxta illud prima petri. ii.

regale sacerdotium Et ibidem subdit Hugo q̄ capitis
coma clerico in modum corone tondatur et sumitas ca
pitis desup denudatur vt per hoc detur itelligi q̄ ad
regiam potestatem assumitur. vt reuelata facie glo
riam domini contempletur. quapropter clerici comam
nutrire prohibentur vt patet i decreto dis. xxiii. cleri
ci comati a sollicitudinibus temporalibus exe muntur.
ne vanitatibus mentes eorum impediuntur. Vnde hie
ronimus epistola xxxiii. negotiatorem iquit clericum
tanquam pestem fuge. quia nemo militans deo impli
cat se negotys secularibus. Et ideo de ipso hieronimo
policratus refert libro octauo capitulo xiii. qualiter a
mensa sua tres clericos exclusit quia i compositi erant.
Dicebat enim viro honesto et graui non licere in eius
confortio aliquem i compositum habere. in honestu est
igitur aliquem se clericu profiteri et vanis occupati
bus detineri. ne de clericis verificetur illud Trencorum
quarto. qui nutriebantur i croceis amplexati sunt ster
cora. nuquid olim sacerdotes nasereioru ob vite conti
nentiam capud radebant et capillos in igne sacrificij
ponebant vt dicitur numeri. vi. illi enim moraliter cap
illos radunt qui temporalia mente deserunt. Et tunc
deo sacrificant. quando deo famulari disponunt. Flec
enim omnia corona clericalis designat. Nuc tamen cle
rici suam vocationem pretermittunt. et ideo i subiecti
ones plurimas incidunt. Sed apud egipcios sacerdo
tes omnia reliquerunt. et ideo eximi sicut dictum est
apud pharabonem meruerunt. Vnde hieronimus ad
Eustachium epistola. lxxiiii. narrat q̄ in egipto tria
fuerut genera monachorum. scilicet cenobitarum qui i
amuni viuebant. Et anachozitarum qui solum i deserto
habitabant. Et alij quoz genus dicebat i lingua egip
ciaca enuchi qui bini vel trini habitabant simul et de
primis scilicet Cenobitis loquens hieronim? ait q̄ nul
lus i ribo erat strepitus sed pane et leguminibus pasce
bantur soli q̄ senes vino vrebantur. alia q̄ plurima lau
dabilia narzat philosophus prout allegat hieronimus
De alys vero scz Anachozicis narrat ioseph? q̄ crebet
rimam vitam duxerunt Clericor igitur et signanter
religiosorum vocatio. est ad diuinum cultum et non ad

Ceterum Augustinus libro de cura pro mortuis agē-
da narrat de Iohāne nobili mōa cho qui habuit spiri-
tum pphetie . qui cum videret mulieres quasdam in fe-
stas esse vt ipsum viderent . tunc dixit . Eamus vbi nō
est mulier . Ex hys igitur patet qualiter fugienda est
libidinis occasio . Ideo apostolus ad 2o . viii . dicebat .
Non estis in carne . sed in spiritu .

Capitulum septimum de moribus prelatozum

relati vices cristi gerunt . Dederunt igitur mag-
num est si contradicunt domino a quo consti-
tuti sunt n̄ vt terrenis insistant s; vt bōis mori-
bus populum dei instruant . Vnde hugo parte . viii . ca-
pitulo . xiiii . dicit q; episcopi vtūtur sandalys que sunt
calciamenta prelatozū ne terrenis polluantur . et bacu-
lo vtuntur vt rebelles corrigant . qui recuruatus est vt
mites retrahant . ornantur annulo vt ecclesiam sanctā
sponsam profiteantur Et ibidem cōcludit Nugo q; ve-
stimenta sacerdotū et prelatozum virtutes eius debi-
tas designant Tunica mundiciam . zona continentiam
Scola patientiam . calula caritatem . Sed heu nunc nec
virtutes habent nec de subditis sollicitantur . Iuxta il-
lud zacharie . ix . o pastor et ydolum derelinquens gre-
gem Vnd in tractatu de xii . abusionibus prelatus neg-
liens numeratur . o quanta abusio qui se dicunt rector-
es nec tamen regunt sed de temporalibus curam tantū
modo accipiunt . contra exhortationē bernhardi libro
quarto ad Eugeniū dicentem . Memento inquit salua-
tozem pro nomum habuisse iudam . Quid igitur episco-
po turpius q; incumbere suppellectili et substanciali
sue omnia sciscitari de singulis mordere . de suspicioni-
bus moueri ad queuis perdita attendat enim prelat²
qualiter phutifer omnibus traditis ioseph quid haber
et in domo sua nesciuit vt dicitur gen . xxxix . Ali² igit^r
temporalia dispensat . et tu de disciplina prouide id
nemini tradas sed super moribus manum vlriscentem
adhibe vt quid em̄ diuino cultui viri deputantur si pre-
ceteris deo non famulantur . vnde Exodi xviii . Prouid^r
tibi viros de omni plebe potentes et timentes deum .

Exemplo pharaonis qui noluit committere pecora
misi viris doctis vt patet gen. xxxvii. nunc tamē veri
ficatur illud isaie tertio. Dabo pueros principes eorū
nam plures prelati sunt pueri quia nescy et iexpertī cō
periuntur. Attendat em̄ prelat2 quoniam architecto2
fundamentum cum prospicit grandesq; lapides in fū
damento ponere solet sicut fecit salomon tercio regū
quinto. lapides enī grandes viros virtuosos designat
super quib2 ecclesia fundata est. Iuxta illud ad ephe
sios secundo. Superedificati estis super fundamentū
apostolorum et prophetarū. Fii colonne erant vt dicit
ad gallatas secundo. nunc tamen ad ecclesie prelatos
dici potest illud isaie xlix. Venerunt seruitores tui de
struentes te. Merito igitur bernhardus miratur libro
quarto ad Eugeniū. cur prelati tot inueniunt quib2 cu
ram animarum dmittunt et tamen dvenire nolūt qui
bus suas facultates in curam exhibeant. veruntamē q;
ars artium est regimen animarum vt ponit gregorius i
suo pastorali libro primo capitulo primo. Ad h2modi
igitur regimen exercendū sapientiam et virtutem ha
bere maxime necesse est. fortassis etiā aliqui p̄termisso
sapientie studio solis facultatibus intendunt. verunta
men teste apostolo ad thimotheum oportet episcopū
non esse auarum.

Capitulū. viii. De oratōe faciēda vt vn2 oret p̄ alio.

vid enim orationi efficacius. reuera nihil. vñ
luce. xi. dicitur. Si quis perseverauerit pul
sans. Et subditur. surget et dabit illi. Et ad
Thimotheum secundo. volo inquit vos orare in omni
loco leuantes puras manus. tūc enim man2 sunt pure
qñ dscientie sunt munde. tūc em̄ oratio magne ē effica
cie. vñ prima iohannis tertio. Si cor nostrū n̄ rep̄hen
derit nos fiduciā habem2 quicquid petierim2 accipie
m2. et iohānis. xvi. Si quid petieritis. patrem meum in
noīe meo dabit vobis. vnde tregorū tertio. leuem2 cor
da cum manibus. Super quo dicit gregorius q; ille
cū corde manus leuat qui orationem suam cū operib2

roboret quoniam virtus orationis est celsitudo caritatis.
vt dicit gregorius libro secundo super euangelia. ne per
Cristiani tanquam fratres orationibus et alijs munimen-
tis spiritualibus se debent iuuare ne ab hoste dissipen-
tur quoniam debemus animas pro fratribus ponere vt
dicitur iohannis tercio. Si enim vnus pro alio interces-
serit tunc cristianoꝝ congregatio erit terribilis vt castror-
um acies ordinata Scribitur canticorū sexto. super quo
dicit gregorius libro secundo super Ezech. omelia viii.
Tunc est acies ordinata quando in nullo est icorrupta
oratio. et quando per inimicitias locus non vacuat nec
dissipatur. Nam si per caritatem fideles vniantur tunc
malignus hostis non ingredi potest. Cur enim vo-
luit deus vt ex vno homine totum genus humanum diffun-
deretur nisi quia vult quod omnes homines sibi inuicem ad-
hereant et vniantur inquit augustinus. xii. de ciuitate dei
capitulo. xxi. nam caritas multos animos vnum et mul-
ta corda vnum facit vt inquit idem augustinus super iohannem
omelia. lxxiii. nunc tamen corda hominum diuisa sunt nec
vnus alteri succurrere curat nec in temporabilibus nec spi-
ritualibus subsidijs. quibus prima iohannis tercio di-
xit. Qui habuerit substantiam huius mundi et videat fratrem
suum necessitatem habere et clauerit viscera sua ab eo
quomodo caritas dei manet cum illo. q. d. q. non vnus eph. iiii.
Supportantes inuicem in caritate illi enim in caritate se suppor-
tant qui corporis necessaria sibi inuicem exhibent et de
votis orationibus pro delictis alijs quantum in eis est
deum mitigant. Legimus enim apud antiquos tantam
fuisse erga proximum dilectionem quod pro salute proximoꝝ
non solum orare imo etiam quaecumque flagella tollerare
disponerent. vnde in libro qui paradysus dicitur legitur
de serapione qui alio nomine dicitur sindonius quod se ven-
didit paganis precio. xx. solidorum. et eis seruit do-
ner eos ad fidem cristianam conuertit. Cumque ab eis re-
cederet pecuniam restituit. Illi autem suadebant vt
pauperibus eam daret sed ipse renuit dicens. date eam
vos quia non mea sed vestra est. De eodem etiam legi-
tur quod Manicheo cuidam se vendidit cui seruit et
tandem eum conuertit. Si igitur pro salute proximorum ex-
posuerint veteres. nos

nos merito et perāpliꝝ orationes impēdere debemus
Vñ apostolus secūda cor. ultimo dicebat. Ecce libētis
sime impendā. et supimpendar pro animabus vestris
Nempe phas est vt aduertamus quoniam Abraham
semp sollicitus fuit altare domino edificare. eiusqꝫ no
men inuocare. Sic vir cristianus preces domino funde
re sollicitus esse debet. quoniam teste Augustino epi
stola. xlvii. oratio beatā vitam facit quā om̄s appetūt
quid enim aliud oportet orare nisi qđ cupiūt homines
Et subdit. oratio plus gemitibus q̄ sermonibus agitur
plus fletu q̄ affatu. absit ī oratione m̄ta locutio sed
non desit feruens intentio. vñd job xxxi. dicebat. quis
mihi tribuat adiutorem vt desiderū meum o om̄ipo
tens audiat Super quo verbo dicit gregorius xlii. mor
aliū. vera iquit postulatio nō est in oris vocibus sed
ī cogitationibus cordis. apud aures dei non fiunt ver
ba sed desideria. Ideo de moysi exodi. xliii. dicit. quid
clamas ad me quasi diceret. quid clamor p̄cedest Et d
anna primo regum. x. dicitur qđ orabat et nō loquebat̄
vñd mathei sexto. Intra cubiculū tuū et clauso hostio
ora patrem tuum. nam iuitis patrum parte vltima nar
ratur qđ julianꝝ apostata misit quendam demonem vt
portaret ei quoddam responsum. qui demō transiens
per locum vbi erat probus monachus vltorius non po
tuit eo qđ dictus monachus orabat. quod cum audisset
julianus cito interemptus est. oratio igitur demonem
eiecit atqꝫ superat. debemus igitur sine ītermissione or
are. et non deficere vt inquit apostolus prima thimo.
quinto Et prima petri. iiii. dicitur. vigilate in oratione
et hoc in spiritu et veritate.

Capitulum. ix. De predicatoribus.

redicatorum vocatio veritas sit et non p̄pria
comoditas. Si enim predicans regnū dei p̄
p̄riā amoditatē veritati preponat. sua predi
catione parū p̄ficere valebit. Veris aut verbi diuini ex
clamatoribus ait dñꝝ p̄ p̄phetā. p̄parabit veritas mea
ī eis. nēpe libro tercio historie t̄xptite ca. viii. dicit qđ
cū delectationis disputatione tractaret negociū fidei.

vnus quidem ex predicatoribus verbi dei laicis obuia-
uit dicens. Audite fratres quoniam artem dialecticā
non tradidit nobis cristus nec apostoli vanā verborū
fallaciam sed puram scientiam fide et bonis opibus
seruandam. Ipsos igitur immitando veritas est dicē
da Insuper ibidem narratur qualiter senex quidam ve-
ritatem sic hortabatur cuidā philosopho dicens. o phi-
losophe audi dogmata veritatis. Vnus est creator om-
niū. et verbum eius quo creauit omnia filius eius est.
Hoc igitur si credis. noli inuestigare studio. Ad cuius
verba philosophus mirabili quadam virtute conuersus
est. vnde psalmista xvii. Dabit enim dominus verbum
euangelisantibus virtute multa Nam in vita sancti ce-
sary legitur qd spiritus sanctus sermonem suum dispo-
nebat vt hominum conscientias sua predicatione con-
uerteret. Ex quo potest colligi qd non ex nobis sed ex
spiritu sancto in predicatione loquendum est. Insup
Augustinus sexto libro confes. de se ipso narrat qd ipso
predicante Ialippius intrauit. quo itrante augustinus
predicare cepit valde mordaciter contra ludos quos-
dā quibz aliis ppriis itentis erat. De ipso tñ alippio nullo
mō cogitauit. et tñ ali. oia ppter se dici credebat. et sub-
dit qd alip. duersus ē eiusq; correctio aug. fuit attribu-
ta. Et idō subdit aug. p me iquit licet me nesciente bñ
operat⁹ es domine. Simile etiam de eodem augustino
in eius vita narzatur quomodo ipso non cogitante sed
deo ministrante contra errorem Manicheorū in mensa
sedendo loquebatur. ibiq; interfuit quidā qui manich-
eus erat qui post biduum venit ad eum flens et confi-
tens se fuisse manicheum quousq; audiuit eum loqui.
patet igitur qualiter predicatio a spiritu sancto mini-
stratur et per ipsum roboratur. nūc aut plures predica-
tes potius proprio ingenio qd in diuina inspiratione cō-
fidunt nec veritatem curant promulgare sed poti⁹ au-
ditoribus placere volentes dulcia quedam proponūt.
itaq; non docent cum docere non teneantur. Quibus
osee quarto dicitur. Quia tu repulisti scientiam ego te
repellam ne fungaris mibi sacerdotio. Illi enim sci-
entiam repellunt qui veritatem predicare negligunt.
quibus gregorius vicefimoprimo moralium sic inquit.

Abſq; iure eccleſie fructus ſumedunt qui eccleſiaſtica
commoda ad uſum corporis accipiunt et exhortatio-
nis mmisterium populo non impendunt . Nos in-
quit paſtores officiu preconiſ ſuſcepim? ſed eccleſia-
ſtica alimenta corpi debita ſuſcipimus et quod ſubdi-
torum eſt non impendimus quod eſt atra illud Ezech-
ielis tercio . Audies uerbum ex ore meo et anuntiabis
eis . Ceterum gregorius primo libro omelia ſecunda .
Prepoſitus ſine culpa non eſt quando uerba uite ſub-
iectus popul? non audiens ex ſua culpa non moritur
Ille enim occidit qui tacendo morti conſentit . qui igit
preeſt ſi tacuerit reus mortis tot vicibus inuenit quot
permittit tacendo duci ad mortem . et ibidem omelia
xviii . Penſemus inquit cui? damnationis ſit ſine labo-
re mercedem laborum percipere . quaſi diceret q; uiue-
tes ex bonis eccleſie ad ueritatis predicatione debet
inſudare . nam doctrina a ſacerdotibus expectatur ut
ſonant precepta ueteris legis ut inquit hieronim? epi-
ſtola xliii . Et apoſtolus ad Titum . oportet inquit epi-
ſcopum doctrina eſſe fidelem ut potens ſit exhortari
ſana doctrina . Ille em potens eſt qui non ſolum uerbis
ſed etiam bone uite exemplo predicat quoniam pecca-
tori dixit deus . quare tu enarras iuſticias meas . et aſ-
ſumis teſtimonium meum pro os tuum . quia ſc; pdican-
tes ſermonem efficacem non habent ſi operib? uerba
contradicunt . quapropter gregorii? moralium . xxx . tunc
inquit eſt ſermo uiuus et efficax cum predicator i uita
pura et ſancta atq; pfecta eſt . ſicut fuit ſtephanus de
quo actu ſeptimo dicitur q; non poterant reſiſtere ſa-
pientie et ſpiritu qui loquebatur . Inſuper libro . iiii . ec-
cleſiaſtice hitorie legitur q; ſancti patres cum olim con-
ueniſſent ad conſilium nicenu ibi philoſophi diſputa-
tiones et dubia mouerunt intantum q; maximum fuit
ſpectaculum maximaq; congregatio audientium . nec
poterat quidam philoſophus ibi exiſtens ab aliquo
concludi . Vir igitur quidam ſcientia ſimpliciſſimus]
ſanctus tamen et bone uite contra philoſophum argu-
ere uoluit ſed aſſiſtentes propter deriſionem non per-
mittebant . nihilominus tamen conſtanter ad philoſo-
phum acceſſit hec uerba dicens .

In nomine ihesu cristi philosopho audi. quoniam deus
vnus est qui fecit omnia in verbo scilicet filio quem cre-
dimus hominem factum et mortuum et passum. Que ver-
ba cum audisset tante fuerunt efficacie qd philosophus
credit et cristianus factus est. Itaqz et ille qui a nullo
concludi poterat per humanam scientiam a simpli-
cissimo viro conclusus est. Ex quo patz qd vite sanctitas
et non intellectus ingeniositas predicantis verbum ef-
ficax reddit. Ceterum eodem libro capitulo secundo le-
gitur qd mulier quedam captiua fuit apud gentes yber-
norum que in sua captiuitate vitam sanctissimam duce-
bat. Accidit tamē qd adolescēs quidam egrotaret cuius
mater per singulas domos ibat remedium petens. Ad
illam igitur captiuam cum venisset interrogauit an re-
mediū p filio suo sciret. que respōdit qd aliud remediū
non sciret nisi qd cristus in quem credebat ipsum sana-
re poterat. oratione igitur fusa infantem sanum reddi-
dit cuius mater miraculum per totum regnum promul-
gauit. regina igitur hoc audiens cum infirma esset ad
predictam captiuam accessit. et fusa oratione sanitatē
accepit in nomine ihesu cristi. qua propter regina xpm
esse verum deum suo marito nūciauit. Cumqz rex dūer-
ti differret accidit in venatione vt in tenebris maxis
esset. Cristū igitur inuocant dicens o criste si deus es
nunc me libera. Et protinus luce clarescente liberatus
et conuersus est. Ecclesiam igitur edificare fecit et ad
constantinū vt sacerdotes mitteret scripsit qd et fecit
cumqz colūna quedam ecclesie humana virtute eleuari
non posset predicta captiua oratione impetrauit hoc
vt eleuaretur cunctis admirantibus. Vñ patet qd vite
sanctitas plus facit ad conuersationem qd scientie in-
geniositas. Vnde psalme xl. dicitur. Super montem ex-
cellsum ascende tu qui euangelizas syon. Ille enim sup
montem ascendit qui in sanctis operibus vuit. ille autē
euangelizat qui diuinū verbum predicat. Vnde Ezechi-
elis primo. Speculatozem dedi te qui in alto conspicis

Sequitur De scolasticis.

Capitulum decimū De scolasticis .

Icet omnia scire bonum sit. diuine tamē veritatis potissime intendendū est. quia nec fallit nec fallere potest. legimus enī gen. xvi. qualiter Abraham ancillam domine subiecit. Sic omnes humane scientie diuino scrutinio debent ancillari. vñ Augustinus libro secundo de doctrina cristiana sic inquit. Homo quicquid extra sacram scripturam didicit si noxiū est ibi damnabitur si vtile est ibi iuenitur. vñ idem augustinus epistola tercia. nulle inquit littere cōpande sunt duobus preceptis domini in quibz est cōnis ars. Ibi enī phisica. quia causa omnium naturarum deus est. ibi ethica quia non nisi diligendo deum vita bona formatur. ibi loyca quia deus lumen est anime. ibi salus reipublice quia nisi dominus custodierit ciuitatem zc. ibi est sacra sapientia Orouer. viii. inquit. audite nāqz de rebus magnis locutura sum. et aperient labia mea vt recte predicent veritatē meditabitur guttur. hec enī dat intellectum paruulis. Vnde sapientie vii. c. p. tau inquit scz sapientiā et datus est mihi sensus et inuocauit et venit in me spiritus sapientie. in hac autē sapientia teste Hugone in didasco. parte quinta. in proprio ingenio non est confidendum. quia potius oratione q̄ studio acquiritur. vnde mathei xi. abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis vnde cassianus in col. patrum. cupientes inquit ad noticiam scripturarum pertingere nequaq̄ debent suos labores cōmentarijs impendere. sed omnem industriam mentis et intentionē cordis erga emendationem viciorum detinere. quibus expulsis sacram scripturam contemplantur sicut ab oculo purificato colores intuentes. narrat etiam cassiodorus libro de institutione scripturarum q̄ ipse cum explanationem cuiusdam questionis inquireret. septem diebus ac noctibus in oratione perstitit quousqz deo reuelante cognouit. Huius igitur sapientie studium potissime bonis operibus exercetur. vnde Hugo vbi supra. bene inquit scripturam studet qui ea que audit opere complet .

Vnde libro ix. historie triptite de quodam abbate nar-
ratur qui cum audisset versum istum psalms te Dixi cu-
studiam vias zc. et tunc amplius noluit audire dicens
sibi sufficere si qd audierat posset implere. Vnd anno
vite sue xlix. interrogatus an predictu versum didicisset
et compleuisset respondit qd vix implere potuerat. non
igitur i magnis difficultatibus sed i bonis operibz sa-
cre scripture studium versatur. Vnd ecclesiastici lxxii
Die. agentibus deus dedit sapientiam. quis enim tam
stultus vt eum dicat sapientem cuius vita mala est dis-
soluta et enormis. omnis enim dissolutio ex insipientie
radice manat. Ille igitur putandus est sapiens qui opa
sua dirigit sapienter. et ea que facit sapientem facere de-
cet. nam iste est fructus vere philosophie. scilicet bene
loqui secundu suu statum. et consequenter bene viuere
vt dicit apuleus de deo Socratis. Vnde Aristi ppus phi-
losophus cuidam tyranno interroganti quid studiu phi-
losophie sibi pdesset. respondit vt cum omnibus homi-
nibus secure et itrepide sciam fabulari. nam apostoli
populum dei sic conuerterunt quia vnuquaqz secundum
suum statum docuerunt. nuc dominis nunc seruis nunc
patribus nuc filijs nunc vxoribus veritatem suaden-
tes. vnd ephes. v. Viri diligite vxores vestras. et ibi-
dem vi. filij obedite parentibus. serui obedite dominis
Item prima petri secundo. Serui subditi estote zc. Et
ibidem tercio. mulieres sint subdite viris suis. Et pri-
ma iohannis secundo inquit. Scribo vobis patres. Scri-
bo vobis adolescentes. Scribo vobis ifantes Insuper
gentiles conformiter fecerunt. vnde pompeius libro viii
et polycratius libro septimo caple. quarto pariter nar-
rat qualiter pitagoras audiens urbem Cratomozu esse di-
lutam venit vt doceret Itaqz alio affatu viros alioque
matronas hortabatur. vnicuiqz veritatem predicans.
Itaqz secundu statu varietate leges et mores descrip-
sit. ratione igitur potiori diuini verbi predicatorum ani-
mo valido debent detegere. Sz plurimi i suis abditis
proximis detrahunt quoz peccata corrigere vbi phas
est negligunt. ibiqz loquuntur vbi tacendu est. na Eccli.
xii. dicitur. vbi non est auditus non effundas sermonem
Congrunt igitur loquendi tempus et locum explorare.

Vnd̄ primo facuznialium legitur q̄ Socrates grec̄ ora
toꝝ in conuiuio existens rogatus fuit vt de fonte sue
eloquentie aliquid p̄poneret. qui r̄nuuit dicens. Nil in
quit tam gratum est philosophie sicut locis et tempori
bus aptare sermones. vnde ecclesiastici. xi. Prudentie
statera ponderabunt̄ quia sc̄z loquendū est secundum
exigentiam locozum et personarum. Vnd̄ valeri⁹ libro
sexto capitulo vltimo nartat d̄ senocrate qui cū gratis
eloquys mores astueret. vidit quendam superuenien-
tem cuius crimina grandia erant. et ideo materiam de
qua loquebatur p̄termisit vt peccata illius detestari
posset. Idem ecclesiastici. xxxvii. dicitur. Cum viro ir-
religioso de sanctitate tracta. et cum iniusto de iusti-
cia. vñ seneca epistola. c. i. dicit q̄ talis debet esse p̄s̄
vt ad ipsum veniens semper aliquid ferat et in aliquo
meliozeur. Dotius igitur in verbo p̄dicantis p̄fect⁹
debet haberi. quoniam sicut dicitur cor. primo. Ser-
mo meus et predicatio mea non est in persuasionibus
humane scientie sed in diuinis eloquys.

Tractatus tercius Libri terci qui est d̄ statu p̄ncipū
et nobilium. Cuius capitulum primum est de clemen-
tia nobilium et p̄ncipum.

Int p̄ncipes clementes. exēplo antiquoz
Nartat enim valerius libro. viii. capitulo. v.
de quodam qui p̄pter homicidium morti cō-
demnatus erat. et cum morti proximus ess̄
ait iudici. Meam non recuso mortem. sed meos defleo
paruulos quos tibi redmendo Misericordiam igitur ob-
tinuit pietatis causa. Itaqz innocentia veniam impetra-
uit vbi pietas paruuloꝝ indulgeri fecit. Nartat etiam
de quodam qui libidinis causa cōdemnatus erat. sed ve-
niam impetrauit. eo q̄ suam imperitiam sponte decla-
rauit. beati igitur misericordes quoniam ipsi misericor-
diam consequenter mathei. v. nartat enim Augustin⁹
libro. viii. de ciui. dei. de quodā cui⁹ nomen Ares cui
morti condemnatus erat et homicidy reus habebatur
Iudicantibus tamen d̄ys. xii. absolutos est a sententia
sex deozū illoꝝ. xii. qui venerabant apud athenienses

quibus lex erat q̄ si voces iudicum erant equales. tunc
absolutio iusticie p̄ponebatur. Si igitur gentiles deū
non cognoscentes idulgere studuerūt. merito et poti
us cristiāi iudices hoc facere d̄bent. vt sc̄z potius idul
gentiā q̄ rigorem exerceant Verūtāi iudices prelati
q̄z plures fauore vel ira seducti causas subditorū non
discutiunt. sed cū rigore sue temeritatis subditos affli
gunt. Vnde narrat Augustinus .vi. confess. capitulo
xi. de Allippia collega suo quō apud Carthaginē fuit
d̄prehensus de furto. sed sine causa. Accidit tam dili
genti discussione facta q̄ ī munis erat quia puero quo
d̄areuelate qui furtum commiserat repertus est. Et cō
cludit ibidē Augustin⁹. non arbitror inquit ob aliam
causam deū hoc permisisse. nisi q̄ vir ille sc̄z. allippius
qui tant⁹ futur⁹ erat inciperet discere q̄ homo nō de
facili iudicandus est. vnde de ipso narrat q̄ assisten
do. et iudicando pertulit equitatem cuiq̄z potestati
Iuxta preceptum domini Exodi. xiii. nec iudicio pluri
morū acquiescas scilicet vt a vero deuas Et ibidem nō
declinabis iudicium paup̄is. vnde leuitici. x. nō iuste
iudicabis. Et subditur noli facere iniquum aliquod ī
iudicio sed omnia ī regula pondere et mensura. Ideo
iunxit beatus ambrosius theodosio imperatori vt añ
tricesimū diem nullum condemnaret morti. quia nō ex
libito nec ad libitum procedendum est. nam et de d̄no
gen. xviii. capitulo dictū est qualiter clamor 30 domorū
venit ante eum non tamen statim d̄demnauit. sed ait d̄
scendam et videbo r̄. quia sc̄z cum magna deliberatōe
iudicandū est et non cum ira vel furore Sapientie xii.
Et tu cum tranquillitate iudica. ira em̄ iusticiam non
operatur iacobi primo. vnde Seneca libro de ira nar
rat de quodam iudice tiranno qualiter tres milites ī
nocentes propter iram suam condemnauit quia redier
ant sine suis d̄militonib⁹ siue sociis imponens eis q̄ il
los it̄fecissent. precepit enim cuidam militi vt pamū
duceret ad locum supplicii. Cūq̄z tamen duceret eum
venit cōmilito siue socius illius qui ad supplicium duce
batur. et tunc ad iudicem rediit vt ille excusaret. quod
videns iudex iratus est primoq̄z militi dixit Te iubeo
interfici quia semel damnatus es Secundo dixit similr

quia causa damnationis tu i cōmilitenis fuisti • tertio
dixit • et te iubeo occidi • quia iusso occidendi p̄cepto n̄
paruisti • Ideo isidorus libro tertio de summo bono ca
pitulo • xxv • Iudex inquit iracundus examen iudicij itū
eri non valet quia caligine furoris excecatus nō videt •
Vnde augustinus epistola • xxxv • ante finem concludit
dicens • nō debet inquit iudex vendere iustum iudiciū
aut de testari verum iudiciū licet vendat aduocatus
iustū patrociniū et iurisperitus verum consiliū • Illi em̄
inter vtrāq; partem examinis adhibentur • Isti vero ex
vna parte consistunt • nihil igitur turpius • nil sordidior
q̄ iudiciū vendere vt ponit Augustinus • vii • confess •
Nam iudicium si fiat ad precium sordibus cōputatur
vt ait ibidem libro quinto • capitulo secundo • Quia cū
iudex sit dominus iusticie • si igitur iusticiam vendit •
suam dominam precio exponit • verūtamen illud osee
tertio verificatur • Duellam inquit vendiderunt vno
vt biberent scilicet iusticiam Sed qui emit non letetur
vt dicitur Ezechielis primo • qz venditor et emptor pec
cant • tales enim figurantur unneri • xii • in balach qui
corrupt balaam muneribus et excecavit • Vnde petro
nius sic ait • quid faciūt leges vbi sola pecunia regnat
aut vbi paupertas nullo iure vincere potest • Iam igit
iudiciū nihil est nisi publica merces • qua propter tuli
us libro tertio capitulo xi • ait qz a maioribz hoc accipi
mus qz contra iusticiam nihil agamus • Maiores enim
p̄decessores vocantur vnde agellius libro quinto de
ymagine iusticie vultū senex depinxit verbaq; veneran
da colorauit Et sequitur • forma virginali aspectu vehe
menti sine formidine eam tronisauit • Quia scz iudices
formidari non debent qui iusticiam agunt • vnde vale
rius libro sexto capitulo tertio narrat de iudice vase qua
liter fuit excoreatus eoqz nullam iusticiam faceret et
super eius pellem filium eius tāq; iudicem sedere assi
stentes coegerūt • facienda est igitur iusticia admixta
tamen decenti pietate sicut ioseph fecisse legitur •

Sequitur De bonis p̄ncipibus

Capitulum secundum de bonis principibus.

Principes sunt constituti ut populum foueant
et protegant. vnde Moyses orabat ut deus pro
videret hominem propter multitudinem populi
qui posset exire et intrare ante eos ut dicitur num:
eri. xxvii. olim non genologia. sed merita sublimabantur
quia bonis et non tantum generosis principatus de:
betur. nam quintius cum propriis manibus coleret ter:
ram factus fuit consul. itaque ab aratro vocatus est ad
dominum. Et cum suo consilio victoria ad epta fuisset
ad pristinam paupertatem reuersus est ut narrat au:
gustinus quinto de ciui. dei. capitulo. viii. non igitur
dominandi ambitio sed succurrendi atque regendi au:
ditas principibus adherere debet. vnde valerius libro
octauo capitulo tercio de Artilio narrat qualiter ab ar
atro vocatus est ad imperium romani populi suscipien
dum. Et ideo de illo tempore dicit quod patrie rem vnus
quisque non suam augere sperabat. pauperque in diuite in:
perio diues in paupere aduersari malebat. vnde Solin
us libro quinto capitulo quarto loquendo de populo
cuiusdam insule. popul2 inquit ille elegit spectatum mor
ibus et inueteratum clementia. nam de regibus israhel
dictum est. reges israhel clementes sunt. nunquid ioseph
clemens extitit. nunc tamen qui dominantur tyranni
sunt et sue fortitudini dominia et non deo que obtinent
ascribunt. nihilominus omnis potestas a domino deo
est ut dicitur ro. xiii. et iohannis. xix. dicitur. non habe
res in me potestatem nisi tibi esset datum desuper. Et
sic verificatur illud. osee. viii. ipsi regnauerunt et non
ex me principes extiterunt. sed mali quorum dominia di
uine ordinationi non sunt imputanda sed subditorum pra
uitati. iuxta illud job. xxiiii. ipse enim facit regnare ho
minem inprobitam super peccata populi. Et osee. xiii. Da
bo tibi reges in furore meo. Si igitur populus nunc pec
cat non mirum si princeps impius regnat. nam princi:
pes impii sunt qui cum furore agunt. tantummodo rapi
unt muneribusque iusticiam peruertunt. Et qui positi sunt
in defensionem populi ipsi offensam inferunt. Cuius
oppositum romanos nobiles legimus fecisse ut narrat

Domperus libro .xviii. q̄ cū Tineas romam fuisset mis-
sus a pirro vt pacem confirmaret grandia munera se
cum detulit. sed suscipere romani noluerunt. et sic ille
gratiam iuenit. vñd romani iudices hostia claudebāt
ne cum muneribus intrare posset Similia narzat valeri⁹
libro quarto capitulo xiii et libro octauo capitulo quar-
to de piratio Milleno qualiter partem agi de consen-
su omnium sibi oblatam refutauit dicens virtutū gloriā
magnitudine minui. Sed quid dicemus. Nam teste se-
neca epistola .xviii. phares rex neminem salutauit sine
munere. et tamen ecclesiastici .xx. dicitur. quoniam
encenia et dona excecant oculos iudicum. Ideo pphe-
ta iquit. qui muuera super inc centem non accepit sem-
per habitabit i tabernaculo tuo. vñd gregorius moza-
liū .x. Tres iquit sunt acceptiones munerum ad que ex
fraude festinatur. nam accipi solet a corde gratia. ab
ore gloria. a manu pecunia. a quibus iustus debet ex-
cutere manus Et idem i registro libro quinto Encenia
iquit vestre sanctitatis accipere. Vñd salustius narzat
qualiter roma in cupiditatem versa est et ideo ipsa ci-
to peritura nunciabatur. De quo iuuenalis. omnia in
quit rome cum precio fiunt. Attendant igitur princi-
pes vt non ppriam comoditatem sed reipublice vtilita-
tem intendant. quia teste augustino super Matheum
x. gentiles olim ob amorem reipublice filijs proprijs
non pepercerunt.

Capitulū terciū de pietate et misericordia principū

Vm principib⁹ sit ommissum vniuersi regimen
expedit vt membrorum defectibus compati
discant. alias enim respublica diuturna fore
nō potest. Vñd ouidius libro de tristib⁹. Si quociēs
peccant homines sua fulmina mittant. Iupiter ex alto
cito iemiserit. Que verba sonant principem debere
misereri. vñd et veteres clementes extiterunt. vñd
narrat valerius libro quinto q̄ marcelli⁹ hostes suos
Siracusanos cepit. Inter quos fuerat vnus qui erat di-
tissimus quem intues marcellius et considerans suum

infortunium a lacrimis abstinere non potuit. Narrat in
super qualiter cesar aspiciens caput pompeii inimici sui
lacrimas dedit. vnde seneca Magnarum virium est offen-
sam negligere. Et boecius. maximum genus vindicte e
posse vlcisci. nam sufficit posse. Item valerius vbi supra
narrat qualiter cesar audita morte cathonis emuli sui
flevit. et patrimonium suis liberis incolume reseruauit
ipsosque fouit et protexit. Hoc etiam recitat augustus
quinto de ci. dei. capitulo. ix. vnde virgilius. Tu reges
imperio populum romanum memento. parcere subiectis
et debellare superbos. Et alibi. Sit piger ad penas
princeps ad premia velox. vnde solinus de cesare dixit
quod clementia potius quam armis vincit. Item valerius li.
quinto de alexandro narrat qualiter videns in suo exer-
citu militem antiquum frigus tempestate afflictum sibi
compassum propriis manibus cum accepit de sua sede sub-
limi descendens et in sua sede eum posuit. Et ideo iacobus
in sua canonica ait. iudicium sine misericordia fiet illis
qui non faciunt misericordiam. vnde veteres clemen-
tes extiterunt quia sicut narrat valerius libro quinto.
capitulo primo. marcus marcellius clementissimus fuit
nam cum multos Siracuzanos captiuos haberet. ipsos
quod afflictos videret flere cepit pre nimia cordis tristi-
cia quam habeat de infortunio eorum. insuper virgilius
vi. Eneid. narrat quod Eneas piissimus fuit sic dicens. tu
regens imperio populum romanum memento. Flee tibi
artes erunt pacemque imponere recte. parcere subiectis
et debellare superbos. item in historia troianorum legitur
quod titus tante clementie fuit quod omnibus potest esse cupie-
bat nullique nocere studebat. item valerius libro quinto
capitulo primo recitat quod pompeius regem armenie cum
cepisset qui tamen contra romanos multa mala gesserat
ac etiam mercedem romanis in festissimum suis viribus
prolexerat. nihilominus ipse pompeius regem Arme-
nie predictum benigne suscepit. et diadema quod de
capite suo abiecerat ei imposuit atque in pristinam fortu-
nam restituit. iudicans eque pulchrum esse facere reges
sicut vincere. quapropter Seneca libro primo de clemen-
tia. capitulo quinto sic dicebat. nullam inquit rem ma-
gis quam clementiam principem habere decet. vnde libro

eodem capitulo quarto narrat de quodam qui diebus
cunctis vite sue semper studuerat qualiter de hostibz
vindictam habere posset. Cūq; tamen semel contigissz
q; hostem vincere non poterat a sua vxore consiliū pe-
tuit quid facturū esset. Ipsa respondit q; more medi-
corum facere deberet. Nam experti medici dum vidēt
q; vna medela non prodest aliam contrariam tribuūt
Sic pariter dicebat viro suo q; deceret vt temptaret
si clementia sibi proficere posset ex quo vindictam exer-
cere non posset. nihil inquit cum crudelitate hucusq;
profecisti. nūc igitur tempta qualiter tibi succedat cū
clementia. Hys igitur dictis vir gauisus fuit et leto an-
imo inimico suo pepercit. quem exinde amicum fidelissi-
mum adiuuenit. Datet igit q; utilior est clementia cru-
delitate. nam inimicum vincere si laudabile est. lauda-
bilis tamen est sine inimico viuere. maximeq; laudabi-
le inimico indulgere. Ideo concludit ipse seneca libro
preallegato capitulo .x. q; licet apes aculeū habeant.
rex tamen apum aculeo caret. Clementia igitur virtus
est que principi debet. Ideo cristus luce. vi. dixit Estote
misericores sicut pater vester celestis misericors est
Tradit enim polycrat2 libro quinto capitulo vi. q; pla-
to suis discipulis sepius dicebat. cum potestas seuit ī
subiectos idem est ac si pupillum tutor prosequatur.
Sicut igitur tutor erga pupillum debet esse clemēs sic
viri cuiuscūq; potestatis debent proximoz fauere iu-
ri naturale enim est q; animal quod est potentius etiā
sit clementius. nam catulus ab hynnulo nihil patitur.
Leo etiam homini prostrato indulget. Vnde vegetius
libro quarto capitulo quarto narrat q; philippus muli-
ercule cuidam paupercule itantum misertus fuit q; li-
cet ipsa verbis ipsum infestaret. nihilominus de facul-
tatibus suis secretissimis eam recreauit. quazpter mul-
tum rationabiliter Seneca libro primo d' clementia ca-
pitulo quarto ad clementiam hortatur dicens. libz vt
clemens sit qui vult deos esse sibi clemētes vt talis sit
vnusquisq; quales sibi vult esse deos.

Sequitur Quomodo principes debent colere deum

Capitulū quartū quomodo principes debēt colere deū

Sicut narratur in hystoria libro primo q̄ constantinus factus cristianus cultum diuinum in tantum dilexit q̄ tabernaculū ad instar ecclesie factum secum deferri iubebat. Cui sacerdotes et ministri ecclesie assisteabant precibusq̄ itendebant. romanorūq̄ diuerse cohortes eius exemplo similiter fecerunt. varium tamen diem secundum diuersas opiniones elegerunt. Vnde sacerdotes et diaconi dominicā diem coluerunt. Alij vero feriam sextam pretulerūt. q̄ dominus in ea passus est. vñd apud romanos feria sexta prius celebratur. nec rationabili causa hoc caruit. quia sicut narratur vbi supra constantinus in virtute sancte crucis plurimas victorias obtinuit. Nam cum perliaturus esset quasi in somno constitutus vidit signum crucis in celo et angelos dicentes. o constantine in hoc signo vinces. et extunc signū crucis iussit preferri ante se tanq̄ vexillum victoriale. Etiam habetur hoc libro ix. ecclesiastice hystorie capitulo decimonono. vbi dicitur q̄ in dextera sua signū crucis gerebat ex auro factum. non mirum igitur si romani sextam feriam ante diem dominicū diu coluerūt. quia tamen in resurrectione consumatio facta fuit nostre redemptionis. Ideo ecclesia diem dominicam calendū ordinauit. nec tamē illi colunt qui iocis insistent seu qui ocio torpent. sed isti tantū qui bonis operibus orationibusq̄ insistent. Posco igitur vt attendamus quanto studio predecessores nostri dies celebres coluerūt. narratur enim in hystoria tripertita libro secundo q̄ theodosius apud tefalicam ciuitatem fere septem milia hominum iussit occidi eo q̄ indignatus erat q̄ suos quosdam iudices lapidauerant. Hoc tamen pacto ad Mediolanum rediens ecclesiam ingredi voluit. cui occurrens defotis beatus ambrosius sic eum alloquebatur. o imperator attende quia dominus vnus est rex omnium et creator. quibus ergo oculis aspicias dei templū. aut quibus pedibus calcabis sanctum illi? pauimentum. qualiter manus extendes de quibus ad huc sanguis iustus stillat. quoniam in hys manibus sanctum domini corpus suscipies.

Vnde subdit. forte enim recognitionem peccati prohibet
potestas impery. Decet tamen vt ratio vincat potesta
tem. recede igitur tuam qz non queras augere iniqui
tatem. Hys autem sermonibus cbediens flendo ad
regalia remeauit. cūqz tamen octo mensibus ecclesie i
gressu priuatus fuisset diesqz natiuitatis saluatoris ap
propinquasset. tūc theodosius lacrimis et gemmittibz
feruentissime lugebat dolens qz tante diei cultui non
assistebat nec assistere valebat. Sed cum tantas lacri
mas vidisset ruffin2 militie sue princeps causam tanti
gemitus inquisiuit. cui theodosius ait Tu ruffine luges
et ego lamentoz. nam mais seruis templa aperta sunt
me autem exorantem ingredi prohibet. ruffinus autem
apud ambrosium exhibuit se intercessorem sed nil obti
nuit. theodosius autem lacrimis et precibus sibi veni
am dari meruit. et in cunctis tanqz filius ecclesie obe
diuit. Ex hac igitur historia discat fidelis quantū fuit
i theodosio cultus diuini desiderium. quantū diem ce
lebrem venerari petiuit. quanteqz cbedienti extitit. Et
ideo dominus sibi benedixit et in dei virtute inimicos
superauit vt dicitur vbi supra capitulo .xxviii. Decet
igitur principes deum et ecclesiam colere. nā veteres
cum omni genere musicoz deos suos colebant. qui tñ
dñi validi nulliusqz potestatis erāt. Doti2 igitur deū
verū tenemur venerari. narzat enim valerius libro .iii.
qz alexandro sacrificante astabat ei vnus thuribulari2
cui2 brachio carbo ardens illapsus est i tantum qz caro
eius aliquantū aburebat ex lapsu vnus carbonis atqz
circūstantes hoc odorabant. nihilominus tamen dolor
em silentio cooperuit et brachium immobilem tenuit ne
forte Alexander sacrificiū dimitteret. Ecce quant2 ze
lus ad deoz cultū. Attendamus qualiter David licet
occupetur duodecim regnis nihilomin2 tamen species
i die laudes deo refundebat. vnde dicit i psalmo Spe
cies i die laudem dixi tibi. Item refert cassian2 de bea
to anthonio qualiter tota nocte orauit. et cū sol oriret
de mane dicebat. o sol cur me impedis ab hui2 vere lu
minis claritate. nā tota nocte i contemplatōe steterat. itē
de beato eusebio legit qualiter a vespis sabbati vsqz ad
sol ortū diei dñice immobiliter manibz extensis pmāebat

Ex quibus omnibus concluditur q̄ diuino cultui iſiſtē
dum eſt maxime cum beneficia ſuſcepimus. Vnd̄ gre-
gorius i omelia. Cum inquit augentur dona rationes
etiam creſcant donozū. Tanto igitur humilioꝝ atq; ad
ſeruiendum deo promptioꝝ quiſq; eſſe debet ex munere
quanto ſe obligatioꝝ eſſe aſpiciat i reddenda ratione

Capitulum quintum de moribus principum.

obiles ſic nuncupari non merentur niſi bonis
et honeſtis morib; flozeant Quia teſte caſſio-
doro epistoſa. ix. Decet quemq; honorem quē
gerit nomine moribus exhibere. Vnde tulli; i philip.
i. vos nobiles quedam ſpectare decet non pecuniam
neque opes violentas ſed caritatem ciuium et glo-
riam concupiſſe. quia teſte caſſiodoro epistoſa tertia.
conuentus ſapientum dignitas eſt imperantium. Eru-
beſcant igitur huius tempozis nobiles quibus mos eſt
ex ſua nobilitate peccandi ſuſcipere audaciam vanāq;
iactantiam ex ſuis parentibus promulgant eo tamen
pacto quo parentes ſua virtute nobilitatem receperūt
eodem pacto iſti ſua vicioſitate nobilitatem termina-
uerunt. Expediit em̄ teſte hydonio i ſuo epistoſari libro
quinto nobilem eſſe ſine ſuperbia. ſine inuidia potentem
ſine ſuperſtitione religioſum. ſine iactantia literatum.
Nunc aut̄ filij nobiles ſe putāt qui factum ſuis i ceſſib;
monſtrant. Habent em̄ calcios acutos vt i grefſib; am-
bulare diſcant. ferūt dextrocheria armillas et ornamē-
ta et veſtium varietatem atq; diſparitatē excogitant.
non ſunt tñ arguendi ex honeſtate ſed ex pompoſa va-
nitate. cur em̄ dominea obtinent niſi vt regant. ſed re-
gere quomodo poſſunt ſi ſe regere nequeant. Dicit em̄
Socrates q; qui multarū rerum poteſtatē hab; primū
aſcienciā purgare debet. Stultū enim eſt vt imperare
quis velit cū ipſe ſibi imperare non poteſt. Et ſubdit.
Age ſic alienū vt tuum non obliuiſcaris negociū. nulli
q; impones quod tu ipſe pati non poſſes. hoc exhibe
qd̄ tibi optaueris exhiberi Si bene ageris ipſe tibi per-
ſone auctoritatem dabis. quomodo igitur iſti dicuntur
principes quozū pctius ſuperbia q; ſapientia regnat.

nec curant leges obseruare quibus alios astringunt.
Importune enim necant. sturpant. rapiunt. adulterantur.
et similia facientes anathemisant. Verūtamen catho ait.
patere legem quam tu tuleris ipse. Si em attē dat p̄ncēps
qualis eius nominatō fuerit peccare verbitur cum sit datus
populo non tantum ī dōmīnium sed etiam ī exemplum.
nam teste seneca. Principem peccare nō decz cū possit.
p̄ceozq; q; nō solū manus et linguam sed etiam oculos
at̄mere debet. vnde gualterus ī alexandri dos libro. vi.
Maiestas regia magni ponderis esse solet. Et ovidius quarto
tristiū. o qui nominibus generosis flores exuperas ac
morum nobilitate genus. Animaduertant igitur p̄ncēps et
nobilitatem exornent moribus vt potius virtutib; q; pom
pis intendant. nam superbia reges plurimos seduxit
et adhuc forsan captiuat. plures nāq; sunt qui tanto
tumore superbiunt q; suis subditis loqui dedignantur
turpeq; putant popularib; exhibere colloquium. nar
rat tamen valerius libro. vii. q; publius valerius d̄sul
romanus a deo semper plebem dilexit vt merito publi
culus cognominatus sit. Et eutropius refert q; cum
Vulpius ab Auicenna redargueretur eo q; nimis cō
munis esset. respondit dicens talem imperatorem de
bere esse priuatis qualem sibi impatorē priuat; op
tasset. quia igitur quilibet imperatorem optat sibi p
piciū. ideo ipse debet subditis ppici; et cōmunis esse.

Capitulum. vi. de diuitijs p̄ncēpum.

p̄ncēps est oculus plebis. qui contagio sus si fuerit
mox interficit. vnde Staci; ī thebeidos. regna cum scelere
omnibus ex hys sunt grauiora. vñ quintilian; cap. iii.
Hec est iquit supior; d̄dicio vt quicquid faciunt p̄cipere
videant. Et boetius de d̄so. Impante nequicia virtus nō
solum premio caret. verū etiā scelerator; pedibus subiecta
calcatur. Et ovidius sexto de Fastis. Sic agitur censura
et sic exempla parant. Cū vides alios qd monet ipse
facit. Et li. ii. sine titulo. quod decuit reges cur mihi tur
pe putant. Et iuuenalis libro tercio. omne vicū de tā
to despectius crimen ī se habet quanto maior; qui pec
cat habetur. Vnde ī p̄ouerby; sapientum dicitur.

Inferior horrescit quicquid peccat superior. et claudia
nus in maiori. Componitur orbis regis ad exemplum
nec sic in flectere sensus humanos edicta valent quod vita
regeutis. Mobile mutatur semper cum principe vulgus
Hys igitur testimonijs clare apparet periculofissima in
principibus scelera fore. Eorum enim exemplo popul²
delinquit. vnde cassiodorus epistola tertia dicit sub iu
dice bono populum corrigi. Dozro inquit facilis recti
persuasor est innocens iudex. Nam subditos predica
bili conuersatione pudet mores probabiles non habe
re. Sed prohdolor sicut planeta planetarum scilicet
sol eclipsatur. sic in principibus lumen honestatis ra
rissime cernitur. Vnde seneca in agamennone. non in
trat regnum lumen aut fides sed proio vincitur Et ou
dius libro secundo sine titulo. Curia pauperibus clau
sa est dat census honores. Inde grauis iudex inde se
uerus eques. Et vi. de vastis. regia res scelus est. Et
idem in epistolis dicit. Imperat heu populis timide
non imperat iure. Possidet et vicys regna minora suis
Quibus verbis inuitur regna delictis fore subiecta. Et
quanquam in principe omne delictum sit graue. quod tamen
alys nocuum est grauius est. quia teste tulio libro se
cundo de officijs. nullum inquit vicium est deterius a
uaricia presertim in principibus et rempublicam gube
nantibus. Habere enim questum rempublicam non so
lum turpe sed etiam sceleratum et nepharium est. rursum
in principe audacitas festinataque preceptio nocet. vnde
suetoni² libro secundo de. xii. cesaribus Augustum re
darguit eo quod nil melius questui arbitratus est. vnde sa
lustius in iugurtho. animi cupiditas comune nobilita
tis malum est. ceterum turpis amor principi minime compe
tente vnde fulgenti² secundo mittologiarum. quauis inquit oibus
libidinis amor turpis sit nunquam tamen deterior quam in hono
rato. nam iupiter in cignum conuersus est cum leda con
cubuit que peperit ouum vnde tres nati sunt scilicet ca
stor pollux. et helena. vnde leda a ledendo dicit in
mundiciamque designat. et nomine iouis principes in
telliguntur. omnis igitur principatus libidine macu
latur. vnde referunt poete in huius regi testimonium cig
num illum plenum esse vicis ipsorum clamante aures tarent

Helena etiam quam leda gerit discordia seminum fuit
Similiter Castor malum exemplum nuncupatur. Dol
lux vero a prodendo dicitur. Itaque omnis mali libido
ocasio est. rursus principi summe impatientia nocet.
Vnde stautius in thebaidos libro primo. gentilis aſio
subiit fragor inuidia atque parens ody metus. Sed nec
ob hoc hys vicijs ablatijs principes vt cōmuniter scele
rantur. nam auaricia libidine impatientia molestant.
vnde petronius. Venalis populus venalis curia pri
mum iamque maiestas auro corrupto iacebat. vnde aut
hec procedant vicia inquiramus. Timendum est enim
ne prauorum societas ad prauum eos inclinet. Aliqui
enim scelerati peccatisque pleni principes sectantur vt
placendo ditentur. In hoc autem placere student quod
crimina suadent. Hys comparantur animalibus que ren
tibus non hominem sed predam. iuxta illud Seneca li
bro de reme. Mel musce secuntur cadeuera lupi. frumē
ta foemice ita turba predam sequitur non hominē. nepe
familiares regum eos sepius euertunt. Iuxta illud
boetii secundo de conso. regum familiares regiam po
testatem sepius prosternunt. et varro in suis sententijs
Amicis inquit diuitum palee sunt.

Capitulum. vii. De patientia et clementia principum

vanto quis in gradu est sublimior tantum ad
misericordiam et clementiam existere debet
promptior. vnde seneca libro primo de clemē
tia ad neronem. nullum inquit ex omnibus magis quam
clementia regem aut principem decet. Apes enim acu
leum habent. sed rex apum aculeo caret. Saluum regem
clementia in aperto monstrabit. vnde est in expugna
nabile munimentum amor ciuium. quid inquit pulcrius
est quam viuere cunctis optantibus pacem. verecun
diam etiam peccandi facit ipsa clementia. nec minus
principi turpia sunt multa supplicia. quaz medico mul
ta vulnera. remissiusque imperanti melius paretur. natura
enim otumax est et facilius ducit quaz artat. Attendat igitur
principes vt clemēs suis ciuibus sit nec recuset misereri
ipsi qui venia indigere potest. nā teste tul. li. i. d. of.

Nihil est laudabilius nihilque dignius placabilitate et
clementia. que tamen ita probanda est ut adhibeatur
rei publice sera seueritas sine qua ciuitas ad minima
ri non potest. Et idem tullius philip. ii. Oportet inquit ca-
ritate et beniuolentia ciuium oportet esse septum. non
armis. Discent ergo reges et principes miseri et iracun-
die veneno non intumescant. Ipsi namque mestos debent
consolari periculum ergo si eorum iracundia alios pro-
uocet. Nam si turbationis occasionem habeat posce ve-
deserat. iuxta illud gualteri in alexandreidos libro pri-
mo. Vindicta suffer donec pertranseat ira. ne memina-
isse velis cetera post verba. nam teste ouidio tertio tristium
quanto quis maior. tanto placabilis ire. Et faciles mo-
tus mens generosa capit. itaque ignobilitas signum est se-
pe irasci. Et difficile recte iudicat ipse cuius mentem ira
possidet. unde tullius libro primo de officiis. nuquam
illam tenebit que est inter nimium et parum. ideo sen-
in troyade. quo inquit plura possis plura patienter fers-
as et libro primo de clementia. rex lesus animum in po-
testate habeat. longeque sit exorabilior in suis iniurijs quam
in alienis. nam quemadmodum magni animi non est
qui de alieno liberalis est sed qui quod alteri donat sibi
detrahit. ita cum clementem non facit alieni doloris
tollerantia sed propriorum stimulorum patientia. mag-
nique animi est iniurias in summa potentia et patientia
pati. nec quicquam gloriosius est principi in ipse lesio.
unde gualterus in alexandreidos libro primo. Instabi-
le est regnum quod non clementia firmat. Animaduertant
quos domini et principes homines ipsos esse. nec prin-
cipatus naturam propriam abstulit cuius est misereri
et fratri proximo indulgere unde therentius in adelphis
ut homo es. ita mores geras. nam teste claudiano in ma-
iore. Munera sola deus equat clementia nobis. Pax ma-
iora docet peragitur tranquilla potestas quod violenta ne-
quid. Et subdit. nunquam libertas gratior extat quam
sub rege pio. unde et quintorius libro sexto. regum
ducumque clementia non enim in ipsorum numero est que
comunia sunt et ingeniositatem mentis quam validita-
tem insinuat. His ergo testimonis clare deducitur.

clementiam principi maxime cōgruere que talis sit vt nec iusticie dezoget nec fauore signatur. Sed clementie superbia detrabit que quorundam principum corda sic detinet vt misereri et clementiam exhibere nolunt sed offensi mox interimere omnes cupiunt. ergo similes in natura homines et primos virtutibus forsan eis celebriores deprimere curant. Huius autem superbie et impietatis nutritrix est ambitio quā multi solia sibi non debita usurpare presumpserunt. Eodemque pacto quo superbia eos inuolauit impie pariter regnare facit. verumtamen principatus non debet ambitione obtineri aut superbia possideri. vnde gualterus in alexandreidos libro. viii. Tutius est non ascendere quam post ascensum regredi. veteres enim sapientes principatum recusarunt potius quam ambierunt. vnde refert Seneca libro. iiii. de beneficijs quod antigonus hostem sui patris cum superasset nihilominus prelium belli ad patrem transtulit Et subdit. Hoc est regnum nolle regnare cum posses. vnde valerius libro quarto refert fabium officium consulatus recusasse multis tamen deprecantibus. Et libro sexto refert de Manilio consimilem historiam qui consulatum recusando Mores inquit vestros ferre non potero nec vos imperium meum perpeti poteritis. non sic tamen hys temporibus principatum homines recusant. sed audivissime curant eiusque occasione superbiunt et superbe regnant atque sine clementia principantur.

Capitulum octauū De ludis principum.

Principes subditorum sunt exemplar. Si igitur ludorum vanitatibus intendunt. et ludorum ineptorum enormitates adiuuare studeant Ipsorum porro familiares atque subditi consimilibus occupationibus se faciliter occupabunt. et sic putabunt vivere sane quando ea faciunt que suos dominos facere viderunt. quis enim taxillorum aut atearum ludos magnificauit. Principes et domini inconsulti hoc fecerunt nec tamen reprobandum est si quis solatio spiritum suum recreat Sed reprobatissima est eorum vita. quibus mos est totum tempus vite sue ludis et stulti loquys exhibere

Hy nocturnas vigilias amant et ludorum vanitate se ad
fatigationem intollerabilem icendunt. Sed cum lucen
te die surgere debeant vt populum regant et foueant
ipfi tamen somno tunc sunt dediti. et tandem ex vite
dissolutione et maleficys corporis et anime grauissime
decidunt. rursus hii cum refectiõnem sumpserint ad
militare exercitiũ non cõtendunt. nec virozu illustriũ
acta commemorant i exemplo sed feruentissimo iẽptis
simoq; desiderio taxilloz alearumq; fortunis se dmit
tunt. quozum occasione periuria obsecrationes et for
san blasphemias conficiunt et miscent. Itaq; mens q
exiocis recreari deberet ludis talibz iẽptissimis iquie
tatur. Ideo seneca in puerbiis dicebat. Aleator quan
to in arte doctior tanto est nequior. Vnde refertur q
themistodes dicebat non decere magistratus ludis
vacare sed a quibuscũq; leuitatibus debent animũ ar
cere ne respublica ludere videatur. aut ne relicta gra
uitate perire potest. vnde seneca epistola quinquage
sima. quid mihi lascitia illa dponis non est iocãdilloc
nunquid refert augustinus libro viii. de ci. dei capitu
lo xvi. quomodo cuidam romano in somno dictũ fuit
vt ludi p̄hiberent. Et i summa de casibz libro primo di
citur q; ludentes ad aleas vel taxillos peccant nõ so
lum ludentes sed etiam dmittentes. quia ibi sunt de
sideria lucrandi. voluntates spoliandi. ibi mendacia p
auria. blasphemie. et h̄modi. quoniam alea m̄dacion
et periuriorum mater ẽ vt dicit polycratus libro primo
Vnde de achillo legimus q; cum missus fuit ad corin
thios vt fedus cum eis contraheret inuenit duces et se
niores cum aleis ludentes. Ideo absq; verbo reuersus
est dicens cum taxillatozibz se nolle contrahere socie
tatem. nempe reges et principes ludos leues exercere
et iistere illis non licet. quia sicut narrat Polycratz vbi
supra rex parthoz dedit talos aureos regi Demetrio i
signum obprobrii eo q; nimis leuis erat i moribus et ioc
is. vt igitur grauior efficeretur ideo talos aureos sibi
contulit. vnde crisostimus super matheum omelia. vi.
dicit q; deus non dat ludere. sed diabolus. Si inquit
luserimus ante certamen deficiemus. nec tamen ludz
honesti p hoc reprobant. qz teste seneca d̄ tranquillitate

Philosophi sapientes quādoq; ludis vacauerūt. sicut
Socrates qui cum puerilis esset ludere non erubescē-
bat. Et cato. Laxabat animum curis publicis fatigatū
Et concludit ibidem q; assiduus labor frangit vires.
Et dat exemplum d' agris qui melius fructificāt si qui
etiam interpositam habeant. Vnde sicut somnus est ne-
cessarius si tamen continuus fuerit mors est. Sic lu-
dus honestus mentem disponit. si tamen fuerit assidu-
us mentem ebetat. Vnde cassian² libro. vii. coll. narrat
de sancto iohanne apostolo qualiter cum perdice leta-
batur quod cum videret iuuenis quidam mirabatur vi-
rum tam sanctum et senem hoc facere. Cui sanctus jo-
hannes ait. Quid portas in manu. qui respondit arcū
Cui iohannes. cur arcum tensum non habes semper.
Cui iuuenis. ne assidua curatio vires eius minuat.
Sanctus inquit iohannes. modica laxatio scilicet tem-
porata leticia homines meliorat et vires fortificat.

Capitulū. ix. d' domio principū quō debz esse virtuos.

on debent principes putare eorū imperia di-
uinis iussionibus preferenda. Nam a deo ce-
perunt dominiū quod habent. et ineptissime
dominantur. nec merentur principari nisi in quantū vir-
tutibus prepollent. Peruersorum tamen principū ma-
licia tempore nostro p̄sidentū ita viget vt dominari
potius credantur peccandi licentia q; virtutū excellen-
tia. Hic em̄ principes peruersi id solum habent dignita-
tis q; fallax hominū opinio credit. vt tangit boet² ter-
cio de dlo. cap. iiii. Attendant igit principes qui terre
dominantur corporibusq; mortalib² mortales. Cur igit
supbiūt. cur momentanea luce tumescūt. refert em̄ ibe-
ronimus epla. c. xix. Et valerius libro ultimo ante finē
qualiter rex perses de sublimi loco exercitū suū p̄spexit
in quo cum vidisset fere ifinitam multitudinem homi-
num fleuit d̄siderans q; post centum ānos omnes isti
mortui essent. nullusq; viueret. Et addit idem valer²
q; suam aduersionem scz moralitatem in aliena specie d̄plo-
rabat. Si em̄ animaduertent quanta est in mundi pri-
cipibus annexa calumnia nunq; aut raro appeterent.

vnde Egesippus libro. iiii. narrat d̄ vespasiano qualiter cum esset in absidione hierosolymica audita fuerunt no ua q̄ nero fuit occisus. Et ideo vespasianū in imperato rem milites eligerunt. sed vespasianus omnino rēnuic et milites omnino istabant. Itaq; nimis mortis ipsum infestabant. ille autem idignū se reputabat. sed mili tes suadebant vt imperium acciperet. quia potiꝰ cura erat quaz honor. vnd̄ valerius libro. vii. capitulo secūdo narrat qualiter dyadema sibi traditū diu aspexit ante quaz capiti imponeret dicens q̄ dyadema magis facie bat hominem nobilem quaz felicem quia si considerē sollicitudines principatū nunquaz acciperentur. Mir um igitur q̄ hec humana iura primogeniture putamꝰ et celestia omnino negligimus. nempe veteres princi patum non querebant. vnde narrat valerius libro. v. capitulo sexto de quodam qui cum exiret portā ciuita tis corona subito imposita fuit capiti eius. atq; dūmo do reuerteretur ipsum in regem postulabant sed reuer ti noluit. quāp̄mo sibi perpetuū exilium indixit. In cꝰ rei memoriam in predicta porta ipsius effigies inclusa posita fuit Ceterꝰ valerius libro. vi. capitulo primo nar rat de quodam qui cum perdidisset Asiā regionē et quāsdā vicinas gentes gratias egit primo. secundo gau dens quia modico regno vteretur. nunquid iohannis vi. legitur qualiter cristus fugit in montem quando ag nouit q̄ populi veniebant vt eū raperent et regem fa cerent. sup̄ quo crisostimus omelia. xxi. cristus inquit fugit erudiens nos fugere mūdanas dignitates atq; contemnere ea que sunt. sc̄z temporalia deridere. et fu tura ad amare. modernis tamen temporibꝰ omnes ad dignitates currūt. non tamen sapientiam aut virtutes querunt. quibus loquitur bernhardus ad eugenium se cundum simeā inquit in tecto est sicut rex fatuus in solio. vnde sicut turpitudine symee quando plus ascendit ma gis patescit. sic homo idignus tanto fetidior. quantu in gradu celsior. Quamobrem Augustinus. ix. de ciui. dei caplo. xiii. narrat qualiter iuncte erant edes virtu tum et honorꝰ que pro d̄ys et deabus deputabant ad designandū q̄ vir honoratus per dignitatem vel per potestatem debet esse virtuosus. Et ideo ille edes sc̄lz

domus erant coniuncte. Nec tamen reprobanda est potestas seu hominum dignitas. quoniam omnis potestas a domino deo est ut dicitur ad romanos. xiii. Sed reprobandi sunt illi qui sine meritis dignitates assumunt aut indignitatibus cum fuerint se et alios peruersae regunt et de modica gloria quam habent ne priuentur timentes in nullis confident. nam tullius libro tertio de oratione. capitulo. vii. narrat de dionisio tyranno qualiter barbatores timebat ne ipsum interficerent barbam eius si raderent. Ideo pilos barbe comburebat. narrat insuper de alexandro sergio. qui de uxore timebat. unde aliquando cubile ingredere explorari fatiebat an eius uxor gladium vel aliud instrumentum haberet. finaliter tamen ab ea interfectus fuit. Insuper valerius libro ultimo ante finem narrat de Maximilla rege qui cum dormiret custodiam sui corporis non hominibus sed canibus commisit. Nec enim omnia contingunt. quia impii ad dignitates eleuantur et vite huius exiguam gloriam superne felicitati anteponunt. Animaduertant autem illud iob. omnis potentatus vita breuis. unde iob. xxxiii. Eleuati sunt ad modicum et non subsistent. nam vita est vapor ad modicum apparens. iacobi. iiii. omnis caro fenum. et omnis gloria eius quasi flos feni. rursus in principibus non solum superbia et gula cerno redarguendas. Vbi autem gula regnat ibi nulla honestas sed dissolutio castitatis semper comes est. itaque nobilibus maxime pertinere dinoscitur sobrietas ex quo nobilium statui precipue congruit honestas. fortassis tamen qui se nobiles dicunt suam uocationem diuerterunt. Qui enim sunt edationes curialibus qui tamen de nobilitate se iactant. Potiores enim ferocinas habent et mane suis sensibus nondum excitatis pocula petunt. Nec autem non est nobilium sed ignobilium non ad vitam sed ad mortem uia. Talibus autem amessatoribus quorum occupatio in cibis et potibus est loquitur ysaias quinto capitulo dicens. Ve qui potentes estis ad bibendum uinum. unde seneca epistola lxxxvii narrat de quodam potente qui maiorem partem noctis in diuino exigebat et fere die tota dormiebat. o quanta uite indiscretio. corpus suis amessationibus distempant et inquamant et aia; perdere non formidant. Unde ysaias. v.

Ve qui confurgitis mane ad ebrietatem sectandam. Et
subdit Cathara et tympanū et tibia et vinū ī diuips ve
stris. et opus domini nō respicitis. Hoc liquidē vicium
maxime habēt curiarum sectatores qui iugit̄ p̄termiſſa
ſalute cibis et potibus vacant. vñ Doliētus in plogo
narzat qualiter. Socrates p̄bus ea contemnebat que
alici ambiunt. ſcilicet que curiales petunt. quamobrem
valeriꝝ libro quinto. capitulo primo. ventrem inquit di-
ſtentū cibo ſequit̄ voluptas genitalium. Idem ponit
grego. epiſtola. xxxvii. Insuper Seneca cōmeſſatoribus
ſic loquitur. o miserabiles quorū palatum nō niſi ad p̄ci-
oſas eſcas excitatur. nō em̄ viuit qui libidini et ſomno
viuit. vñ vir in ſuo Eneid. libro primo Dionē redarguit
eo q̄ in diuips tempus derimebat. Idcirco dicebat. in
felix Dido longumq; bibebat amorem. Et ibidē dicitur
Prima quies epulis menſeq; remote Cratheres mag-
nas ſtatuit et vna coronant ſit ſtrepitꝝ tectis vocēq;
p̄ ampla voluntant. Ex quibus colligitur cōmeſſatorū
enormitas in quibus ſuum paradifum ſperant.

Capitulum. x. de tirānide p̄ncipum.

Princeps et domini conſtituti ſunt vt nō diſſi-
pent plebem ſed vt foueant. non vt bona ſub-
iectis auferant. ſed potiꝝ id qd̄ habent ben-
igne conſeruent. Sed p̄chdoloꝝ dominia q̄ plurima ī
tirānidem mutata ſunt. multiq; p̄ncipes paupes ſub-
ditos opprimūt et vt ipſos p̄textu iuris d̄funderē vi-
deantur p̄uiſſimas leges excogitant. quibꝝ p̄ſaie dicit̄
ve qui condūt leges iūquas et ſcribentes iūſticiā ſcrip-
ſerūt vt opprimerent iudicio paupem. vñ p̄ſal. Sedet
ī inſidys cū diuitibus ī occultis vt iūterficiat inocentē
zē. p̄ly enī ſimiles ſunt caſtori de quo narzat ſolinꝝ li.
iii. ca. xxxv. qui cū hominē iuaſerit ipſum n̄ deſerit quo
uſq; oſſa eius d̄fregit. Sic tales paupes ī pace non p̄-
mittūt quouſq; totaliter eneruauerit. vñ michēe tertio
pelles. eorū deſuper excoꝛiauerūt et oſſa eorū d̄fregerūt
et d̄ſciderūt p̄m̄ tñ iexcusabiles ſunt et tñ aliena capi-
unt. quibꝝ Ambro. li. i. de of. loquit̄ Diues iquit̄ eras
que ergo ex cauſa aliena rapiebas egeſtas non d̄pulis.
Ideo te feci diuitem vt excuſatōꝝ nō haberes. Te feci
potentem vt nō iſeres ſed repelleres violentiā. capi te

igitur egenū et pauperē de manu peccatoris liberate.
nā teste seneca epi. lxxix. Ea isti faciūt q̄ creature irra-
tionales facere abhorrent. Quoniā teste aristotile li.
vi. de animalibus. nō est modus auiū vnius speciei q̄
vna dmedat aliam Isti tamē suos fratres deuorauerūt
Vnd michēe. ix. qui dmederūt carnem populi mei. nēpe
attendere debent quoniam pauperes exaudit dominus
qui tñ paupes contra eos clamant et iusticiā a deo pe-
tent vnde ecclesiastici. xxxix. Lacrime vidue. ad maxil-
las descendunt et ascendunt vsq; ad celum. et deus ex-
auditor nō delectabit ī illis scz principibus tyrannis.
quoniā ppter multitudinem calumniarū clamabunt. vt
dicit iob. xxxv. Ve igitur qui congregat auariciā do-
mū sue quia de pietate lapis clamabit scz contra eū vt dicit
Abbagus primo. narrat em petrus damiani d quodā qui
primus morti erat et a sanctis andrea et grego. valde
affligebat quia sex numos a paupercula vidua acceperat
Vnd eccles. xxxiii. qui offert sacrificiū ex substantia pau-
peris quasi qui victimat filiū ī conspectu patris. legi-
enim de Tiberio ī cronicis breuibz q̄ cū sibi suaderet
vt tributa augmentari iuberet respondit. boni īquit pa-
storis nō est pec2 deglutire. vnde psal. xxxiii. ve qui p-
datis nōne et ipse pdaberis. Hly em crudeliores sunt
lupis. quia de lupabus ī hystoria romunorū legi-
nutrierūt romulū infantē expositū bestys. isti vero pau-
peres subditos tanquā lupi rapaces lacerant. vnde cri-
sostimus omelia. xxxiii. quid iquit ouis ī medio luporū
quid columba ī medio accipitrū. impi2 em iudex siue
dominus vt leo rugiens et vrsus esuriens princeps ipi2
sup pplm paupē. nā paupes sunt sic oues ī medio lup.
Capitulum. xi. Exemplū atheniensū d iusticia p̄cipū
Exemplū atheniensū qui iusticiam p̄prie como-
ditati p̄tulerūt. vnde narrat valerius libro. vi.
ad Tiberiū capitulo quinto q̄ cū themistides
atheniensis regem grecorū fugasset. eiusq; thesaurū ag-
gregasset studere cepit qualiter atheniensibus greciaz
subiugare posset. cū igit deliberatione die quadā athe-
nensium consiliū igressus fuit vbi erāt septem sapien-
tes deputati p̄t atheniensibus mos erat. Postulauit
igitur themistides vt vn2 eorū secreto consilium suum

audiret. et si valeret palam diceretur. si vero non silen-
tio teneretur. Destinatus igitur fuit Aristodes cui se-
crete dixit bonum esse ut cum classibus suis lacedemonu-
neues vicinas eis subiugaret. quia exinde posset mari
dominari et consequenter grecis emulari. nam licet a-
thenienses greci essent. grecos tamen ptunc aduersari-
os habebant. rediens igitur aristides ad consilium quod
themistides dixerat narrauit. quo audito ipsi septem
sapientes vnanimiter concluderunt. non decet inquit re-
istam facere quia et licet speciem videatur habere pru-
dentie tamen contra dicit iusticie patz igitur quod veter-
es olim plus iusticiam quam ppriam comoditatem ama-
uerunt. narrat igitur valerius li. v. de corzulo ciro qui
ad euitandū sediciones. leges constituit ut consiliū ci-
uitatis nullus cum gladio intraret ipse tamen corzuli-
ex longinquo itinere veniens oblitus est deponere gla-
dium quo p̄inctus erat et ita concionem intrauit Cum
igitur monit⁹ fuisset d̄ fractione legis ipse statim sur-
rexit et super gladiū quem habebat incubuit sp̄ote ma-
lens mori quaz iusticiā seu legem p̄ eū violari. Ideo ca-
tho inquit. patere legem quā tupsē tuleris Et licz ī hoc
imitari non debeat quod seipsum iterfecit. ī hoc tñ amorē
iusticie quē gerebat ostendit. verūtamen exempla viri-
boni et p̄cipue boni principes iusticiā affectuosissime
diligere debent ut tanquaz dies vera equitate luceant.
cur em̄ antiquitus d̄sules romani paupimi fuerūt nisi
quia maluerūt iusticie fauere quā iusticie detrahendo
quouis modo ditari. P̄ hoc em̄ paupratē narrat aug⁹.
li. iiii. de ci. dei ca. xix. vnde valerius ī suo d̄sulatu tam
paup extitit ut de re collectis a populo nutrire tur. nar-
rat insup vegeri⁹ li. iiii. de re militari quod cū quidā regu-
lus de hostibus victoriā habuisset et ad magnos vo-
cicaretur honores. ipse tñ ī solita pauprate voluit man-
ere. insup augustm⁹ vbi supra d̄ quincio narrat quod de
pprys manibus terram colebat quā fuit ad ducatu vo-
catus. cū vero dux factus fuisset solitam paupertatem
nō p̄termisit. Et concludit ibidē quod plures a consulatu
et senatu repulsi fuerūt. quz munera p̄ iusticia subuer-
tenda sumpserūt. quoniā sicut dicit deutro. xxi. Domi-
n⁹ aduersat erga omnē iusticiā. ceterū narrat valerius

li. v. et augustinus quinto de ciui. dei ca. xviii. quoniam
brutus p tribunali sedens filiis suis nō peperit. vñ qz
Tarquinū exulē reipublice dissipatorē reducere vole-
bant id eo prios filios virgis fecit cedi et securi pcuti
vnde virgilius. natos te pater noua bella mouentes.
ad patrem pulcra pro libertate vocauit. Et Heliman-
dus historiographus narrat de Elyo qui cū senex essec
et impatoris exercitiū exercere nō posset oblatū fuit si
bi vñ ppiū filiū impatorē constitueret. Ipse autem re-
spondit. Sufficere iquit debet vt ego ipse regnauerim
cū non mererer. quia nō sanguini sed meritis pncipa-
tus debetur Ideo sapiens ecclesiastes. vii. dicebat. no-
li querere fieri iudex nisi valeas virtute p̄umpere ini-
quitates. Ex hys igitur patet qz licet amuniter homo
vincatur. parcere. aut sanguinis amore aut etiam lau-
dis cupidine vt iquit augustinus libro octauo d̄ ciui.
dei capitulo. xv. nihilomin2 tamen veteres omnia iu-
sticie postposuerūt. quoniam ancilla scz omnis favor
atqz vtilitas postponēda est iuri. quoniā impy iudices
in corruptione sua pibūt p̄cipientes mercedem iusti-
cie vt dicitur prima petri secundo

Capitulum. xii. quomodo victoria a deo est.

on ī multitudine exercitus victoria belli sed
de celo victoria est vt dicit primo machabe-
orum. iii. vnde moises man2 ad celū leuabat
et ita vincebat. vt dicit Exodi. xvii. nam sicut in archa
hoies saluabant eoqz ipsa erat supra aquas Sic etiā si
mens d̄templatiua fuerit ad celestia tendens. et aquis
id est vanitatib2 si p̄fuerit saluari poterit. vñ deut.
xx. Appropinquante bello stabit sacerdos ante aciem
et sic loquitur. nolite metuere quia dñs noster ī medio
est vestri Sic etiam theodosiū fecisse legimus. quia sic
legit ī historia romanorū cū se vidisset a suis hostibus
circumseptum orationibus vacari cepit et signo crucis
anteposito victor effici meruit. Sed quid dicemus de
hiis qui ī p̄pia virtute d̄fidūt. et archam id ē paradi-
sum ingredi non curant. quinimo ecclesiā virosqz ecclesi-
asticos ifestant p̄sequuntur et laniant Tales em̄ in mo-
mento peribunt. quia dux eorū diabolus interitū eorū
querit. narratur ī historiis p̄allegatis romanorū qz

quidam dictus Maschelyech romanus quidē p̄ potēs
ecclesiam dei violauit et ī ea existentes crudeliter ex-
traxit. Ideo turpi excidio interyt. Attendamus igitur
historiam de achille quam ibidē legimus de quo ferē
q̄ cū italiam dissiparet ad eum accessit vir sanctus leo
papa dicens vt ī ceptā crudilitatē dimitteret. sed pa-
pa mortuo interrogatus fuit. Cur papa sic presto obe-
diuisti. qui respondit q̄ papa sibi loquente senem re-
uerendum viderat gladiū in manu tenentē. terrore cō-
stantum expauit q̄ nō obedire non ausus fuit. Itaq̄
ecclesia non debet a pugnatoribus iterimi. Vñ narrat
paulus dyaconus libro. xii. historiarū suarū Et orosius
libro. viii. de ormeſta mundi q̄ cum romani a gottis
captiuarentur illi soli euaserūt qui ī nomine casti eccle-
siam ingressi fuerūt. vñ gotti romanos capere poter-
ant. sed ob reuerentiam nominis cristi ī ecclesia manē-
tes liberos dimittebant. quamobrem augustinus pri-
mo de ci. dei romanorū ingratiudmē increpat eoq̄ dice-
bant nomen cristi eis obfuisse. et tamen eorū ydola suc-
currere nō valebant. Ideo ipsi ī noīe cristi liberi facti
fuerūt. Ex qua historia inferūt aliqui q̄ ab illo tempo-
re citra principes temporales libertatem ī ecclesia ma-
lefactoribus concesserūt quoniā laus eiꝰ ecclesia san-
ctorum inquit p̄pheta.

Capitulum. xiii. de principum humilitate.

Vperbia semper petit casum. nullꝰ igitur pri-
cipatꝰ stabilis vbi supbia regnat. vñ gen-
xi. dicitur q̄ homines p̄pter superbiam suam
turri erexerūt. et exinde ipsi qui vniꝰ iudeomatis erāt
diuisi fuerūt. Attēdamꝰ em̄ quoniā supbia diuisit an-
gelos supbia de pressit neronem omnis q̄ sedicio a su-
perbia exordiū accepit iudeo seneca lucillū sic monebat
cunctis esto benignus. omnes tibi pares facies iferio-
res superbiendo ne contempnes. supiores debite viuē-
do non metuas. vñde in libro de nugis philosophorū
de julio cesare legitur q̄ suis militibus nunq̄ dicebat
ite sed semper venite. quia sc̄z nō solum volebat sibi ser-
uiri sed etiam seruire p̄mptus erat. De quo ibidem le-
gitur q̄ cum quidam veteranus quadā die dum dama-
naret coram iudicibꝰ rogauit cesarem vt descenderet

et iuuaret eum. cui cesar dedit bonū aduocatū i sua ad
uocatiū. cui veteranus ait. Ego inquit te perclitante i
bello Asiatico nō quesui aduocatū sed ego pro teipso
pugnaui. vide inquit vulnera que p te suscepi. Tunc ce
sar videns vulnera erubuit et mox ad verbum eius de
scendit timens ne superb2 aut igratus videretur. vnd
dicebat Ille se militem nescit amare qui nō laborat vt
militibus carus sit Insuper seneca libro quarto de ira .
de humilitate Antigoni regis narrat q7 quadam nocte
audiens suos milites sibi cōtra dicentes eoq7 romē ip
sius onera maxima differebant. Ipse igitur antigon2
clandestine descendit et ipsis nescientibus quis esset
eos iuuabat i portandis onerib2. ipsisque tandem dix
it. Nunc inquit maledixistis antigono cuius vicio in
has miseras incidistis. Nunc igitur bene optate ei .
quia eius laboribus interuenientibus penam grandem
euasistis. Ecce igitur quanta principum humilitas .
Sed nunc posco quid dicemus nisi quia fastum et su
perbiam querunt. Et principes in suo sceptro glorian
tur. Duces in solio Et imperatores in diademate glori
antur. Sed reuera vir quantumcumq3 sublimis existat
attendere debet illud job dicentis. Spiritus me2 atte
nuabitur et dies mei breuiabuntur. et solum mihi su
per est sepulcrum. Vnde ihesus filius Sirach dicebat.
omnis inquit potestas vel principatus breuis vita Et
solorius philosophus de alexandro loquens sic dice
bat. o q7 friuola gaudia mundi quaz rerum fugitiuus
hōnoz. nam cui non suffecerat orbis modico fossa suf
ficit terre. Hoc enim non attendunt huius temporis
principes. sed in suis fastibus assidue eleuantur. alex
andro similes De quo narrat valerius libro octano . q7
quia audiuit a quodam suo comite q7 plures mundi es
sent. ideo non contentabatur vni mundo principari .
de quo scilicet alexandro egregius versificator sic ait.
vir bone quid curas res viles res perituras . nil profu
turas dampno qnq3 futuras. nemo diu mansit i turbie
sed cito transit. Est breuis atq3 leuis i mundo gloria q
uis. Qui fuit hic imus hic erit ordine prim2. vñ quātm2
narrat q7 vir quidā can2 alexandro dicebat. vide inquit
ne cadas cū pueneris ad culmē ad qd puenire dēdis

Merito igitur Sapientie quinto dicitur. quod vobis p
fuit aut diuicias iactantia quid contulit. transferunt
omnia sicut umbra. Et Hieremie tricesimo primo dicit.
Statue tibi speculum pone tibi amaritudines. dirige cor
tuum in viam rectam. scilicet humilitatis et gratie. o q̄
indocta est illa persona que de se presumit et de vita
fragili atq; incerta eleuatur. Vnde innocencius papa
superbos sic alloquitur. Cur inquit superbis vermibus et
cinis. cur diuicias pauperibus disperendas ac cumu-
las. cum propheta dicit Dormierunt somnum suum et nihil
inueniunt viri diuicias in manibus suis. Vite igitur
breuitas possessionum instabilitas hominem sapientem
et humilem reddunt. Posco enim a memoreus histo-
riam valery. vii. narrantis de quodam rege cui cum dy-
adema traderetur diu considerauit quaz capiti impon-
eret dicens q̄ dyadema magis facit hominem nobilem
q̄ felicem. quia si quis cogitet quantis sollicitudinibus
et periculis dyadema sit plenum nunquam reciperet ita
ratione principatus non eleuabatur sed humiliabatur
vnde seneca. Altiori inquit rei te non imponas. quia sta-
tus tremendus atq; regentibus peris instat in pericu-
lum quaz subditis. quia princeps omnes timet. ceteri
vero vnum principem timeunt. Et concludit. Si vero in-
quit prudens eris vbiq; idem eris. et non extollaris
laudatus. nec turberis iniuriatus.

Capitulum. xiiii. De castitate principum.

Princeps incontinens subditorum maculat vitam
suo prauo exemplo. vnde timendum ne luxu-
riosus princeps subditorum filias et coniu-
ges violat. Magna igitur securitas in domino est si ca-
stus princeps extiterit. Nempe viri veteres et cele-
bres castitate florentes laudis premium vsq; huc me-
ruerunt. Queso enim vt Scipionis castitatem memo-
remus. narrat enim vegecius libro tertio de re militari
capitulo decimo. q̄ Scipioni Africano virgo pulcher-
rima et nobilis adducta fuit quam licet naturaliter af-
fectaret. nihilominus eam diligentissime custodiuit.
Et cum captiua esset eam redemit. suoq; sponso qui
non dum eam cognouerat virginem tradidit.

Cuius nomen Altius et p dote nupciali munera grā
dia prebuit. Simile etiam de alexandro legimus. In =
super de octauiano legimus in polierato libro primo
capitulo .x. quomodo virgo Cleopetra ad eum accessit
cuius q; ocul2 ratione pulcritudis sollicitauit Verūn̄
eius pulcritudo pudicicie nō obfuit. vnde p̄ceta. vul
tus ad est precibus faciesq; intacta p̄cra. Ceterum ve
secus libro quarto capitulo tercio Narrat quomodo
Hannibal vigilis et abstinentys corp2 suū macerabat
per quam abstinentiam extinguebatur. legimus insup
abstinuisse gaium put narzat Polieratus libro quinto
capitulo sexto Et ideo ecclesiastici .x. dicitur. ve terre
cuius rex puer est. et cuius principes mane comedunt
beata autē terra cui2 rex nobilis est et cui2 principes
vescuntur in tempore suo. ad reficiēdum subaudi. nō
ad luxuriandū. Attendamus enim quō amor mulieris
eneruauit Sampsonis potentiam. infatuauit sapienciā
Salomonis. fedauit sanctimēniam Dauid regis. put
ait jeronimus epistola .xxx. Et subdit. nec salomoni sapi
entior nec dauid sanctior. et tamen vterq; a muliere d̄
ceptus. nullum enim imperium durabile nec p̄ncipa
tus stabilis quando regnat in p̄ncipe libido luxurie
vnde polierat2 libro sexto capitulo .xii. dicit q; ip̄erū
romanū exhaustum est nerone imperāte cui2 gula om
nia duozauit et maculauit. libido exhaustit. auaricia et
superbia cum luxuria exmaniuit. Insup Egesepus li
bro primo loquens d̄ anthonio. Ille inquit scilicet an
thonius non victus est virtutibus tuis. sed magis vic
tus est moribus suis. vicit enim eum cleopatra vxor cū
qua maluit vinc̄i q̄ sine ea vincere. Nunquid cū valeri
us narrat qualiter vrbs bolmiensium erat oprime legi
bus regulata. Sed per luxuriam plapsa est Et ideo cō
cludit. Quid fedius. quid dampnosius est luxuria per
quam virtus at̄ eritur et sempiterna gloria in ifamiam
vertitur animiq; et corporis vires expugnatur.

Capitulum .xv. de moribus principum.

icit augustinus prime de ciu. dei cap. xxi
et narzat versum poete dicentis. Mori-
bus antiquis res stat romana. nā q̄diu ro-
mani morales fuerunt tam diu orbi prefu-
erunt. vnde idem augustinus libro quinto de ciu. dei ca-
p. xiiii. verba cathonis narzans dicit. nolite iquit estima-
re maiores vestros armis rempublicam augmentasse.
nā si ita esset vobis adesset equorū armonūq; copia. res
igitur publicā augetet. sed rempublicam libido et am-
mauit. auariciaq; opulentiis priuauit. nam quia lau-
damus diuitias sequit̄ iertia. Ideo iuxta bonos et ma-
los nulla differentia datur omniaq; virtutis et tanq̄
premia ambitio possidet. Nec i effectu dicit August.
Ex quib; verbis ocludit̄ q; morales virtutes republi-
cam manu tenuerūt. Atq; exinde colligitur q; vita spi-
ritualis in h; modi moribus consistit et roboratur. Vnd̄
augustinus libro. i. ca. xxxiiii. loquens de scipione dicit
q; non censebat ille s; Scipio rempublicā esse felicem
ruentibus moribus. Et eodem libro ca. secundo. Et ro-
mani iquit deciderūt nō muro; casu s; morū defectu
neq; ignibus eorū tecta ardebant. sed corda cupiditati
bus iardescabant. atq; presidendi pcti; quaz corrigendi
voluntas romanos detriuit. Et quia quasi homo ciui-
tas est. Pluius valere sunt sensus. Ciues q; vires siue
anime quibus imperet voluntas. debet igitur tanquaz
ciuitas moribus ornari. quia sicut ait Seneca epistola
xl. Mos est mentis habitus ex quo singulorū oporū assi-
duitas manat. Item polycrat; libro quarto capitulo iii.
dicit q; a virtutib; fiunt mores et a moribus virtutes
acquiruntur. Sed quia multi vicia prauos mores non
credūt apter assiduitatem vt ait Seneca lib. d. vita bea-
ta. Ideo absq; pudore hoies criminibus seruiunt. virtu-
tesq; non curant acquirere. Et concludit idem Seneca
q; aliter est agendū in via morū et aliter in via pedum.
quia i moribus non est tuta via quā sepi; multi sequūt̄
sed i via pedum frequenter contrariū est. Et si mores
congruunt sapienti maxime tamen principi. sed queso
inquiramus vnde principum corrumpuntur mores. Est
ideo enim q; fastus et superbia hoc faciunt. nam si
princeps humilis existeret moribus floretet. Sed

Sed superbia tollit sensum more sꝑꝫ corrumpit. vt inam
attenderent pꝛicipes verba darii loquentis alexandro.
vnde fertur in historia alexandri qualiter darius vuln
eratus et i lecto positus Alexandro dicebat. fili alexā
der vt plenus tua sapientia nouit totus mundus in
corruptione positus est. Sic em̄ diuina prouidentia a
principio ordinauit vt nihil essꝫ ostans vel firmū sed
totū variationi subiectum Cum autem quis ad domini
ascendit culmen vt non iam hominem sed deum se ex
istimat mox ad ima ruit Et dum eius casum se meruisse
nouit et deorꝫ benignitatem iuocauerit ne laqueū dis
sipacōis incurrat. subito deorum misericordia subleua
tur Et subditur. Considera iquit fili mi quid fui heri
et quid sum hodie. Fieri nanqꝫ rex regum et dominus
dominantium vocabar. et nūc absqꝫ potestate lugeo. qꝫ
vana superstitione seductus diis volui assimulari. Cō
sideranda etiam est ipsius nabuchodonosor historia
qui dum eleuaretur corruit. sensum perdit et tanqꝫ bru
tum cum feris vixit. tamen humiliatus postmodū resti
tutus fuit. Ideo pꝛpheta dicebat. quoniam iniquitatem
meam ego cognosco. Absit igitur superbire pꝛter bona
que i mundo sunt i quibus nulla securitas est. vnde
bernhardus. Nusquam securitas est neqꝫ in celo neqꝫ i
terza neqꝫ i paradiso. namqꝫ de celo cecidit angelus de
sede maiestatis Adam cecidit de paradiso voluptatis
Et de mundo cecidit iudas d̄ scola sanctitatis. Humi
liemur igitur considerantes diei finalis terrorem. vnd̄
gregorius. tunc iquit erit superius iudex iratus inferius
chaos horrendum a dextris peccata accusantia. a sini
stris infmita demonia ad supplicia trahentia. Interius
erit d̄scientia vrens et exterius mundus ardens. quid
igitur faciet peccator. Nam latere impossibile erit. et
patere horribile. Ecce quanta humilitatis occasio. de
quodam rege legimus i legendis sanctorum qui cum
vidisset duos cristi pauperes de curru descendit vt ip
sos honoraret. quod videns frater eius ipsum increpa
uit dicens qꝫ non d̄cebat regem sic humiliari corā pau
peribus. quo audito rex iussit suis preconibus vt eum
citarent cum familia et liberis quod videns ille qui re
sem reprehenderat cū habitu humilitatis coram rege

accessit cum liberis et familia. quæ cū vididisset rex ait
o inquit stulte preconem fratris timuisti. et licet non
peccaueris tamen te humiliasti ad verbum p̄conis fra
tris tui vtermi. nunquid igitur precones potius hiesu
cristi paupes formidari et reuereri debemus cum de
ipsis siquid em̄ i euangelio veritas dicat. qui vos hono
rat me honozat. et qui vos spernit me spernit. et qd̄ vni
ex minimis istis feceritis mihi fecistis. Humilis igitur
nostra mens existat nullum spernat sed futurū iudicii
terrorem concernat. Vnde hieronimus. Siue comedam
siue bibam. semper illa vox vt mihi videtur resonat in
auribus meis. Surgite mortui venite ad iudicium dei.
Quia tamen domini et principes fastum et superbiaz
amāt. ideo i suis auribus si resonaret vox zophonie pro
phete humiliarentur. Dicit enim zophonias capitulo
primo loquēdo in persona dei. in illa iquit die visitabo
super p̄cipes et super filios regis. et super omnes qui
arrogāter igrediuntur super limen iniquitate et dolo.
Et sequitur. Disperierunt omnes inuoluti argento. et
qui dicunt in cordibus suis. non bene faciet dominus
Et sequitur. fortitudo eorū in direptionem erit. et dōz
eorum in desertum. edificabunt domos et non habita
būt i eis. Plantabunt vineas. et non bibēt vīnū. Et sub
ditur. Conturbabo homines et ambulabunt ceci. quia
domino peccauerunt et effūdetur sanguis eorum. sed
argentum et aurum eorum nō potest eos liberare i die
ire domini. vtinam principes talibz verbis corrigēz
moribus qz suis rempublicā dirigerent exemplo Titi.
de quo legitur. qui tam modeste rempublicam rexit vt
de sola clementia argui posset. vnde mores principum
pulcerrīe suadet Seneca libro de quatuor virtutibus
capitulo tertio. Impone inquit concupiscentie frenum
eode citra saturitatem. bibe citra ebrietatē. observa ne in
cōuiuio aut in aliqua cōmūitate hos dānare videaris
quos non imitaberis. delicias tibi presentibus inhere
bis nec non absentes desiderabis. Et sequitur. odibili
lē hoīem facit risus supbos elatos ac etiā malignos et
furtiuos. si igit risus iocos exiget hos tñ dignitatis sa
pie gere. sit tu2 icessus sine tumultu. et qes sine d̄sidia
adulationes euita. nō acerba s; blanda verba timebis.

esto vicioꝝ tuozum fugax. alioꝝ vero non curiosus scruta-
tor. docentium esto facilis auditor. requirenti facile
responde. superiores recte viuendo nō timeas. senioꝝ
esto iudicio q̄ sermone. vita q̄ vultu. clementioꝝ esto
fame bone neq; tue zizanitoꝝ neq; aliene inuidioꝝ. ad irā
tardus. ad misericordiam pronus. in aduersis firmus
in prosperis cautus. que nosti sine arrogancia postu-
lanti cōmunicā. et que nescis sine occultatione ignor-
antie tibi postula impetiri. Nec em̄ omnia licet nō eo dē
ordine. documenta sunt Seneca vbi supra quib; mo-
destia et morū honestas suadet. que principib; max-
ime pertinere dinoscitur. nam teste isidoro. ix. Et hi-
mologian; capitulo tertio. rex dicitur a regendo. nec ē
rex qui non regit. In principibus igitur non ambitio
sed de subditis cura esse debet. nam teste gregorio. ix.
in mora. Hi principes vocantur qui cogitationib; pri-
cipantur. Et ibidem. xvi. Illi em̄ principes sunt qui el-
ationis gloriā iclīnāt. qui liuores mitigant. furores
extinguunt. qui temptationibus non consentiunt. sed
regendo p̄esse noverunt. Vnde oratius in carmine li-
rice Sicut narrat augustinus quinto de ciui. dei. caplo
xiii. Dices. lacius regnas audum domando spiritum.
Et claudianus loquendo ad theodosium dicebat. licet
iquit late domineris si tamen praua cupis si duceris ira
seruicij iugum patieris. Si autem tollis et leges iterius
feras tunc omnia iure tenebis. Insuper d. Valerio im-
peratore octuagenario legimus cum adhuc virgo esset
et sue felicitatis premia recoli audiret tunc ait De vna
inquit tantummodo victoria glorioꝝ. et requisit; que fu-
isset. Illa respondit. quia iquit inimicoꝝ domina scilicet
carnem meam domauit et superauit. Hoc enim narrat va-
lerius in quodam suo paruo tractatu. Illi igitur reges
sunt qui se regere noverunt. vnde gregorius mor. iiii.
illi inquit regnant qui corpora sua regere sciunt. qui d̄
sideria temperant. et cogitationes legibus regulant.
Et ideo ve terre cuius rex puer est. Scribitur Ecclesia-
stici decimo. nunc tamen principes se ipsos regere nō
curant et regna regere se iactant. Et qui suos inimicos
se vincere dicunt modica temptatione vincuntur. vnde
Seneca epistola nonagesimasexta.

Multi inquit hostem vincunt. sed vincuntur cupidi-
tate. et cum agere videantur etiam tamen ipsi agunt.
Et epistola centesima de alexandro loquens ita dice-
bat. o inquit victor tot regum atq; populorum ira atq;
tristitia succubuit Et omnia pro se i sua potestate ha-
bebat. si tamen imperare maximum imperium est. In sup
Ecclesiastici xxxviii. Si vis inquit omnia subicere subice
te rationi. Multos enim reges si te rexerit ratio. ab ipa
enim discis quid et quemadmodum aggredi debeas.
Et epistola. c. xvi. Animus inquit noster modo est rex
modo tyrannus. Nam rex est cum honesta perit atq;
corporis salutem querit. Sed tunc tyrannizat quando
turpia iubet et iura contemnit. vnde augustinus quarto
de ciuitate dei. capitulo tertio concludit q; qui peccat
seruus est tot dominorum quos vicioz. nam melior est
qui dominatur animo suo expugnatoze urbium vt scri-
bitur prouerbior. xvi. De bono igitur rege potest di-
ci illud prouerbior. secundo. rex qui sedet in solio iudi-
cy. dissipat omne malum intuitu suo.

Capitulū. xvi. De largitate principum.

T dicitur prouerbiorū. xix. Diuitie erogate
addunt plurimos amicos. Et polycratus li.
tertio capitulo. xviii. narrat qualiter Titus ras-
tione libertatis factus fuit amabilis atq; sui patris a-
uaritiam tanta liberalitate curauit vt tota eius cōpla-
centia in largiendo foret. et tanto animo munera dare
affectabat q; vltra posse dona pmittebat. Et cū redar-
gueretur dicebat. nemo inquit a facie principis debet
recedere tristis. Vnde cum quadam die nihil contu-
lisset dicebat. o amici mei hunc diem peridi. nul-
lum enim viciū deterius auaricia signanter in principi-
bus vt ait tulus libro primo de officijs capitulo. xliii
nempe largitas facit principes famosos et claros vt
ponit ibidem tulus capitulo. xviii. Et boecius primo d
consola. cap. quinto dicit q; claros largitas facit. Mor-
aliter igitur auferenda est auaricia de cordibus vt ce-
lestis glorie claritatem promereamur. nam sicut libera-
litas i seculo reddit homines famosos. Sic largitio in

Cristi nomine facta facit rape celos . repbande sunt
tamen plurimorum principum largitiones stulte . Vnde
seneca libro primo de beneficiis capitulo secundo . respi
ciende sunt inquit facultates quas prestamus atque pro
sone quibus damus Et reprobat largitatem alexandri
qui dedit urbem cuidam elemosinam petenti . Et cum
ille diceret quod sibi talis fortuna non dueniebat . Alexan
der respondit Non curo inquit quid te recipere deceat
sed quid me dare congruit Hec vox inquit seneca regia
videtur et animosa sed est stultissima . quia decet con
siderare quid cui quando . et quare largimur Item sen
ecae ibidem de nimia cupiditate redarguit antigonus Cui
quidam cum peteret talentum respondit . quod plus pete
bat quod decebat habere . Ille igitur videns se repulsum
peccat denarium . Cui antigonus . non decet inquit regem
tam modicam rem dare . itaque pro cauillatione nihil
se daturum conclusit . Si igitur alexandri indigesta re
prehenditur liberalitas . potius antigoni detestanda
est cupiditas . nempe tulli libro primo de officiis . ca
pitulo xvii . dicit quod largitas debet exerceri cum inten
tione ordinata non ad iactantiam et pompam sed ad
profectum suscipiendum . nam fatuam largitionem se
quuntur rapine . itaque non sua sed aliena distribuunt . vnde
ambrosius libro primo de officiis . non est inquit largitas
si largieris uni et alteri extorqueas et subditur . perfe
cta inquit largitas est necessitatibus singulorum occul
te subuenire ut liberalem laudet os pauperis et non la
bia propria . nesciat sinistra tua quid faciet dextera tua .
Mathei sexto . Et tulli libro primo de officiis . capitulo xiiii
Ea inquit liberalitate utamur que prodest amicis . nocet
at nemini nihil enim liberale est quod non est iustum .
insuper Seneca libro primo capitulo . xiiii . de clemencia
non est inquit liberalis qui est de alieno liberalis . Ce
terum non sufficit de suo dare proprio . sed congruit hi
lariter et libere dare . Vnde Seneca libro primo de of
ficiis capitulo . vi . beneficium asperum datum vocat pan
em lapidosum quem esurienti capere necessarium est .
tamen acerbum . Vnde valerius libro quinto capitulo
primo narrat de legatis carthaginensium . qui cum ve
nisset romam ad redimendum suos captiuos pecuniam

Grandem detulerunt. Sed romani captiuos exhibentes
pecuniam respuerunt. vnde Carthaginenses. romāorū
famam preconisabāt dicentes. o magnificentia gētis
romane. nam beneficium accepim⁹ quod nunquā dīf-
semus. Vnde per liberalitatem. romani famam atque
dominia sibi cōquestarūt. Sic pariter pauperib⁹ cristi
bona erogantes. regnum celorum sibi acquirunt. Ita
q; liberalitas decens est in principe maxime. nihilque
turpius in ipso auaritia. Vnde Innocenti⁹ sic dicebat
quid iquit p̄sunt tibi o frat diuitie. quid glorie quid
leticie. cum nō liberent hominē a morte. nō d̄fēdunt
a verme. nō eripiunt a febre. Ecce qui iam sedebat glo-
riosus in aula. modo iacet despectus in tumba. et qui
vescebatur delicys i cenaculo modo consumitur a ver-
mibus in sepulchro. et subditur. Timeant igitur diui-
tes illud iacobi. Agite nunc diuites penitentiam plor-
ate in miseris que aduenient vobis cum dicetur. Diui-
tie vestre putrefacte sunt et vestimenta vestra a timeis
comesta sunt aurum et argentum vestrum vestauit eru-
go. et i nouissimis diebus thesaurisatis vobis iram do-
mini. et in luxuria eunutritis corda vestra. Pauperes
igitur cristi fame perierunt quos non subueniendo occi-
distis. Et ecce sanguis eorum clamat ad dominum de
terra et dicit. vindica domine sanguinem nostrū. Hec i
nocencius. nec tamen pena d̄minata animum ab auari-
cia debet reuocare. quinimo secundum dictamen rati-
onis honoz preferri debet vtilitati. vnde valerius li-
sexto narzat qualiter Alexander postquam habuisset
victorias contra dariū sibi d̄rius misit legatos postu-
lantes vt filiam eius cum ducentis milibus talentis au-
ri i uxorem acciperet. atq; partem regni sui cum hoc.
quod facere alexander recusauit. Quod cum vidisset
quidam p̄iceps de familia alexandri. permeon dict⁹
dixit si ego inquit alexander essem. huic oblationi con-
sentirem. cui alexander respondit. Si ego essem p̄meo
acquiescerem. quia cum sum alexander. ideo non acqui-
escam. Ex qua historia colligitur q; alexander potius
honorem q; cupiditatem amabat. nempe auaricia sig-
nanter i printipe pessima est. Ideo apostolus dicebat
nec auaricia nomenetur in vobis. q̄ est idolorū seruit⁹.

Et ecclesiastes .xv. dicit q̄ diuicie congregatę in malū
domini sui pereunt ī afflictione pessima . Ideo catho .
Dilige denarium . sed parce dilige formā . quia scilicet
peccunia non ad cupiditatem . sed ad necessitatem ex
quirenda est .

Capitulum .xvii. De patientia principum .

Exemplo apostoli secunda . Corinth . iiii . dicen
tis . In omnibus iquit tribulationem patimur
sed non angustiāmur . aperiāmur . sed non de
stituiāmur persecutionem patimur . s; non delinquimur
fratres confortamini ī domino et ī potentia virtu
tis eius Scribitur ad ephesios sexto . Attendam; quā
ta fuit ī antiquis patientia animi atq; ostentia . Nar
rat enim polycratus de cesare augusto libro tertio ca .
xvi . q; mire patientie fuit . Vnde dicebat q; vir habere
debet ī auribus diligentiam . ī lingua taciturnitatē
et ī animo quietem Nec enim didici a iuuentute mea
Vnde gregorius secundo moralium dicit q; princeps
refrenare debet impatientiam ex consideratione pari
tatis sue cum illis quibus p̄est . vnde seneca libro pri
mo de clementia dicit q; princeps debet cauere iracun
diam que deformat hominem exteriorē et cōfundit
interiorē . Quāpter seneca libro primo de ira . nihil
īquit eque profuit iratis sicut ītueri suam difformita
tem . nam ira faciem turbat . ora pulcherrima defecat
curuos vult; ex tranquillissimis reddit omnisq; decor
relinquit iratos . Et ideo vt ait sextus q; iratos profuit
asperisse speculum vt imago repercussa ostenderet ho
mī suam difformitatem . quoniam ira iusticiam dei nō
operatur iacobi primo . decet igitur ī tribulationibus
constanter manere . vt sit fortitudo et decor idumen
tum eius atq; verificetur illud Ecclesiastici . xvi . vsq;
ad senectam permansit illi virtus Etenim ī libro de vi
ta cesaris legitur q; Cesar patientissimus fuit atq; de
sibi dictis iniurijs vindictam nō egit sed dissimulauit .
atq; cum suis aduersarios subiectos habebat sepius
peperit . nam vir nobilis audiēs improperia debet co
sulare eorum stulticiam seu ignorantia vt ponit Senec.

libro tertio d' ira ubi narrat q' cum Imagines histori-
arum scriptor' quedam contra cesarem scripisset. mon-
uit cesar q' sermone moderacioni vteretur. q' facere rē
nuebat nec tamen cesar se vmdicauit. sed solum domū
suam interdixit. Et ideo concludit Seneca Non qui of-
fendit fecit quod voluit tanquam inimic' sed qui pru-
dens erat aliene stulticie remisit. Insuper Seneca de
mira pacientia. Antigoni narrat ibidem qui cum mul-
ta impropria audiret dicebat q' militem decebat nō
solum certare baculo sed etiam animo. Viriliter igitur
agite et confortetur cor vestrum omnes qui speratis ī
domino. Iuxta pphetam. Quid prodest ira animum af-
fligere. qui em sapiens ē. discit pati nec de leui mouet

Capitulum. xviii. De legibus principum.

Ine legibus pollicia regulam nescit. vnde ro-
mani suis legibus suam polliciam sublimarūt
vt ponit pollicratus libro sexto. capitulo. xii.
Et Tullius in prima sua rethorica libro primo ait q' omēs
leges ad comodum reipublice referende sunt. Et sicut
medicina corpori prodest. sic reipublice leges. Insuper
ambrosius in suo exameron. omelia quinta dicit q' rei-
publice est vsus esse cōmunes atq' obseruari de deuotōe
cōmuni. patres reuereri quorū consilio respublica gu-
bernetur. nec tamen leges sunt quibus mala imperant
quoniam lex est recti pceptio. prauiq' depulsio. vt
ait tullius de natura decrum. Vel lex est ius scriptum
asserens honestum. prohibens contrarium. vt ait gra-
cian'. nam lex est interpres equitatis rerūq' diuinarū
et humanarū compos vt ait crisipp'. Ea ppter veteres
legibus pollicias regularūt. Sicut solon et ligurgus.
Sed crescentibus vicys leges perierunt vt ait seneca
ep. lxxxiii. vñ augustim' libro primo de ciuitate dei
capitulo. xvi. Et Agellius libro primo narrat q' apud
athenienses leges solonis ī asseribus ligneis incise erāt
vt sempiternae manerent. nam leges sunt sicut capistrū
vel frenum vt ait crisostimus super iohannem omelia
xxxvi. nunc tamen vnusquisq' voluntatem p lege capit
Abusio tamen maxima est populus sine lege vt dicitur.

in tractatu de .xii. abusiombus. Ille populus sine lege
est. qui licet legem se habere profiteatur. diuinam tñ
censuram nō imitatur. Quia teste augustino libro quar
to de ciuitate dei. capitulo sexto. omnis lex est inanis.
nisi ipsius censura diuine legis imaginē gerat. quazpē
diuina sapientia prouerbiorum .viii. ait. per me inquit
reges regnant. et legum conditores iusta discernunt
fidelium igitur ciuitas lege diuina reguletur. quia tūc
ciuitas est dei. quando rex est veritas. lex est caritas
et modus est eternitas Inquit augustinus epistola .v.
Sed ciuitas tunc est dyaboli. quando rex est mendaci
tas. lex est impietas. et modus est instabilitas. Plurims
enim ciuitatis ciues sunt impy homines. qui lege diui
na relicta vtilitatem equitati preferunt. Sed lex diui
na licet sit vna omnibus. tamen sufficit qz multiplex ē
in fructu et virtute. vnde job .xi. Multiplex lex eius.
ipsam tamen plures sufficere nō putant. aut ipsius ob
seruanciam spernūt sicut. athenienses qui licet haberēt
optimas leges. maluerūt tamē suis moribz quā legibz
vti. vt ait. valerius libro quinto. capitulo tertio. Tales
enī sunt sicut tele araneorum que animalia infirmiora
detinet sed validiora abire permittūt qz tales ocludūt
leges quas iubent. obseruari. sed ipsi obseruare nolūt
provt ait. valerius libro septimo. capitulo primo. quia
eorum leges solum pauperes opprimunt. et diuites in
suis malicijs non puniūt. iuxta illud prouerbiorum .xvii.
qui iustificat impium. et condemnat iustum abhomi
nabilis est vterqz apud deū. legibus igit ipsius Cri
sti regulemur in presenti vita dum viuimus.

Capitulum .xix. De consilio p̄ncipum .

Princeps absqz cōsilio plebē faciliter dissipabit
nulla enim pollicia absqz consilio prosperari
potest. vñ tuli2 libro de officijs capitulo .xxii.
Medica inquit sunt arma foris. vbi consilium interius
fuerit. Et ibidem concludit qz ciuitati. Atheniensium
plz profuit consilium Solonis q̄ victoria Themistio
dis. Insup seneca d̄ tranquillitate animi circa p̄ncipiū
dicit qz ille solus reipublice non prodest qui de pace

vel d' bello curat. s; qui iuuentutē exhortat atq; bonis
preceptis virtutem instituit atq; ruentes ad luxuriam
seu pecuniam retrahit Et Tuli² libro de senectute capi
tulo tertio. consules comparat illis qui regunt nauem
Sana igit et matura imitanda sunt cōsilia que in senib²
reperiuntur vt frequenter. Vnde roboam dereliquit
consilium senum. et iuuenum adhesit consilio. et ideo
regnum amisit. vt dicit^r quarto regū. xii. Nā i antiquis
est sapientia. vt dicitur Iob. xi. Narzat enim. valerius
libro sexto capitulo primo de quodam sene. cui iuuēis
minabatur dicens. Plures inquit gladios habeo. senex
autem respondit. et ego multos annos. quasi diceret.
ideo te non timeo. Insuper Augustinus epistola xviii
ad diriscon narzat d' thimone philosopho qualif ha
bitu simplex erat. accidit tamen vt rogaretur qualiter
vellet canere cum lira. sicut olim facere mos erat. qui
refusauit se nescire dicēs. Cui mulier quedā ait. quid
igit nosti respondit. rem iquit publicam ex parua noui
facere magnam. non igitur leuia sed matura sunt qui
renda consilia. q; teste tulio li. primo rethorice. capi
tulo. xxiii. Prudentis est bene consiliari. Et cōmenta
tor dicit q; bona consiliatio est habitus cōiecturatiu²
secundum ratiocinationem operabilium. Et bonus cō
siliator dicitur ille cui talis habitus inest cuiusmodi ē
homo iustus et sapiens. vnde sexto eticorum dicitur q;
homo est naturaliter cōsiliatiuus. non tamen quicūq;
sed qui sapiens est ille consulere nouit. A sapiente igit
perquire consilium. vt dicitur. thobie quarto. et nō
ab insipientib². vt dicit Ecclesiastes. viii. Cum stulto
consiliū nō habeas. vt dicitur ibidem. vñ prouerbiorū
xxiii. Astutus oia agit cū cōsilio. Et Seneca in tracta
tu de virtutib² sic iquit. Si prudēs esse cupis futura
prosperitate. et quomodo possunt contingere. animo
intende. nihil tibi subitū sit sed totum ante prospicias
qui enim prudens est non dicit. non putauit hoc fieri.
nō enī dubitat. s; expectat nō suspicatur. sed cauet.

Capitulum. xx. De militibus.

Ilicibꝰ eo pacto virtutes competūt quo mili-
tes interpretari volūt Miles em̄ vir est quasi
ex mille electus. Sed qualis electio erit nisi
virtutibus floreat ipse qui tot homines precellit. Mili-
tibus igitur virtutes competūt tam corporis et mētis
vt corpus in bellis valeat. et mens bona prouidentia
dirigatur. Et quanqꝰ omnem virtutem militem habere
decor esset. quasdam tamen sibi congruere legimꝰ. De
cet em̄ militem fore strennum et p̄mtum ad licitos et
honestos labores. iuxta illud qumtiliani causa sexta.
Labori oportet insistere vbi effectus promittitur quia
naturalis est fauor p̄ laborantibꝰ vt inquit idem qui-
tilianus li. iiii. de oratoria institutōe. vnde seneca ad lu-
cillum. generosos animos labor nutrit. nec est viri ti-
mere sudorem. nam mollicies est fugere laboriosa vt in-
quit aristoteles tertio eticozum Vastant ergo milites
huius temporis. in quibus non strennuitas. sed molli-
cies est. loco galee pileum castoreū accipiūt. p̄ lancea
baculū sceptro similem. pro armis vestes rubricatas et
politas. et omnem milicie laborem ad voluptatē trans-
tulerūt. verūtamen teste virgilio ī georgicis libro primo
labor omnia vincit. Et mathei in Thobiam. Est car-
nis cultura labor caro nuda labor. fit sterilis sp̄nis ob-
sita messis iops. vere autem milites ociosi ad labores
tardi. nam teste valerio libro viii. ocū industrie marie
videtur contrariū. itaqꝰ milites exercicio frequentē de-
bent abilitari. vt laboribus subesse non ita timeant. nā
teste gamfredo in poe. ars tritos. vsus promptus mu-
tatio reddit. artifices aptos tria concurrentia summos
Et ondius quarto tristiū. Ingeniūqꝰ meū longe rubi-
gine lesū. torpet et ē multo quā fuit ante nimus. fer-
tilis assiduo si non remouetur aratro. nil nisi cū spinis
gramen habebit ager. contulit ingenium penitentia lō-
ga malozum. que verba innuūt exercicio indigere volen-
tem fieri virtuosum. eum precipue cuius vacacio mili-
cia est Vnde magister zeilo. laborare ne cesses. aderūt
post semina messes. Post lacrimas risus post exilium
paradisus. fle si solari. ieiuna faciarī Da si ditari serui
si vis decimari. vnde tulius ī tus. questionibus libro
primo. grecorum inquit prouerbum est. quam quisqꝰ

nouit artem. in hac se exerceat Erubescant igitur nobiles
pigri et pusillanimes quibus non est mos prelia. sed e
dia sequi. Non irruunt contra hostes. sed proximis emu
lantur. Castra vi non capiunt. sed feminas et puellas vio
lare non metuunt. vitam non exponunt pro reipublice
defensione sed potius breuiant dies ex gula et ames
satione. non petunt naues ut transeant flumina. sed
nauium vite odorifera poscunt balnea. Non se vento
exhibent aut prume sed umbram domiciliorum sectantur
Ips enim modis exercituum militie pretermittunt. rursus
militantibus congruit ut sint fideles. In hoc enim mis
lacia fundata est. ut nulla fraude vituperetur Vnde in
proverbis sapientum dicitur quod etiam hosti congruit
tenere fidem. qui enim fidem perdidit. nihil potest
ultra perdere. Et quintilianus causa tertia. non habet
inquit causam loquendi cui credi non potest. aut cui
ablata est omnium verborum fides. omnisque sermonis
auctoritas. Abscedant igitur hi qui se dicunt nobiles
et tamen fraudibus infidelitatis sua prelia exercent.
quod promittunt minime tenent. Verumtamen teste tu
lio libro. de officiis. fundamentum primum iusticie est
fides. Et seneca ad lucillum epistola. lxxxviii. fides est
sanctissimum humani pectoris bonum. nulla necessitate
cogitur ad fallendum. nullo premio corrumpitur Vnde
refert valerius libro septimo. quod cum fabius pactione
cum hanibale fecisset ut captiui mutuo redimerentur.
et non necarentur accidit ut hanibal multos ex suis re
cipisset quos redimere urbs romana recusauit. et ideo
aruum cum frumento vendidit ut hanibali partem pactum
fideliter transmitteret. vnde valerius libro octauo. bo
ne fidei venditorem nec commodorum spem augere. nec in
commodorum cognitionem obscurare oportet et libro. ix.
occultum et insidiosum malum est perfidia. cuius vi
res sunt mentiri et fallere. nepharysque vinculis circum
dat. et tantum incommodi fert humano generi quantum
salutis bona fides prestat. nihilominus teste Salustio
in iugurtino. Daucis carior fides quam pecunia. omnes ete
nim fideles esse honestum est. Illos tamen precipue quo
rum status militaris. quorum vacatio est reipublicam
defendere. nempe tales si fidelitate careant. nimirum.

si eorum hostes fidelitatem eis non teneant Itaq; per
ditio vtramq; partem pugnancium fugabit. vnam vi-
aliam prodicione. Et sic absq; fidelitate nulla fiet de-
fensa. sed vndiq; gignetur offensa. Mudiui etenim se-
pius quoddam genus hominum fidelitate carere Mir-
um est igitur si oppositi milites fidelitatem in eis ex-
pectant. Infinitis nempe prodicionib; fraudati sunt
ab eis. in quibus confidere non cessant. vnde tulus in
rethorica prima Sūma iquit clemencia est in eorum fi-
de spem habere. quorum perfidia toriens de ceptus
sis. Heu heu nusquam tuta fides inquit virgilius quaz
to Enid. Et lucanus. nulla fides regni socys. Et sub-
dit. nullis credite. Et ouidius libro de ponto Et cum
fortuna stat caditq; fides. quia scilicet multi extra
manus hostium positi promissa obseruare contendunt
nihilominus nulla grauior est infamia nullum peius
infortunium quaz infidelitatis habere nomē. nec sa-
piens miles tantum odit hostes fideles quantum cōmi-
litones infideles. vnde ouidi; libro primo de arte am-
andi. reddite depositum pietas sua federa seruet. Et
lucanus libro octauo. Ardua quiq; fides robustos
exigit annos. Tanquam diceret q; robustus animus fi-
delis est. sed fragilitatis et nimie iuuentutis est fran-
gere fidem. de qua arator libro secundo. Hec est vera
fides quam lex imitatur amoris. Mediisq; tenebris at-
q; radicata fides. fit laurea iustis ex precio quod ter-
or agit. mensuraq; virtus crescit i aduersis. que verba
nihil aliud sonant nisi q; nulla ex causa frangenda est
fides. sed fidelitas in aduersitate probatur et crescit.
Et sicut milites fideliter obseruare debent quod pro-
mittunt. ita attendere debent ne a captiuis aliud im-
petant qd infidelitatis occasionem exhibere possit. at-
tendant etiam ne mala occasione quosq; iuadant. nam
genus infidelitatis est non solum a promisso recedere
sed etiam friuole aliis infidari. aut proximos pre aliis
emulari. Hesito enim an titulo prauo pugnantes in ho-
stibus fidelitatem repire mereantur aut vtrum pmissa
obseruare teneantur. Sic enim estimo vt quanq; arbi-
troz fidelitatem semper bonam esse atq; laudabilem.
quia quicquid non viciosum promittitur iure tenetur.

nihilominus tamen iusto dei iudicio fit. ut qui ini-
que et absq; ratione preliantur in promissis decipiantur.
Itaq; estimo hoc illos mereri difficile e tamen ut cre-
dam alios in pmissis non teneri ubi pmissum vicio ca-
ret. ut profertur Estimo etiam q; conscientia hos non
obliget. Hoc tamen vult militia ut fidelitatem in om-
nibus obseruare nomietur. Attendant igitur milites
ut iuridice prelia suscipiant Vnde ovidius libro de ar-
te amandi Iudice me fraus est concessa repellere frau-
dem. Arma q; i armatos sumere iura si nnt Et libro. i.
sine titulo Sepe seperatus inuadere pficit hostes. scz
auridice. Et libro secundo. Digra reluctanti cessat in
hoste man? Et tertio tristiū. pugna suum finem cum
iacet hostis habet. Attendat autem miles ne de se aut
in suis confidat etiam ius si hebeat Quia teste cathoe
victorem a victo sepe superari videmus Et claudian?
in maiori Sepius in caute nocuit victoria turbe sit etiā
miles animosus in iure suo Iuxta illud ovidy i episto-
lis. Non faciunt molles ad fera tela manus. Certamē
premia magna mouet. Milites igitur iuri suo faueant
fideliterq; preliantur. alienoq; iuri minime de rogent.
ne infidelitas inde oriatur. Que enim tibi milicie glo-
ria si patriam ppiam inuadis. si ex ira vel superbia pre-
lia ri. concitaris. aut si ppiis opere vinceris. aut si mai-
us damnū ex casu q; comodū ex victoria sperare videar-
is nomine em comodi nō solū facultates sed etiam fa-
mam et honore intelligi puto. nempe qui ex predictis
causis plia susceperūt. quoz opu? iure laudeq; carz qz
teste tulio in anthoniū. omnino nulla causa iusta est
cuiquaz contra ppium pugnare. Et idem tulius p maz-
cello iracundia inquit et superbia consilio inimica est.
Cuius occasione pprlia fieri nō debent. rursus i puer-
bys sapientum dicitur q; bis ponitur qui ppiys perit.
Diu igitur preparandū bellum est ut vincas. Ceterum
Suetonius libro secundo de. xii. cesaribus augustus i-
quit cesar prelium suscipiendum omnino negauit. nisi
emolumenti maior spes quaz damni metus ostenderet.
Hys itaq; allegationibus clare patet pugnam iusta ra-
tione tantummodo assumi debere. ita q; felicitas non so-
lum i pmissis. sed etiā i aggressu circumspicienda est.

Capitulum. xxi. De fidelitate. militum.

Ilicia dedecus patitur nisi fideliter exerceat
Et in milite nil pulchrius est quam fides eius. non
solum erga homines. sed etiam maxime atque
dere habet ut sua militia deo subserviat. nullus enim
miles tantum principi quantum deo tenet. Attendant
igitur milites dominis suis fideles ut sint deo non tantum
neglecto debere existere. Vnde polycratus libro primo
capitulo quinto dicit quod duo sunt precipua in milite. scilicet
electio et sacramentum ut scilicet federis premissum ten
eant. Et vegecius de re militari loquens dicit quod totius
reipublice in hoc consistit salus ut tyrones scilicet mi
lites. non tantum corporibus. sed etiam animo presta
tissimi compareant. atque iuramenta sua principibus ob
seruent. verumtamen est quod milites principi temporali po
tius quam deo fidem seruant. Vnde prochodor illa sole
nis consuetudo inoleuit qua fiebat ut quilibet miles
ipsa die qua miles fiebat ecclesiam ingrederetur. atque
gladio super altari posito et oblato solemniter iurabat
quod pro defensione fidei certare et deo perpetue famula
ri vellet. vnde vegecius libro quarto capitulo primo
narrat quomodo milites deo iurare debeant suorum prin
cipi per deum scilicet de fidelitate seruanda. narrat em
tuli libro primo de officijs cap. xi. quomodo pompili
us imperator filium carbonis in suo exercitu admittere
noluit nisi prius cum sacramento fidelitatem sibi iura
ret. Hec autem omnia dicta sunt. quia fideles scilicet mili
tes castri usque ad mortem certare debent. ut scilicet etiam
protegat ecclesia. et legis cristiane veritas promulgetur.
vnde polycratus libro sexto cap. vii. Plinius inquit militie
est ordinate tueri ecclesiam. et perfidiam impugnare
sacerdotium venerari. pauperem defensare. iniurias placa
re. et si opus est animam ponere. ut scilicet de illis veri
ficetur illud prophete. gladij accipites in manibus eorum
nunc tamen hominum militia fidem cristianam non fo
uet. sed potius deprimit. verumtamen legimus apud an
tiquos hunc morem habuisse. quia scilicet milites ho
stiam djs consecrabant. vnde valerius libro tertio ca.
secundo de julio cesare narrat quod prohibuit spoliare templum.

Et ideo per biēniū mansit inuitus. donec p̄sumpsit ī
surgere contra deos. Apollinis atq; inuadere templū
delphicū. Idemetiam narrat polycratus obi supra. item
Egesippus narrat quomodo nō permisit spoliari tēpla
et ideo sibi pepercit alexander. Ex hiis patet q̄ militia
ecclesiam debet defensare. Moderni tamen milites cor
am mulieribus de bellis narrant. et coram simplicibus
de victoria illustrium militum se iactant nec tamē ha
bent bellandi vsum vel artem. quia lasciuie potius q̄
militie intendunt. Verūtamen lasciuia milites eneruat
vt docet seneca epistola. liii. Vnde ibidem ait q̄ idur
andus est militis animus. et etiam blandimentis vo
luptatum p̄cul abstrahendus. Nempe Hannibalem in
ducatum m̄sibus et laboribus fomenta eneruarunt.
Armīs inquit vicit. fuit tamen vicys victus. attenden
dum est igitur quomodo gedeon cū tricentis viris qui
aquam non biberunt sed curuatis genub diutissime
penam sustulerunt. Ipsi tamen victoriam obtinuerunt
Sic enim milites non ī voluptatibus neq; in laboribus
exercere debent miliciam. vt tanquam animalia diu
sa sint in perpetuum signum federis.

Capitulum. xxii. de bellis exercendis.

Ozelum illicita occasione susceptum malo iu
dice debet sine terminari. Vnde augustinus
quinto de ciuitate dei capitulo. xxii. conclu
dit q̄ bellum nunquā fieri debet sine grandi necessi
tate. et sine iusta causa. nā Iudith sexto legis q̄ alchi
te alloquendo. olofernem postquā plurima dei bene
ficia recitauit concludit dicens. nunc ergo perquire
si est aliqua iniquitas eorum in conspectu dei. et ascen
damus ad illos. quia tradens tradet deus illos tibi.
Si autem non est offensio populi huius corā deo suo
tunc non poterimus resistere ei. quasi dicat. q̄ nō est
bellandū. nisi cū iusta causa. Si autē causa iusta fuerit.
nō est timendū. vñ numeri. xiiii. nolite timere. deus vo
biscū est. et leuitici. xvi. Si in p̄ceptis eius ambula
ueritis. Et sequitur. Persequimini inimicos vestros et
corruent coram vobis. nec tamen sufficit vt bellandi

causa iusta fuerit. sed etiā vt iusti sint qui preliantur. Vnde josue septimo legitur q̄ ppter peccatum ipsius Achoz multi de populo fuerūt occisi. Principes igitur sunt informandi tempore belli vt dicitur ecclesiastes tertio. Sed nunc prohdolor videmus prelia aut sine iusta causa fieri. ab iniustis personis bella compleri atq; modicorū dñia i tyrannia mutata sunt. nec dñant vt foueant. sed vt spoliare studeant. Attendamus enim illud job. xv. Numerus annoꝝ incertus est tyrannidis eius. quia scilicet domum tyrannoꝝ breue est. et casum de iure postulat. quinimo signū maximū periclitacionis domini est quando princeps ad tyrāniā iclinat. aut sus officiales tyrānizare pmittit. Ideo ecclesiastici x. dicitur. regnū a gente i gentem transfertur. et ppter iniusticias et contumelias et diuersos dolos. vt patuit primo regū xii. quā ppter quicūq; tyrannus est de periclitacione sui domini formidare debet. ille autem tyrannus est qui rex est vt ponit augustinus secundo de ci. dei capitulo secundo Et aristoteles. viii. ethicorū ponens differentiā iter regem et tyrannū dicit q̄ tyrannus est qui comodum ppiū itendit. rex autem dicitur qui subditorum querit utilitatem. vnde puerbiorum. xviii. Leo. rugiens et vrsus esuriens. princeps impius super populum pauperem est. Dux indigens prudentia multos opprimit per calumniam. de quibus psal. primo dicitur. Principes tui infideles sicut furum omnes diligunt munera. vnde seneca libro secundo de naturalibus questionibus capitulo primo. potius inquit deorum opera decet celebrare q̄ philippi et alexandri latrocinia. nec precipuum i rebus humanis est iclassibz mare transire seu emulorum iniurias subegisse. nulla iquit maior ē victoria q̄ vicia domuisse. quia innūerabiles sunt qui vrbes et populos habuerūt i sua ptate sed paucissimi peccatis caruerūt. nūc tñ principes vicia domare nō curāt. s; omni tyrāniā p̄ itenta subditoꝝ utilitatem atq; virtutū acquisitionem p̄mittūt. nec bella itercipiūt vt iusticiā foueant. sed potius vt suis pompis et iactantys satisfacere queant Tales em nō reges sed tyrāni sunt quia nō aduersarios s; subditos inuadere petūt. De quibus polycrat. libro. viii. capitulo. i.

Dicit q̄ tirāni sunt qui non legibus sed proprio arbitrio
imperant. reges autem sunt qui proprium arbitrium legi-
bus submitunt. Et idem polycrat² libro tercio dcludit
q̄ tyrannum occidere equum et iustum est. vnde tuliz²
libro tercio de officijs capitulo septimo nulla inquit ē
vobis societas cum tyrannis sed potius summa distim-
ctio. neq̄ enim contra naturam est tyrannū spoliare si
possis. sed etiam necare est honestū. Etenim membra
amputanda sunt si sanguine et spiritu careant ceterisq̄
mēbris noceant. Illa igitur ifirma hominū feritas et i-
humanitas a cōmunitate segreganda sunt ne subditā
plebem contaminare possent.

Capitulum. xxiii. de regimine militum.

Fortia prosperari nequit. vbi nulla virtus vbi
nullus habitat sensus. vnde romani teste po-
licrato libro sexto. capitulo septimo. Preua-
luerunt aduersus multitudinem gallozum proceritate
germanozum vires hispanozum. dolos affrozū et hoc
per fidelitatem et sapientiam. Sic etiam p̄ fidem atq̄
veritatis studium quecūq̄ peccatorum contagia sub-
iugare poterimus. Vnde quantum ex narrationib² col-
ligitur. milites olim potius ī genio et sapientia preua-
luerunt q̄ viribus corporis. Sic pariter in via morum
potius est procedendū secundum sapientiam. Cristia-
ne legis. quā secundum vires corporis. nam sicut in
gen. legitur Esau ī viribus corporis erat fortior iacob.
et tamen ab ipso scilicet iacob esau subplantatus fuit.
non igitur ī viribus proprijs confidendum est. sed ī
sapientia legis meditandum est. vt scilicet non nobis
sed scripture sacre consilijs acquiescamus. in qua the-
sauri sapientie absconditi sunt. vnde pompeius libro
xi. narrat q̄ alexander a patre suo exiguam miliciā ac-
cepit. verūtamen docta et impetris assueta erat. Et idō
ipsa mediante. in numerabiles hostes suppressit. sic en-
im dum nascimur modicā miliciā et modicas virtutes
accipimus. Si tamen in fide instruamur. et in bo-
nis operibus exercitemur. contra hostes preualebi-
mus. vnde vegeti² libro quarto capitulo primo narrat

q̄ affita licet nauium vsu nō indigeret. ne tamē milites
torperent. iussit naues edificari. et milites ibidem ex-
ercitari. Sic nunquā ociosi esse debemus ne carnis de-
sideria succumbere nos faciant. Plures tamen nō exer-
cium bonorum sed malorum frequentant. Nihilom-
inus tamen narrat vegecius vbi supra qualiter catho-
suis militibz precepit vt rapinas non facerent sub pe-
na abscisionis dextre manus. quia inquit militem pre-
dari non licet. Insuper in libro de vita cesaris exemplū
satis conforme legitur. non debemus igitur ī paruis s̄
in licitis operibus exercitari atque non de proprio sen-
su. sed de consilio sacre scripture confidere tenemur.
vnde narrat valerius libro primo capitulo septimo q̄
disciplina militaris romano imperio. multarum vrbū
dominationem atq; regnorum et gentium regimen lar-
gita est. Simus igitur sapientes. quoniam vita homis
militia est super terram. Dicit em̄ polieratus libro sex-
to capitulo. viii. q̄ militum vocatio est vt non permit-
tant republicā egere aut p̄ire. Nō sunt igitur milites
qui ap̄riam animam in peccatis damnari permittunt.
vnde Egesippus libro quinto allegat dictum Tiri dicē-
tis q̄ in exercitu non solum requiritur virtus corporis
sed etiam mentis. nec contra hostē fortitudo. sed etiā
discipline norma ne scilicet miles sit crudelis vel im-
pius. aut ne prede potius q̄ victorie sit intentus. vnde
luce tertio de militibus dicitur Contenti estote super-
dys vestris. Et est verbum beati iohānis baptiste. Plu-
res autem huius temporis viri se iactant nobiles. ī de-
q; superbiunt et alios contemnunt. ceterosq; rusticos
nuncupant. et tamen ipsi qui talia frequenter dicunt
vilissimis operibus suam nobilitatem offendunt. et cū
alys iuriant. se ignobiles attestantur. Vt in illud job
xxxv. attenderent. nunquid non ī vtero fecit me qui et
illum. Super quo gregorius primo moralium capitulo
secundo. omnes inquit homines natura fecit equales.
De nobilibus tamen inquit ap̄beta osee nono. gloria
eorum ab vtero est et partu. Et boetius libro tertio
de consolatione capitulo sexto. o inquit quaz mane et
quaz inutile quis videat. Et declarat ibidem qualiter
nobilitas non est nisi laus parentū. nec debet aliquis

nec debet aliquis gloriari de laude aliena. unde Iheronimus epistola. c. iii. non est inquit gloriandum de nobilitate carnis quia nec virtutes nec vicia parentum imponenda sunt filijs nisi supple fuerint imitatores parentum. Et crisostimus super matheum. omelia quinta nobilitas inquit siue bonitas parentum non valet. nisi fuerimus ipsi boni. Et omelia. xlix. concludit qd non valet habere job in patrem sine operibus job. Et omelia ix. sic dicit nihil inquit prodest malis bonitas parentum. et nihil obest bonis malicia. Etenim illi non sunt nobiles qui a splendorum parentum recesserunt sordibus et nequicys vacantes. vt declarat valerius libro tercio capitulo quinto. quando rem de tali nobilitate iuuenalis dicebat. omne inquit vicium tanto maius. quanto maior est qui peccat. nam ille nobilis est qui virtutibus claret vt ait Seneca. epistola. xlv. nam talis nobilitas donum nature est. nec debet exinde quis gloriari. quanto quisq; tanto debet esse humilior ex munere quanto se obligatiorum esse conspiciunt in reddenda ratione. vt inquit gregorius omelia vndecima. libro primo. Et apostolus ad corinthios quarto. quid inquit habes quod non accepisti. quid gloriaris quasi non acceperis. Ideo ieremie. ix. dicitur. non gloriatur sapiens in sapientia sua nec fortis in fortitudine sua. Ea enim que natura dedit. nec laudem. nec vituperium faciunt. sed ea solummodo que libere contrahuntur et fiunt. ideo apostolus prima ad Corinthios. secundo. gloria enim nostra hec est. testimonium conscientie nostre. quasi diceret qd non ex naturalibus debemus gloriari. sed ex moribus siue proprijs operibus.

Sophilogy tractatus tertius.

Libri tercij finit feliciter.

Tractatus quartus libri tercy d̄ statu plebeioꝝ
Cuius primū capitulum est de diuitibus et eoꝝ statu.

Voniam qui sectantur auariciā virtutibus
vt plurimum nō intendunt Sed quid pro
sunt diuicie si virtutes nō habeantur. Nar
rat enim valerius li. iiii. q. scipio omnia tem
poralia post ponens virtutes pretulit. Vnde cum ipse
accusaretur apud senatum romanoꝝ. Ipse respondit
Cum ego affricam vobis subiecissem. nil aliud exinde
nisi cognomen deportaui. quia scilicet fuit dictus sci
pio affricanus eo q. africanos romanis subiecerat. et
ideo statim subdit. Locupletior inquit sum inuidia q.
peccūia. quia scz homines plus inuidebant suis virtu
tibus q. suis peccunys quia etiam potius virtutes q.
peccunias querebat. quia sicut dicitur prone. xv. Cen
turbat domum suam qui sectatur auariciam Et prouer.
xviii. Qui auariciam odit longi sunt dies eius. nūquid
narrat valerius. li. v. q. consules romani int antū paup
es erat q. dum mererentur liberis suis nil relinquebat
vnde senatus romanoꝝ eozum liberis prouidere cō
suevit. Insuper libro. ii. de nugis philosophoꝝ d̄ arch
agole rege legirur q. aurum tanq. fictilia spreuit. vnde
dicit q. prestantius est fulgere moribus quaz rebus.
Ipse enim vt ibidem dicitur rex cicilie fuit. et hoc per
fortunam. quia pater suus figulus erat. et inde vasis
fictilibus utebatur Vnde dicebat non debeo propter
fortunam meam negare naturam. Ceterū valerius li
bro de Tiberione quodam narrat qui licet ditissimus
esset fictilibus tamen utebatur dicens maior est the
saurus continentie quā peccunie. vnd cum sibi munera
presentarentur ipse respondit deferte inquit thesaurū
vestrū et meum mihi relinquite. Ipse enim nouerat il
lud. i. Corint̄. v. Quoniā auari regnū dei non posside
bunt. Insuper valerius li. iiii. d̄ mercurio narrat q. fuit
abstinentie norma et spectaculū fortitudinis romano
rum. ipse enim in disco humili cōmedebat. et in domo
exigua morabatur. de foris igitur semel legati fuerant
sperantes apter sui inopiam muneribus eum corrumpe
posse. sed non preualuerunt. vnde respondisse fertur.

Malo locupletibus imperare quā locuples fieri. Munera
inquit vestra deferte. et memento te q̄ nec acie vincar
nec pecunys corruptis. ero. attēdat em̄ illud aposto
li Ep̄. v. Scitote intelligentes q̄ omnis avarus non
habet hereditatem in regno dei. quoniam avaricia est
idolorum seruitus. Nūc autem illud isai. lxi. verificat
omnes in viam suam declinauerūt vnus quisq̄ ad avar
iciam suam. et tanq̄ desperantes semetipsos tradider
unt omnes ī avaricia Ep̄. iii. Attendamus ergo fa
cultatū abundantiam esse amicam avaricie. pacisq̄ ī
amicam. Nam abraham et ioth fuerunt diuisi. quia sub
stantia eorum erat multa. vnde august. sermone. lv.
Difficile est inquit habere diuicias et non amare ipsas
Ideo periculose sunt suis possessoribus. quamobrem cri
stus. lu. xviii. dicebat. Si vis p̄fectus esse vade et ven
de omnia que habes r̄. quoniam facilius est camelū
p̄ fo. a. intra. q̄ di. in reg. cel. Vnde sapientie. v. quid
vobis profuit superbia quid diuiciarum iactancia. Et
sequitur. Transierunt omnia tāquaz vmbra. Ideo sene
ca sic dicebat. non est iquit homo estimandus ex hys
que fortuna dedit. vnde abacuc. ii. Ve ei qui multipli
cat non sua. vsq̄ quo aggrauat contra se densum lucū.
Et ihero. ep. xcvi. omnis inquit diues iniquus aut he
es īiqui est. Et prima thimo. vi. qui amat diuicias fru
ctum non capiet ex his. qua p̄pter grego. xviii. dicebat
Diu inquit cū rebus nostris durare non possum⁹ quia
illas aut moriendo deserem⁹. aut ille nos viuētes qua
si pereundo nos deserent. quia cū diues dormierit n̄h
il secum affert. vt dicitur iob. xvii. vnde lu. vi. ve vo
bis diuitibus qui habetis hic consolationem vestram.
vnde augu. de verbis domini sermone. xii. sic dicebat
quid prodest plena bonis archa inanis consciencia bo
na vis habere et tamen bonus esse non vis. Erubescē
de bonis tuis. si domus plena est bonis. et habet ma
lum hospitem. nam teste Sen. ep. vii. Munera fortune
sunt insidie et ep. iiii. Segetem nimia libertas sp̄nic
rami onere frangunt ad maturitatem non venit nimia
fecunditas. vnde grego. in registro. iii. omnia inquit ī
hoc mundo mutabilitatis ordo corrumpit. non igitur
in prosperis eleuari. nec in aduersas turbari debemus

sed aduersitatis memoriam tamq̄ humilitatis anchoram in mente teneamus Quoniam sicut dicitur prouer. primo. prosperitas stultorum perdet eos. vnde augustinus. epi. lxxxi. Mundus est periculosior blandus quaz molestus. quia in abundantia temporalium timenda est. ne cupiditas seducat. quia dicit greg. xviii. mor. Prosperitas gressus obliquat ut vix ad bona redire possunt. quam obrem augustinus. ep. l. concludit quod nihil est infelicius felicitate peccantium quia scilicet felicitate penalis nutritur iniquitas et mala voluntas velud hostis interior roborat et subdit si inquit deus pollere permittit iniquos in prosperitate tunc indignatur grauius si delicta impunita permittantur. quia propter Seneca dicit prouidentia ait quod nihil est infelicius eo cui nunquam accidit aliquid aduersi. Et ponit ibi exemplum de regulo qui secundum quantitatem tormentorum gloriam habuit maiorem Vnde greg. mora. vi. quasi inquit per amena prata in carcerem venit qui per presentis vite prospera ad iteritum currit. Ideo iob. xviii. Precipitabat eum consilium suum scilicet prosperitatis humane. vnde sen. ep. xxxvii. res iniqua felicitas que animu exagitat mouet cerebrum et d' vno genere ad aliud irritat quosdam per superbiam alios per luxuriam istos inflat alios mollit. quam obrem vale. li. vii. ca. ii. narrat dictum Salomonis dicentis. Neminem dum viuit esse beatu quia fortune subiectus est Idem etiam narrat qualiter cuidam querenti quis beatus esset. respondit. nemo inquit beatus est ex his quos tu felices putes sed ille beatus est qui miser a te creditur. quasi diceret quod bona temporalia nullu beatum faciunt. Attendendu enim est quod multi diuites fuerunt qui postmodum corruerunt. sicut de pluribus narrat valerius libro. vi. ca. ultimo. Sicut de crasso qui locupletissimus fuit. et postmodum regens factus drisorie ab omnibus diues vocabatur. Idem etiam narrat de Casso qui apud romanos valde claruit in tantum ut diceret patrenus senatus. postmodu tamen in conspectu fori romani a carnifice laniatus fuit. De temporalibus igitur non est gloriandum. vnde augustinus. de verbis domini sermone. xiii. Magne inquit virtutis est qui felicitate temporalis luctare ne alliciat. ne corruptionem inferat. vñ

Philipen. iiii. In omnibus constitutus sum scio humiliari et abundare. Sup quo greg. sup ezech. li. ii. ome. vii. Magna inquit est mire scientie disciplina atq; toto cordi nisi dicenda. scire scz prospera sustinere et aduersa Et ideo Seneca li. de prouidentia. fugite inquit delicias fugite eneruantem felicitatem quia animu made scut que si excesserit periculofissima est atq; metes ad imaginationes vanas euocat Cur igitur confidunt homines in virtute sua et in multitudine diuiciarum suarum gloriuntur.

Capitulum. ii. de pauperibus et eorum statu.

Paupertas de se mala non est sed pauperes quandoq; mali. et quod optimu est scilicet celum potius paupertate q; diuicijs emitur. Vnde Iacob. primo dicitur. Nonne deus elegit pauperes in hoc mundo Nam desiderium pauperum exaudit dominus inquit prophet. a. narrat em greg. circa fine sui dialogi qualiter ipse prohibuit. ne sui scilicet fratres accederent ad quedam religiosum in morte. prohibuit etiam ne ipsum sepelirent. eo q; ipso uiuente habuit tres aureos quos iussit pici super eum in detestationem sue cupiditatis. o quanta diffidentia si credis egere aut perire dum eterno regi famularis. nonne qui habet omnes thesauros te ditari potest ipse signanter qui liberalissimus qui potentissimus qui omnia nouit quibus idigere potes. vnde math. v. beati pauperes spiritu qui scilicet veram in spiritu humilitatem atq; sufficientiam habent. Vnde grego. dia. i. ca. xii. parum prodest paupertas nisi affuerit humilitas quoniam pauperem superbum odit deus. Et alibi dicitur. Quoniam pauper est non qui minus habet. sed qui plus cupit. Ex quo patz q; vera paupertas spiritum humilem et faciatu reddit. Si ergo omnes faciatu appetimz cur paupertatem nos omnes abdicamus. narzant enim naturales q; ceruus licet faciat non tamen bibit quousq; plenitudinem a que iueniet ex qua potest faciatu. Cur igitur de torrente huius caducitatis potamus. cur in temporalium acquisitione sollicitamur. Expectemus enim illam pleni

tudinem glorie celestis in qua faciri valeamus quoni
am omnes seculi fontes et flumina non nisi amaritudo
sunt. vnde apostoli Matth. xviii. dixerunt. Ecce nos re
liquimus omnia et secuti sumus te. quoniam apud te e
st fons vite et in lumine tuo videbimus lumen Nunquid
experimur quod omnis auarus sitit. hec non immerito quod
auaricia calor est qui sitire facit quem dy infernales sem
inant ipsique ignibus atrocissimis aduruntur. nam ut
predixi omnis auaricia idolorum seruitus est. Concerna
mus enim illud quod narrat valerius li. iiii. ca. iiii. de
fabricio qui refutauit aurum et argentum sibi missum
Item diogenes omnia spreuit. Teste enim seneca li. de
prudencia democritus diuicias piecit tanquam onerosas
et libro de tranquillitate animi sic enim narras de quo
dam qui cum omnia perdidisset gaudens etiam dicebat
Iubet inquit fortuna expediri philosophari. Vnde
li. ii. de vitiis patrum dicitur quod thelazus monachi est vo
luntaria paupertas. Et de quodam ibidem dicitur. qui
vendidit euangelium. ut pauperibus succurreret dicens
Verbum inquit vendidi quod iubet omnia vendi et da
re pauperibus Hys igitur verbis patet paupertatem me
rito esse tollerandam mundi que diuicias contemnedas
fore vnde narrat ihero. ep. xxxv. quod Crates thebanus
homo quondam ditissimus cum ad philosophandum athe
nas pergeret magnam pondus auri abiect. quia non pu
tauit se simul diuicias et virtutes posse possidere. In
super idem ihe. ep. xvi. de quodam philosopho narrat
qui multarum possessionum precium in pelagus piecit dicens
Abite inquit in profundum maris Malo enim vos sub
mergere. quam ut submergerer a vobis. Ecce igitur quali
ter sapientes huius mundanam dulcedinem tanquam amari
tudinem spreuerunt. quoniam in hoc solum putabant di
tari cum in diuicijs cor non apposuerunt. nam de fabricio
narrat valerius li. iiii. capitulo. iiii. quod locupletem et
diuitem ipsum faciebat non multa possessio sed modicum
desiderium. Solas enim virtutes diuicias putabat. In
super de zenone philosopho narrat agellus quod omnia tem
poralia contempsit. quia cum fortunam suam bonam semel
perdidisset dicebat. o inquit felix fortuna que me iubet le
cius philosophari. Hoc idem narrat Seneca de tranquillitate

animi. et tuius. ii. de tus. ques. Ecce patet quomodo fe-
lix est leta paupertas. qui autem volūt diuites fieri i-
cidūt i laqueum dyaboli. i desideria multa. iuxta apo.
Attendamus ergo illud isaie. xliiii. Elegi te i camino
paupertatis. qz scz i mundo ad paupertatem volunta-
riam vocati sumus vt nil cupiamus vt habeamus. sed
solum habeamus vt viuamus. vnde cris. super Math.
ome. iiii. Daupertas iquit est caminus qui calidior est
igne. sicut enim eger non dicitur aggrauari de medi-
camento sic pauper de paupertate non grauatur. Ido
tertio capitulo Thobias dixit. fili mi pauperem vitam
serimus. sed multa bona habuerimus si deum timueri-
mus Et sen. ep. ii. Monesta inquit res est leta pauper-
tas. nec est paupertas nisi leta sit. Nam cui cum paup-
tate bene conuenit diues est nec pauper est qui parum
habet sed qui plus cupit. et greg. super ezechli. ii. om.
vi. ille iquit pauper est qui appetit quod non habet.
Qui tamen non habet nec habere petit diues est. ideo
prouer. v. dicitur est diues quis cū nihil habeat quasi
diceret qz diues ē qui nihil appetit. licet nihil habeat
quamobrem greg. vbi supra Daupertas iquit est iopia
mentis. nec consistit i qualitate possessionis. Lamentā
dū est tamen nunc qz quilibet studet nūc esse filius p-
curatoris scilicet huius mundi. om̄s enim auaricie stu-
dent. et tamen diuicie conseruate sunt i malū domini
sui atqz pereunt i afflictione sua vt dicit Eccle. v. aug.
i li. confessionū dicit qz transiens per vicū vidit quēdā
pauperem hilarē et letū. et i genuit. suisqz sociis dixit
omnibus conatibus laboremus vt ad securā leticiam
peruenire possimus. in paupertate tamen crastus nos
pcessit. vnde augu. subdit. ille letabatur. ego anxio er-
am. ille securus ego trepidus. Vnde dicit poeta. o vere
tuta facultas pauperis angustiqz laus. o munera non
dum intellecta. vnde math. v. dicitur. beati pauperes
spiritu et isaie. xlix. Dauperū suoz miserebitur. vt igi-
heredes simus non mūdo. sed cristo nascamur vt simus
filii et heredes. nec queramus diuicias terre sed gracie
et glorie dei. quoniā sicut dicitur isaie. xxxiii. diuicie sa-
lutis sapientia et scientia timor domini ipse theusaus
eius. Et ideo greg. more. xxi. Minus iquit iops est qui

nō habet vestem q̄ qui humilitatem. Et ideo odibilis est deo pauper superbus Eccl. xxxv rationabiliter igit̄ concludit Aug. v. d. ci. dei. ca. xviii. q̄ ipse deus est opulentia mentium et sua plenitudine facit homines felices. eius igitur diuicie sunt appetende. quoniā gloria et diuicie in domo eius dicit propheta. Heu si attendere mus quanta mala diuiciarū occasione fiunt. quantusq̄ dolor ipsarum gignitur occasione. paupertatem opibus preponeremus. Nunquid enim absolon p̄ capillos suspensus est vt dicitur. ii. re. xviii. Sic enim diuiciarū amatores ipsis suspenduntur et pereunt. Etenim attendere deberent verba apost. phi. iii. dicentis. omnia propter christū detrimentū feci et arbitror vt stercoza vt cristum lucrifaciam. quoniam non p̄derunt diuicie ī die vlcionis puer. xi. vnde oratus in suis epistolis episc. xii. sic dicebat. Si rectus fueris non estimas vt copia maior adone donari possit tibi tolle querelas. Pauper enim non est cui rerū suppetit vsus si ventri si lateribz pedibusq̄ tuis nil diuicie maius regales addere possunt Item seneca de re me. fortu. sic dicebat. paupertas mihi grauis est respondit. Sed tu paupertati quia non in paupertate viciū sed in paupere. Illa quidem hilaris et tuta. Vnde iuuenalis cantabat vacuus coram latrone viator quamobrem aug. li. de verbis apo. sermone xxviii. paupertatem suadet dicens. non inquit displiceat tibi paupertas tua. quia nihil ea ditius inueniri potest vis agnoscere q̄ locuples sit qua celum emitur. vide igitur quibus thesaurus conferri posset quod paupertati videmus in dultum. nempe vt ad regnum celorū perueniret diues sua possessione obtinere non potuit. vnde isaie xxix. pauperes homines in sancto israhel exultabunt. et propheta. Tibi perele ctus est pauper orphano tu eris adiutor Et luce primo dicitur. Diuites dimisit manes eorūq̄ spes vana est eo q̄ pre confidentia diuiciarum salutis eterne gloriam ad ipsi pretermittunt. atq̄ se putant a deo haberi odio si eorum facultates ab eis tollantur. quibus tamen seducuntur. fr̄ngit tñ seneca in suis declarationibus q̄ ciuitas oli fuit in qua lex fuit posita. vt nullus alienum caperet aut damnificaret qd̄ si quis faceret atrocissimis puni

endus erat verberibz Contigit quidem qz vir despaz
laqueo apno se suspenderet. Quod videns quidam sibi
compaciens laqueum gladio scidit ne ille moreretur.
Ille autem qui se suspenderat coram iudice veniens
querelam fecit cur ille laqueu suu damificasset. o quan
ta insania de laqueo fracto conqueritur et de vita recu
perata et obseruata no letatur Sic em plures idiuicys
aprys se suspendunt et mortem eternam appter ipsas in
currunt. Et si deus eorum facultates minuat ipsi tunc
conqueruntur et deum odiosum eis arbitrant. o quata
stulticia. Nam de terrena substantia querelam faciunt
et vite eterne felicitatem quam appter diuicias pdbat
non plangunt. Et appter beatus Iacobz in sua epistola
ca. n. dicebat. Nonne deus elegit pauperes in hoc mu
do vt nos faceret diuites in fide et coheredes regni
quod promisit deus diligentibus se.

Capitulum .iii. de mercatura.

Erctia fideliter fieri debet nec pretextu ve
ditionis aut emptionis fraus i proximo exco
gitari debet nec vsura tractari. Vnde exo. xxii
nec vsura opprimes eum sed proximum Et leui. xxvi. dz.
Deccuniam tuam non dabis ad vsuram. Et luce sexto.
Mutuu dantes nihil inde sperantes Ideo propheta dicit
qui peccu. su. non de. ad vsuram. Vnde ambro. li. iii.
de offi. sic ait. cur iquit ad fraudem conuertis nature
industriam. cur affectas incipiam proximi. cur optari
facis pauperibus sterilitatem et cum exploras quan
do tempus sterile erit. hanc vocas industriam. que e
fraudis astutia. Et quod vocas remedium latrocinio
coniunctu est. nuquid iudeis prohibitu fuit ne fratri
bus suis accomodauerint ad vsuram. Deu. xvi. vn aug.
epist. xxxvi. quid dicam vsuris nisi quia crudelior est.
qui substantia subtrahit diuiti qz qui fenore trucidat
pauperem. Item criso. super Mat. ome. v. nihil inquit
vsura turpius nihil crudelius. nam vsurarius lucrum
suum alterius aduersitatem facit. Insuper tullius lib. i.
de tus. ques. cathone querenti qd expedit faciendum i
re familiari. respondit bene pascere bene vestire bene
arare ic. Sed cum quereret an licet fenozari id est ad

vsuram concedere. respondit. quid est inquit hominem
occidere quasi diceret q̄ fenozari idem est quod hoīez
occidere. cōmemoremus em̄ historiam que habetur in
historia triptita li. primo de speridiano episcopo qui
pauperibus mutuabat triticum volens q̄ tempore pro
speritatis quod acceperant restituerēt vt alyz paupi
bus subueniretur. Accidit tamen q̄ quidā mutuo sem
per accipiebat et nunq̄ reportabat sed cūq̄ semel ad
episcopum venisset vt triticum acciperet. Dixit ei epi
scopus vade accipe Ille autem abijt sed cum in horreo
nihil ī venisset episcopo retulit. cui episcopus mirum
īquit q̄ tu solus horreū vacuum inueneris. Et ille tūc
fessus est delictum et totum restituit. non igitur inde
bate est acquirenda proximoz substantia et potiori ra
tione fratrem frater offendere non debet quoniā qui
vendiderit vel offenderit sui sanguinis immemor est.
Attendant igitur mercatores vt fideliter in sua merca
tione procedant. vnde prouer. ii. dicitur. Ab homina
tio est apud deum pondus īquum et statera dolosa.
Vnde math. vi. ad huc ignis in domo impy thesauriq̄
iniquitatis et mensura plena ira ē. Et subditur nūquid
iustificabo stateram impiam et pondera dolosa. in qui
bus diuites eius repleti sunt īquitate. et habitatores
in ea loquebantur mendacium et lingua eozū fraudu
lenta ī ore eoz. qua ppter deus leui. xix. p̄cipiebat mer
cantiarū fidelitatē d. statera iusta et equa sint pōdera
et iustū modū equsq̄ sextariū. inquit tñ tul. li. iiii. d
of. ca. xii. an liceat venditori rei. quam vendit vicia pro
mulgare. vñ narrat ibidē disputationē diogenis et an
tipatris sui discipuli. nā diogenes sic d. quid īquit stul
tiū q̄ venditorē vicia rei quā vendit narrare seu tāquā
p̄co dicere domū pestilentē vendo. in dtrariū tñ anti
pater sic dicebat. nisi īquit vicia narret imp̄be. facit et
p̄ximū d̄cipit. concludit igit̄ tulus q̄ non boni viri s̄
fallacis est vicia rei celare vendendo. nā diogenes de
fendit vtilitas. sed antipatrem p̄fert honestas. vñ
narrat ibi exemplum de quodam qui cum intellexisset
q̄ quidam alius suum ortum vendere vellet fecit pesca
tores ad suum ortum venire cum nauiculis et tubis ac
si pisces ibidem essent quod videns emptor cariū emic

Sed in crastinum nec pisces reperit. quinimo audiuit
ibi pisces nunquam fuisse. et sic deceptus est. et ideo eccl. xxxi.
dicit. Cum negotiatore et emptore tractat dirigendo eos

Capitulum. iiii. De seruis et laboratoribus.

Empe legimus primo regum. xii. quod Isab licet
victor esset. noluit tamen civitatem cape vt
victoria non sibi sed domino suo ascriberetur
Sic etenim apud gentiles suis dominis serui
fideles erant sicut narrat valerius lib. iiii. ca. viii. Idem
etiam habetur in vita cuiusdam cesaris quod licet quidam
seruus cesaris ab anthonio fuit captus. quod cesaris mi-
micus erat vt seruus ille cesarem abnegaret nunc seruitia
vel beneficia nunc supplicia exhibebat. sed nihilominus
seruus constanter dicebat. iube me iugulari quia nec sa-
lutis beneficio nec mortis supplicio cesaris miles esse
desinam aut tuus esse incipiam gratia cuius distantie
dictus seruus apud Anthonium in coloniam in petra-
uit. ibidem etiam narratur de quodam alio qui potius
voluit mori quam a suo domino seperari. Vnde scipio ei sa-
lutem deputabat dummodo vellet cum pompeio famu-
lari. Seruus autem ait. gratias tibi ago. quod grande ser-
uicium offers nulla tamen ratione deseram dominum
meum. Milites igitur christiani nulla ex causa debent cri-
stum deserere. et alteri seculo mundo et mamone seruire.
vnde apo. Corin. viii. Quis seperabit nos a caritate cri-
sti quasi diceret nullus. insuper valerius li. vi. ca. viii.
narrat de seruo papinionis qui cum audisset aliquos
esse deputatos vt dominum suum occiderent. ipse cum do-
mino suo vestem et annulum amittit et loco pompini-
onis interfici voluit. Conforme etiam ibidem habetur
exemplum de seruo Ancip qui miranda supplicia pro do-
mino suo tollerare voluit. Item Seneca li. iii. de benefi-
ca. xiiii. narrat similem historiam preallegate historie
secundum valerium. narrat insuper de quodam seruo ma-
cerando venenum petenti. obedire cupiens loco veneni
medicamen obrulit et exinde domino suo veniam impe-
trauit. Ceterum pompeius libro quarto narrat quod anax-
allas filios suos reliquit paruulos sub tutela serui sui.

Spectatoris fidei quē tantū dilexit vt eius amor qua
si filialem precelleret amorem. Ideo propheta nos amon
net dicens. Seruite domino in timore. et ex. e. cum 2c. qz
seruus qui scit voluntatem domini sui non faciens pla
gis vapulabitur multis inquit dominus in euangelio ma
thei Nunc tamen seruorum viget infidelitas quia nec do
nec hominibus fideliter famulantur. nam qui pecca
tis seruiunt deo famulatum non prebent nec impendunt
Tales enim similes sunt seruo de quo narrat pompeius
li. xviii. narrat em qz cum aliqui serui victores fuissent.
ordinauerunt inter se vt iter dominos suos ille rex esset
qui primo solis splendorem mane videret. qua ordina
tione facta seruus cuiusdam qui strato dicebatur suo
domino suadet vt versus occidentem intueretur. Itaqz
dies magna extitit et fulgorem ille non videbat. Huius
tamē fraudis cognitione habita Strato fuit rex factus
sic em multi dominos suos seducunt et per adulationes
impediunt ne videant orientem scilicet ne veritatem
agnoscant et suadent itinere occidentis scilicet opa
tenebrarum. non sic igitur sed in christo famulandum est
Vnde matth. xvii. reddite que sunt cesaris cesari et que
dei deo. quia quecuqz humana seruitia in christi nomi
impleri dabunt atqz ipsorum occasione diuina opa non de
bent atqz ipsorum occasione diuina opera non debent pre
termitti. Vnde valerius. lib. iii. ca. iii. narrat quomodo
seruus quidam barbarus subito interfecit Astrubulem
eo qz dominum suum occiderat. et cum ratione homici
dy vehementer cruciaretur. nihilominus letabatur eo
qz impietatem serui concusserat. sic etiam pro defensione ro
mimis christi certare debemus atqz blasphemantes siue
emulantes suo nomini sanis correctionibus et censuris
inuadere. Vnde eccle. x. In cogitatione tua regi non do
trabas. Ideo apo. eph. vi. dicit seruite domino cum
timore et tremore et simplicitate cordis. sed fortassis
plurimi se putant infelices eo qz aliorum sunt serui. alij
quoqz qui dominantur eis famulantes despiciunt vt in
vtriusqz conditionis homines attendant quoniam nec fa
mulari dedecus est nec dominari fastus esse debet.

Capitulum. v. de peregrinatione.

Ita presens est quasi quoddam pegrinagium ob
hoc statim pegrinorum vita laudabilis est dum non
recta intentione discant peregrinari. queso
igitur ut veterum peregrinationes amemozemus. At
tendamus enim quoniam sicut dicitur gen. xii. abraham
terram patriam atque cognationem dimisit et ad manda-
tum domini ad alienam terram profectus est. quia pro-
pter benedictionem dei pmeruit. Sic enim vir cristianus
relinquere debet domum patriam scilicet patriam voluntatem
et quoscumque amicos et parentes ut dominico precepto
obediatur. nam cristus dicit qui non odit patrem et ma-
trem et odit animam suam non potest esse discipulus meus
Sed que est terra ad quam proficisci debemus nisi cele-
stis gloria cuius spe tanquam fideles peregrini venire
debemus. quoniam testante apo. non habemus hic man-
entem civitatem sed futuram inquiramus. Sed quid est
quod abraham altare domino consecrauit nisi quod fideles
peregrini in hac mortali vita diuino cultui insistere de-
beant. quoniam laus eius in ecclesia sanctorum inquit pro-
pheta. Sed nunquid abraham suam uxorem voluit
vocare sororem. Sic debent peccatores. si quidem ux-
or caro nostra est cui deus animam nostram desponsauit
Sed dum peregrinamur in egipto scilicet in hoc mor-
tali mundo carnem tanquam uxorem non amare debemus
sed potius amore quodam naturali ipsam diligere ten-
emur. quoniam teste apo. Corinth. primo. Si spiritu
carnis iniquamenta mortificaueritis viuetis. Sed quid
est pharao nisi dyabolus qui nostram carnem subiugo ten-
ere cupit et ad peccatum intendit perducere. si tamen
vir id est spiritus iustus fuerit sicut abraham fuerat de-
Pharaonem scilicet diabolum concutit et ab eius seruitu-
te animam eripit quoniam non vidi iustum derelictum
nec semen eius querens panem teste dauid. Ex his igitur
patet qualiter sit peregrinandum non in carne sed in
spiritu non hic manendo sed cor ad celestia erigendo
Expezimur enim quod planta valde crescit si in aliena ter-
ra plantata fuerit nec potest in propria terra scilicet
ubi seminata siue primo plantata sit germinare sicut in
aliena terra. ideo cristus dixit. nemo acceptus est pro-
pheta in patria sua. ut igitur in virtutibus et graciis proficiamus

Ideo mundi huius caducitate sprete ad regnū celeste
toto mentis affectu peregrinemur. Attendamus em̄
quoniam peregrinus domum quietam nō habz ad ter
minum quietis tendit quantū ambulat semper medita
tur et cū hospite semper rationem ponit Sic enim con
gruit vt cum deo sepe cōputemus. nūc delicta fatēdo
nunc probeneficys ei impendam⁹ laudes et gratiaz
actiones et quantum ambulamus scilicet quantum p
ficimus quantum meliozemur frequenter meditari de
bemus. nam sicut narrat seneca li. iiii. de ira ca. p. primo
Philosophus quidam dictus sextimius omni die com
putabat sua merita atqz demerita vt sciret de quanto
melior aut deterior esset. plurimi tamen sine considera
tione vite peregrinantur quia vite sue qualitatem non
considerant. Alij vero tarde ambulantes terminum at
tingere nequeunt. quia scilicet i temporalibus occupā
tur. et viam salutis eterne ambulare negligunt. Et si
ambulare ceperint scz si aliquid bonum facere disposu
erint cito fatigantur cito attēdiantur. quia sunt impo
tentes vel perniā iuuentutem scz ignoranciam vel p
nimiā senectutem scilicet peccatorū aut ppter nimiam
corporis grauitatem scilicet diuiciarum facultatem. In
quiramus ergo cur angeli mouentes celū nō fatigant
fluuius enim ratio est qz sunt i materiales atqz pure spi
rituales. Vt igitur i bonis operibus non fatigemur. nō
carni sed spiritui subiciamur. Cōmemoremus enī pla
tonis philosophi peregrinationem de qua fertur i li.
qui dicitur suda. quod est ad italiam pfect⁹ imo ad ita
liam pficiscbatur vt pitagoricorum philosophorū do
ctrinam audiret. Et de eodem narzat policzatus li. iiii.
ca. v. qz i egyptū pegnat⁹ fuit vt vacaret astrologie ibi
qz vt a plibus credit didicit oracula pphaz Exinde tñ
i italiā redyt et pitagoricū tharenū secut⁹ ē qui nimo
vsqz ad idos et medos pfect⁹ fuisse nisi bella caletica
phibissent. Insup de pitagora philosopho policzat⁹
narrat li. viii. ca. iiii. qz poscientys acquirendis i pluri
bus regionibus profectus est. vnde promotib⁹ siderū
cognoscendis iuit primo i egyptū et de ide i babiloniā
et exinde regressus est ad regiones cretay vel lacedo
nion vt minois et ligurgz leges iclitas pcpere valeat

Ex quibus patet qualiter p̄ scientia etiam humana ac-
quirenda p̄ philosophi p̄fecti sunt. nunquid ergo ma-
gis decet p̄ celesti vita adipiscenda peregrinari cristo
dicente illud mathei. xxv. Venite b̄ndicti patris mei
percipite regnum z̄. In hoc enim mundo gloriari non
debemus. nam vita p̄sens transitoria est tanquaz pe-
grinagimū. continuis subiacet motibus. Tanquaz igit̄
peregrini in hac vita viuere debemus nostram felicitate-
tem in hac vita mortali nō constituendo. nam fili abza-
he. xl. annis peregrini fuerunt. Et postmodū terram
promissionis obtinuerunt. quid enim est spiritualiter
peregrinari nisi affectu abdicare quecūq; terrena sunt
et in mente celestia desiderare. vñ mathei. xv. qui vult
venire post me ab neget semetipsum z̄. Sup̄ quo greg.
libro septimo sup̄ euange. ome. xxii. Tunc inquit nos
ip̄sos abnegemus cum vitamus quod per ve rustatem
fuimus. et ad hoc nitimur vt per merita renouemur. et
ponit exemplū de oleribus que transponūtur vt profi-
ciant et eradicantur vt crescant quasi diceret q̄ sp̄ri-
tualiter peregrinandum est. vt ī meritis proficiamus.
tunc enim peregrinamur quando ī nulla re terrena af-
fectum ponimus. multi tamen peregrinantur qui suū
onus secum deportant. nūquid enim experimur q̄ per-
egimus oneratus nimis affligitur. Si enim illi pegri-
ni onerati sunt. qui licet p̄mūdū discurrant ad suos tñ
possiones habent affectū et quocūq; vadūt secū de-
sideriū cupiditatis deportāt. ideo Socrates cuidā in-
terroganti cur sue pegrimacōes sibi nō p̄desent. respō-
dit dicēs. Cur iquat miraris pegrimacōes tibi nō pro-
desse. Licet em̄ hinc inde transferaris illud tamen te
opprimat quod te de patria expulit. quid enim p̄dest
terraz vanitas aut fuga. quid inuat si cum fugis onus
tecum defers quasi diceret q̄ parum p̄dest pegrima-
ri nisi a mundanis affectibus mens pegrimetur. nec
sufficit pauperem esse. sed nil cupere oportet. nō pro-
dest īstabiliter per urbem p̄gredi sed pondus oportet
excitare. multi enim permūdū discurrūt. aut quia lo-
cū nō iueniūt ī quo suoz victoz plenitudinem exercere
possint aut quia etaciā d̄ suis itineribz sperāt. nec tñ d̄
pegrimacōe corporali hoc t̄modo vep̄ ē h̄erā d̄ spirituali

quia multi peregrinari scz in meritis proficere fingunt
dant elemosinas alijsqz largiter munera impendunt
ecclesias visitant quia tamen laudem vel comodum ex
inde sperant tempora!em Ideo secū onus deferunt et
peregrinationis consumationem nō attingunt. talibus
loquitur grego. om. predicta vidimus inquit quosdam
habitū nō animū mutasse Ita vt religiosam vestē sum
erent et p̄terita vicia non calcarēt sed potius reman
erent cū ire stimulis cū horrore malicie et ad p̄xiimi lesi
onem feruescunt atqz de hominis operibz ostensis su
perbire. huiusqz mundi lucra querere student et de so
lo habitu exteriori sanctitatis fiduciam habere curant
Hic igitur cum suo onere pergunt et ideo de facili fati
gantur. Sed illi onus dponunt qui p̄mitatem ad malū
mortificant et euellunt quod faciebat Diogenes phi
losophus de quo dicit i collationibus patrū qz cum in
tuens eum diceret ei iurias tunc discipuli diogenis
volebant i eum irruere Sz diogenes prohibuit dicens
quiescite o sodales hic em̄ mihi dixit quoniam oculi
mei pleni corruptione sunt. reuera talis sum scilic3 cor
ruptus quantum ex natura sed me atineo. Ex qua
dem responsione patet qualiter diogenes ab omni libi
dine animū spoliabat et ideo virtutibus et scientia tan
quaz peregrinus exornatus floruit.

Capitulum. vi. quomodo senes debent esse virtuosif.

Benedictus est etas venerabilis. iōdo senes mo
ribus honestis ornari debent. Vnde policra
tus li. iiii. ca. viii. narrat lucinū dixisse qz sen
es tanqz medici inter hoīes amozari debent nunc con
silia p̄bendo nūc tristes asolando. nūc dolentibz com
paciendo Et varro i suis sententys causa irridenda est
i sene puerilitas qz stupenda i puero mox optimorū a
stantia Et sen. ad luci. epi. iiii. Hoc iquit peiz est habe
mus auctoritatē senū et vicia puerorū. et ep. xiii. quid
turpius qz senex vere insipiens siue viuere insipienter
senem. et episto. xxvii. numera annos tuos et pudebit
eadem velle que volueras puer. verumtum videmus se
pius senes vicys inuolutos. vnde simachus in suo epi
stolari. scio senes ad capescendum labres senes fieri.

Sed eorum vicia cum tempore crescunt. Et Marcialis
coquus. Fleu mei anni male cōputantur. quot seny tem
pora vicia vident. Hys itaq; verbis clare patescit turpe
esse senes non esse morigeratos. In quibus licet omnia
vicia turpia sint illa tamen sunt fetidiora in quibus fre
quentius delabuntur. cuiusmodi sunt auaricia et luxu
ria. vnde Seneca libro de moribus. monstro similis ē
auaricia senilis. quid enim stultius quaz vira deficien
te viaticum augere. rursus de luxuria senū tulus nar
rat libro primo de offi. luxuria cum omni etati turpis
sit senibus maxime fedissima est. et Seneca. ii. decla
macionum. Adolecens luxuriosus peccat. Senex
luxuriosus insanit. et tibullus libro primo. capitulo. ii.
senibus loquens ait. quod tibi nunc prodest molles co
luisse capillos. et manibus fingere velle comas. et sub
dit tollere nunc curua albos stirpare capillos Et facie
dempta pellem confidere ne uam. itaq; stultozū quo
rundam senū sollicitudo est renocari Et iuuenis a ppar
ere. Sed teste ouidio libro primo de factis. nequicia
est que te non finit esse senem. quia malicia quosdā sen
es sic excecet q; suam senectutē fateri recusant. Et plz
iuuenibz. saltem affectu libidini vacant. o vtinam sen
es delicta relinquerent ex quo ab eis deseruntur. Et si
peccatis seruierunt sufficit residuū temporis q; dō ex
hibeant. et quod natura respuit at viciū odio habeant.
vnde tulus libro primo d' senectute. o preclarū munz
etatis senilis. aufert em viciū carnis auctoritatem p̄bet
vnde in senatu senū sententia principatū habebat plur
imaq; senectus bonorū stipendia prebet. dat enim lo
quendi audaciam. vt refert valerius libro sexto. nam cū
pascelius iuris peritus multa loqueretur ad mox corre
ctionem ab amicis redargutus est. qui respondit duo
sunt que prebent loquendi licentiam scz senectus et or
bitas. nam senex considerat q; paruum est viuiturus et
sic mundi gloriam perdere non timet. rursus senectus
vehementiam libidinis tollit. vnde Fulgenti2 libro mi
tologiarum dicit ignicolus iuuentutis algescit i senio
Et si senes hui2modi algorem in seipsis non sentiant.
Hoc ideo est. quia in iuuentute libidini vacarunt quaz
exuere non possunt id eo Seneca ad lucillum epist. iiii.

Ante senectutem inquit curavi vt bene viuerē. ī illa vt
bene moriar. Nempe hy felices sunt quibus collatū est
in bona viuere senectute. Plurimi tamen se putant in
felices. eo qz senes sunt et moleste ferunt senectutis
enxietates. que tamen sunt in remedia peccator. sed ī
crimna ipsa mutant. vnde oratius ī poetria. Multa sen
em circumueniūt icomoda. vel quia carere timet rebz
vel quia dolet iuuenum delectabilibus vti non posse.
vides enim proximam mortem et in spe sceleratissima
languescis. nam teste tul. in libro de senectute. nemo
tam senex est qui se per annū viuere posse non putat.
Vnde in prouer. sapientū dicitur. Fleu quam multa
penitenda icurrunt homines diu viuendo. quāobrem
secundus philosophz de senectute loquens. Quid est
inquit senectus est optatum malum. mors viuentium
Incolumis languoz mors spirans sed dicunt senes ad
plura vicia se procliuos. quod si ita est ideo est quia in
temporate viuunt et frigidam senectutem. cibus in di
gestilibus onerant et exinde natura fastidita in mala
plurima icidit. quāobrem senex sobrietate vitam suā
regulare deberet. vñ tulius libro de senectute. loquēs
mors senum ait. Utendum est inquit exercitationibus
modicis et tantum cibi et potz accipiendū est vt vires
reficiantur n̄ vt opprimantur. nam exercitatio et tem
porantia etiam in senectute vires conseruant. Sed in
temporati senes si fuerint faciliori occasione corpus
dissoluant. Attendant igitur senes suū finem eis appi
quaturum. et ob hoc se corrigant. vt docet faciendum
seneca de naturalibus questionibus. nil em peccata vi
tare meli2 suadet. quā vicinitatis mortis contemplatio
quemadmodum vir crescit in anuis. Ita debet in virtu
tibz crescere Et cū beato paulo euacuare ea que puuli
sunt vt scribitur prima Corin. xiii. vnde seneca epist. 1.
r. gratias ago senectuti mee. qz quicquid nolle debeo
hoc velle non possum. Senectus igitur non solum virtu
tes postulat ymo etiam ī homine quasi in vite radicem
virtutum humilitatem generat. vnde ambrosius in suo
exameron libro primo de bona senectute loquens ait.
Senectus in bonis moribus dulcior in consiliis vtilior
ad ostantiā subeūde mortis paratior. ad reprimedas

libidines Fortior. Sed moderna senectus ideo seducit
quia nemo quantūcūq; fractus sit in viribz. decrepitateq;
senectutis se putat breuiter moriturum. immo quisq;
quantumcumq; senex adhuc putat se per annum viui-
turum. vt inquit Ieronimus in quadā epistola. De tali
igitur senectute loquit Hugo libro secūdo de claustro
anie dices. Inter abusiones seculi huius hec sola maior
est. senis obstinatio qui morti proxim⁹ mortis nō abhor-
ret aduentum qui quasi ad hostium mundi huius po-
sit⁹ foris spectat. nec tamen vite presentis attendit e-
gressum. audit nuncios mortis et credere non vult eis
Tres enim sunt nūcy mortis. casus. infirmitas et senec-
tus. Casus dubia nūciat Infirmitas graua Senectus
autem certa Casus nūciat mortem latentē Infirmitas
apparentem. Senectus presentem Exicertitudine mor-
tis habetur timor ex grauitate infirmitas dolor. ex cer-
titudine senectus non obstinatio sed afflictio et humi-
litas sequi deberet. vnde valerius libro octauo senes
floruisse virtutibus narrat Nam de quodam recitat qui
cum centesimum iam annum attingisset iterogatus fuit
cur tam diu viuere vellet. qui respondit nihil habeo
quod sanectutem meam accusat. non enim est glorian-
dum seni de senectute etatis nisi assit sapientie et vir-
tutis senectus prout ait Seneca epi. lxxxv. quia nō vt
diu viuamus curādum est sed vt bene viuamus optan-
dum est quod tamen sepi⁹ contingit experimur viros
plures quanto seniores tanto de vita curiosiores. attē-
damus enim ciprianū libro de xii. abusionibus sic dicē-
tem. quid inquit stolidius fieri potest. quam si senex
ad aliam vitā festinare contendat. quando totum cor-
pus ad iteritum preparat. dum oculi caligant. aures
surdescunt capilli defluūt. facies palefcunt. dentes i-
numero minuuntur. cutis arefcit. flatus tabescit. pecc⁹
suffocatur. Tussis vrget. genua fremēt. talosq; pedes
tumor iflat Hīs igitur omnibus aggrauatur senex sto-
lidi⁹. si mentaliter senex fieri negligat. Et subdit. quod
super est nisi dum vite huius defectus apparent co-
gitare congruit quomodo vite future aditus compre-
hendatur.

De sapientia senum.

Capitulum septimum de sapientia senum.

Iri senes experientia et intellectu atq; sapientia debent florere. In hoc em homo deo maxime similis est quando sapientia et intellectu fulgescit. Dicit enim auicenna libro naturalium parte. v. et intellectus post octuaginta annos roboratur. Et tullius libro de senectute cap. quarto dicit. q; memoria industria atq; ingenium vigent in senibus quod est intelligendum de senibus non de crepitis. Studiosissime igitur senex querere sapientiam debet. unde Seneca epistola decima sic dicebat. de se ipso loquens. gratias ago senectuti. eo q; lectulo me affixit. Et sequitur in libro mibi plurimus sermo est. q. d. q; summe sibi studium placebat. Unde tullius libro secundo de senectute. Arma inquit senectutis sunt artes et scientie et exercitationes virtutum quia nihil iocundius senectute stipata studiis virtutum. vigent inquit senes consilio et auctoritate. Nempe si veritatis amica est sapientia. senibus autem veritatem dicere licet Senes igitur sapientiam ad amare debent. narrat enim valerius li. vi. ca. ii. q; cum senex quidam interrogaretur quibus liberius conueniebat veritatem dicere. Ipse autem respondit. q; senibus et pauperibus. nam senex videns q; viuaturus parum sit. veritatem dicere non formidat Pauper autem similiter non timet. q; non habet quod perdat dicit enim seneca epistola. lxi. q; nihil aliud sperat senectus nisi ductum ad mortem. Quapropter idem seneca epistola. xxiiii. concludit. nihil inquit est turpius quam senex insipiens quia scilicet mori minime formidat nec tamen molestus debet esse senectus. quoniam est etas iocundissima. nunquid dulce est cupiditates fatigasse aut reliquisse. Inquit seneca epistola. xii. numerata ergo annos tuos et prodebit eadem velle que volueras. mori ante te vicia. inquit seneca epistola. xxiii. Desine igitur eadem velle senex que voluisti propter opusque tuum sit malis imponere finem. inquit seneca epistola. xxvi. quid enim stultius quam via deficiente augere cibum viaticum. inquit seneca li. de moribus. Et subdit honestior est inquit qui ad quietem senectutem retulit.

quam qui in orio inuenit et tunc laborare incipiat. vnde
ratho. fac tibi succurrant iuuenis que feceris ipse. qua
obrem Sene. li. v. d. naturalibus questionibus circa fine
sic iquit. Ex quo igitur non restat seni spes de vita et im
possibilis est sibi diurna dilatio mortis. restat ut stu
deat bene mori cum sanctis patribus. Et ut bene moriatur
nil uelius quam si bene uiuat. vnde ecc. xxv. que in iu
uentute tua non congregasti quomodo iuuenies in senec
tute tua quasi diceret nunquam. quapropter Deutro. xxxiii.
dicitur sicut enim dies iuuentutis tue. sic et senectus tua
Et ecc. xxv. quam speciosa iquit veterana sapientia Et se
quitur coronam senum multa sapientia Tradit enim sen
ep. lxxix. quod senes non solum docere quinimo et discere
debent. Et concludit. quod nulli etati magis quam senectuti
discere auenit. ubi enim maior corporis egritudo. ubique
naus magis egra. ubi rectior sapientior exigitur. Senes
enim ut dicit libro saturnalium fragiliores atque ad in
firmitates decliuiores sunt ceteris etatibus Maiori igitur
indigent sapientia regi. rursus quod nec esse est principem
sapientem esse. Sapientia autem in senibus maxime est
debet igitur principari senes. Vnde plato in thi. dicit. quod
non debet rem antiquam a post genitis regi. quapropter
ligurgus rex in suis legibus ordinauit iuuenes senioribus
famulari debere. ut tradit pompeius. Cuius ratio
colligi potest ex xxviii. cap. li. ii. retho. ubi Aristoteles
multiplici laude senes emendat dicens. quod in senibus est
continentia quia frigidi sunt. nec ex ossibus infestantur
sunt insuper misericordes. quia humana fragilitatem
ratione senectutis maxime experiuntur. Facilitate enim
miseretur. qui molestias in proprio corpore gerit. Item in
suis eloquijs non sunt pertinaces. nam quia se ipsos
aliosque deceptos viderunt Ideo sine ambiguitate quic
quid dicunt asserunt. quod faciendum academici phi
losophi crediderunt. ut tradit polycratus libro primo
capitulo tertio si igitur libido regna assumpsit. si curiosi
tas Absolonem suspendit. impietasque neronem. si per
tinatia cum manicheis arrianos concussit Non ergo iu
uenem debet principari. vnde propheta super senes intel
lexi quia mandata tua quesui.

Capitulum .viii. de iuuenibus et eorum statu .

Venes talem vitam ducere debent in posterum
qualem ducere in exordio inceperunt. ipsi igitur
maxime expedit moribus intendere bonis
et virtutes adipisci bonis vobis et disciplinis . Vnde
seneca libro de moribus dicit . Educatio et disciplina
mores facit . et id sapit quisque quod didicit . vnde quintilianus
libro primo Parentes aliosque corrigunt filios qui
suos non instruunt . vltimam inquit liberorum nostrorum
mores non ipsi perderemus Infantiam enim statim delicias
soluimus . mollisque educatio quam indulgentiam
vocamus mentis puritatem et corporis vires frangit Et
idem quintilianus libro .ii. Ingenia inquit puerorum nimia
seueritate emendationis deficiunt quia sic ex defectu correctionis
neque fiunt sic ex nimia seueritate obscurant et desperant . dum
omnia timet nihil conantur . modeste igitur erudiendi sunt teste
cui . de arte amandi . In puero est etas mollis et apta
regi . Ingenium celeste suis velotius annis surgit . Et
idem in epistolis . Teneros ledunt iuga prima iuuen-
tus . frenaque vix patitur de grege captus equus . Sic male
vixque subit prius mores rude pectus . quia de difficili
doctrinam suscipiunt homines rudes et annosi . ideo
dignitatem in etate tenera doceri . vnde oratius in epistolis
quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu
tractari mollius etas imbecilla solet . quibus verbis aperte
concluditur etatem iuuenilem discipulis aptissimam
fore sed prochoolor Seneca teste in declamationibus
li . i . torpent in genia desidiose iuuentutis . nec labore
regulantur . cantandi salutandi que obscena studia effe-
minatos tenent Capillum frangere et ad mulieres blandicias
voces extenuare mollicie corporis cum femis certare
et immundissimis rebus se extollere nostrorum adolescentum
mos est . molles enervisque nati in vicio manent expugnatores
sunt aliene pudicie negligentes sunt huiusmodi sunt etiam
huius temporis iuuenes frequenter talibusque sordidantur . in
quibus nullus est pudor sed inuerecunde turpitudines suas
faciunt . Verumtamen teste Seneca ad lucillum epistola vndecima . verecun-
dia inquit bonum in adolescente signum est . sed vnde
tanta dissolutio iuuenum procedit . Parentum namque

atq; rectorum suorum exempla turpia impios efficiunt illos. porro enim bonis et honestis nutriatur viris. Vñ Tul. li. ii. de officijs. Primum inquit adolescentis comē datio proficitur a modestia et disciplina parentum suorum. et defacili in bonum deflectitur. si cum bonis et honestis assidue fuerit. verū qui ipsi adolescentēs bonos viros ut omniter fugiunt qui redargui recusant. sed eos qui regere habent verberibus aut minis domare ipsos tenentur dum tamen modus in omnibus teneatur vnde virgil. in geor. li. iii. Hortari namq; insiste domare non cesses dum faciles animi iuuenum dum mobilis etas Tunc enim maxime sunt dociles quando sunt tenerrime etatis sed libido et lasciuia ipsos infestant. et quam debent deo exhibere iuuentutem veneri in suam perditionem offerūt. Iuxta illud cuiusd. ii. de fastis Cum iuuenilibus annis luxuriantur. Et idem li. i. sine titulo. Militat omnis amās et habet sua castra cupido Que bello est humilis veneri quoq; conuenit etas. Et claudianus in mimosi. teneris est lubrica moribz etas o utinam iuueness aduerterent suam perditionem luxuriam fore. qua totus homo destituitur. Et si libidini quis iuuenis bezeat. turpi vita. pollutaq; infamis fiet Sed reuera teste seneca in troiade. Iuuenile vicium ē regere non posse impetum. Hoc enim idem vicium iuuenile. quia carnis impetibus ut plurimum solent iuuenes obtemperare. si enim iuuenis es si anxiaris carnis molestia. aut mores si ignoras consilia prudentū querere quibus conuersare ut dirigas. vnde sidonius in li. epistolari. iii. plurimū inquit laudis est si iuuenes moribus se applicant et quotiens de negotiorū meritis ambigūt ad peritorum consilia recurrunt. Hoc tamen facere negligūt. sed in spe vite diuturne desides fiunt et sue pulcritudinis occasionem ab usus quam plurimos peragunt. Sciunt tamen qd eorum pulcritudo vanitas est. vnde secundus philosophus. quid est pulcritudo flos marcidus carnalis felicitas humana concupiscentia Et seneca in ippollito res est forma fugax Et ad lu. epi. xviii. Cogito inquit mecum quam imbecilles sunt by quorum lacertos humerosq; miramur Et petronius tazam facit mixturam cum sapientia forma. quia scilicet

pulcritudo nihil facit ad sapientiam. Igitur fertur aristotilem dixisse. qd linceis oculis homines vterentur ut melius viderent. et corpus penetrarent. tunc circumspectis visceribus. etiam pulcherrimum corpus turpissimum videretur. Ideo boetius tertio de con. te inquit pulchri videri non tua natura sed spectantium oculorum facit infirmitas. Cur igitur iuvenes in sua pulcritudine gloriantur. cur inde superbi fiunt. qui non ipsi pulchri. sed eorum pellis forsitan venusta est vnde oui. xii. met. forma bonum fragile quando cumq; acceditur ad aunos fit minor specie et carpitur ipsa suo nec violo semp nec lilia candida florent. Et idem ovidius. iii. tristium. Ista decens facies longis viciabitur annis. rugaq; in antiqua fronte similis erit. cumq; aliquis dicet hic fuit formosus dolebis Et speculum mendax formabis esse tuum. vnde scalpharius in bucolicis Non hic semp eris perdunt et gramina flores. Perdit spina rosas nec semper lilia cadent. Denum forma brevis est. quibus attentis de sua pulcritudine superbire sapiens non habet. nec iuvenes in suo decore aut vigore gloriari debent et in vite diuturnitate sperare non debent. vnde tul. libro de senectute. frustra igitur sperat adolescens vel permittit se diu victurum quid enim est stultius qm iactata p certis habere. Facilius enim in morbos adolescentibus incidunt. grauius egrotant tristius curantur. et in hoc melioris conditionis est senex quia qd sperat adolescens senex iam consecutus est. Ille enim vult diu vivere et ille diu vixit Absit ergo ut quis iuuenum glorie in hys muneribus que caduca sunt sed viuant cu timore dei. prudentes imitentur. parentibus obediat. et in moribus viuere assuescat. i quibus perseverare honestum est. Nam iuvenes cum senuerint eam volunt ducere vitam quam iuuentute ducere consueuerunt Iphis igitur agruit a primeua etate. eos mores que in posterum tenere ipsos libeat. vnde eccle. xi. Latere iuuenis i adolescentia tua. et in bonis sit cor tuum in diebus iuuentutis tue. nam in hys delectari est nobis naturale in quibus in infancia delectari incepimus ut patz quinto ethicozum Ideo Eccle. xxv. dicitur. iuuentute tua iquit non agrestasti quasi dicat qd non inuenies. Ideo sapiens puer.

v. dicit. ne des iquit alienis honore tuū. et ānos tuos
crudeli. ne forte impleantur extranei viribus tuis cui²
contrarium plurimi faciūt iuuenes qui suis tantum do-
minis temporalibus famulari student. et ppriam deser-
unt salutem. et suis obsequys dominos impiguant sua
q; animam damnant. Iuuenes igitur mores acquirant
quibus insistere in senectute desiderant dum etiā sani
sunt bene operantur ad diem extremā non differant
vnde greg. i suo pastorali li. ii. ca. xiii. Ammonendi sunt
inquit i colomes vt saltem corpus exerceant ad salutē
mentis ne accepte icolumitatis gratiam ad abulum in-
clinent ne etiam deteriores fiant. aut ne oportunita-
tem salutis promerendi despiciant. nempe si peccatis
nulla debetur pena adhuc plurima vicia ppter corpis
sanitatem sunt vitanda. Vndē seneca epistola. xcix. mul-
tos inquit morbos multa fercula ferunt. Et medicina
quondam paucarū herbarū scientia fuit sed postmodū
mille inuente sunt conditure vt auiditas castarmar-
gie exercitari posset. nam desiderantib² alimenta egri-
tudines contingunt. nunc pallor nunc neruorum vmo-
madentium tremor. nunc oculoꝝ nunc aurium enor-
mitas et innumerabilium fetozum onera crapula giga-
nit. quoniam ppter crapulam multi obierunt. et qui ab-
stinens est adiciet vitam.

Capitulū. ix. quomō debent viuere coniuges i amicitia

Dostolus dicit. Ephe. v. Viri diligite vxores
vestras sicut i. p² eccliam. nempe veteres i con-
iugio etiā vsq; ad mortem se amauerūt. vnde
narrat val. li. iiii. ca. v. q; grachus corneliā vxorē suā i
tantū dilexit q; p ipsa a morte liberanda mori voluit.
atq; seipsum iteritu serpentis occidi pcepit q; sibi aru-
spex seu diuinator dixerat suā vxorem a morte aliter
liberare non posse. Idem narrat ibidem q; culpaciū
audita morte vxoris gladio pectus suū p cussit. narrat
etiam ibidē q; Emplaci² vxorem suā tm dilexit. que cū
de cessit postulauit vt sibi iungeretur. atq; pariter cū
ipsa cremaretur. Ecce quanta viroz dilectio. Sed nun-
quid femie viros sic amauerūt. narrat em ibidem vale.
vt cū iulia filia cesaris vidisset vestē sui diugis scilicet

Pompey magni cōpersam cruce ipsa territa metu • ne
sibi facta violentia fuisset • partum quem in vtero habe
bat pze nimio dolore emittere coacta fuit • narrat enim
ibidem valerius qz porcia filia cathonis cum vidisset
virum suum scz brutū ite remptū ferrū postulabat vt se
ipsam itefferet • et quia ei nō dabatur ideo carbones
ardentes ore haurire non dimisit et nouo genere mor
tis consumpta est • Ibidem etiam de vxore Methidraci
regis legitur que virum suum itantum dilexit qz se ipaz
i habitum virilem transformauit consisqz capillis suū
decozem ex toto aspreuit vt sui cōiugis periculis inter
esse posset • vnde cum methidracus a pompeio fuisset d
uictus ipseqz fugeret eius vxor semper isecuta fuit • fur
qz viri persecutionem allevians per omnia consolata
fuit • Si igitur gentiles i diugio tantam amicitiam ser
uauerūt • nunquid igitur fidelibus est oportunū vt in
eis amicitia reperiatur • nā prosperitatis amicitia ma
est • fedus enim coniugy ab amore icboat • et amore ma
nu tenetur • non quidam amore manu tenetur volupta
tis sed gratifice societatis • sub spe obtinende prolis •
vñ hugo li. i. pte. ii. d. sac. ca. vii. iquit bonū diugy est vt
spes plis deuote expectetur • amanter suscipiatur reli
giose nutriatur • Et ibidē ca. iii. institutio iquit diugii
ante peccatū fuit ad officiū vt natura multiplicaretur
sed post peccatū est ad officiū et ad remediū • ad offi
ciū vt proles habeatur • et ad remdiū vt viciū euitetur
Merito ergo apo. i. Corinth. vii. dicebat qui habent vx
ores sint tāquam nō habentes qz scz non libido sed pro
les querenda est • vñ ihero. atra iouinianū • vir ideo de
bz amare vxorem vt nō feratur ad voluptatis impetū
qz nihil fetidius est qz vxorem diligere sicut ad vltērā
et narrat ibidem de quodā qui vxorem suam tantū dili
gebat qz eius p̄sentia carere nō potat • et ido di. iher.
origo amoris honesta sed magnitudo de formis quasi
di. qz diugii honestū est sed talis amor vilis est Com
memoremus em̄ veterē castitatē narrat em̄ vegeci² li.
ii. d. dtmētia alex. qz cū fuisset ei tradita virgo pulcer
rima • eundā tñ principi desponsata illā nō aspexit scz cū
donis ad virū suū remisit et exīde om̄s principes sibi re
dilauit • Similiter etiam narrat valer. de Sci. li. iii.

Insuper etiam de zenocrate philosopho qui cum esset apud athenienses cuidam puella pulcherrime nobilium vsui deputata. Quidam nobiles promiserunt pretium argenti dare si posset corrumpere continentiã zenocratis. At illa promisit. et si non posset pretium duplicatum restituere. consensit. nocte igitur ad zenocratem accessit quẽ mutare nõ potuit. Mãm igitur nobilibz petẽtibz p̄ciũ rēdit nõ d̄ statua pignz posui. s; d̄ hoĩe quasi dicerz q; zenocrates sue ratõẽ imobilitatis erat q̄i statua erea

Capitulum .x. de fidelitate coniugii.

Este Hugone de sacramentis lib. primo pte secunda. ca. vii. quilibet eoz scilicet coniugũ debet tenere fidem alteri. Vir enim non habz potestatem sui corporis. sed et mulier et eõ tra vt etiam habetur p̄ma Corinth. vii. Vnde Ambro in suo exameron. nolite viri querere alienum thõz. nolite insidiari aliene copule q̄ graue est adulterium. nam deus Euam fecit d̄ costa. Adde atq; iussit ambos esse in corpore vno et in spiritu vno viuere. Cur igitur vnum corpz separas cur vnum spiritum diuidis. Adulteriũ siquidem nature vicium est. nam bos et equus suos cõp es diligunt. Tradit em̄. alexander li. de naturis rerũ q; ciconia abhorret adulteriũ. Vnde cũ famella alteri ciconie coniuncta fuerit. tũc suus compar conuocatis multis ciconys ciconiam adulterã interemit. Et narrat exemplum quomodo miles quidã ciconiam adulterãtẽ viderat. sed ad suum comparẽ rediens se lauabat miles tamen impediunt ne post adulteriũ se lauare posset. Itaq; multis aduenientibz ciconys ipõ vidente ciconia adultera interempta fuit. Ecce igitur patet q; natura fidelitatem coniugy postulat. nempe quondam inter cõiuges maxima fidelitas viguit. narrat em̄. valli. vii. ca. vii. q; vulpicia a mat̄e sua dilligẽtissime custodireẽ ne viz suum in cilia captũ insequeret. ipsa em̄ mutata veste cũ duabz ancillis et totidẽ seruis clam d̄stine fugiens. ad viz suum pervenit. nec recusauit se p̄o viro suo captiuam facere vt coniugii fidelitatem obseruaret.

Narrat insuper ibidem q̄ virum suum non obstante p̄
iculo mortis ī sinu atq; cubiculo custodit. Si tñ comp̄
tus fuisset ambo fuissent pariter necati. Item narzat so
linus libro .x. ca. vi. ac etiam tu. li. ii. de tus. ques. q̄ in
india licet plures mulieres habeant vnū virum ē tanta
fidelitas ipsarum ad virum q̄ viro mortuo. coram iudi
cibus accedunt atq; contendunt que ipsarū cum viro se
pelietur. Illa q; feliciorē se putat que cum viro se pe
liri meretur. M̄ie vero cum nota ifame viū et p̄ tristi
cia frequenter moriuntur seu discedunt. Si igitur plēs
femine vni viro sunt tam fideles nunquid igitur pam
plus ī religione castiana vna debet viro esse fidelis
et everso.

Capitulū .xi. quō diugia legitime sunt strahenda.

Voniam vt ait magister sententiarū li. iiii. dis
xxvii. Matrimoniu est legitima diunctio ma
ris et femine vnionem casti et ecclesie repre
sentans. q; sc̄z ī xp̄o omnia matrimonia firmari debent
Vnde val. li. iiii. ca. i. narrat quomodo. temistides quē
dam virū filiā vnicam habentem consulebat qualiter
eam d̄ sponsare deberet sc̄z vtrum pauperi aut locuple
ti aut virtuoso vnde dicebat. Malo inquit virum pec
cunia q; pecuniam viro indigentem quasi diceret q; p̄
ferende sunt virtutes diuicys. S; nūc matrimonia sunt
fere omnia corrupta et per auariciam peruertuntur. Et
ideo posuit legem ligurgus rex q; virgines sine dote d̄
sponsarentur sicut narrat pompeius li. iiii. quedam etiā
matrimonia p̄ concupiscentiā straminantur. cuius op
positum docet isaac qui vxorem icognitam de remotis
partibus ad ductam accepit vt patet gen. xxv. Sic em̄
non per concupiscentiam vxoz sumenda est vt honora
bile sit coniugium et thorus immaculatus heb. xii. sed
aliqui fornicationibus et adulteriis vacantes. matri
monia disuadent. contra quos dicit Aug⁹. v. de ci. dei
cap. i. q; matrimonium fit inter homines vt honesta in
ter eos concordia habeatur. vnde idem augustinus di
ī quadam omelia q; deus nuptiis īterfuit presciēs here
ticos futuros matrimonia prohibentes. sed quid dice
mus q; multi sapientes vxoz ducere disuaserunt.

vnde valerius vbi supra narrat qualiter Socrates cuidam
adolescentulo querenti vtrum vxorem ducere deberet
respondit quod cumq; feceris noueris te penitentiam acturum
Nam continere carni penosum est et vxorem habere
solicitude est perpetua. Item thecrafrastus li. de
nuptiis matrimonium dissuadet. vnde querit an sapiens
vxorem ducere debeat. et concludit qd non. quia impedit
studia philosophie et sumptus exigit variaq; onera
et si ei domum regendam commiseris seruus eris. si au-
tem tuo arbitrio aliquid seruaberis fidem sibi habere
non putabit et sic iurgia querit. et venena diffundet
Et subdit. Si inquit pulchra cito ademat et difficile
custoditur Si autem feda molestum est possidere quod ne-
mo dignatur habere. Ex quibus omnibus matrimonium
dissuadet dicens. qd multe sunt molestie nuptiarum.
Ceterum iberon. contra iouinianum quomodo cicero
rogatus fuit ab iricio ut sororem suam vxorem duceret
ille autem respondit se non posse vxori et philosophie
operam dare Hys autem non obstantibus matrimonia
sunt licite contrahenda. licet castitas sit prebeneran-
da Et licet viris studiosis et ecclesiasticis matrimonia
non competant prout predictae narrationes concludunt
nihilominus alijs seculariter viuentibus licite matrimo-
nia competunt. vñ. i. cor. vii. virgo cogitat que dei sunt.
que autem nupta est cogitat que sunt mundi. Aduertendū
tamen qd inducendo vxorem et manu tenendo multa exigit pa-
cientia atq; cautela Narrat enim iber. vbi supra qd duas
quidam vxores habebat que propter ipsum litigabant. Sed cum tur-
pissimum homo esset ipsas oderat. eo qd propter ipsum discepta-
bant. accidit tamen ut simul contra ipsum venirent atq; iurgis
ifestarent. Cumq; autem resisteret aqua imunda super ipsum pro-
iecerunt qui tergo capite incidit sciebam ut post hec toni-
trua futura erat pluuia. itaq; pro patientia vxores supra-
uit. nempe in vxoribus plures sunt inportunitates qua-
propter prudentia magna erigitur. vnde narrat iber. vbi
supra qd marcus catho licet vxorem humili loco nata ac-
cepisset. ipsa tamen vniolenta inportuna et supba erat
et concludit. non putet igitur aliquis si pauperem duxerit
sibi de concordia satis prouidisse. Insuper ibidem
narrat qualiter philippus rex macedonum vxorem habuit.

que ip̄s icubiculū itroeuēteꝝ exclusit q̄ exclusus iuriā tol-
lerauit atq; versu tragicō se ip̄m cōsolari studuit Ictē
gorgias librum de acōrdia edidit. quē grecis litiganti-
bus recitauit. Cūq; recitaret quidā eiꝝ mimicus dicitꝝ
Mellantiꝝ r̄ndit. Tu inquit vi ius regne cōcordiam
precipis. et in domo tua tres personas concōrdare nō
uales. quia vxor eius ei quia castꝝ erat iniuria batur et
ancille que pulcrior erat mimicabat. Exide forsan exor-
ta est consuetudo q; scilicet pro quiete habenda vxores
nolunt ancillas pulcriores eis tenere. Exhis igit narra-
tionibꝝ concludit iero. q; importunitates maxime sunt
matrimonij. Vnde ibidem recitat q; licet Epicurus vo-
luptatis amator esset. cuidam tamen interroganti an li-
ceret vxorem ducere. respondit q; sapienti non congru-
unt coniugia quia multa incomoda mixta sunt ī nuptꝝ
Et subdit. graue inquit viro sapienti venit in dubium
vtrum malam vel bonam ducturus esset vxorem. quia
sicut scribit hordocus. mulier cum veste deponit vere-
runtiam. Vnde iero. ibidem narrat quomodo mellan-
tiꝝ vxorem licet castam repudiauit et cum argueret
ab amicis pedem a lecto tanq; lesus esset deposuit di-
cens. Lectus iq; quem cernis nouus et elegans est. s;̄
nemo scit p̄ter me quantum premit quasi diceret sic
est de vxore. licet igitur emendanda sint legitima cō-
iugia nihilominus caute sunt cōtrahēda.

Capitulum. xii. De parentibus erga filios et eōtra.

Icut dicitur. viii. eth. pater filio est causa ef-
fendi et causa nutriendi et causa discipline.
vñ eccl. vii. filij tibi sunt erudi illos. et puer-
xxiii. noli subtrahere disciplinā a puero Ideo apo. heb.
xii. quis iquit filius quē n̄ corrigit pater. nēpe veteres
filios suos erudiebant. vñ poli. li. vi. ca. iiii. narrat qua-
liter octavianꝝ ip̄ator filios suos ad gradum militarē
et cursꝝ et saltū fecit exercitari suasq; filias ī lanificio
fecit īstrui. vt si fortuna filios suos supeditaret saltē
suis laboribus viuere possent. insup tu. li. i. d. tus. quē
narrat qualiter ligur. iuuenes suos laboribus erudiuit
venando currendo esuriendo siciendo algēdo estuādo

nam qui bene instruuntur in teneritate quando perfecti
sunt defacili ad bona inclinantur. ut ponit Seneca lib. i.
de providentia dat exempla dicens qualiter nautis cor
pora in mari dura sunt. Similiter agricole habent man
duras et milites habent agilia mēbra et h2modi que
omnia contingunt usu et exercitio acquiruntur. et si sig
nanter iuvenes imbuantur. Ideo dicebat apo. Ephe.
vi. Educate illos scilicet filios in disciplina et correctio
domini. nūquid brucus filios proprios fecit celi. eo qu
tarquino dominationem restituere pretendebant. ut
narrat Valerius li. v. ca. viii. nunquid Cassius et Marcii
torquatus alique plures filios correxerunt. Cur igitur pa
tres filiorum crimina supportant. narrat enim Augustinus
v. de ci. dei ca. viii. qualiter aulus filium suum mortis sup
plicio adempnavit eo quod cum cathelma inimico suo am
icitiam contraxit. Non tamen veritas non est appan
da quia licet filios corripere exterminare tamen lepi
non licet nec libet. quia tunc paternalis disciplina pro
dest quando clementia adest. Unde va. li. iiii. narrat
de quodam cui filius suus insidiabatur. qui cum per
cepisset filium suum in desertum adduxit ibique gladi
um tradidit ad caput amputandum. Et cum filius
vidisset gladium abiecit dicens. Mi pater queso mee
indulgeas iuventuti. Ecce qualiter patris dulcedo filium
conuertit. insuper eodem lib. cap. vii. narrat qualiter
anthiochus filius Seleuci regis incidit in amorem gra
uissimum sue nouerce in tantum quod proximus morti erat.
Cumque igitur medici precepissent causam morbi patri retu
lerunt quod audies pater propriam virgē filio accessit
dicens. in filio magnū pudorē fuisse. eo quod usque ad mortē
amorē dissimilavit. Severitas igitur parētū erga filios
quandoque bona non est. sed correctio cum clementia
semper utilis est. nunc tamen parentes filios corrigare pre
termittunt. et ideo quando sperant ex eorum opibus letari
tunc desolant. Attendant enim qualiter Heli a deo punitus
fuit eo quod filios suos corrigere pretermiserat. ut dicit. i.
reg. iii. vñ Greg. in dial. li. iiii. ca. xiiii. narrat de puero qui
desueverat deū blasphemare patre permitte nte. et ideo
in sinu patris est percussus et iteremptus. insup boe. li. de
disco. nar. de fili. laur. qui fuit absque disciplina nutritus.

Vnde in aleis et meretricis opibus totam vitam suam occupavit. et a patre de morte sepius redemptus fuit nihilominus tñ tandem morte condemnatus est. nec a patre ppter penuriam redemi poterat. Cum lacrimis igitur a patre osculum pcept et cum pater accessisset. nasum illius morsu acutissimo secuit dicens. quare meis erroribus nō obfuiti sed inra castigatus evasi. magistri mei documentis nō obediui quasi diceret quare me nō castigasti. vnde tulus li. i. d. of. ca. xxvii. dicit q optia hereditas a patribus traditur quādo virtutū et bonorū operum exemplum exhibet. Sicut igitur aquila valde diligit filios suos et ī locis altissimis facit ipsis nidū ne coluber violet fetum aut veneno nequeat nocere. sic pater filios suos a consortio peccatorū debet separare ne ipsorū exemplo polluantur. Hoc enim exemplū tangit ihero. super isa. ca. ultimo. sicut enim ī nidis aquilarum reperitur lapis preciosus qui dicitur herices vt ponit solinus li. viii. ca. vi. sic ī vita filiorū virtutes reperiuntur. dumodo nidus eorū ab istis inferioribus separatur. tunc em nidus separatur quando ī iuuentute mala turpiaq; consortia vitare filius docetur.

Capitulum. xiii. de filijs erga parentes.

xodi. xx. dicitur. Honora patrem tuum et matrem tuam quod est mandatū primum ī promissione vt bene fiat tibi. vnde apo. ephe. vi. filij obedite parentibus vestris. quia teste boe. libro d. conso. Si menti humane inserta est boni veriq; cupiditas tanto magis insertum est suos parentes filijs honorare. quia scilicet filij debēt honorare parentes. Narrat enim vale. li. vi. cap. iiii. de quadam filia que matrē suam ī carcere nutriuit lacte mamillarum suarum. narrat etiam de alia que patrem suum in custodia traditū atq; ī vltima senectute constitutum tanq; infantem alimonia sui pectoris nutriuit. insuper solin2 li. i. circa finem narzat de filia que iuenta est nutriens ab uberib2 patrem suum et imemoriā tanti preconij locus ille consecratus est. Posco igitur cum sene. libro tertio d. benefi. vt filij parentes honorant. inquiramus tamen an liberi dare possunt maiora bñficia pntib2 q; acceperūt.

Et videtur q̄ nō quia teste Aresto magistris et paren-
tibus non potest reddi cōdignum. Hoc etiam coludic
Seneca vbi supra. narzat exemplum de Sci. qui patrē
suum in prelio seruauit. Et ca. xxiiii. ponit exemplū de
enea qui patrem suū senissimum p̄ medium inimicorū
atq; ignium detulit. narzat etiam d̄ quibusdā iuueibz
qui per vrbes vagauerūt ad liberandū parentes. Meri-
to igitur Ecc. iii. d. qui honorat patrem suum vita viuet
lōgiōzi. Et ibidem qui honoret patrē suum et matrem
suā iocūdabit in filijs. et in die orationis sue exaudiet
narzatur enim i historia baalam et Iosaphat q̄ quidā
paterfamilias d̄ vxore sua adultera. tres filios habere
videbatur. sueq; vxori improperebat adulteriū dicens
q̄ illoz trium vnz tantūmodo suus erat. sed quis erat
declarare nolebat. Cūq; igitur mortuus fuisset filiū
suū legitimū successorem honozū suozū dimisit ipsum
tamen non nominauit. Ad iudiciū igitur uocati sunt vt
videretur quis ille esset. Iudex igitur ptulit sententiā
vt qui fortius percuteret in corpus patris mortui cum
sagitta. ille obtineret hereditatem. Duo igitur illorū
sagitta mediāte corpus valde penetrauerūt. s; a cedēs
terci2 pcutere nolebat sed cum lacrimis corpus patris
veneratus fuit. et ideo verus filius declaratus est Vñ
Va. li. v. ca. iiii. Inquit pueros diligere parētes prima
lex nata ē. vñ petr2 rauēnias Tolle iquit a sole radiū
et non lucet. riuū a fonte et arefcit. ramum de arboze
et desiccāt. mēbrum a corpore et putrescit. Sic separa
filiū a deuotione paterna et jam non est fili2 s; collega
illoz de quibus dicitur. Vos ex patre dyabolo estis.
nūquid Ambro. in examerō narzat qualif riconia pētes
suos nudatos tegit. illos fouet et alimento pascit. et
in volatu subleuat. Et cōcludit Ambrosius. nō ē inquit
graue q̄ pietate plenū ē nec est onerosū quod soluitur
nature debito. Ideo non recusant aues patrem pascere
et tamen eas lex scripta nō stringit nec hoc accipiunt
ex precepto. sed gratia naturalis officij. Hec Ambro.
vñ. augu. xxii. de. ci. dei. ca. ix. narzat qualiter filiū a
matre maledicti mēbroz tremozē incurrūt et in ecclesia
sancti stephani sepulti erant et cōcludit q̄ timenda ē
parentum maledictio. Commemorandū est em̄ qualiter

saluator noster parentibus obediuit. Iuxta illud luce
ii. Erat autem subditus illis. q̄ mirabile q̄ deus subdi-
tus est hominibus qui tamen dominatur angelis sed n̄
mirum quia testante Apo. phil. ii. Humiliauit seipsum
factus obediens vsq; ad mortem Attendam? ergo qua-
liter rechariti a domino laudati fuerunt quia patri suo
obediuerunt scilicet ipsi jonadab filio rechar a quo recha-
bite dicte sunt. vnd̄ iere. xxxv. nunquid non accepistis
disciplinam nec obeditis verbis meis. Orualuerunt ser-
mones jonad filij rechar qui precepit filijs suis vt nō
biberent vinum. et non bibunt vsq; in diem hanc. quia
obediuerunt precepto patris sui. Ego autem locutus sum
ad vos et nō obedistis mihi dicit dominus. filij igitur
parentibus obediant.

Capitulum. xiiii. de obedientia filiorum erga parentes.

Parentibus post deum maxime obedire debe-
mus. quia exod. xx. dicitur. Honora patrem
et matrem etc. Et Eccle. iii. Qui honorat pa-
trem suum vita viuet longiori. Et apo. Ephe. vi. filij
obedite parentibus vestris. Idem habetur colloren.
iii. Nempe desideranda est patris benedictio et timen-
da est matris maledictio. Vnde aug. xi. de. ci. dei. ca.
ix. q̄ fuerunt. x. fratres. vii. masculi et tres femelle et
propter maledictionem matris puniti fuerunt tremore
horribili. quorum scilicet vnus fratrum et vna soror sana-
ti fuerunt in ecclesia sancti stephani metensis. Timen-
da est igitur parentum maledictio Nam teste vale. li.
v. ca. iiii. Prima lex nature est parentes diligere. vnde
narrat ibidem qualiter filia quedam matrem in carcere
pro capitali crimine condemnatam suo lacte nutriuit. nā
custos filiam ad matrem ire permisit nō tamen aduer-
tebat illam nutritionem. qua visa custos iudicibus re-
tulit qui audientes tantam filie pietatem matri penam
remiserunt. Insuper idem narrat de quadam filia que
patrem suum in vltima senectute constitutum suo lacte
nutriuit Idem etiam narrat Solinus li. i. q̄ in memori-
am tante pietatis locus ille consecratus est. vnde val.
vbi supra narrat de filio Cresi. qui cum mutus erat et

vnus de numero persarum. patrē suum interficere vel
let iugebat. eo q̄ dicere non poterat q̄ rex erat pater
suis ne ipsum interficerent. Accidit igitur q̄ qui mu-
tus erat ratione sue pietatis quā erga patrem habuerat
at loqui mereretur. o igitur inquit val. optima rerum ē
natura que pietatis est domina et magistra. Vnd̄ ibid̄
narratur qualiter populi Citarum contra darium pug-
nabant sed cum venissent ad loca monumentorū suorum
parentum statim suā veritatem atq; crudelitatem per-
diderunt. et redeuntē cessauerunt pugnare. Insuper
narrat d̄ corliano qui exultatus a romanis ad volscos
romanorū inimicos iuit quorū imperiū acquisiuit et ro-
manis infestissimus fuit cum quibus federari nullis p̄-
cibus voluit. quod videns eius mater que rome mane-
bat accessit cum filijs quā supplicātem exaudiuit atq;
castra que possidebat matri petenti exhibuit dicens.
Expugnasti inquit iram meam et patriam precibus li-
berasti. vnde continuo romanos infestare pretermisit. Ex
hys narrationibus patet qualiter filij parentes tueri
tenentur. Ad quod p̄positum Se. li. iiii. de benefi. ca.
xvi. querit an liberi suis parentibus ad condignū que
susceperint beneficia reddere possint. Et declarās hāc
questionem videtur concludere q̄ parentib; ad adig-
num reddere nequaquā possibile est. Vnde p̄sunt exem-
plum de Sci. qui p̄ patre saluando ī prelio mortis per-
iculo se exposuit. ibidem etiā narrat d̄ Enea qui vt pa-
trem suū senem liberaret p̄ mediū inimicorum ipsum de-
tulit atq; per grandes ignes transire non formidauit.
Etenim natura vnūquorū obligat vt parentes tueat
nam vt ponit ambro. ī exameron cme. ii. Ciconie hui;
sunt nature q̄ parentes nudatos suis pennis tegunt ci-
boq; fouent et plumarum suarū volatu subleuant et de-
ferunt. et ibidem concludit. non est inquit onerosum
quod soluntur nature debito.

Capitulum. xv. de verecundia mulierum.

omnis ī muliere posuit verecundiam natura-
lem. vt ipsa ad peccatū puocare formidet vi-
roq; vt famuletur adita ē. nō quidem vt sibi
īfidiatur ipse tñ sui status neglecto more fictis blan-
dimentis adulationib; et nutibus viroꝝum excidium

procurant et scandalum ignominiosum iugiter signere
solicitantur. vnde ihero. ep. c. viii. ille inquit oculos
cristianos scandalifant que spurcissimo vngento facie
vngunt oculosq; depingunt quarum facies nimio ca
dore deformes fiunt et tanq; idola inveniuntur. ipsas
enim nec annorum numerus nec alia venustas docere
potest q; vetule sint. et capillos cum perdidert alie
nis capillis verticem ornant et preteritam iuuentutez
in rugis anilibus polluunt Erubescat igitur mulier cri
stiana si naturam cogat in decorem. si carnis curam fac
cit i occupiscetys. o ignis iuuenum fomenta libidinum
ipudiceq; mentis excidium est ornatus iste. nec est cri
sti sed anticristi vt inquit idem ep. xlix. Vnde amb. in
suo exameron ome. vltima. noli delere bonam picturaz
dei et assumere picturam meretricis. illa pictura vici
est non decoris. fraudis non simplicitatis. fallit enim
et decipit vt neq; illi placeas cui placere desideras. tuo
q; displices actori. dum videt op2 suum deletu. nam
artifex idignatur si opus suu deleatur. graue igitur cri
men est vt putes q; melius depinget homo q; deus.
vnde guille2 parisiensis li. de vniuerso narrat de qua
dam muliere que du ihsisteret peccationi atq; curiose
tate capilloz alia quedā mulier apparuit dicens quod
maximum cruciamentu tollerabat quia huiusmodi cu
riositati dum viueret ihsisteret. no igitur i calibus sed in
virtutibus crescere debent. vt nonni perpetuo heredi
tari possint. Debent enim esse scbie caste et taciture.
vnde va. li. ii. ca. primo. narrat q; mulieribus olim vsus
vini ignotus fuit. ne in aliud dedecus laberent. vnde
Ecc. xxvii. Mulier ebriosa ira magna acumelia et turpi
tudo eius non tegetur. nuc tamen illud se. epi. xlix. ve
rificatur dicentis. Mulieris non minus viris potant.
quimmo oleo et mero viros puocant suiq; sexus bene
ficiu suis viciis pdiderunt. et q; feminaz est exuerunt
moribusq; virilibus iplicate sunt. quacobze val. li. ii. ca.
i. dicit q; ab excessibus cauere debent quia ventrem plo
num sequitur vcluptas. Ideo teste ihero. epi. xxvii. viri
antiquitus cauebant ne vxores vinu biberent. vnd val.
li. vi. ca. iii. narrat q; Metellius vxorem fuste percussaz
iteremit. eo q; vinu bibisset. nec tn exireprehensus fuit

quia iustum omnes estimabant illam debere violentē
mori que sobrietatem debitam violauerat. Vnde aug.
ix. confessionū narrat quomodo decrepita quedā muli
er suam filiam ad huc puellam regebat cū maximo mor
deranime ut sobrietatē in posterū sibi i suetudo mane
ret. et ibidem cum mater sua quadam uice a moderant
me solito recessisset eius ancilla eam redarguit. et eam
meri bibulam vocauit. Quo audito stimulo percussa suā
feriditatem respexit et inde abstinuit. Anima uertat
igitur mulieres ut sobrietate flozeant et pudiciā que
ipsis aguit ne pollnāt. vnde eccl. xxviii. Sicut sol oris
ens i montibus altissimis diei est principiū Sic muliez
ris bone species i ornāmētis domū sue que niam gracia
supra gratiā mulier sancta et p̄dotata est ut ibidē d̄r
Attendamus igitur. quāto affectu ueteres castitatem
amauerūt. nam gradus maximus abusionis est femina
sine pudiciā. vnde sicut prudentia custodit uirū ita
pudiciā femina. narrat em̄ val. li. vi. ca. i. de pluribz
mulieribus que maluerunt perdere uitam q̄ pudiciā
vnde greca quedā femina cū uolenter a nautis i nauī
fuisset accepta libidinis occasione. ipsa hoc uidens in
mari se p̄iecit. et ideo apud grecos laudit̄ extolli me
ruit. narrat insuper de quodam qui filiam suam iterfe
cit. eo q̄ ap̄ claudius uolenter ad stupr̄ ipaz i dūce
re uolebat. Malebat em̄ pudice filie esse iteremptor q̄
corrupte pater. vnde amb. de uirginitate ca. iiii. narrat
de Delagia que cum esset apud antio. etatis. xv. ānoꝝ
et a p̄donibus circūseptā se uideret matre absente suis
q̄ sociabus in aquā se p̄iecit malens mori q̄ uiolari. et
licet nō deceat p̄pter pudiciā se iterminere. nihilominz
laudādi sunt ueteres i hoc q̄ pudiciā tantū amaue
unt Aug. em̄ tradit primo d̄ ci. dei. ca. xvi. q̄ pudiciā
est uirtus uentis que nō potest inuite auferri Si igit̄
corpus uolenter. contaminabitur nihilominz pudiciā
manet dum mēs integra fuerit p̄ pudiciā igit̄ p̄dicte
mulieres se ipsas iterficere nō debuerant. nisi forte in
spirate hoc fecerūt. ut tangit ang. ubi supra ca. xvii.
vnd sic ait. femine que i flumine se precipitauerūt aut
hoc fecerūt humanicus decepte. et sic errauerunt. aut
diuinitz ispirate et sic obedierūt. quic quō tñ sit i hoc

amendabiles fuerunt qui pudicitiam dilexerunt. animadu-
uertendum enim quanto zelo pagani pudicitiam seruauerunt
narrat enim solinus li. vii. ca. xv. quod in india est quedam regio
in qua nulla libido inuenitur atque pecculantiam esse ignor-
ant homines. Itaque ibi nulla sunt coniugia nullique homines
ibi nascuntur. et tamen plurimi homines ibi amozantur
nullus tamen ibi admittitur nisi castitatis votum pro-
sequitur. et castitatem si quis non seruauerit in predicta
regione submouetur atque perpetuo exilio datur. Insuper
va. li. vi. ca. i. narrat de quodam qui filio suo dicebat
quod non solum uirginitatem illibatam seruare debebat sed etiam
oscula sincera sine admixtione libidinis. Ceterum iher-
osolyma recitat qualiter diullius uxorem tante
pudicitie duxit. ut omnibus continentibus esset exemplum.
Accidit igitur quod uir suus quosdam defabulantes audi-
uit dicentes quod os fetidum haberet. quo audito ad ux-
orem accessit. ipsam redarguens cur sibi hoc non intimal-
set. que respondit putabam omnium uirorum ora sic olere.
Ecce quanta pudicitia mulierum que nunquam alterius uiri fla-
tum sensit.

Capitulum. xvi. de uirginitate.

Uirginitas nomen honorabile est status mun-
dus uitaque uirginea angelos imitatur. unde
uirginitatis exemplum ab antiquis cepimus
quoniam plures secundum carnem uiuere in tantum contemp-
serunt quod maluerunt mori quam carni obedire. Unde in li-
bello quedam qui intitulatur de uirginibus legitur. quod apud
romanos uirgines que secundum carnem uiuere contempser-
unt maxime reputationis apud eos extiterunt. Unde
ibidem narratur de quibusdam filiabus quarum mater dicta
fuit Sedasa que cum absente patre duos iuuenes propter
euntis iure hospitalitatis suscepisset. Ipsi quoque iu-
uenes honori filiarum non indulserunt. sed eis nocte vio-
lentiā intulerunt. quare obire dicte uirgines mutuis mucro-
nibus se conciderunt. Narratur insuper quod quedam theba-
na uirgo erat. quam hostis macedo corruerat aliquan-
tulum dissimulauit uolentiae sibi illate desolatorum. nihil-
ominus suum uolantem manifestauit. Et mox gla-
dio seipsam interfecit. nolens perditam uirginitate uitam
ducere. Quid enim ista designant nisi quod carni non est
afficiendum. quoniam melius foret a presenti uita migrare

q̄ in desiderijs carnalibus vitā ducere. Ideo apostolus
ro. viii. dicebat. Qui in carne sunt deo placere nō possunt.
Et galat̄. v. Spiritu ambulate et officaria carnis non perficietis.
Vnd̄ Aug. viuētes inderne p̄ter carnē angelos vocat. libro de sancta virginitate dicēs. Sicut familiam angelor̄ deus habet in celis. sic etiā familiā virginū uoluit habere in terris. Illi em̄ angeli sunt qui n̄ h̄m carnē uiuūt. et iō ier. ad eust. d. statim inquit ut filij dei ingressus ē sup̄ terrā nouā sibi familiā elegit ut qui ab angelis adorabat̄ in celo etiā haberet angelos scilicet virgines in terris. quā p̄pter aug. li. iiii. d̄ doctrina xp̄iana dicit q̄ virgines sunt illustrior portō regis cristi. Illi em̄ virgines dici possunt qui non secundū carnem uiuūt. s̄ carnem spiritu subiciunt. Vnde. ii. Corint̄. x. in carne ambulantes non secundū carnem ambulemus. quid em̄ prodest homini seu femine si voluptate sua eam puritatem tollat. per quam imitaretur reginam celorum sc̄z mariam. Laudabilis igitur est virginitas. sed nec sufficit ipsa nisi bonis operibus illustretur. nam et in euangelio virgines quāq̄ fatue dicuntur. et ideo ex sua virginitate introitum ad ianuam celestem meruisse nō creduntur. Dulce est igitur si virgo sis sed multū pulchrius si cum virginitate operibus floreas facias. nunc orationem nunc meditationem sed ule exponēdo. nam teste ihero. ad Eustachium virgo debet esse orationibus facias. uirtuosisq̄ laboribus occupata Et idem ihe. ep̄ lxxii. ad demetrium. Debet inquit uirgo esse queta honestaq̄ societate comitata non vaga discurrens per patrias exemplo Marie quam inuenit angelus in cubiculo Sit. etiam sermo uirginis prudens modestus et rarus nō eloquentia sed pudore p̄ditus sit atq̄ humilis gestu. q̄z p̄ humilitatem uirgo maria deo placuit. nam secundum ambro. libro de uirginitate. Virginitas supergreditur humane nature additionem per quam homines angelis assimilantur. unde aposto. prima Corint. vii. Virgo inquit cogitat que domini sunt ut sit sancta corpore et spiritu. ihero. em̄ alloquens matrem de instructione filie ep̄i. lxxxix. dicebat. reddat tibi inquit quotidie pensum d̄ scripturatis floridis et post assuescat orōes et psalmos nocte desurgere m̄ae canere p̄mos

Et sequitur discat lanam facere tenere colum rotare fi-
lum et sursum tenere. Nam virginitas in talibus conser-
uatur. nam teste eodem ad Eustachium. virginitas the-
saurus est irrecuperabilis. Caue igitur ne de te di-
cat deus. virgo cecidit et non est qui suscitet. Et cum
omnia deus potest suscitare non tamen virginem. Si
ergo ad thesaurum recuperabilem custodiendum sol-
liciti sunt homines potius de virginitate obseruanda
solliciti esse debent. non igitur discursant quonia teste
grego. ome. xii. depredari desiderat qui thesauru pub-
lice in via portat. Solitarie igitur maneat quoniam sic
Iob xxiiii. dicit Per noctem adulter quasi fur obseruat
caliginem. nempe olim virgines sollicitam sue virgini-
tatis custodiam habuerunt. vnde ambro. lib. ii. de vir-
ginitate narrat d quodam virgine que fuit antiochie
cuius pulchritudo appetebatur. vnde violenter ad lupa-
nar introducta fuit que cum ibi fuisset flebat et orabat
dicens. Domine qui dedisti virginibus leones doma-
re. da mihi vt mentes hominu domare possem. ne vio-
letur exiguum templum tuum ne etiam paciarius incestu
Cum igitur orationem compleuisset. Ecce miles introiit
dicens. ne timeas quoniam superueni saluare animam
tuam. Mutemus inquit vestimenta vt tua vestis me fa-
ciat verum militem. vnde sic factu est vt virgo militis
vestem accepit. et sic euasit et miles loco eius cu veste
muliebri ibi remansit. cuqz igit aliqz ingredi et loco pu-
elle uiru iuenissz. alys nunciavit et loco uirgis miles co-
demnatus est ad mortem. quod cu audisset puella fe-
stinater cucurrit ad locum supplicy que pro ipso mori
atendebat et everso miles p ea. itaqz ambo atēdebāt
et martyri palmā susceperūt. insup id amb. li. iii. narrat
qualiter beata zottheris cu esset pulcherrima gaudēbat
faciē suā martirio fedari ne temptatōis occasio existerz
Ceterū de beata brigida legitur qz cum pater eius cui-
dam nobili uellet eā desponsare. ipsa orauit ut aliqua
sibi difformitas atingeret ratione cuius coniugium vita-
retur. ipsaqz orante vnus eius oculus crepuit. quod ui-
dens pater pmisit eam uelari et ad dei cultū deputari
et oculus eius sanatus est. insuper et de pluribz alys
similiter legimus que licet viros suos secum haberent.

nihilominus virginitatem obseruauerunt. vnde in libro
qui dicit paradysus narratur d' iuliana virgie q' ipsa vi
dens. originem metuentem seditiones paganorū et fu
gientem p' biennium ipsum suscepit et celauit necessa
riaq' sibi ministrauit. narrat ī super ihero. epist. xlv de
quadam virgine que a beato martino voluit videri cū
tamen ipsam ipse d'sideraret visitare tanquam moribz
et caritate precellam. vnde ipsa beata beato martino
p' fenestriolam dixit. ora p' me quia nunq' a viro sum
visitata. gratias itaq' egit sanctus Martin' eamq' bñ
dixit. narrat etiam idem ihero. ep. lxxxix. qualiter cōdā
virginis patern' cepit habitū virginis. vt virginis mē
tem permutare posset. volebat enim q' nuberet. sed ei
nocte apparuit angelus īferens minas dicens. quomō
ausus es viri imperium preferre casto. nam virgines
cristi sponse sunt. et secuntur agnū quocūq' ierit Super
quo aug. de bono virginali. gaudia iquit virginū sunt
de casto in casto. cum casto per castum post castum.
Et idem augusti. ep. c. xxviii. beatus est inquit in carne
imitari vitam angelorū quaz ex carne augere numerum
mortalium. nam vber' est mente grandescere quaz vē
tre grauescere orationibusq' celū parturire quaz ī visce
ribus fetum nutrire. vnde grego. li. iiii. dialogorum de
virginibus narrat qualiter deo placuerūt. nam de tar
silla narrat qualiter duas sorores habebat. que cū visita
rent ipsam ait. recedite quia meus sponsus scilic' ih'z
venit ibidem etiam narrat de quadā puella dicta mu
sa cui beata virgo cum puero apparuit querēs ab ea an
sibi seruire vellet. que respondit q' sic. Tunc beata vir
go respondit et precepit sibi ut omnino pueriles mor
es pretermitteret que sic fecit. et ad tantam maturita
tem deuoluta est. ut uirginum exemplar efficeretur. Ex
hys igitur patet quantis laudibus antiquus uirgini
tas floruit. nam deut' 20. xxi. precipitur uirgo corrup
ta lapidari nisi pro uiolentia clamasset. Insuper apud
saxones lex olim fuit ut uirgo sponte deflorata uiua
sepeliretur. et uiolator super eam suspendi debebat. itē
apud barbaros lex fuit ut uirgo fornicaria seu sponte
graudata de monte altissimo precipitaretur eiusq' mo
lator capite priuaretur.

Insuper in plogo historie. romanorum legitur de qua-
dam que cum filios genuisset secundum legē viua fuit
sepulta Ex quibus omnibus satis patet quanto studio
virgines se custodire debeant. Nunc tamen blandimē-
tis nunc muneribus seducuntur. Vnde amb. li. i. d. vir-
ginitate narrat de quadam virgine pitagozea que tan-
te fuit constantie vt in tormentis nō posset vincī Vndē
cum interrogaretur a quodā secreto reuelando linguā
suam morsu abscondit. vt respondendi causam nō haberet
Ipsa tñ que vincī nō potuit tormentis postmodū fuit
victa muneribus que prius preualebat animo postmodū
erubuit tumescēte vtero.

Capitulum. xvii. De viduis.

Iqualis status simplex et modestus existere
debet et virū bonū si habuerit caueat ne mu-
tet fortunam. si primo consimilem iuenire ti-
meat plurimas autem opposite conditionis viduas cō-
spicimus. qz et si virū pessimū habuerint. mox post mor-
tem ad aliū currūt. Si vero bonū habuerint illi us facil-
lime obliuiscuntur et alium habere studiosissime solli-
citantur. veterum em̄ exemplū vt mā animaduertezene
Vnde iher. li. ii. d. tra ioumianū narrat de marchia ca-
thonis filia que cū lugeret virū matrone ab ea petiuer-
unt quis dies esset ī quo luctū suū terminare deberet
Ipsa respondit qz dies sue mortis esset dies in quo luct-
um suū terminare deberet. De alio igitur viro nō co-
gitauit. ibidem etiam narrat de quadā alia vidua quā
cum vicinus moneret vt alteri nuberet dicens. qz sua
etas nubere deberet ipsa respondit nequaquam hoc fa-
ciam. quia si bonū virum inuenero. tūc habeo timere ne
perdam. Si vero malum quid necesse est post bonum
pessimū sustinere. narrat insuper de marcella que roga-
ta a matre vt nuberet. respondit se nupsisse ita valide
vt amplius nollet. narrat etiam de valeria que cum in-
terrogaretur an vellet nubere. respondit licet vir meus
mortuus sit. vobis mihi tamen semp̄ viuit. Attendant
enim vidue quoniam anna fuit vidua ab adolescentia
sua et non recedebat d̄ templo nec diebus nec noctibz
Nunquid etiam vidua Sarreptana pro salute filiorum
famen tolleravit. nec virū quesitū vt patet. iii. reg. xvii

Nunquid celebras vidua fuit Iudith. His igitur atten-
tis dicit. ihero. vbi supra loquendo vidue. quid angu-
stiarum habeant nuptie didicisti et quasi cū canibus
vsq; ad nauseam saturata es. Quid igitur vis rursus in-
gredi quod noxium est. nā bruta seu aues ī eadem re-
cia nō incidunt. quid igitur petis Imitare potiꝰ sanctā
matrem ihesu cristi. vidua enim que non scit retinere
vel non vult maritū potius accipiat q̄ diabolū. Itaq;
ihero. de testatur secunda diugia nisi magna iuuentus
fuerit Et ideo Apostolus prima Thimo. v. Volo īquit
adolefcentulas et iuniores nubere. Ceterū ihero. epi-
xvi. narrat de quodam viro qui sepelierat viginti vx-
ores. et postea accepit mulierem vxorem que habuit
duos maritos. Cum igitur fuissent matrimonio copu-
lati totus romanus populus īstanter astabat videre.
quis eorū vinceret. maritus tamen vicit. et totius vrbis
populo confluyente coronatus est. et palmum ī manibꝰ
tenebat clamās. o mea vxor nube nunc feretꝰ Et idē
iher. alloquēdo viduā dicit. obseruo tibi sufficiat quod
p̄didisti primū virginittatis gradū. et p̄ tertium scilicet
diugium venisti ad secundum scz viduitatem. vñ licet
diugiu precedat viduitatem tempore non tñ castitate
Insuper ihero. ep. xcv. Caueas ne iuxta te ambulet p̄-
curator vel histrio nec iuuenis nitidus. sed habeto te-
cum virginū et viduarū choros. tuiq; serꝰ solacia quere.
et sit ī manibꝰ tuis diuina lectio et ī ore deuota oratō
vt adolescentie cogitationes h̄modi clipeo repellant
vnde Ap̄osto. prima thimo. v. ardentes inquit dyabo-
li sagitte ieiuniorū et viduarum frigore restringende
sunt. Ceterum animaduertimus narrationem ambro.
ī suo exameron p̄me. l. qui narrat de turture q̄ si perdi-
derit cōparem iterare diuinctionem recusat. Discite in-
quit igitur ab auibꝰ mulieres quātē sit dignittatis gra-
dus viduitatis que etiam ī auibꝰ predicatur Melius
tamen est nubere q̄ vri. id est fornicari. ideo ihero.
ep. xcv. Tolle quod peius est et suscipe quod per se bo-
num non est scz nubere. et loquitur vidue.

Sophylegium editum a fratre Iacobo magni de Parisi-
us. ordinis heremitarū sancti Augu. finit feliciter. 22

